

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: Bogen om Adler

Citation: Kierkegaard, Søren: "Bogen om Adler", i Kierkegaard, Søren: *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 15*, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2012 , s. 61. Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-boa-txt-shoot-idb2645873-46a1-48b9-a8c3-d69431696a48.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 15

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

Forord.

Denne Bog vil væsentligen kun kunne læses af Theologer, og blandt disse igjen væsentligen kun kunne interessere den Enkelte, forsaavidt han, istedenfor maaskee at blive sig selv vigtig og min Dommer ved den Indvending, hvor jeg dog kan falde paa at skrive saa stor en Bog om Mag.Adler, underkaster sig Læsningens Arbejde, og da seer efter, i hvilken Forstand A. er Bogens Gjenstand, og i hvilken Forstand han er benyttet til at belyse Tiden og til at hævde dogmatiske Begreber; i hvilken Forstand der lige saa meget er agtet paa Tiden som paa Adler.

Hvad jeg forøvrigt kunde ønske at sige i et Forord (thi da jeg ikke skriver i noget Blad eller i noget Tidsskrift, maa jeg benytte Forordet til een og anden almindeligere Bemærkning) om det litteraire Forhold mellem Forfatter, Læser og Critiker, det har jeg været heldig nok til at finde udtalt bedre og fyndigere end jeg kan sige det, af en Mand, hvem jeg altid har venereret: gamle Fichte, i stor Forstand en Mand, i ophøiet Forstand en Charakter, i ædel græsk Forstand en Tænkter. Hvad han har sagt i denne Henseende kan vel ogsaa gjøres behov at siges i vor Tid, medens den Omstændighed, at det er sagt for snart 50 Aar siden, maaskee vil kunne skaffe det Sagte Gehør. Der ligger noget Formildende i, at det er en Afdød, der taler, Noget, som maa gjøre Læseren modtageligere for den strænge Tale, i, at, hvis Verden ellers nu er forkeert, den da altsaa ogsaa maa have været forkeert for 50 Aar Siden. Naar en Levende taler til de Samtidige fristes han maaskee til at fremstille det, som havde Verden før været god, men nu i de sidste 14 Dage var den da bleven reent forkeert. Derved forbittres da igjen de Samtidige, og med Rette, forsaavidt det dog upaatvivleligt er saa, at Verden til alle Tider saa omtrent er lige god, eller lige slet. Blik paa Tiden, Skildringer af Samtiden, Opfattelser af vor Tid og andet Saadant misbruges saa let reent rhetorisk o: Taleren eller Forfatteren indretter Fremstillingen i Forhold til som den brillant kan tage sig ud og gjøre Effect i det Øieblikkelige, mindre bekymret om at have en fast, bestemt Anskuelse af Tiden, eller om, at besinde sig paa, at Opgaven maaskee er for stor. Vil en Taler lokke Mennesker, saa siger han: thi det maa man sige til vor Tids Ære, og det skal ikke forties eller miskjendes, at der dog begynder et nyt Liv at røre sig, at der dog bestandigt blive Flere og Flere o: s: v:; naar han næste Søndag tordner, saa siger han: eller skulde disse Tidens Fordærvelse endnu ikke have naaet det Høieste, skulde der virkelig være et Maal, som endnu ikke var naaet, naar saaes vel en større Letfærdighed o: s: v:.. Disse forskellige Opfattelser udgives saa stundom i eet Bind, og den lidt opmærksomme Læser læser, lukker derpaa forundret Bogen, og tænker: Gud veed paa hvilken Tid den Mand egentligen levede. Nei saa er det bedre at lade en Afdød tale. Dersom en Præst havde betænkt sin Tale, og valgt til Thema: om vore Tidens Overdaadighed, og han da tilfældigviis Løvedag-Eftermiddag fandt en Prædiken fra 1718: om vore Tidens Overdaadighed – saa troer jeg han vilde gavne sine Tilhørere mere ved at oplæse denne end ved at holde sin egen. Hovedsagen er det dog ikke, at En tordner og Andre maa døie det, Hovedsagen er at vi Alle, hver især, blive visere. Og naar en Afdød taler, er der jo paa en Maade Ingen som taler, saa kan vi Alle høre efter.

Stedet findes i en Opsats: Nicolais Leben und Meinungen. Samtl. W. 8^d B. p. 75 o: fl. 3^{die} Bilag til 2^{det} Capitel.

Kiøbh.

Januar 1847.

Indledning.

1846.

Da vor Tid efter hvad Barberen siger (og Den, der ikke har Leilighed til at følge med Tiden ved Hjælp af Bladene, kan godt nøies med Barberen, som jo ogsaa i en ældre Tid, hvor man endnu ikke havde Blade, var hvad Bladene nu er) skal være en bevæget Tid: saa er det ikke usandsynligt, at mange Menneskers Liv gaaer saaledes hen, at de have Præmisser til at leve, men ikke vinde nogen Conclusion – netop ligesom Tiden, der er Bevægelsens Tid, som har sat Præmisserne i Bevægelse, men ogsaa er Bevægelsens Tid, som ikke er kommen til Conclusionen. Saadanne Menneskers Liv gaaer da hen, indtil Døden kommer og gjør Ende paa Livet, uden dog i Conclusionens Forstand at bringe Enden med sig; thi Eet er, at et Liv er forbi, et Andet, at et Liv bliver færdigt ved at faae sin Conclusion. I Forhold til som et saadant Menneske er begavet, kan han da ogsaa indenfor sit eget ufuldbaarne Liv gaae hen og blive Forfatter, som han mener det. Dog er denne Mening et Sandsebedrag. Han kan for den Sags Skyld (thi vi kunne jo her hypothetice indrømme alt Muligt, naar vi blot holde igjen paa det Afgjørende) være i Besiddelse af de overordentligste Evner, af ypperlige Kundskaber; men Forfatter er han ikke, uagtet han producerer. Hans Skrift vil være ligesom hans Liv, Materiale; maaskee vil dette Materiale være Guld værd, men det er kun Materiale. Han er ikke en Digter, der

digterisk afrunder et Hele; ikke en Psycholog, der indordner det Enkelte og den Enkelte i en total Anskuelse; ikke en Dialektiker, der udviser Plads indenfor den Livs-Anskuelse, over hvilken han disponerer. Nei, uagtet han skriver, er han væsentligen ikke Forfatter; han vil være istand til at skrive første Deel, men han kan ikke skrive anden Deel; eller for ikke at foranledige Misforstaaelse, han kan ogsaa skrive første og anden Deel, men saa kan han ikke skrive tredje Deel: den sidste Deel kan han ikke skrive. Gaaer han derfor, naivt vildledet af den Tanke at enhver Bog jo efter Skik og Brug skal have en sidste Deel, hen og skriver sidste Deel med, da vil han ret gjøre det aabenbare, at han ved sidste Deel fraskrev sig at være Forfatter. Thi det at være Forfatter er rigtignok Noget man skriver sig til, men netop derfor ogsaa Noget, som man, besynderligt nok, just ved at skrive kan fraskrive sig. Havde han ret været opmærksom paa Misligheden med Trediedeel: ja, si tacuisset, philosophus mansisset.

For at finde Conclusionen er det først og fremmest nødvendigt, at mærke ret levende, at den mangler, og derved igjen ret levende savne den. Det lod sig derfor tænke, at en væsentlig Forfatter, netop for at gjøre den Mislighed aabenbar, at saa mange Mennesker leve uden Conclusion, frembragte et Fragment, om han end ved at kalde det saa netop ingen Mislighed foranledigede, om han end i en anden Forstand leverede Conclusionen, ved at levere den tilsvarende Livs-Anskuelse. Og en Verdens-Anskuelse, en Livs-Anskuelse er da den eneste sande Conclusion paa enhver Frembringelse; al Digter-Conclusion er Sandsebedrag. Er Livs-Anskuelsen udviklet, staaer denne heel og klar i sit consequente Sammenhæng, da behøver man ikke at tage Livet af Helten, man kan gjerne lade ham leve: Præmissen er alligevel indfriet og beroliget i Conclusionen, Udviklingen alligevel færdig. Men mangler Livs-Anskuelsen (der naturligviis allerede skal være i første Deel og være overalt, medens dens Mangel først ret bliver aabenbar i anden, i tredje γ : i sidste Deel), saa hjælper det kun lidet, at man lader Helten døe, ja det hjælper end ikke, om man, for at det kan være ganske vist at han er død, endog lader ham begrave i Fortællingen: Udviklingen er ingenlunde færdig. Dersom Døden havde denne Magt, saa var Intet lettere end at være Digter, saa vilde Poesien slet ikke behøves. Thi i Virkeligheden er det jo saa, at ethvert Menneske døer, hans Liv faaer Ende; men deraf følger ikke, at det har at det havde Ende i Conclusionens Forstand. »At det havde Ende«, netop dette tempus af Tid viser at Døden ikke er det Afgjørende, at Conclusionen kan være medens Manden lever. At bruge Døden som Conclusion er en Paralogisme, en $\mu\epsilon\tau\alpha\beta\alpha\sigma\iota\varsigma$ εις αλλο γενοϋ; thi vel er Døden en Conclusion men den resulterer af ganske andre Præmisses, og vel er Døden punctum finale, men i sin abstrakte Ligegyldighed har den Intet med det at gjøre om Meningen er ude, om der var Mening i den Afdødes Liv eller ikke. Døden gjør saaledes hverken fra eller til, den forandrer ikke Ens Liv in concreto, tvertimod borttager den in abstracto Livets Betingelse, og forhindrer derved enhver yderligere Forandring.

Men jo mere det saaledes skorter Bevægelsens Tid og de mange Enkelte paa Conclusion, desto virksommere synes man i at mangfoldiggjøre Præmisserne. Dette virker igjen til at Conclusionen bliver vanskeligere og vanskeligere, fordi der istedenfor Conclusionens Afgjørende indtræder en Standsning som aandeligt forstaaet er hvad Obstruktion er for den animalske Organisme, medens Præmissernes Forøgelse er lige saa farlig som det er at overlæsse sig med Spise, naar man lider af Obstruktion, om det end et Øieblik er Lindrende. Efterhaanden forvandler da Tidens Bevægelse sig til en usund Giæring, ligesom naar den Syge ikke fordøier og assimiler[er] Fødemidlerne men blot bringer dem i Giæring. Denne Tidens Sygelighed benytter nu de Enkelte, hvis Liv ligeledes kun har Præmisses, til at blive Forfattere, og deres Frembringelser vil netop være hvad Tiden fordrer. En væsentlig Forfatter vilde naturligviis under saadanne Omstændigheder paa alle Maader anbefale Diæt, men Præmisse-Forfatterne ere paa alle Maader til Tjeneste med nye og nye Opgaver, Forslag, Vink, Hentydninger, Fingerpeeg, Projekter kort med Alt, hvad der ved blot at være Begyndelse pirrer Utaalmodighed, idet det ikke synes at indeholde nogen Fordring til Udholdenhed, som altid er fornøden, hvor der skal være Tale om at vinde en Conclusion. Hvad der nærer en Sygdom synes altid i første Øieblik en Lindring; og naar, aandelig forstaaet, det Ethiske udelades, da er det Øieblikkelige det Sophistiske, saaledes ogsaa den idelige og idelige Begynden. Præmisse-Forfatterne (Sophisterne) florere imidlertid, de tjene baade Penge (og det bliver af Aristoteles anført som et Kjende paa Sophisten, at han vil tjene Penge) og Anseelse ved at tilfredsstille Tidens Fordring. En væsentlig Forfatter maatte under saadanne Omstændigheder aldeles komme til kort; det vilde vel gaae ham, som Socrates saa sindrigt har betegnet sit Liv, det vilde vel gaae ham, »som naar en Læge blev anklaget af en Kok eller en Sukker Bager, og en Forsamling af Børn skulde dømme i Sagen; thi Kokken eller Sukker-Bageren forstaaer sig barnagtigt paa det Lækkre, det Smigrende, og forstaaer kløgtigt at tillave det Usunde velsmagende; Lægen forstaaer sig kun paa det Sunde, og forstaaer end ikke at tillave det velsmagende.«

Som Leilighed gjør Tyve, saaledes gjør en saadan usund Giæring, i samme Forstand som man taler om gale Penge, gale Forfattere; thi Tidens Mangel paa Conclusion skjuler over at Forfatterne mangle den. Grads-Forskjellen mellem Præmisse-Forfatterne i Henseende til Begavethed og Deslige, kan være saare stor, men de have alle det Væsentlige tilfælles ikke egentligen at være Forfattere. Der kan i en saadan Giæring gaae udmærkede Hoveder fløiten, men selv det ubetydeligste Hoved kan ogsaa naae at blive Forfatter, idetmindste til et lille Præmisse-Bidrag i en Avis. Paa den Maade bliver der Avancement for de ubetydeligste Hoveder, og naturligviis som Følge deraf, et stort Antal en Mængde Forfattere, saa de, ogsaa paa Grund af deres Mængde, bedst kunne sammenlignes med Stryge-Svovelstikker, som sælges knippeviis. Man tager en saadan Forfatter, paa hvis Hoved der, ligesom paa Svovelstikker, har sat sig noget Phosphorisk: et Forslag til et Projekt, et Vink; man tager ham ved Benene og stryger ham af i en Avis saa giver det 3 a 4 Spalter. Og

Præmisser uden Conclusion have virkelig en frappant Lighed med det Phosphoriske – begge Dele futter.

Men trods det Futtende eller maaskee netop paa Grund af det Futtende have alle Præmisse-Forfattere, hvilken nu end deres Grads-Forskjel kan være, eet tilfælles: de have alle Tendents, de ville alle frembringe Virkning, de ønske alle at deres Skrevne maa vinde en overordentlig Udbredthed, og blive læst om muligt af den hele Menneskehed. Dette Besynderlige er forbeholdt Menneskene i en saadan Giærings Tid: at have en Tendents, at være paa Farten i Ansigtets Sveed for Tendentsens Skyld, og ikke egentligen vide med sig selv, hvor man tenderer hen; thi veed man det in concreto, saa har man ogsaa Conclusionen. Dette er som Ordsproget siger, at vide at Byen hedder Snerpe, men ikke vide, hvor Byen snerper hen. Istedetfor som Enkelt, Hver især, at blive enig med sig selv om, hvad man vil in concreto, inden man begynder at yttre sig, har man en overtroisk Forestilling om det Gavnliges i at foranledige en Discussion. Man har en overtroisk Forestilling ved hvilken man forvansker, hvad der dog vel fornuftigviis burde forstaaes ved forenede Kræfter, at Forudsætningen nemlig er Kræfterne, og at det er Foreningen der forener dem, hvorimod det var Overtroisk at antage, hvis man tænkte sig en Forening af fulde Mænd, at Foreningen skulde gjøre dem ædrue. Man har en overtroisk Forestilling om, at Tidsaanden, medens Individerne hver for sig ikke veed hvad de ville, skulde ved sin Dialektik være istand til at gjøre aabenbart, hvad det er man egentligen vil, saa Dhrr Tendents-Havere ved den kunne faae at vide, hvorhen de egentligen tendere. Men denne Overtroiskhed, der har sin Grund i at Individet reflekterer sig phantastisk i Generationens Uendelighed, eller i, at Individerne, som hver især mangle Fodfæste, bilde sig ind at have et fælles Fodfæste i Generationen, fordrer for meget, den fordrer ligesom Nebucadnezar ikke blot at faae Drømmen tydet, men at faae Drømmen at vide. Og dog tiltager Giæringen, Alle ere hver paa sin Maade i travl Virksomhed, for, om jeg saa tør sige, med Præmissernes Brændbare at fyre under Kjedelen; men Ingen synes at tænke paa det Farlige i, at der ingen Maskinmester er.

Præmisse-Forfatteren er let at kjende, let at fremstille, naar man blot husker paa, at han er det Omvendte af den væsentlige Forfatter, at han har Det som Udadvendthed hvad den sidste har som Indadvendthed. Nu er det et socialt Problem. Præmisse-Forfatteren har slet ingen nærmere og concret Forestilling om hvad der skal gjøres, hvorledes det mulige Tryk kan afhjælpes; han mener som saa: »naar der blot bliver gjort Anskrig saa kommer det saamænd nok.« Nu er det et politisk, et religieust Problem. Præmisse-Forfatteren har hverken Tid eller Taalmod til at udtænke det Nærmere, han mener som saa: naar der blot gjøres Anskrig, hørøstet, at det høres over hele Landet, at det læses af alle Mennesker, at der tales kun om det i alle Selskaber, »saa kommer det saamænd nok.« Præmisse-Forfatteren mener at Anskriget er som en Ønske-Qvist – og han har ikke lagt Mærke til, at snart Alle ere blevne Anskrigere som skrige »med forenede Kræfter«; han bidrager jo selv Sit dertil, ved at ønske, hvad han har at byde: Anskriget saa udbredt som muligt. Det undgaaer Præmisse-Forfatteren ganske, at det dog nok var fornuftigere om en Mand især i vor, i Anskrigets Tid, tænkte som saa: Anskrig bliver der saa vist nok gjort, det er derfor bedre at jeg afholder mig derfra og samler mig paa en concretere Overveielse. Man smiler, naar man læser alt det Romantiske fra en svunden Tid, om hvorledes Ridderen drog ud i Skovene og dræbte Drager, befriede fortryllede Prindser o: s: v.; altsaa det Romantiske, at der i Skovene boede saadanne Uhyrer, samt fortryllede Prindser: og dog er det lige saa phantastisk, naar i en heel Generation Hver især troer paa Anskrigets Magt til at kalde uhyre Kræfter frem; Anskrigheren maa jo dog tro at der er en eventyrlig Forstærknings-Bataillon i Nærheden, thi de virkelige Mennesker, mellem hvilke han lever, skrige jo med, hos dem kan man altsaa ikke vente at finde Hjælpen. En Snild kan i Farens Øieblik faae den lykkelige Idee, for at skrække Tyve bort, at raabe paa en Mængde Navne, som var alle disse Satans stærke Karle i Nærheden. Det er snildt, men den Snilde troer jo ikke selv, at disse mange Satans stærke Karle er i Nærheden, hans Snildhed lykkes det kun at faae Tyven det indbildt. Men Anskrigheren er mere dum han troer ganske tilforladelig paa Det, som Snildheden kun bilder en Anden ind. Det tilsyneladende Beskedne, kun at ville gjøre Anskrig, kun at ville »foranledige en Discussion« er heller ei meget priseligt, naar den atter og atter gjentagne Erfaring maa indskærpe Enhver det Alvorlige i, at han enten er betænkt paa en virkelig Hjælp eller dog idetmindste afholder sig fra yderligere at forøge Confusionen. Naar Brandfolket vilde løbe om og gjøre Brandalarm: hvo skal saa slukke Ilden? Naar vi Alle ville gjøre Anskrig, hvo er det saa der paa Anskriget skal kom[me] ilende til Hjælp? Der har maaskee til andre Tider levet phantastiske Sqvadroner som vare lyksaliggjorte i den Indbildning, at naar de blot ville, kunde de tage hele Menneskeheden paa deres Samvittighed; men den saakaldte Beskedenheds Forsøg i det Phantastiske (ved blot at ville foranledige en Discussion) er ikke mindre latterligt. Og var der end en Forstandig eller nogle Forstandige, som kunde hjælpe: er da Anskriget selv et Gode? Jo mere Anskriget forplanter sig og Larmen voxer: desto vanskeligere bliver det jo netop at høre den Commanderendes Stemme.

Præmisse-Forfatteren er det Omvendte af den væsentlige Forfatter. Denne har nemlig sit Perspektiv. Og den usaligste Forvirring maa da nødvendigviis fremkomme, naar Menneskene blive øieblikkelige og saa igjen overtroisk sætte al deres Lid til Øieblikket; thi hvad er vel Øieblikket i næste Øieblik! Den væsentlige Forfatter er bestandigt i sin enkelte Frembringelse bag ved sig selv; han er vel stræbende men indenfor en Totalitet, ikke efter det Totale; han reiser aldrig mere Tvivl end han kan forklare; hans A er aldrig af større Omfang end hans B; han trækker aldrig paa det Uvisse. Han har nemlig en bestemt Livs- og Verdens-Anskuelse som han følger, og i den er han forud for den enkelte Frembringelse, som det Hele altid er forud for Delene. Det være i Henseende til Omfang Meget eller Lidet hvad han med sin Anskuelse hidtil

har forstaaet, han forklarer kun hvad han selv har forstaaet; han venter ikke overtroisk, at Noget udenfor pludseligen skulde bringe ham til Forstaaelsen, pludseligen skulde underrette ham om, hvad det er han egentligen vilde. Det kan i Livet frembringe en comisk Virkning, naar et Menneske udgiver sig for en Anden, hvis Navn han ikke veed, og altsaa først bag efter faaer at vide, hvad han hedder. Dette har Scribe vittigt benyttet i et lille Stykke. En ung Mand træder op i en Familie, udgiver sig for en Fætter, der mange Aar har været borte; han veed ikke selv hvad Fætteren hedder, indtil en paa Fætteren indløben Regning, som bliver ham præsenteret, hjælper ham ud af Forlegenheden. Han tager Regningen og siger derpaa, ikke uvittigt, i en Side-Replik: det kan altid være godt at faae at vide, hvad jeg hedder. Saaledes frembringer ogsaa Præmisse-Forfatteren en comisk Virkning, idet han udgiver sig for noget Andet end han er, ved at udgive sig for Forfatter; og maa han tilsidst vente paa, at Noget udenfor vil oplyse ham om, hvo han egentligen er, det er, aandeligen forstaaet, hvad han egentligen vil. Den væsentlige Forfatter derimod veed med Bestemthed, hvo han er, hvad han vil; han passer først og sidst paa at forstaae sig selv i sin Livs-Anskuelse; det undgaaer ham ikke, at Forventningen om et overordentlig Udfald af en foranlediget Discussion er en Skepsis, at den tilsyneladende Tilforladelighed netop nærer Tvivlen.

Forsaavidt den væsentlige Forfatter kan siges at have en Trang til at meddele sig, da er denne Trang en reen immanent, en Nydelse af Forstaaelsen i anden Potens, eller den vorder ham en ethisk bevidst overtaget Opgave. Præmisse-Forfatteren har ikke Trang til at meddele sig, thi væsentligen har han Intet at meddele, det Væsentlige, Conclusionen, Meningen i Forhold til Forsætningerne mangler han jo netop. Han har ikke Trang til at meddele sig, han er en Trængende;¹ og ligesom andre Trængende falde Staten og Fattigvæsenet tilbyrde, saaledes er i Grunden alle Præmisse-Forfattere Trængende, som falde Slægten til Byrde, idet de af den ville forsørges, istedenfor selv at arbeide og ernære sig selv ved Forstaaelsen, som de selv erhverve. Der kan ikke være Mening i Tilværelsen, uden at der jo er indrømmet ethvert Menneske saa megen Forstaaelse, som han behøver, hvis han redeligen vil arbeide. Har han store Evner, og altsaa kan reise mange Tvivl, saa maa han ogsaa have Kræfter til, hvis han for Alvor vil, i sig selv at vinde Forstaaelsen. Men Enhver har at tie forsaavidt han ikke har en Forstaaelse at meddele. Det kun at ville gjøre Anskrig er en Art glimrende Lediggang og et Forræderie, der blot belæmrer Generationen med Løsgængere. Det er let nok at gjøre det, let nok at blive sig selv vigtig derved; det er ogsaa let nok at blive et Almissemislem, og saa er det let nok at skrigte til Staten: forsørg mig. Og enhver Præmisse-Forfatter skriger til Generationen: »forsørg mig.« Men Styrelsen svarer: »Du skal forsørg Dig selv, og det skal ethvert Menneske baade borgerligt og aandeligt.« Beskedenheden med kun at ville foranledige en Discussion er saaledes skjult Anmasselse; thi duer den Vedkommende ikke til at være væsentlig Forfatter saa er det en Anmasselse at ville give sig Udseende af at være Forfatter. Den væsentlige Forfatter er væsentligen Lærer, og Den som ikke er eller ikke væsentligen kunde være virkelig Forfatter, han er væsentligen Lærende. – Istedenfor at enhver Forfatter skal være (hvad enhver væsentlig Forfatter er, Forskjellen er kun i Forhold til Gave og Omfang) nærende, er enhver Præmisse-Forfatter tærende.

1. Anm. Dette Forhold udøver en høist skadelig Indflydelse paa hele Literaturen, og frembringer en usædelig Omvendthed i Forholdet mellem Forfatter og Læser. Fordi de uegentlige Forfattere, som ere de fleste og saa mange at næsten den hele Stand nævnes efter dem, ere Trængende, som ikke blot trænge til Publikums Penge og Æresbeviisninger men endog trænge til Publikum for om muligt at komme til Forstaaelsen og Meningen: saa overføres dette udendvidere paa enhver Forfatter. Og dog er Den netop ikke Forfatter der trænger til Publikum eller Discussionen for at finde Forstaaelsen. Skal der i de sande Forhold mellem Forfatter og Læser være Tale om Trang, saa er det Læseren der skal trænge til Forfatteren. En Forfatter bør aldrig trænge, han maa ethisk tugte sig selv op til at kunne undvære Publikums Penge og Æresbeviisninger. Dog kan En virkelig være Forfatter uagtet han er svag i denne Henseende. Men trænger han til Publikum for at faae Klarhed og Mening i Sagen: saa veed jo Publikum mere end han, saa er han jo en Lærende; men Gud veed hvorfor han saa skriver, og Gud veed, saa er det en sørgelig Confusion at kalde ham Forfatter. Men Skinnet smigrer Publikums Forfængelighed, der vanskelig kan taale en væsentlig Forfatter, som veed med sig selv og ethisk ved sit Ansvar for Gud, at han er en Forfatter. Publikum vil helst have dets egne Kreaturer, et ethisk-svækket Talent, en Stymper, en Pidskebaands-Jøde, en Kræmmersvend til Forfatter – thi han trænger i alle Maader, og trænger i alle Maader til Publikum, til dets Underviisning og Belæring, til dets skaansomme Overbærelse, til dets allernaadigste Bifald med Kjender-Mine, til dets Penge, til dets Æresbeviisning. Især er det naturligviis Dagbladene, Journallitteraturen, der bidrager til at vende op og ned

paa Alt; som der i Grækenlands Historie er en Periode, som kaldes Sophisternes, saaledes er i den moderne Tid ved Dag-Pressen det Sophistiske blevet et Staaende, en daglig Nødvendighed.
(tilbage)

Han er tærende, fordi han meddeler Tvivlen. Dette er jo en *contradictio in adjecto*, det er ligesom at give den Hungrige istedenfor Føde hvad der pirrer Appetiten og saa mene, at man bespiser ham; istedenfor at tie, fordi han alene gjør Anskriget, henkaster Forsætningen uden at have en Eftersætning. Selv om der i Præmissens Fremsættelse viser sig et Talent, det Tærende ligger dog i, at en saadan Forfatter, i Virkelighedens ængstelige Forstand kommer Virkeligheden altfor nær.

Kunsten i al Meddelelse er at komme Virkeligheden, de Medlevende i Qualitæt af Læsere saa nær som muligt og dog paa samme Tid at have en Anskuelses, have Idealitetens beroligende, uendelige Afstand fra dem. Lad mig oplyse dette med et Exempel fra en senere Frembringelse. I det psykologiske Experiment: »Skyldig? – Ikke-Skyldig?« (i »Stadier paa Livets Vei«) er der fremstillet en i Aandens yderste Livsfare indtil Fortvivlelse Anstrænget; og det Hele er holdt som kunde det være skeet igaar. Forsaavidt er Frembringelsen lagt Virkeligheden saa nær som muligt, den i Fortvivlelsen religieust Kæmpende svæver, saa at sige, lige over Samtidens Hoved. Hvis Experimentet har gjort noget Indtryk, da maatte det være som naar den vilde Fugls Vingslag, ved at høres over Hovedet paa de Tamme af samme Slægt, der leve betryggede i Virkelighedens Tilforladelighed, uvilkaarligt bringer disse til at slaae med Vingerne, fordi dette Vingslag paa eengang er Ængstende og dog ogsaa har noget Tiltrækkende. Men nu kommer det Beroligende: at det Hele er et Experiment, og at der staaer en Experimentator ved Siden. Den Experimenterede er, aandelig forstaaet, hvad man borgerligt kalder en høist farlig Person, og Saadanne har man for Skik ikke at lade gaae alene der er gjerne et Par Politie-Betjente med – for Almeen-Sikkerhedens Skyld. Saaledes er det ogsaa i hiin Frembringelse det for Almeen-Sikkerheden Betyggende, at der er en Experimentator med (han kalder sig selv en Opsigtsbetjent), der ganske rolig viser, hvorledes det Hele hænger sammen, theoretisk uddrager en Livs-Anskuelse som han fuldender afrundende, medens han oplysende peger paa den Experimenterede for at vise, hvorledes han gjør Bevægelserne, eftersom der trækkes i Snorene. Dersom det ikke var et Experiment, dersom der ingen Experimentator var med, ingen Livs-Anskuelse foredroges: saa vilde en saadan Frembringelse, ligegyldigt hvad Talent den kunde vise, blot være tærende; det vilde være ængsteligt at komme i Berøring med den, fordi det blot gjorde Indtryk af et virkeligt Menneske, der formodentligen i næste Øieblik maatte blive gal. Eet er at fremstille en Lidenskabelig, naar der baade er en Gewaltiger og en Livs-Anskuelse med, der kan magte ham (og jeg gad endda nok see, hvor mangen nulevende Critiker der var istand til at tage saa gevaltigt paa den Experimenterede, at tumle ham saaledes som Experimentatoren gjør det); et Andet er, at en Lidenskabelig i høistegne personlige Virkelighed ved Hjælp af en Bog, ved at blive Forfatter styrter løs og ligesom overfalder os Andre med sine uforklarede Tvivl og sine Qvaler.

Dersom man vilde fremstille et Menneske, der meente at have haft en Aabenbaring, men senere selv var løben vild i det, og man gjorde det som et Experiment, og der var en Experimentator med for Sikkerheds Skyld, som forstod sine Ting fra Grunden, og en heel Livs-Anskuelse blev foredraget, som benyttede den Experimenterede ligesom Physikeren viser Experimentet: saa var Alt i sin Orden og der var maaskee meget at lære af en saadan Frembringelse; maaskee havde Experimentatoren ved lagttagelse forvisset sig om, at noget Saadant kunde skee i hans Tid, og derfor lagt det Tiden saa nær som muligt, men vel at mærke selv i Besiddelse af Forklaringen, der meddeltes. Dersom derimod et virkeligt Menneske i den Experimenteredes fortumlede Tilstand styrter løs paa det Almene ved at blive Forfatter: saa er han i høi Grad tærende. Det Abnorme, som ved at magtes og tvinges ind i en Livs-Anskuelses totale Mening, kan være lærerigt, opkaster sig ligefrem til at være Lærer, uden dog at kunne lære Andet fra sig end Abnormiteten og dennes Smerte; og man berøres smerteligt af en saadan Ex-Forfatters paatrængende Virkelighed, der reent personligt er i Livsfare, og reent personligen vil interessere os for sig, eller for – at han ingen Udvei veed, vil gjøre os Andre angst og bange, lidende som han selv er. Eet er det naar en Læge, der veed Beskeed om Couren og Helbredelsen, hvilken han foredrager i sit Clinicum, fortæller en Syge-Historie, Eet er en Læge ved Sygesengen, og et Andet en Syg, der er sprungen op af Sengen og ved at blive Forfatter (meddelende sin Sygdoms Yttringer ligefrem) aabenbart forvexler det at være syg med det at være Læge. Maaskee kan hans Tilstand i Sygdommen yttre og fremstille sig med ganske anderledes glødende Farver end naar Lægen beskriver (thi det ingen Udvei og Frelse at vide giver en egen lidenskabelig Elasticitet i Sammenligning med Dens beroligede Tale, der veed Udveien): men desuagtet bliver den afgjørende qualitative Forskjel mellem at være syg og at være Læge; og denne Forskjel er netop den samme som den afgjørende qualitative mellem at være Præmisse-Forfatter og væsentlig Forfatter.

Hvad her er blevet sagt om Præmisse-Forfatterne i en saadan Almindelighed, at det kan passe paa aldeles ubetydelige Hoveder og paa de fortrinligt Begavede, naar disse mangle en bestemt Livs-Anskuelse, mangle Conclusionen: har ogsaa sin Anvendelse paa Mag.Adler, naar dog dette indrømmes, at Anvendelsen først kan være beføiet efter at der er gjort hans Evner og øvrige Forudsætninger mangen Concession. Hovedsagligen har han een Præmisse: den distingverer sig absolut fra alt Andet, den distingverer ham absolut fra alle andre Præmisse-Forfattere: han har et Aabenbarings-Faktum at beraabe sig paa – eller rettere, han synes selv at

være bleven noget tvivlraadig om hvad dette Aabenbarings-Faktum egentligen har at betyde ∴ han synes selv at gjøre det aabenbare, at han ikke forstaaer sig selv i at være saaledes udmærket benaadet. I andet Fald vilde sandeligen heller ikke en Mand, der beraaber sig paa et Aabenbarings-Faktum, være at kalde en Præmisse-Forfatter, han bliver det kun, naar han ved ikke at forstaae sig selv deri, forvandler hiint Faktum til en Præmisse, til en blandet Bekjendtgørelse, til noget uforklaret Noget, hvorom man hos ham forgjæves søger Forklaringen.

En Critiker er og bør være en tjenende Aand; han er og bør være, i Idealitetens Forstand, Forfatterens bedste Ven, thi han elsker Forfatteren i hans Idee. Saasnt da Forfatteren giver Vinket fra den Region, i hvilken han er eller vil være, saa tager Critikeren øieblikkelig Synet, omklæder sig derpaa i Forhold til Regionen og Sphæren, tjenende e concessis; og er fra nu af Forfatterens fuldtro Ven – i Idealitetens Forstand, thi Critikeren er ingen Husven, han elsker ikke Forfatterens Kjød og Blod; han er ingen Busenfreund, der tager Alt for god Fisk, naar det blot er af den Forfatter. Mag: Adler raabte fra Skyen: jeg har et Aabenbarings-Faktum at beraabe mig paa – Undertegnede er den ringe tjenende Critiker, som i Idealitetens Troskab indtil det Yderste skal holde dette fast. Blot saa ikke mit critique, i Sandhed trofaste, Venskab bliver en Plage for min Ven! Det hænder stundom i Verden, at man netop ved at være ubrødelig tro bliver til en Plage; det forstaaer sig, man har sin Samvittighed i alle Maader fri. Jeg vil tænke mig en ung Pige; i Afskedens Øieblik, da hun for længere Tid skal skilles fra den Elskede siger hun til ham: lov mig nu ved alt hvad Helligt er, at Du vil blive mig tro«; han svarer: »det lover jeg, jeg skal blive Dig saa tro, som en sand Critiker, der elsker sin Forfatter i Ideen.« Saa skilles de ad; Tiden gaaer hen, og den unge Pige gaaer ogsaa hen – og glemmer sin bønlig Begjering; hun faaer sig en ny Elsker. Den Elskede N° 1, den Trofaste af prima Qualite, den ved Løftet for evigt bundne vender tilbage; uforandret har han holdt sit Løfte om Troskab: men see Pigens Forandring forandrer hans uforandrede Troskab til en uforandret staaende Satire over hende. I Grunden var det dog ogsaa forbandet uheldigt, at han saaledes skulde være trofast; Pigen havde dog været meget bedre tjent med en Ligesindet, der i Afskedens store Øieblik ganske anderledes kunde bande og sværge end den trofaste Mand kunde; men ogsaa i det Fjerne ganske anderledes let glemme baade Pigen og Eden og Troskaben: i saa Fald havde det været qvitt; det havde i Katastrophens store Øieblik atter, ironisk nok, viist sig, hvorledes dog disse Tvende passede for hinanden og ganske forstode hinanden.

Paa sit Aabenbarings Faktum staaer og falder Mag. Adler, paa hvorledes han forstaaer sig selv i dette Overordentlige, der skal være ham vederfaret, om han vedstaaer det urokkeligt (uden at han dog er afsindig) eller han angrende tilbagekalder det. Er der dialektisk Tvetydighed i ham selv, saa bliver rigtignok den sande Critikers ubrødelige Troskab en Satire; saa var han rigtignok, ligesom den unge Pige, bedre tjent med en kritisk Elsker, der i Avertissementets store Øieblik ganske anderledes kunde beundre og svede, i det store Øieblik da vi fik Efterretningen; men ogsaa ganske anderledes let glemme Aabenbaringen, og Faktumet og Betydningen deraf.

I Forhold til et Forfatterskab, som har et Aabenbarings-Faktum, at skrive en almindelig æsthetisk-critisk Anmeldelse af Bøgerne og lade det med Aabenbaringen staae hen: er i mine Tanker at prostituere sig som Critiker. Det er nemlig at vise, at man hverken er Æsthetiker eller Dialektiker eller Theolog men Sludermads i alle 3 Faculteter. For en væsentlig Critiker gjelder det i Forhold til saadanne Bøger i hver Linie han læser at huske paa, at Forfatteren har et Aabenbarings-Faktum; ja, selv om Forfatteren blev 70 Aar og skrev store Folianter, kritisk gjelder det, at huske det med Aabenbarings-Faktumet, om han vedstaaer det (uden dog at være afsindig) eller han angrende tilbagekalder det. Et Aabenbarings-Faktum er, i kvalitativ Dialektik, væsentligen forskjelligt fra alt Andet, hører, i kvalitativ dialektisk Forstand, væsentligen hjemme i den væsentligen religieuse Sphære, den paradox-religieuse; og kun en Halvstuderet kunde falde paa at fornærme en saadan Forfatter ved æsthetisk at indlade sig med ham eller med hans Bøger. Om Forfatteren selv var fornøiet dermed, gjør hverken fra eller til; thi er han fornøiet dermed, da beviser dette kun, at han har tabt sin Idealitet. Dog den tjenende Critiker, den trofaste Elsker, han skal ikke slippe hiint Faktum, end ikke naar Forfatteren bliver sig selv utro.

Jeg indseer godt, at de Fleste ikke ville være enige med mig i det her Fremsatte, de Fleste ville vel sige: »posito, at der forresten er Aandrighed og Originalitet i Adlers Bøger, hvad gjør saa det, om han maaskee har brugt et for stærkt Udtryk; muligen har han selv meent, at det var en Aabenbaring«. Men med denne Opfattelse kan jeg aldeles ikke sympathisere, jeg tænker som saa: en aandrig Forfatter er da ikke noget Uhørt i Danmark; og dette bryder jeg mig endda ikke saa meget om, hvis vi ved Mag. Adler havde een mere i det danske Sprog; ja hvis jeg blot betragtede ham saaledes kunde det ikke falde mig ind at skrive en Anmeldelse. Nei, men en Mand med et Aabenbarings-Faktum det er Noget, der tildrager sig min hele Opmærksomhed, ikke min nysgjerrige men min alvorlige, om jeg af ham eller ved ham kunde lære Noget eller blive opmærksom paa Noget i Forhold til Forstaaelsen af den Sphære, hvis Bearbejdelse jeg er mig bevidst at have helliget mine bedste Kræfter. – Jeg indseer godt, at jeg ikke er enig med Mag. Adler i det Fremsatte; jeg tvivler egentligen ikke paa, at han vilde sige, i al Oprigtighed, ganske bona fide: »dersom Du ellers ikke kan nægte, at det er Rask, hvad jeg skriver, og at jeg virkeligen er berørt af noget Høiere: hvad er saa det for en smaalig Ordstrid at hænge sig ved et maaskee overdrevent Udtryk, Noget jeg har skrevet i den allerførste Hede, Noget jeg maaskee slet ikke havde skrevet, dersom jeg havde ladet 14 Dage gaae hen.« Og saa villig som man kan være til, hvis Sagen skulde forstaaes reent æsthetisk, at gjøre den

unægteligt i Livsfare Anstrængede enhver Indrømmelse, saa villig som jeg fremfor Alt kunde være til at indrømme ham, at han uomtvisteligt er berørt af noget Høiere, hvad der forkynder sig i een og anden lykkelig Tanke, i den enkelte dybsindige Bemærkning, nu og da i en opbyggelig og rørende Yttring, i mangt et gribende Indtryk, saa villig altsaa som jeg kan være til at indrømme Dette: vilde jeg dog replicere: »netop Dit Svar indeholder Hoved-Indvendingen mod Dig, thi det er dog en sørgelig ethisk Letfærdighed at spørge saaledes med et Aabenbarings-Faktum.« Langtfra mig er det sandeligen at skrive dette for at vinde den fattige Seier at spotte over hvad enhver Daare kun er altfor tilbøielig til at spotte over. Nei Forklaring og Forstaaelse er det jeg eftertragter, Consequents det Eneste jeg fordrer; Sagen beskæftiger mig ingenlunde som Moerskab.

Den religieuse Sphære har det Ethiske i sig eller skal have det, derfor tør ingen æsthetisk Kritik indlade sig med det, og fremfor Alt tør ingen Kritik i Forhold til det Religieuse paa nogen Maade indlade sig æsthetisk med det, dersom det Ethiske gjør en Indvending. Og et Aabenbarings-Faktum er den toniske Dominant som ubetinget maa accentueres. Dersom den største Digter, der nogensinde har levet, hvis Værker Æsthetiken ubetinget maa beundre, var gaaet hen og havde sat foran, at han havde haft en Aabenbaring, at Christus havde viist sig for ham og Digtene vare ham umiddelbart meddelte af Aanden: saa er det i samme Øieblik (naar ikke alle Sphærer skulle forvirres i rædsomt Galimathias) Æsthetiken formeent at indlade sig med Digtene. Aabenbarings-Faktumet selv er i qualitativ Dialektik, noget uendeligt langt Høiere end alle Digtene æsthetiske Værd. Mere kan da Mag. Adler ikke forlange; jeg skal ikke afgjøre eller indlade mig paa at afgjøre om han er en aandrig Forfatter eller ikke (kun i et Tillæg til Bogen skal jeg levere en Excurs i den Retning); men selv om han var den aandrigste Forfatter, der nogensinde har levet: det vilde være en utilgivelig Dumhed af mig, om jeg ikke i Sammenligning med al denne Aandrighed uendeligt accentuerede Aabenbarings-Faktumet, hvad enten det nu convenerer Mag. Adler ell. ikke. En Critiker maa forstaae sig selv, forstaae at bruge sine Kræfter, men netop derfor ogsaa forstaae, hvor disse slet ikke kunne bruges. Den eminenteste Critiker, der nogensinde har levet, er sat ud af Virksomhed ligeoverfor en Mand der holder fast ved at beraabe sig paa et Aabenbarings-Faktum. Hiint ene Faktum forandrer Alt; Critikeren maa (dersom da Manden ikke er gal, og i saa Fald bliver det Hele ingen Opgave for en Critiker) enten blive en troende Tilhænger af hiin udmærket Benaadede, bøiende sig under hans guddommelige Myndighed; eller Critikeren maa forstumme i Taushed, thi der er intet Forhold mellem menneskelig Kritik og et Aabenbarings-Faktum. Selv om det forekom Critikeren høist besynderligt hvad den udmærket Benaadede foretog: han vil dog have Klarhed nok til at indsee, at Sandheden selv har sin traditionelle Side, at hvad der engang forekom en udmærket samtidig Critiker høist besynderligt, dog i Tidens Løb hævdede sig som bestaaende Sandhed. Ligeoverfor et Aabenbarings-Faktum maa den dygtige Critiker indsee, netop paa Grund af sin Dygtighed, at enten maa han lære forfra lære den ny Kritik af hiin udmærket Benaadede, eller ganske tie – med mindre han da ved Hjælp af eet eller andet socratisk Spørgsmaal skulde kunne komme hiin udmærket Benaadede paa Livet, og faae det gjort aabenbart, at Manden ikke selv vidste Beskeed om sig selv. Thi en Critiker kan ogsaa være snild, og det har han Lov til, han har Lov til at spørge og spørge og friste med fangende Spørgsmaal. Det forstaaer sig Manden med Aabenbarings Faktumet har Lov til at lade være at svare, Lov til at være ordknap. Men dersom han ikke er det, dersom han maaskee endog er uforsigtig nok til at blive snaksom, dersom han istedenfor ordknap, handlende at holde fast ved sit Faktum i Snaksomhed bliver som man siger løs paa Traaden: saa var det rigtignok muligt, at den formeentlig udmærket Benaadede indviklede sig i en fatal Situation. Det Samme kan ogsaa skee paa en anden Maade. En Critiker har maaskee taus været opmærksom, indtil den formeentlig udmærket Benaadede selv uforsigtigt bliver vidtløftig, og fanger sig selv i Vidtløftigheder.

Dersom der altsaa er Misligheder ikke betræffende, hvad vi skulde forstaae ved Mag:Adlers Aabenbarings-Faktum, men betræffende hvad han selv forstaaer derved, hvorledes han selv forstaaer sig deri: saa er han en Præmisse-Forfatter, saa er han tærende, saa kan Critiken desto værre faae fat i ham. Al den Aandrighed, hvis han ellers er en væsentlig aandrig Forfatter, der muligen kan være i hans Skrifter, gavner Intet som Nærende i Sammenligning med det Tærende, den Deficit hvori han som Forfatter indvikler det Almene ved sin Uklarhed over det qualitativt Afgjørende. At paanøde det Almene et Aabenbarings-Faktum, og saa tilsidst ikke selv vide, hvilket der er hvilket, hvad han selv mener dermed: det er at karakterisere sig som Præmisse-Forfatter; thi det er at buldre paa i de forfærdeligt høieste Toner og saa i Grunden vente, at Omverdenen skal komme ham til Hjælp med Forklaringen, om han nu virkeligen har haft en Aabenbaring eller ikke. Et saadant Phænomen kan da have dyb Betydning som et bittert Epigram over Tiden. I en vakkende, tvivlraadig, ustadig Tid, hvor paa saa mange Maader den Enkelte har for Skik at søge udenfor sig (i Omverdenens Opinion, i den offentlige Mening, i Bysnakken) hvad der væsentligen kun er at finde i Individet selv: Afgjørelsen – i en saadan Tid træder en Mand frem og beraaber sig paa en Aabenbaring, eller rettere han styrter frem som en Forfærdet, med bange Rædsel i sin Skikkelse, endnu skjælvende fra hiint Berøringens Øieblik, og forkynder, at ham er en Aabenbaring vorden til Deel. Pro dii imortales, her maa dog vel Hjælpen være, her maa dog vel være Fastheden! Ak, han ligner kun Tiden altfor meget; i næste Øieblik veed han ikke selv med Bestemthed, hvilket der er hvilket, han lader det saadan staae hen – og skriver imidlertid store, (maaskee) aandrige Bøger. See, i hine fjerne Tider, da en Mand værdigedes høie Aabenbaringer, da brugte han lang Tid for at forstaae sig selv i dette Vidunderlige, inden han begyndte at ville veilede Andre. Der kan nemlig ingenlunde forlanges af en Saadan, at han skal forstaae hvad der overgaaer menneskelig Forstand, altsaa forstaae Aabenbaringen, men han skal forstaae sig selv i at dette er

hændt ham, at det er det Visseste af Alt at det er hændt ham, og at det, uden al Snak bag efter uden al Venden og Dreien, var og er og bliver en Aabenbaring. Nu derimod sætter man det strax næste Morgen i Avisen, at man afvigte Nat har haft en Aabenbaring. Man frygter maaskee for, at den stille eensomme Besindelse (i Forhold til hvad der i yderligste Forstand vel maa omdanne et Menneske ham hans hele Existents selv om han aldrig nævnte det til Nogen) skulde føre En til den ydmygende men frelsende Indsigt, at det var en Skuffelse, saa man lod det Hele gaae tilbage, og søgte at forlige sig med Gud desangaaende, saa man paa et ringere Vilkaar i Sandhed blev en Lærer, der vidste at lære Andre og at holde det Høieste uendeligt i Ære. Dette frygter man maaskee, derimod haaber man maaskee, at Avertissementet kunde foranledige en Discussion, hvis Resultat kunde blive, at det nu var vist, at man havde haft en Aabenbaring, og at det var Det, Tiden fordrede. I saa Fald kunde man da nok vedstaae, at man virkeligen havde haft en Aabenbaring, stolende paa den uhyre Sensation Avertissementet vakte, stolende paa Acclamationen, hvormed man hilsedes, for ikke at tale om det Betyggende i, at flere af de »virkelig udmærkede Journaler vi har« havde yttret sig med Bifald derom, og altsaa den offentlige Mening i nte Potens¹ sanctioneret – hvad der, hvis ellers Noget, i strængeste, i meest isolerende Forstand vedgaaer en paagjeldende Enkelt, der dette betræffende ubetinget ene og alene maa søge Visheden hos sig selv. – Hvor epigrammatisk vilde Situationen ikke blive, naar den udføres reent æsthetisk, uden Hensyn til om nogen Bestemt virkeligen har baaret sig saaledes ad! En Mand træder forfærdende frem og siger: »jeg er kaldet af Gud«; derpaa siger han sagte i en Side-Replik: »i Grunden er jeg ikke ganske vis, jeg vil nu see, hvad Indtryk det gjør paa Tiden; erklærer den sig derfor: saa er det vist, saa er jeg kaldet af Gud, og saa lader jeg staae til.«² Han haaber maaskee paa, at naar han blot har sagt dette Ord, da skal Omstændighederne gribe ham og ligesom tvinge ham ind i Charakteren, tvinge ham til at blive og være det, som han vel har sagt han er, men som han ikke selv med Bestemthed veed, om han er eller ikke. Ak, at være kaldet af Gud er dog vel det Høieste der kan vederfares noget Menneske; en saadan Kaldet staaer, ydmyg for Gud, høiere end alle Andre end Konger og Keisere, den offentlige Mening og Journalisternes Trop; til ham er det at alle vi Andre skal see op, og han skal med guddommelig Myndighed forlange det af os, han skal netop være kjendelig paa at han beraaber sig paa sin Myndighed.³ Men den Vakilende vil tjene to Herrer, han vil være kaldet af Gud i særlig Forstand, og saa vil han tillige være kaldet af Tiden, være Tidens Fordring; han benytter Udraabet: »jeg er kaldet af Gud« som en Interjektion for at skaffe sig Ørenlyd i den larmende Mængde, og derpaa vil han convertere sit Guds Kald til den offentlige Menings Kald. – At Sligt kunde hænde i en Tid, hvor man egentligen har afskaffet alle de afgjørende religieuse Kategorier og faaet Alt trukket ned i Generationens Kategorie: er aldeles i sin Orden. Men hænder det, da kunde det jo altid være godt, om der var en samtidig tjenende Critiker, et ringe Menneske, der ikke tør beraabe sig paa nogen Aabenbaring, men som derimod kan holde den Kaldede fast ved Ordet, og derved bidrage til at gjøre aabenbare, hvad dog Alvor i Sandhed er, at Alvor er Ansvarets stille Besindelse, som forstaaer sig selv i at overtage det Overordentlige, at det derimod ikke er Alvor, hvad der nuomstunder ansees derfor, at larme, at blive rød i Hovedet, at see anstrænget ud, at bruge de indtil Forfærdelse høieste Udtryk, og dog indvortes at være usikker om, hvad man er og hvad man ikke er. Der kan i vor Tid jo som i enhver tidligere af Gud beskikkes sande Extraordinarii; imidlertid vil dog Verdens Forandring have en stor Indflydelse paa det Phænomenale, om Væsenet end bliver det samme. Forsaavidt vilde det fE være mistænkeligt, om der i vor Tid opstod en Prophet, som lige indtil Skjæget lignede en af de gamle.

1. Anm. Da nemlig ethvert Blad skriver i hele Folkets Navn saa faaer et Land en phantastisk Befolkning, der er lige saa mange Gange større end den virkelige som der [er] indbyrdes uenige Blade. (tilbage)
2. AnmDer fortælles om en Bonde, at han gik omkring og tiggede som Brandlidt. Blandt andet kom han til en Mand, der deeltagende spurgte ham: naar var det Fa'er, at den Ulykke skete, at hans Huus brændte af?« Bonden svarede: ja, seer vi, det er jo ikke brændt endnu, men det skal snart til det.« See Bonden har ikke været ganske sikker paa, at det er den bedste Verden i hvilken vi lever, han har haft den menneskelige Godgjørenhed mod Brandlidte mistænkt: derfor vilde han formodentligen først forvise sig om, hvor meget der kunde komme ind, førend han brændte Stedet af. (tilbage)
3. Anm Myndighed betyder ikke at rykke frem i Spidsen for en Arme, – det er Afmagt; eller i Spidsen for Publikum – det er Afmagt; eller at være bevæbnet, nei Myndigheden ligger i de faae, uforandrede, urokkelige Ord: jeg er kaldet af Gud; saa kan den Myndige for den Sags Skyld være svinebundet, det gjør hverken fra eller til. (tilbage)

Som Phænomen i vor Tid (saa der lige saa meget agtes paa Tiden, som paa Adler) skal da Mag.Adler blive Gjenstand for Omtale i dette lille Skrift. Hans Bøger skulle ikke æsthetisk og kritisk vurderes, som vare de af en almindelig Forfatter; nei han skal af den ringe tjenende Critiker respekteres efter sin Ualmindelighed; og

hans Skrifter skal kun benyttes til at see, om han forstaaer sig selv i at være Det, han har udgivet sig for, og som han, i Alvorens Forstand, ikke har gjort Mine til at ville tilbagekalde. Der skal heller ikke være Tale om den af ham foredragne Lære, om den er kjættersk eller ikke; alt Sligt maa ansees for Ubetydelighed i Sammenligning med det kvalitativ Afgjørende. Der skal derimod, om muligt, lægges Alvorens etniske Accent paa, hvad der enten maa give ham guddommelig Myndighed (og i saa Fald maa det fordres af ham, at han istedenfor tvetydigt at være aandrig i store Bøger, bruger Myndigheden), eller angrende maa tilbagekaldes, da han engang har trængt sig frem med at sige det; det skal, om muligt med Alvorens Eftertryk accentueres, at han har beraabt sig paa et Aabenbarings-Faktum.

Vilde Nogen spørge, hvo da jeg er, som gjør dette; da er mit Svar: jeg er en tjenende Critiker, et ringe Menneske, der kun har ethisk Berettigelse, som ethvert Menneske har det ligeoverfor en Forfatter. Dersom det hele Optrin med Mag. Adler ikke skal behandles som en Ubetydelighed, der bedst ignoreres: saa er det af Vigtighed, at der accentueres rigtigt, thi det er foruroligende, at en svimmel-aandrig Forfatter ikke selv veed hvad han skal forstaae ved at have haft en Aabenbaring; og det er misligt, at de store Bøgers megen Aandrighed bortleder Opmærksomheden fra det Afgjørende. Jeg er fuldkommen overbeviist om, hvad let sees af hans Skrifter, at Apostelen Paulus ingenlunde havde taget det ilde op, hvis Nogen i alvorlig Tale havde spurgt ham, om han nu virkelig havde haft en Aabenbaring; og jeg veed, at Paulus med Alvorens Korthed havde fattet sig kort og svaret: ja. Men dersom Paulus (han tilgive mig hvad jeg nu siger, det maa saaledes gjøres for at oplyse Noget) istedenfor med Alvor at svare kort, det være nu: ja eller nei, havde indledt en vidtløftig lang Tale omtrent saaledes: »ja seer Du nu vel, jeg har rigtignok selv sagt det, men en Aabenbaring er dog maaskee for stærkt et Udtryk, men Noget var det, noget Genialt var det.....«: ja, saa var Sagen bleven en anden. Genier skal jeg nok komme ud af det med; Gud bevares, er det i Sandhed det store Genie, da udtrykker jeg glad med æsthetisk Sømmelighed min Ærbødighed for den overlegne Aand, af hvem jeg lærer; men at jeg skulde vise ham religieus Underkastelse, at jeg skulde tage min Dom fangen i Lydighed under hans guddommelige Myndighed: nei det gjør jeg ikke, og det forlanger da heller ikke noget Genie af mig. Men naar en Mand ugeneret vil omforklare en intenderet apostolisk Existents til at være Genie, uden at tilbagekalde det Første: saa confunderer han rædsomt.

Sligt maa en Critiker holde fast, som jeg nu skal gjøre det i denne lille Bog, ikke for Confusionens Skyld, men for, om muligt, at belyse nogle religieus Kategorier, og for at orientere i Tiden. Uden at anprise mine egne Varer tør jeg ogsaa love, at Den, der vil læse opmærksomt, nok skal finde Oplysning i Skriftet, thi jeg er ikke ukjendt med min Tid, og hvad der giærer i den, jeg følger med, om end som Den seiler med paa samme Skib, der dog har særskilt Kahyt, ikke i Qualitet af noget Overordentligt som havde jeg Myndighed, nei i Qualitet af Særling, der har Intet mindre end Myndighed. Jeg har hverken da jeg begyndte som Forfatter haft, eller senere erhvervet nogen Myndighed, som jeg da heller ikke har nogen synderlig Betydning for min alvorlige Samtid – ja, det skulde da være at jeg havde faaet den ved Hjælp af mine Buxer, der i saa eminent en Grad har vakt Sensation, og tildraget sig et alvorlig-dannet Publikums særdeles Interesse. Det er som Tryllerie midt i det 19^d Aarh.; det er som i 1001 Nat – et Par gamle graae Buxer bringer alt Andet i Glemme. Og Tryllerie er det, thi Ingen veed hvori det stikker. Og ikke blot dette, men det Næste er lige saa forhexet. Hine alvorlige, nidkjære censores der i et alvorligt Publikums Navn^a med catonisk Strenghed paatale Tidens Fordringer i Henseende – til Buxer, have oftere beskæftiget sig med mine; snart have de fundet dem for korte, snart for lange, ak, og Buxerne ere de samme gamle graae. En saadan faktisk Begivenhed har virkelig sin Betydning, den er et Træk der ypperligt karakteriserer Publikums Dom overhovedet; og den har ogsaa sin Betydning, hvorfor den fortjener at foreviges en lille Smule, som et Bidrag til Tids-Historien, for at see hvad der særdeles beskæftigede det kjøbenhavnske Publikum. Thi hvad der har udfyldt Øieblikket, siger Tidens Vise, det lever evigt; naar da mine Skrifter længst ere glemte vil dog Buxerne skjøndt længst opslidte leve evigt.

Her skulde egentligen Indledningen være ude, imidlertid ønsker jeg dog at tilføie et Ord. Ikke uden Bedrøvelse, ikke uden Veemod skriver jeg denne Anmældelse; jeg lod helst være at skrive den, hvis jeg ikke maatte befrygte at Mag. Adler^s Skrifter der nu ere blevne høit (og dumt) anpriste i nordiske Kirketidende, dog tildrage sig Opmærksomhed, og naar saa er, maa han nødvendigviis afstedkomme stor Forvirring paa det religieus Gebeet, netop fordi han har en vis Aandrighed, og de Fleste ingenlunde Dygtighed til at distingvere inter et inter. Det Veemodige og det Bedrøvelige ligger, efter mit Begreb i Landets Forhold. I et lille Land som Danmark kan der naturligviis kun være Faae, der have Tid og Leilighed til udelukkende at beskæftige sig med det Aandelige; og af dette ringe Antal kan naturligviis igjen kun være nogle Enkelte, som virkelig have Evne og som tillige ret afgjørende fatte, at dem er Aands-Beskæftigelse anvist som det Eneste. Men desto vigtigere er det ogsaa, at en saadan Enkelt, netop fordi de smaae Forhold vanskeligen indeholde et hurtigt Correctiv, med den strængeste Tugt holder sig selv i Ave, at han ikke griber et glimrende Forvirret istedenfor det Sande. Mag. Adler er en saadan Enkelt. Han kan let maaskee vække nogen Sensation, maaskee tildrage sig een og anden Uvidendes Beundring, maaskee faae nogle Tilhængere; men derved er jo Intet vundet, tvertimod er der gjort stor Skade, fordi Forholdene ere saa smaae. Og selv om han ved sine Skrifter har beriget Aandrighedens Fond, der paa saa mange Maader accumulere i vor Tid, ved en Leverance af en Mængde aandrige Yttringer: dette batter kun lidet i Sammenligning med at forvirre de allervigtigste Begreber, i hvilke hele Christendommen hænger. Der gives ogsaa i Aandens Verden en blussende Vellyst, en Aandrighedens farlige Forførelse, der netop ved det Mangfoldiges Spil skjuler over en

total Uklarhed. Og skjøndt nu enhver Forfatter har et Ansvar, saa synes det dog, at en Forfatter i en stor Literatur som den tydske fE har et mindre Ansvar, fordi han afstedkommer mindre Skade ved hurtigere at forsvinde i Mængden. Dette synes jeg Mag. Adler burde gjøre sig selv Rede for; jeg har idetmindste søgt at gjøre mig selv det tydeligt i Bevidsthed af at være en saadan Enkelt. Det er vist, at der i en lille Litteratur, netop paa Grund af at den er lille, kan realiseres Opgaver af egen Art som slet ikke vilde kunne lykkes i en stor, hvor den ene Forfatter fortrænger den anden, men det er ogsaa vist, at Ansvaret er desto alvorligere. Hvor der er Kildespring nok, er det ikke saa farligt, at eet plumres, men i et lille Land, hvor der i hver Retning neppe er mere end eet, er det i høi Grad ansvarligt selv at plumre det. Og saa lidet som jeg er en Ven af Tilhængere og Eftersnakkere, af Coterie og Sammenhold, hvad der atter bedst trives i et lille Land men ogsaa gjør ubodelig Skade: saa meget vilde det naturligviis glæde mig, om der paa det religieuse Gebeet dog var nogle andre Enkelte, der for egen Regning, maaskee fra et ganske andet Synspunkt arbejdede for dette Gebeets Opdyrkelse. Men hidtil har Adler Intet gavnet; der er intet Begreb han har forklaret, ingen ny categorisk Bestemmelse han har leveret, ingen ældre og vedtagen han har opfrisket i fornyet dialektisk Skarphed. Selv har han saaledes Intet i afgjørende Forstand gavnet; og han har paa en Maad[e] sinket mig; thi da han ligger inde paa det religieuse Gebeet og da han her pro virili forvirrer, og da Landets Forhold ere smaa: har jeg anseet det for min Pligt at afbryde min egen Virksomhed for at berigtige en lille Smule den Tænker, i hvem jeg hellere end gjerne hav[de] seet en Overlegen eller en Medarbejder, dog vel at mærke for egen Regning. – Forøvrigt fatter jeg meget godt selv, hvor underligt det Hele tager sig ud. Om en Forfatter, der hidtil ikke er bleven synderlig læst, skriver jeg en Bog, som formodentlig heller ikke bliver læst. Som der fortælles om hine tvende fyrstelige Personer, der var meget fede, at de gjorde sig Motion ved at gaae rundt om hinanden: saaledes bliver i et lille Land let Forfatter-Virksomhedens Motion den at gaae rundt om hinanden. Dog har jeg valgt min Opgave saaledes, som jeg pleier, at uagtet det er et Moment i Tiden, hvorom Undersøgelsen dreier sig, Behandlingen ved sin universellere og ideellere Charakter vil kunne læses til enhver Tid. Øieblikket har jeg overhovedet ikke Evne og Duelighed til at skrive for.

Capitel I.

Den historiske Situation.

Mag. Adlers CollisionsomLærer i Statskirken med det Bestaaende; at han blev afskediget, Statskirkens fuldkomne Berettigelse^A; om den særlige Enkelte i Særdeleshed og hvad der maa fordres af ham.

Det var i Aaret 1843, at Mag. Adler udgav sine Prædikener, i Forordet til hvilke han paa den høitideligste Maade forkyndte, at ham var vederfaret en Aabenbaring¹; at ved denne ham en ny Lære var bleven meddeelt¹; og i selve Prædikenerne gjorde han, hvorved Alt blev afgjørende tydeligt,¹ Forskjel mellem de Taler, der vare af ham selv og de som vare under Aandens umiddelbare Bistand.² Han underrettede os i Forordet om, at Aanden havde budet ham at brænde Alt hvad han ellers havde skrevet^b. Saaledes stod han, eller præsenterede han sig i Forordet dramatisk som et Billede paa et i meest afgjørende Forstand nyt Udgangspunkt: bag ved ham en Ildebrand og han med det Ny reddet som en Flygtning.

---

1. Anm. cfr.
(tilbage)

2. Anm. cfr.
(tilbage)

3. Anm. I en vis Forstand er dette dog confunderende, forsaavidt de kvalitativt ueensartede Prædikener ikke burde udgives sammen; i ethvert Tilfælde savnes her en dialektisk Mellembestemmelse, om hvorledes han forstaaer sig i den qualitative afgjørende Forskjel: at være under Aandens umiddelbare Bistand, og at være uden den.
(tilbage)

4. Anm. cfr.
(tilbage)

Han var dengang Lærer i Statskirken. Saa kjært det nu end kan være Staten eller paa det religieuse Gebeet Statskirken at see, hvis det var saa, en ny Slægt af vordende Embedsmænd voxte op, der alle vare udrustede med ganske andre Evner og Dygtighed end de tidligere, saa kjært det kan være Staten, og paa det religieuse Gebeet Statskirken, at see de meest udmærkede og fortrinligste Evner at hellige sig til Statens eller Stats-Kirkens Tjeneste: saa følger det af sig selv, at denne Glæde har een Betingelse, den nemlig, at de virkeligen ville tjene Staten, at de indenfor dens Grundsætninger vedkjendende sig disse ex animi sententia

ville benytte deres herlige Evner. I andet Fald maa Glæden forvandle sig til Bekymring; hvis der er Fare paafærde til Bekymring og Uro for sin egen Bestaaen, men i ethvert Tilfælde til bekymret Deeltagelse for den Enkelte eller de Enkelte, som saaledes forfeile deres Liv. Thi Staten og Stats-Kirken er ikke selvsk, ikke tyrannisk (hvad kun Ildesindede og Misfornøiede ville indbilde sig selv og Andre), den er, efter sin Idee, velvillig; naar den tager den Enkeltes Tjeneste, da mener den tillige at gjøre ham en Tjeneste ved at anvise ham den ønskelige, den beleilige Plads for hensigtsmæssig og gavnlig Anvendelse af sine Kræfter.

Ved sit Aabenbarings-Faktum, ved den ny Lære,¹ ved at staae under Aandens umiddelbare Indskydelse maatte Mag Adler let blive sig bevidst at være stillet som særlig Enkelt aldeles uden for det Almene, aldeles extra ordinem som Extraordinarius. Under saadanne Omstændigheder at ville være i det Bestaaendes Tjeneste er en Selvmodsigtelse, og at forlange det af det Bestaaende, at det skal beholde ham i Tjenesten, er egentligen at ville gjøre Nar af det Bestaaende, som var det noget saa Abstrakt, at det ikke kunde concentrere sig i en energisk Bevidsthed, om hvad det er og hvad det vil. At ville være i det Bestaaendes Tjeneste, og saa at ville tjene hvad der netop sigter det Bestaaende efter Livet, er lige saa urimeligt som hvis En vilde være i en Mands Tjeneste og dog vedgaae aabenlyst at hans Arbeide og Flid var at tjene denne Mands Fjende. Det vilde ingen Mand finde sig i, og Grunden hvorfor man mener, at det Almene skulde kunne finde sig deri, er at man har en phantastisk-abstrakt Forestilling om det Almenes Upersonlighed, og en phantastisk Levebrøds-Betragtning, ifølge hvilken det Almene skal forsørge enhver Candidat. Naar Armeen staaer opstillet med front i det Bestaaendes Retning, saa at ville være med i Geledet og stipendiarius men ville staae omvendt stillet lader sig ikke gjøre; i det Øieblik der skal marscheres (saasnart Livet rører sig) vil det jo vise sig, at man gaaer den modsatte Vei. Den Extraordinaire har derfor at træde ud af Geledet. Det fordrer saa vel hans Betydningsfuldhed som det Almenes Alvor; thi en Extraordinair er for betydelig til at være med i Geledet, og det Almenes Alvor fordrer Enighed og Eenshed i Rækkerne, fordrer at see hvo den Extraordinaire er eller at see at han er den Extraordinaire. I denne discrimen skal netop den Extraordinaire erhverve sin Competence: paa den ene Side det Ringe, det næsten Fortabte der ligger i saaledes at staae udpeget som en Enkelt i særlig Forstand, at staae udpeget som en fattig Peer Eriksen i Sammenligning med det Almene, saa ingen Klog turde være hans Ven eller blot gaae med ham paa Gaden, saa hans Ven hvis han var klog svor paa at han ikke kjendte dette Menneske, saa »de Forbigaaende rystede paa Hovedet« (cfr Mth: XXVII, 39.) – og dog at være Den fra hvem noget Nyt skal udgaae. Dette er den smertelige Crise, men det skal heller ei være let at blive en Extraordinair.

1. Anm. At Mag. Adler senere har saadan sagt Noget om, at der intet Nyt var i hans Lære, gjør Intet til Sagen. Ved sin Optræden bekjendte han det i de høieste og stærkeste Udtryk; det er faktisk, at Typerne bleve staaende i Officinet, da han formodentligen ventede, at hans Prædikener strax maatte opleve et nyt Oplag. At han senere saadan for det Løse siger, at det ikke er noget Nyt, ligesom at han, der ved sin Optræden aabenbart stiledede efter Sensation senere antog saadan et vist humoristisk Sving, Sligt vilde rigtignok kunne give en prokuratoragtig Avissskriver Leilighed til at forvirre Alt. Der er i mine Tanker intet Fordærveligere end disse skjødesløse Overgange og Omforandringer. En Mand skal vide hvad han vil, og staae fast; forandrer han sig saa skal han gjøre det officielt. Ellers forvirres let Alt; ved Hjælp af en Anakronisme bringer saa en Avissskriver en Mand i Fordelen netop ved Hjælp af det, hvorved han har forløbet sig. Man lader som var det ikke til forskjellige Tider han havde sagt det, man gjør det Sidste til den samtidige autentiske Fortolkning, og see, Manden, der netop ved Dobbeltigheden karakteriserer sig selv som Ustadig bliver Helt og Consequent – Staten og Stats-Kirken derimod bringes i Forlegenhed. Men Mag. Adler har aldrig høitideligt (hvilket her paa Grund af Sphærerne Forhold maa blive: angrende) tilbagekaldt hvad han paa det Høitideligste har sagt. Derimod har han ladet det Første staae, og saa snaksomt sagt saadan Dit og Dat om, at det ikke var noget Nyt, at det just heller ikke var ganske en Aabenbaring, men saadan noget Mærkeligt noget og saadan. Dog derom hovedsagelig paa sit Sted; men i Forhold til tvetydige Phænomener kan man ikke ofte nok imødegaae det Tvetydige, der netop, naar det ikke holdes sammen, er som beregnet paa at forvirre.
(tilbage)

Da nu vor Tid som Bevægelsens Tid, der vil afføde noget Nyt, oftere maa opleve Collisionen mellem det Almene og den Enkelte: skal jeg dvæle nærmere derved hvad maaskee i mere end een Henseende nok gjøres fornødent. Dersom nemlig den særlige Enkelte elsker det Almene, tænker ringe om sig selv som

Enkelt ligeoverfor det Almene, med Frygt og Bæven gyser for at være i en Vildfarelse: saa vil han gjøre Alt saa let og godt som muligt for det Almene. Og denne Adfærd er et Kjendtegn paa at det dog var muligt, at han var en virkelig Extraordinair. (Dette skal Alt senere blive udviklet nøie). Men dersom den Enkelte ikke elsker det Almene, ikke ærer det Bestaaende, hvad man godt kan skjøndt man har noget Nyt at bringe, dersom han maaskee i sit Inderste ikke er enig med sig selv om hvad han er, men kun fuser i at ville være Extraordinair, kun prøver sig for om det betales godt at være det: saa vil han, deels med sit Vidende (af Chicane) gjøre det Bestaaende Alt saa vanskeligt som muligt, deels gjøre det uden ret at blive sig det bevidst, fordi han nemlig i Grunden ikke kan undvære det Bestaaende og derfor klamrer sig til det, forsøger at skubbe Ansvaret fra sig over paa det Almene, prokuratoragtigt at bringe det Almene til at gjøre, hvad han skulde gjøre. Naar et Menneske faaer den Idee, at han maa skilles fra et andet Menneske, med hvem han lever i det nærmeste Forhold, dersom han da selv er sikker og afgjort besluttet: saa bliver Adskillelsens smertelige Operation lettere. Men dersom han er usikker, raadvild, saa han nok vil men dog ikke ret har Mod til at vove, dersom han er en svigefuld Krabat der vil skubbe Ansvaret fra sig men stjæle det Overordentliges Løn: saa bliver Adskillelsen en langvarig Historie og bliver en lang Tid et pijnlijk, smerteligt, fortrædigende Sammenhold.

Lad os antage, at en theologisk Candidat i vor Tid var kommen til den Anskuelse, at Embeds-Eeden var uforsvarlig: nu ja, saa kan han jo yttre det frit og uforbeholdent, hvis han anseer det for gavnligt. »Men saa vil han spærre sig Adgang til Befordring, og maaskee endda Intet udrette, ingen Sensation vække, fordi en Candidat er for lille en Størrelse, der desuden endnu ikke ret har Haand i Hanke med Stats-Kirken, da han er en Privatiserende.« Altsaa (thi nu vil jeg tænke en Selvsk, der ikke blot ikke elsker men i Grunden er en Fjende af det Bestaaende), hvad kan han saa gjøre? Han tier indtil videre; han søger derpaa Ansættelse som Lærer i Kirken; han faaer den; han aflægger Eeden. Nu er han altsaa Embedsmand i Stats-Kirken. Derpaa udgiver han et Skrift, hvori han fremsætter sin revolutionaire Anskuelse. Hele Sagens Stilling er nu forandret. Det havde været let for Staten at vippe en theologisk Candidat, let at sige til ham: ja naar Du har disse Anskuelser kan Du ikke blive Embedsmand; og Stats-Kirken var slet ikke kommen til at handle i denne Sag, den havde i det Høieste ganske særskilt mod ham behøvet at tage en prævenierende Forholdsregel, ikke at befordre ham. Men den theologiske Candidat var snild og forstod snildt at gjøre sig selv ganske anderledes vigtig. Ansvaret, som Candidaten skulde have paataget sig for sin særlige Anskuelse, og dyrt kjøbt ved at ofre sin Fremtid i et høiere Kalds Tjeneste, medens han søgte at gjøre det Bestaaende Sagen saa let som muligt – Ansvaret er nu veltet over paa Statskirken, der bliver den Handlende, som skal afsætte ham, der ved at være bleven Embedsmand tillige har gjort et Forsøg paa at interessere hele Embedsstanden i sin Skjebne. Som theologisk Candidat gjelder han kun for een, men som Embedsmand gjør han Forsøg paa at gjelde for Tusinde, stolende ogsaa paa den Fordeel, at det nu er Staten der skal gjøre Skridtet, saa der nu bliver overflødig Leilighed til at fortrædige det Bestaaende, da der dog maaskee skal en Prouste-Ret til, og det dog ikke er utænkeligt at have idetmindste en dissentierende Minoritet paa sin Side, og da man saa igjen ved Hjælp af Bladene kunde gjøre denne Minoritet til den intelligente, item til et Beviis paa, at i hele Embedsstanden er der Splid og Uvillie mod Embedseeden o: s: v.: Paa den Maade søger en saadan Revolutionair feigt og lumskt at gjøre det Almene hvad Bryderie han kan.

Hvor meget nemlig end Staten eller Statskirken kan være sig bevidst at være i Sandheden, at have Retten paa sin Side og ogsaa at have Sundhed nok til at secernere en saadan Enkelt uden at frygte, at Mange skulde have Skade deraf: saa kan det dog aldrig være Staten eller Statskirken tjenligt, at dens første Principer for hyppigt drages ind under Discussion. Ethvert Liv, enhver Existents har i sin Grundforudsætning i sit Grundprincip sit skjulte Liv, Rodens Liv, fra hvilken Livskraften udgaaer til at give Væxt. Det er bekjendt nok af Physiologien, at der er Intet fordærveligere for Fordøielsen end den idelige Reflexion over Fordøielsen: og saaledes er det ogsaa i Aandens Forhold det Fordærveligste, naar Reflexion for ofte griber feil og, istedenfor at tjene i den Omsætning der sætter det skjulte Livs forborgne Arbeiden over i det Aabenbare, kaster sig paa Grundprinciperne selv. Dersom et Ægteskab vilde idelig reflektere over Ægteskabets Realitet: blev det eo ipso et maadeligt Ægteskab, thi Kraften som skulde bruges til Realisationen af det ægteskabelige Livs Opgaver, blev brugt til ved Reflexion at fortære Grunden. Dersom en Mand, der har valgt en bestemt Livs-Stilling, idelig vilde reflektere over, om nu denne Stilling var den rette: saa bliver han eo ipso en daarlig Makker. Selv derfor om Staten eller Statskirken har Sundhed nok til at afsondre den Revolutionaire: saa er det dog skadeligt at Reflexionen foranlediges. Om Alt hvad der skal være skjult og forborgent gjelder det, hvad der staaer i Visen: blot et Ord Du nævner. Det er let nok at sige et saadant skjebnesvangert Ord, men det er uberegneligt hvilken Skade det kan afstedkomme og der skal maaskee en Gigant til at standse den skadelige Virkning af et Ord, som en Peer Ruus lod udgaae i Søvn. Og skal Staten eller Stats-kirken hyppigt suspendere mange saadanne Enkelte, saa fremkogles tilsidst herved et Skin, at det er Staten selv der er in suspenso; det Svævende fremkommer altid, naar man ikke hviler paa Grunden, men Grunden selv gjøres dialektisk.

Farligt kan Sligt let blive for Staten, fornemlig ogsaa af den Grund, fordi den Art af Discussion allermeest frister – alle ubetydelige Hoveder, alle Snakkesalige, alle tomt Opblæste, og altsaa især Publikum. Jo concretere nemlig Gjenstanden er, over hvilken der skal tænkes og om hvilken man skal yttre sig, desto hurtigere og desto tydeligere vil det vise sig, om den Talende har Forudsætninger til at kunne tale med eller ikke. Men de uhyre Opgaver det er ret Noget – for de ubetydeligste Sladder-Mestere. Det er maaskee ikke af

Veien at minde herom, thi da vor Tid, Bevægelsens Tid, paa mange Maader i Stat og Kirke intenderer at bringe Grund-Forudsætningerne under Discussion, saa bliver Følgen deraf let, at en eventyrlig Menneske-Masse kommer paa Bene og faaer Munden paa Gang i Discussions-Legen, et Publikum som aldeles Intet forstaaer, hvorimod Opgavens uhyre Størrelse begunstigende skjuler over de Discuterende og Yttrendes respektive Uvidenhed. Dersom en Lærer vil favorisere en Døgenicht af Discipel, saa kan han gjøre det paa forskjellig Maade, men han kan blandt Andet ogsaa gjøre det ved at forelægge ham en saa uhyre Opgave, at Censorerne slet Intet kan slutte af hans Svares Ubetydelighed, fordi Opgavens uhyre Størrelse berøver dem Maalestokken. Maaskee kan jeg oplyse det ved et Exempel fra Videnskabens Verden. Et videnskabeligt Vrøvlehoved, der i Grunden Intet veed, faaer man sjeldent til at indlade sig paa noget Concret; han taler ikke om en enkelt Dialog af Plato, det er for Lidt for ham – det vilde maaskee ogsaa let vise sig, at han ikke havde læst den. Nei han taler om hele Plato, eller vel endog om hele den græske Philosophie, men især da om Indernes og Chinesernes Viisdom. Dette: hele Plato, hele den græske Philosophie, hele den østerlandske Dybsind er det uhyre Store, det Grændseløse, der begunstigende skjuler over hans Uvidenhed. Saaledes er det ogsaa meget lettere at tale om en Forandring i Regjeringsformen end at afhandle en ganske lille concret Opgave; og det Uretfærdige mod de faae Dygtige ligger i, at de paa Grund af Problemets uhyre Størrelse tilsyneladende blive Ligemænd med enhver Peer, der »ogsaa ytrer sig.« Det er saaledes meget lettere for en Snakke-Mester at criticere vor Herre end at bedømme en dansk Stiil af en Discipel i den lærde Skole, ja end at bedømme en Svovelstik; thi naar Opgaven blot er concret, saa vil han, forhaabentligen, snart forraade hvor dum han er. Men vor Herre og hans Styrelse af Verden er noget saa uhyre Stort, at i en vis svimlende abstrakt Forstand, den Taabeligste lige saa godt kan snakke med som den Viseste.

Det Sophistiske ligger vor Tid maaskee kun altfor nær: at man sætter de største Problemer under Discussion for at begunstige de ubetydeligste og tankeløseste Mennesker til at komme med i Discussionen. Lad os ikke glemme, at hiin ædle Reformator, den eenfoldige Vise i Grækenland, som jo havde med Sophister at gjøre, at han netop havde sin Styrke i at jage Sophisterne ud af det Abstraktes og det Altomfattendes Skalkeskjul, havde sin Styrke i at gjøre Samtalen saa concret, at Enhver, som talte med ham, og meente at tale om een eller anden uhyre Gjenstand (Statsstyrelsen overhovedet, Opdragelsesvæsenet overhovedet o: s: v), inden han vidste et Ord deraf, var bragt til at tale om sig selv – om han vidste Noget eller han ikke vidste Noget. Man skulde næsten troe, at vor Tids Sophister item deres Tillæg: Publikum var sig bevidst, hvorledes de bruge et Skalkeskjul; thi det er jo Skik og Brug det er en etableret Opinion, at ansee det for flaut, om Nogen tager fat paa en saadan Sophist, afhjælper ham hele hans phantastiske Paaklædning, og gjør ham til hvad han er et sølle Skrog, der i Publikums, i Critikens, i Aarhundredets Navn har gjort saa megen Alarm. Det skal være flaut, mig synes, at det dog er flauet for det sølle Skrog, naar man har hjulpet ham af det meget Overtøi, og at han nu staaer for os i naturlig Størrelse. Men i vor Tid imponerer man – ved Hjælp af Overtøiet. Saaledes imponerer det ogsaa naar man faaer en uhyre stor Pakke sendende med Posten; men naar man forvisser sig om at Pakken er lutter Convoluter: saa imponerer det ikke mere.

Dog tilbage til den theologiske Candidat. Maaskee vilde En sige: »men det er da ogsaa haardt at forlange af en Mand, der har habiliteret sig til et Levebrød, at han skal spærre sig sin Fremtid, saa han end ikke har det Haab tilbage, hvilket han dog kunde have, hvis han, efterat være bleven ansat, blev afskediget: at faae Pension.« Ja, vist er det haardt, men det skal ogsaa være haardt – at være en Extraordinair; ja, det skal være saaledes haardt, at Ingen, hvis han forstaaer dette, kunde ønske at være en Saadan, om end Den, der er det i Sandhed, vel i sit Guds-Forhold vil finde Trøst og Tilfredsstillelse og Salighed. Thi den sande Extraordinaire skal netop ikke trøstes eller søge Lindring eller finde Lindring hos det Almene, men ene hos Gud; og deri ligger det Dialektiske som er Qvalen og Crisen, og tillige Saligheden.

Naar derimod en Tid bliver karakterløs, saa er det vel muligt, at een og anden Enkelt faaer nogle Symptomer af at ville være Extraordinair; men det har ingen Art, og derfor vil han at det Almene skal hjælpe ham dertil, han vil at det Almene, det Bestaaende og han skal slaae sig sammen om at lade ham blive en Extraordinair. Hvilken Bagvendthed! Den Extraordinaire skal jo netop bringe det ny Udgangspunkt, han er i Forhold til det Bestaaende som Den, hvis Fødder staaer udenfor og skal bære det Gamle bort: og saa skulde det Bestaaende selv være ham behjælpelig. Nei det Almene skal netop stramme imod; og hvis det Bestaaende ikke gjør det, saa udvikles her igjen noget Sophistisk ligesom det med Discussionen af de uhyre Opgaver: at det bliver det allerletteste at være en Extraordinair, Noget enhver Bønhas aspirerer til, Noget for alle dem, som ellers ikke due til Noget. Der er i vor Tid Epigrammer nok, som Tiden selv frembringer uden at forstaae dem eller paaagte dem; lad os ikke glemme, at nuomstunder er en Martyr, en Reformator en Mand der dufter af Vellugt, en Mand der sidder med Krands i Haaret og mæskes ved Gjestebuder, en Mand der har alt Sit paa det Tørre, en Mand der egentligen slet Intet vover, og dog vinder Alt selv Reformatorens Titel. Hans Titel; thi vor Tids Vittighed ligger da endnu og tærper i det Forslidte med at spotte Regjeringerne for deres Titler og Ordener, den har ikke opdaget, at det egentligen er Publikum og den offentlige Mening der lege med Titler, naar de, som Børn der lege Soldat, udnævne den Betydeligste de har paa deres Partie til verdenshistorisk og absolut Rangerende. Men naar det Bestaaende ikke strammer Tøilerne, saa bliver tilsidst Enhver, som ikke vil lyde, en Reformator. Naar Faderen bliver svag, naar Huslivet bliver rørt af en oprørsk Reflexion: saa forvexler det uartige Barn sig meget let med en Slags Reformator. Naar Skolemesteren taber Tøilerne: saa forvexler den næsvise Discipel sig meget let med en Art Reformator. Det er jo ogsaa derfor i vor Tid kommen saa vidt, at der egentligen ikke hører Mod til at trodse Kongen, til at fortrædige og krænke

Statsstyrelsen, men vel lidt Mod til at sige Pøbel-Triumphatorerne og de Overende et Ord, Mod til – at tale mod Reformatorerne.

Noget Underfundigt skal man nu visseligen ikke beskyldte Mag. Adler for; langt fra ham har det vistnok været med Svig at være traadt i Stats-Kirkens Tjeneste. Noget ganske Andet er, om, hvad der synes at fremgaae af Katastrophen, han ikke temmelig letsindigt, maaskee kun i Betragtning af og i Tillid til at have absolveret theologisk Examen, har valgt at blive Præst. Dette skal senere vorde belyst, fordi Adler i denne Henseende som Phænomen udviser hvor forviklet Alt er blevet derved, at Christenheden er bleven en Titulatur, saa det i et christen Land, hvor alle ere Christne, kan hænde, at man endog kan være theologisk Candidat, ja blive christelig Præst, – uden engang at være kommen i Berøring med det selvprøvende Spørgsmaal, om man da selv er en Christen, da dette tilsidst følger af sig selv ligesom det at man er Menneske.

Han var da Præst – og nu først indtraadte den Begivenhed, der maatte stille ham som den særlige Enkelte extra ordinem. Collisionen er der; thi at Adler var saaledes situeret er let at see og kun for yderligere Tydeligheds Skyld skal jeg ganske kortelig angive de dialektiske Forhold mellem det ^{a)}Almene og ^{b)}den Enkelte og ^{c)}den særlige Enkelte : den Extraordinaire. Naar den Enkelte blot reproducerer det Bestaaende i sit Liv (naturligvis forskjelligt i Forhold til hvilke Kræfter og Evner, hvilken Dygtighed han har), saa forholder han sig som den normale Enkelte den ordentlige Enkelte til det Bestaaende; han udfolder det Bestaaendes Liv i sin Existeren; det Bestaaende er for ham det til Grund Liggende, der dannende gennemtrænger og udvikler hans Evner i Lighed med sig; han forholder sig som en Enkelt, hvis Liv bøier sig efter det Bestaaendes Paradigma. Lad os imidlertid ikke glemme (thi Misfornøiede og Ildesindede ville gjerne udsprede falske Rygter): derfor er hans Liv ingenlunde aandløst. Han er ikke een med i Ramsen af Gloserne som gaae efter Paradigmet, nei han er fri og væsentligen selvstændig; og at være en saadan ordentlig Enkelt er i Ordenen i Reglen den høieste, men ogsaa den kvalitative betydningsfulde, Opgave der er sat noget Menneske.¹ – Saasart derimod den Enkelte lader sin Reflexion gribe saa dybt, at han vil reflektere over det Bestaaendes Grundforudsætning: saa er han ifærd med at intendere at ville være en særlig Enkelt, og saa længe han reflekterer saaledes er han vragende det Bestaaendes impressa vestigia, er extra ordinem paa eget An- og Tilsvar. Og naar den Enkelte vedbliver ad denne Vei og gaaer saa vidt, at han ikke som den ordentlige Enkelte reproduktivt fornyer det Bestaaendes Liv i sig ved under evigt Ansvar at ville indordne sig deri, men vil fornye det Bestaaendes Liv ved at bringe et nyt Udgangspunkt for dette, et nyt Udgangspunkt i Forhold til det Bestaaendes Grund-Forudsætning, naar han ved umiddelbart at indordne sig under Gud maa forholde sig omskabende til det Bestaaende: saa er han den Extraordinaire, det vil sige saa bliver denne Plads ham at anvise, hvad enten han nu er berettiget eller ikke, han maa her seire og her finde sin Dom, det Almene skal netop lukke ham ude.

1. Anm. Enhver i Staten og Statskirken skal og bør derfor ogsaa være en Enkelt, men ikke den extraordinaire Enkelte. I Samvittigheden og Ansvar for Gud : ved sin evige Bevidsthed er Enhver en Enkelt. Masse bliver han aldrig, eller indrolleret i Publikum. Med Ansvar for Gud og efter at have prøvet sig selv i sin Samvittighed slutter han sig som Lem til det Hele, og fatter dette som sin Opgave at være tro i Gjengivelsen, medens Evighedens Ansvar frelser ham fra den reen dyriske Bestemmelse: at være Mængde, Masse Publikum eller hvilke andre Drifter det nu er, som foranledige En til at maatte tale om Mennesker ligesom man taler om en Drift Stude. (tilbage)

Som overalt saa gjelder det her fornemlig om at den kvalitative Dialektik respekteres med ethisk Alvor. I en karakterløs Tid kan nemlig det Sophistiske fremkomme, at En, der intenderer at være en Extraordinair vil at denne Intention skal endog komme ham til Gode i det Almenes Tjeneste, saa han paa Grund der af endog bliver en ualmindelig blandt de Ordinaire. Usalige Forvirring, som har sin Grund i en tankeløs letfærdig Qvantiteren. Enten skal et Menneske ville tjene det Almene, det Bestaaende, udtrykke dette, og i saa Fald bliver hans Fortjeneste i Forhold til som han med Troskab og Nøiagtighed veed at indordne sig i det, veed at gjøre sit Liv til en skøn og riig og tro Gjengivelse af det Bestaaende, udarbejde sig til Type for det Bestaaende; eller han skal for Alvor være en Extraordinair, og saa skal han extra ordinem, ud af Geledet, ud af Rækkerne, hvor han ikke hører hjemme. Men i vor Tid forvirres Alt. En misfornøiet Embedsmand fE vil endogsaa være noget Overordentligt, fordi han er Embedsmand – og tillige misfornøiet. Sørgelige, usædelige Confusion! Er han misfornøiet, fordi han har noget Nyt fra Gud at bringe os: saa ud af Geledet, »Strikken om Halsen«¹ og lad ham saa tale, saa er Situationen som en sand Extraordinair behøver den og maa fordre den, for at kunne gestikulere og faae Sangværket i Gang. Men har han ikke noget Nyt fra Gud at bringe os, saa skal det ingenlunde anslaaes ham til Fordeel, at han er misfornøiet – og tillige Embedsmand. Men Tidens Charakterløshed og nyfigne Feighed gjør det tilsidst til en Slags vanærende Bornerethed, at være Noget tilgavns: enten en tro Embedsmand med Liv og Sjæl, eller en Reformator med Sværdet over Hovedet, i Livsfare, i Selvfornægtelse. ΕΙς χοιρανός εστω, og saaledes ogsaa Een være den Extraordinaire. Vil en heel

Slægt være Konge, og en heel Slægt fuske i at være Extraordinair, saa bliver det Jux. Og Følgen deraf bliver kun Sinkerie. Dersom Styrelsen havde tiltænkt Slægten en Extraordinair: saa vil Følgen blive, at der maa ventes, at der maaskee først maa sendes en Forløber, en Betjent, der har at gjøre Luft, har at cassere alle disse falske Propheter, har at bringe lidt Mening og Fynd ind igjen i de udmarvede og meningsløse Forhold. Naar nemlig hele Generationen er bleven reformatorisk, saa kan den sande Reformator slet ikke komme til at vise sig i sin Sandhed; det er, for at erindre om et tidligere Udtryk, ligesom naar ved en Ildebrand Alle commandere: saa kan Brandmajoren ikke commandere.

1. Anm. Cæsar fortæller jo, at det var Skik hos et gallisk Folk, at Enhver der gjorde et nyt Forslag maatte staae med Strikken om Halsen – at man strax kunde blive ham qvit, hvis det ikke duede Noget. Dersom denne priselige Skik indførtes i vor Tid: Gud veed om Landet vilde have Strikker nok, thi hele Befolkningen er jo bleven Projektmagere; og dog, maaskee vilde der for det Første end ikke behøves nogen Strikke, der var muligen slet Ingen som meldte sig.
(tilbage)

Det der saaledes gjør Forskjellen mellem den ordentlige Enkelte og den særlige Enkelte er Udgangspunktet; forresten kan det godt være, at en ordentlig Enkelt er, menneskeligt talt, større end en virkelig Extraordinair. Den sidste Maalestok, efter hvilken Menneskene rangere, er det Ethiske, i Forhold til hvilket Differentserne (selv den i særlig Forstand at være kaldet af Gud) er et Forsvindende; men det verdslige Sind lader omvendt Rangfølgen bestemmes efter Differentsten. Lad os tage et Exempel paa en saadan ordentlig Enkelt, og lad os ret glæde os ved, at vi har Exempler at pege paa; lad os nævne honoris causa, men ogsaa for at oplyse dette Forhold: Stats-Kirkens øverste Geistlige, visseligen ogsaa dens troeste Tjener Sjellands beundrede Biskop – og Enhver gjør vel i her at beundre; thi Den der her udtrykker ogsaa det Almene skal man netop gjøre sig en Glæde af at beundre, da man af ham kan lære. Biskop Mynster har ikke det Mindste af Det, som man i strængeste Forstand maatte kalde den særlige Enkeltes Signalement. Tværtimod, med ophøiet Rolighed, glad hvilende i sin Overbeviisning som rigeligt Indhold for et riigholdigt Liv, med formanende Eftertryk, med Alvorens ædruelige Besindighed, indtil Grændsen af en ædel lille ironisk Vending mod fortumlede Hoveder har denne Mand bestandigt vedkjendt sig, at det ikke var noget Nyt, han havde at bringe, at det tvertimod var det gamle Bekjendte; han har aldrig rokket ved det Bestaaendes Piller, tvertimod har han selv staaet urokket som en Grund-Pille. Og naar han reviderer første Oplag af sine tidligste Prædikener, saa »finder han Intet at forandre i det Væsentlige« (som havde han siden den Tid maaskee været saa heldig at overkomme een eller anden frisk arriveret systematisk Nyhed); og naar han engang paa sit Dødsleie, ikke for det ny Oplags Skyld, men til Vitterlighed reviderer alle Prædikenerne, saa finder han formodentligen igjen »Intet at forandre i det Væsentlige«. Nei, det var Altsammen det gamle Bekjendte – som dog i ham fandt et saa friskt og saa forfriskende Udspring, et saa ædelt, saa skjønt og saa riigt Udtryk, at han i et langt Liv bevæger Mange forunderligt nok ved det Gamle og at efter hans Død Mange, bevægede, ville længes efter denne Gamle og dette Gamle som man længes efter Ungdommens Liflighed, som man i Sommerens Varme kan længes efter Kildens Kølighed – forunderligt nok, at det skal være noget Gammelt og Bekjendt! Ja, sandeligen, dersom en Lære engang i sin første Begynden maa ønske en Apostel, der i strængeste Forstand som Extraordinair staaer udenfor Geledet: o, da vil den samme Lære i en sildigere Tid ønske saadanne Husholdere, der intet Nyt have at bringe, der tvertimod kun i Alvor have deres Glæde af selv at udtrykke det Almene, og deres Glæde af at gaae med i Geledet og lære os Andre at holde Takten – naar vi blot passe paa at see flinkt op til Høire. – En Viis har sagt om Piger: at de skulle giftes, naar de ere Piger i Alder men Koner i Forstand. En Mand har ikke et saadant Øieblik, om ham maa der siges at Opgaven er at bevare sig selv gennem et heelt Liv. Men hvad er det at bevare sig selv? Det er, naar Blodet er varmt og Hjertet banker heftigt i Ungdommens Dage, da at kunne køle næsten med en Oldings Besindighed; og det er, naar Dagen hælder, naar det stunder mod Afskeden, da som Olding at kunne opflamme med Ungdommens Friskhed. Naar skal en Pige giftes? Oldtiden svarer: naar hun er Pige i Alder, men Kone i Forstand.« Naar skal en Mand være Lærer? Naar han er en Mand i Alder men i Besindighed en Olding. Og naar staaer han paa sit Høieste? naar han engang * er en Olding i Alder og Besindighed, men hjertefrisk som en Yngling. Thi hvad er vel det at bevare sig selv, hvilket væsentligen forstaaet er Mandens høieste Opgave? Det er, naar Blodet er varmt og Hjertet banker heftigt i Ungdommens Dage, da at kunne svale næsten med en Oldings-Besindighed; og det er naar Dagen hælder, naar det stunder mod Afskeden da at kunne opflamme med Ungdommens Ild. – Men er dette ikke en Fornærmelse mod den Højærværdige at sidde og skrive noget Saadant; dersom det Fremsatte er sandt, saa er Biskop Mynster jo ingen stor Mand, saa har han jo aldrig fulgt med Tiden, saa veed han jo ikke, hvad Tidens Fordring er, end mindre at han selv har været istand til at inventere den. Nei, inventeret Noget har han ikke; om han maaskee ikke har kunnet (han der dog nok som skarpsindig Psycholog kjender de menneskelige Daarskaber fra Grunden, og altsaa er i Besiddelse af Nøglen til det store Pakloft, hvor de diverse Tidens Fordringer ligger opdyngede), skal jeg ikke fordriste mig til at afgjøre; men vist er det, han har ikke inventeret Noget.

Det ny Udgangspunkt er Differentsten mellem den sande Ordinaire og den sande Extraordinaire; den væsentlige menneskelige Maalestok: det Ethiske have de begge tilfælles. Naar da den Enkelte virkelig er den

sande Extraordinaire, og virkelig har et nyt Udgangspunkt, naar han fatter sit Livs betrængte Vanskelighed i hiin discrimen mellem det Almene og Enkeltheden extra ordinem: maa han være ubetinget kjendelig paa, at han er villig til at bringe Offer.¹ Og dette maa han være villig til for sin egen Skyld og for det Almenes Skyld.

1. Anm: Det Bestaaende er nemlig som Bestaaende i ligefrem Forstand det Berettigede og det Stærkeste; han er ikke den Enkelte der i ligefrem Forstand skal være den Overlegne, men den særlige Enkelte, hvis Overlegenhed er i Selvopoffrelsens Lidelse. Det at han offres er Udtrykket for det Almenes Styrke og Berettigelse, og dog er det tillige Udtrykket for hans Overlegenhed; thi hans Lidelse og Død er det ny Udgangspunkts Seier.
(tilbage)

*Netop fordi den Extraordinaire, hvis han er det i Sandhed, maa ved sit Guds-Forhold være sig bevidst, at han $\chi\alpha\tau\alpha\ \delta\upsilon\nu\alpha\mu\upsilon\nu$ er stærkere end summa summarum af alt det Bestaaende, har han slet Intet med den Bekymring at gjøre: om han nu bare seirer. Nei denne Bekymring er han ganske fritagen for; men derimod har han den særlige Enkeltheds rædsomme Ansvar for hver Skridt han gjør, om han nu indtil det Mindste nøie følger sin Ordre, om han bestemt og ene og lyt hører Guds Stemme – det rædsomme Ansvar, hvis han hørte eller havde hørt feil. Netop af den Grund maa han ønske sig al mulig Modstand udenfra, ønske, at det Bestaaende har Kræfter for at kunne gjøre ham hans Liv til et tentamen rigorosum, thi denne Prøve og dens Smerte er dog Intet mod Ansvarets Rædsel: hvis han var eller havde været i en Vildfarelse! Dersom fE en Søn skulde føle sig kaldet til at bringe en ny Anskuelse af det huslige Liv (og som en Søn er bundet i Pieteten, saa skal og bør enhver Enkelt være bunden i Pietet ligeoverfor det Almene): vilde han da ikke, hvis der var Sandhed i ham, netop ønske, at Faderen var den Stærke, som kunde træde ham imod med faderlig Myndigheds fulde Kraft? Sønnen vilde nemlig ikke saa meget frygte det at ligge under, hvis han havde Uret, altsaa at maatte ydmyget men frelst vende om til det Gamle, som han vilde gyse for den Rædsel: at seire – hvis han i Grunden havde Uret.

Saaledes med den sande Extraordinaire; han er det sorgløseste Menneske betræffende hiin de verdslige Heltens timelige Bekymring, om nu Det han har at forkynde skal seire i Verden; derimod er han ængstet som en arm Synder, sønderknuset hver Gang han betænker sit Ansvar, og om han nu paa nogen Maade skulde have taget feil; ja det er ham, som skulde Aandedrættet standse, saa tungt kan Ansvarets Vægt hvile paa ham. Netop derfor ønsker han Modstand: han – den Svage, han – den Stærke, der, skjøndt eenligt Menneske, $\chi\alpha\tau\alpha\ \delta\upsilon\nu\alpha\mu\upsilon\nu$ i sin Svaghed er stærkere end hele det Bestaaendes forenede Magt, hvilken naturligviis har Magt til baade at hudflette og henrette ham som Ingenting. Naar Berserkegangen kom over vore nordiske Fædre, da lode de sig tvinge ind mellem Skjold: saaledes ønsker ogsaa den sande Extraordinaire det Bestaaende Kraft til at danne behørig Modstand. Forsaavidt maatte Mag. Adler, dersom han ellers i Sandhed var den Extraordinaire, ret oprigtigt være glad ved, at der som øverste Geistlig i den danske Stats-Kirke staaer en Mand som Biskop Mynster, en Mand, der uden at være grusom eller borneret, ved selv at lyde strengt har tugtet sig op til med Alvorens tunge Eftertryk eller Gravitet at turde fordre det Almene af Andre; en Mand der nok kan tage Tag, dersom blot den sande Extraordinaire er der. Forsaavidt behøvede altsaa Adler ikke, hvad ellers kunde gjøres fornødent, at laane det Bestaaende lidt af sine Kræfter, at dette kunde gjøre ham behørig Modstand. Men i ethvert Tilfælde skylder Adlers Sag Biskop Mynsters Holdning meget. En svagere Mand paa en saadan Post, en Mand, som maaskee selv havde nogle Symptomer af at ville være lidt Extraordinair: saa var Adler formodentligen ikke bleven afskediget, Forholdet ikke consequent og dygtigt ordnet; ¹ saa var det Hele vel blevet et meningsløst, »mærkværdigt Noget.« En fortunlet Extraordinair til at bringe det Ny, og en svagbenet Regjerings-Mand til at holde igjen passe jo rigtignok for hinanden, men kun som Mage til Broget. Thi mangler vor Tid sande Extraordinaire, * saa mangler vor Tid ogsaa hine alvorlige Skikkelser, hine i høieste Forstand tugtede Individualiteter (ad majorum disciplinam non ad hujus seculi levitatem instituti) der netop ved Selvtugt veed at ave Andre – og forsaavidt ogsaa at opdrage sande Extraordinaire; thi ikke laxe Begreber og ikke ubestemt flydende Forhold danne en sand Extraordinair, de forkjele og fordærve ham kun. Og muligen behøver vor Tid ingenlunde en sand Extraordinarius vel derimod hine grundredelige Mænd, der med gudfrygtig Resignation fatte det som Opgaven: ikke at inventere noget Nyt, men med Liv og Sjæl at være troe i det Bestaaende. Men hvad enten nu vor Tid behøver Extraordinaire eller ikke: det staaer fast, at den sande Extraordinaire er kjendelig paa, at han er villig til at bringe Offer.

1. Anm. Thi det er da een af disse dumme Meninger, hvorved en svag Tid gjør Uret mod de Dygtige, og med den egne Svaghed som Maalestok næsten udpeger Charakterfasthed som Herskesyge, den Mening, at en dygtig Regjeringsmand skulde have noget mod den paagjeldende Enkelte – fordi han som Regjerings-Mand vil have Forholdene i Orden og gjøre sin Pligt og indfrie sit Ansvar, fordi han er til Tjeneste med en Haandsrækning, naar han seer, at Vedkommende ikke er opmærksom paa hvad han har at gjøre,

hjælper ham til Rette ved at faae ham afskediget og ud af Geledet, naar Vedkommende er distrahit nok til at lade som Ingenting.
(tilbage)

Bevægelses-Mændene i vor Tid (de uægte Extraordinaire) forstaae og tage Sagen anderledes. Det er maaskee efter en ret forstandig, endelig Overveielse af Forhold, Hensyn o: s: v:, at en Mand kommer til det Resultat, at han har et nyt Forslag at gjøre. Fra nu af er han færdig i Retningen ind efter i Selvfordybelse og Ansvar for Gud - han har jo ogsaa et Resultat. Han tager nu front mod det Bestaaende, og τέλος for hans Stræben er, at dette hans Forslag, hans Plan maa seire. Det er vist og fast, at hans Plan er det Sande, Opgaven og Arbeidet er kun at faae * den til at seire.

Man seer let, at Forholdet er det omvendte af den sande Extraordinaires. Denne er ene bekymret for sin Instrux og sit Forhold til Gud, ene beskæftiget med det underjordiske Arbeide i Gruben at grave Skatten ud, eller at fornemme Guddommens Stemme; han spørger letsindigt med det at seire i Verden, thi det veed han nok, at er blot Alt i sin Orden med hans Forhold til Gud, saa seirer nok hans Idee, selv om han falder. Den sande Extraordinaire bliver i dette sit Forhold til Gud sig sin Ueensartethed med Timeligheden bevidst, og han har derfor i dette Ueensartethedens spatium den Plads, paa hvilken han kan røre sig i at vove for sin Sag, vove Liv og Blod. Bevægelses-Manden har ingen evig Overbeviisning, han kan derfor umuligt i evig Forstand være sikker, ei heller er han kun beskæftiget med at erhverve denne Sikkerhed: netop derfor har han ingen Plads og ingen Tid til at vove noget Synderligt. Hans Sag er aldeles eensartet med Timeligheden, det er derfor ikke blot hans Stræbens τέλος at den skal seire, men det at den seirer skal i Grunden forvisse Bevægelses-Manden om, at han havde Ret, at hans Forslag var sandt. De samme Mennesker, der danne det Bestaaende, skal han altsaa ikke blot bruge igjen, men han trænger til dem, kun at de faae en ny Uniform paa i Overensstemmelse med hans Plan.¹ Man seer let, hvorledes hans Stræbens Dialektik maa blive, han som vil støde det Bestaaende omkuld, og ikke tør støde til af Frygt for selv at falde, da dette ikke blot var en fatal Omstændighed, men tillige, efter hans egne Begreber, Beviis for at han havde Uret. Alt dreier sig, som sagt, om at seire, ikke blot fordi hans Plan saadan skal være sand, men tillige for at hans Plan ved at seire - kan blive sand. Han har ikke Visheden, men faaer den først naar han har seiret; hvorimod den sande Extraordinaire har den ueensartede Vished, har Evighedens Vished, hvad enten han falder eller ikke.

1. Anm. Skeer det, saa troer Bevægelses-Manden at Verden er hjulpet. Selv væsentlige Reformatorer ere blevne hængende i det Sandsebedrag, at en forandret Uniform (en Forandring i det Ydre) var en sand Reformation. Derfor gaaer det saa hurtigt og saa nemt med at reformere - og Verden bliver, som Luther siger, bestandig liig den fulde Bonde, der falder ned paa den anden Side af Hesten, naar man hjælper ham op fra den ene Side. Man troer det er en Konge, en Keiser, Paven, en Tyran, eller Folke-Høvding fra hvem al Fordævelsen udgaaer; naar man blot faaer ham styrtet: saa er Verden frelst. Nu stiller en Reformator sig i Spidsen han peger paa ham der sidder paa Thronen med Skjægget, ham er det. Dersom det var sandt, og ikke en phantastisk Indbildning, saa var Verden unægtelig en sjelden rar Verden, hvor der kun var een Fordærvet, alle vi Andre vare rare Mennesker. Lad os erindre et socratisk Spørgsmaal, der blev gjort ved et lignende dialektisk Forhold: mon det ogsaa er saaledes i Forhold til Heste, at der kun er Een, som fordærver dem, alle Andre forstaae at ride. Enhver Reformation der ikke er opmærksom paa, at det i Grunden er enhver Enkelt der skal reformeres, er eo ipso et Sandsebedrag. Naar man har lidt Snildhed og gider bruge den paa en saadan ussel Maade, kan man da sagtens vinde Menneskene for sin Mening: men Den som troer at Verden er blevet bedre fordi den saaledes har antaget hans Mening, han maa være meget dum. Selv den store Reformator Luther kan ikke ganske frikjendes for en vis Hildethed i denne Henseende, fordi han vel med ædel og ophøiet Begeistring vidste at væрге den christelige Frihed mod Paven, men ikke var tilstrækkelig dialektisk opmærksom paa at væрге den og sig mod dumme Eftersnakkere og Tilhængere. Derfor affødte jo ogsaa ironisk nok hans Reformation det samme Onde, som den bekæmpede: en exegetisk Trældoms-Aand en hyper-orthodox-luthersk Tvang, der var lige saa slem som Pavens.
(tilbage)

At ville bevæge paa hiin Maade er i Grunden ligesom hvis En vilde tilbyde sig at gjøre et Kunststykke -

»dersom det lykkes«, og for en Fuldstændigheds Skyld sætte det med paa Plakaten. Den, der vil bevæge Noget maa staae fast, men Bevægelses-Manden har Intet fast, det er først fast – naar det er blevet fast : bag efter. Han kunde derfor ønske at det Bestaaende var svagt og affældigt, for desto lettere at seire. Er dette ikke Tilfældet saa maa han bruge ethvert Middel for at seire, List, Snildhed, Haandtryk, Complimenter, et trumfende Fanden gale mig og et indrømmende hvadbehager, Reformatorens Optræden maa være som Dens, der søger Condition med at gaae Ærender i Byen, eller som en væver Urtekræmmer paa en travl Torvedag, han maa endog paa behørig Sted prutte i Forhold til Planen selv, faae den behørigt forkluddret ved Hjælp af Comiteer, og fremfor Alt maa der gaae Bud til Publikum med en yderst forbindtlig og indsmigrende Invitation, om et høistæret dannet Publikum ikke vil gjøre Urtekræmmeren, eller hvad det var jeg vilde sige, Reformatoren den Ære at staae Fadder til Barnet: og saa seirer endeligen dette Kludderie.¹ En saadan Bevægelses-Mand kan umuligt og kan umuligt vove at staae alene som Enkelt og derved faae Plads til at vove Liv og Alt; tvertimod han trænger selv til Majoriteten, for at faae Vished om, det er sandt, om det duer noget Det han vil. Han vil bevæge Andre, og i Grunden vil han, at de Andre skal holde paa ham, at han kan staae fast. Men saa er der jo ingen Bevægelse, thi han staaer først fast, naar Sagen er afgjort og Majoriteten vunden, saa længe dette ikke er afgjort (og dette er jo det Spatium i hvilket Bevægelsen skulde foregaae) staaer han ikke fast.

1. Anm. I disse Tider har man ene og alene travlt med at seire; man synes at leve i den Indbildning, at naar man barestens seirer, saa kan det være det Samme med Maaden; ret som var Maaden, paa hvilken man seirede, det Lige gyldige, medens den, naar der er Tale om Forhold i Aandens Verden, er det Afgjørende, eller, endnu nøiagtigere udtrykt, er eet og det Samme som Seiren. Det forstaaer sig i Forhold til Penge, Titler, Heste og Vogne, Fakkeltog og Hurraraab og andre saadanne Uanstændigheder gjelder det, at Maaden er lige gyldig, at Erhvervsmaaden ikke er Eet med Besiddelsen. Man kan saaledes komme i den virkelige Besiddelse af Penge – paa mangan lurvet Maade; man kan virkelig faae et Fakkeltog, og have opnaaet det paa mangan lurvet Maade. Men i Aandens Forhold er der ingen saadan udvortes haandgribelig, uanstændig Virkelighed; det Dybsindige og det Elegante ved Aand er at Erhvervsmaaden og Besiddelsen er Eet. Den som derfor i Aandens Forhold ikke er opmærksom herpaa men lyksaliggjort i den Indbildning, at have seiret, skjøndt Maaden rigtignok var schofel: han mærker ikke med hvilken Elegance Aandens Dybsind gjækker ham, at han nemlig slet ikke har seiret, men faaet en Satire over sig selv. Lad os nævne det forfærdelig Høieste: dersom Christus ikke havde seiret ved at blive korsfæstet, men i moderne Stiil seiret ved Geskæftighed og et forskrækkeligt Snakketøi saa Ingen af de Balloterende kunde nægte ham deres Stemme ved en Fiffighed som kunde bilde Folk ind hvad det skulde være: dersom Christendommen paa den Maade seierrig var kommen ind i Verden og Christus var blevet anset for Guds Søn: saa var den slet ikke kommen ind i Verden og Christus havde netop ikke været Guds Søn. Det der havde seiret var ikke Christendommen, men en Parodie over Christendommen. Dette kan rigtignok for kløgtige Folk synes et forbistret Notabene, at Aand ikke er som Penge, at den Lumpne frækt kan trodse paa at han dog virkelig kom i Besiddelse af Pengene («det uretfærdige Mamon»), virkelig seirede; men for enhver Optimat er dette en ubeskrivelig salig Trøst, at der dog er eet Sted, hvor der er evig Retfærdighed. I Aandens Forhold kan der ikke seires paa nogen tilfældig og udvortes Maade, men kun paa den væsentlige Maade; men den væsentlige Maade er hverken Mere eller Mindre end Redupplikationen af Seiren, ligesom, i Aandens Verden, Formen er Indholdets Redupplikation. (tilbage)

Naar man har Bevægelses-Mandens Anskuelse af Tilværelsen sees let, at den Betragtning maa udvikle sig, der anseer det at vove for latterlig Galskab eller Dumhed. Og man maa billigt indrømme at fra dette Synspunkt seer det saaledes ud, men til Gjengjeld tager Bevægelses-Manden sig ogsaa pudseerlig nok ud fra et andet Synspunkt, Bevægelses-Manden der ikke staaer fast i det Øieblik det behøves (saa længe Sagen er i Minoriteten) men først staaer fast, naar han ikke behøves, Bevægelses-Manden der besynderligt nok mener, at det er ham det Hele skyldes. Al Bevægelse forudsætter (det vil Enhver forvise sig om der vil tænke dens Dialektik) et Punkt, et fast Punkt udenfor – og saaledes er den sande Extraordinaire Punktet udenfor, han staaer paa hiint archimediske Punkt udenfor Jorden : han har i sit absolute Guds-Forhold et fast Punkt extra

ordinem – et terram movebit. Men han har ogsaa Plads til at røre sig, naar det gaaer løs paa Liv og Død og Hudflettelse og andet Saadant, som det nok ikke kan hjælpe om man vil foreslaae Majoriteten at entree paa, og som det da er utænkeligt kunde hænde Den, der er i Majoriteten. Om den sande Extraordinaire seirer idag eller imorgen, eller om tusind Aar gjør ham hverken fra eller til, thi han har seiret, hans Guds-Forhold er hans Seier; ja, om hvad han har at forkynde aldrig seirede i Verden, saa maatte han dertil svare: det er værst for Menneskene selv.

See, denne Attitude er Bevægelsens; men Bevægelses-Manden har intet Evigt og derfor intet Fast, han har som Følge deraf heller ikke Mod til at blive den kjendelige Enkelte, der vil og vil vove Noget. Væsentligen handler han slet ikke, han gjør i Anskriget et fingeret Udfald, hans Virksomhed culminerer i at raabe Noget ud. Som naar Børn lege, et pludseligen raaber: skal vi saa ikke lege det, saaledes raaber Bevægelses-Manden: »skal vi saa ikke gjøre det.« Naar de derpaa ere blevne Mange, naar Majoriteten er paa deres Side og Sagen er dreven igjennem: saa først kommer egentligen Bevægelses-Manden tilsyne ret kjendelig, han gaaer nemlig omkring og gratulerer Nyt-Aar, sigende: »det var egentlig mig, der stod i Spidsen for Bevægelsen og den ny Retning.« Stundom fremkommer endogsaa den Confusion, at man med Forundring seer, at der, naar Alt er afgjort, endog er flere Bevægelses-Mænd, som gaae omkring og gratulere hver især sigende: det var egentlig mig, som stod i Spidsen for Bevægelsen og for o: s: v: . Altsaa nu viser det sig, at der ikke blot var Een men endogsaa Flere i Spidsen. Denne pudserlige Confusion indeholder en dyb Sandhed, den nemlig, at der slet Ingen var som stod i Spidsen, og at forsaavidt den Ene er lige saa berettiget som den Anden til at gaae omkring og gratulere. En sand Extraordinair, der stod ene, forladt, i den særlige Enkeltheds udpegede Gabestok, en sand Extraordinair, der blev kjendt paa, at han blev henrettet: ja, det forstaaer sig, han kan rigtignok ikke senere gaae om at gratulere – men han kan heller ikke forvexles.

Bevægelses-Manden kunde man maaskee hellere kalde en Røre-Pind. Denne er jo ogsaa den væsentlige Forskjel mellem Bevægelse og Røre, at Bevægelse er i Retningen: fremad, Røre er Bevægelsen op og ned, rundtomkring ligesom Stangen i en Smørkjerne, ligesom Dens Fødder, der træder Tørv, ligesom Rygte og Bysnak, ligesom Sløven i Kokkepogens Haand, naar hun rører i Røret. Forsaavidt er det kun et Sandsebedrag, naar disse Bevægelses-Mænd spotte de Dygtige, de Urokkede, der i Sandhed staae stille, menende at de selv ikke staae stille; thi Røre er dog ikke Bevægelse, der er ikke Røre i en Flod naar den rinder men i et stille staaende Vand; og der er heller ikke Røre i det, naar det ligger stille og dybt. Ved Hjælp af Røret bliver det heller ikke til Noget; man kan paa dette Forhold anvende hvad Fiskeren siger, at der i visse Maaneder er Bid nok men lutter falske Bid, eller at Fisken bider falsk. Det falske Bid er det Symptomatiske, grundet i, at Fisken ikke ret har Lyst, og hvad der skeer ved Hjælp af Røre er ogsaa altid kun symptomatisk. – Det her Fremsatte er let at forstaae, falder det Nogen vanskelig da kan jeg ikke for, at det er lykkedes en moderne Tid ved at blive ganske jordisk og verdslig aldeles at glemme hvad selv Hedenskabet forstod.

I det forfærdelige Ansvar som den sande Extraordinaire ideligt har at betænke (thi han har ikke et Resultat eengang for alle, han er ikke bleven Guddommens Befuldmægtigede eengang for alle¹, men han maa daglig høre sig for) er ogsaa indeholdt den Bekymring, at hans Exempel, naar han indtager Stillingen extra ordinem, kan forlede Andre, svage, ubefæstede, letsindige, nyfigne Mennesker til ogsaa at ville forsøge sig i noget Lignende; at hans Exempel altsaa kan blive en Snare, en Fristelse. Den Bekymring nemlig, som ellers plager travle, bissende, Folk at faae nogle Efterabere, nogle Tilhængere som ere enige med ham, et Selskab stiftet, som har et eget Signet: den Bekymring kjender han ikke, i denne Henseende er han aldeles letsindigt spøgende, han har end ikke den Klogskab som Køerne har, thi naar en Ko vil til bissende at forsøge sig i det Extraordinaire, saa seer den sig først om, hvorvidt det vinder Sympathie hos Publikum eller Engens samtlige Køer, hvis ikke, saa stikker den Halen forstandigt mellem Benene. Med Tant og Forfængelighed veed den sande Extraordinaire at spøge; men det Forfærdelige, om han blev til Skade for et andet Menneske, om han foranledigede noget Menneske til at ville forsøge sig letsindigt i hvad der har Enkelthedens tungeste Ansvar: dette Forfærdelige fatter han fra Grunden. I en Bevægelses-Tid som vor, hvor Symptomer af at ville være lidt extraordinair er en Omgangssyge, maa han især med Frygt og Bæven vogte paa sit forfærdelige Ansvar. Han vil derfor igjen her netop gjøre sin Stilling saa afskrækkende som muligt for Andre, saa lidet tiltrækkende og fristende som muligt. Ogsaa af den Grund ønsker han haard Modstand; seer blot de Letsindige at det bliver en Smule Alvor med at holde Noget ud, saa falde de snart fra, ja de forvandle sig endog til Modstand mod den Extraordinaire. Letsindigheden vilde gjerne tage den Extraordinaire forfængelig som Legekammerat; mærker den, at dette ikke lader sig gjøre, da samler den sin barnagtige Vrede mod ham. Men ubetinget skylder enhver Extraordinair det Bestaaende ved eet eller andet dybsindigt Skridt først at forvandle sin Extraordinaritet til Modbydelighed om muligt, at hans Exempel ikke skal gjøre Skade og blive en Snare. Og en sand Extraordinair i vor Tid (efterat Reflexionen og Forstanden er saa uhyre udviklet) maa vide Beskeed om alt Muligt kjende Farerne og Mislighederne. At en Mand i vor Tid kunde faae en Aabenbaring, tør ikke ubetinget benægtes; men en saadan Udvalgts hele phænomenale Fremtræden vil være væsentlig forskjellig fra alle Ældre, hvem noget Saadant vederfores.

1. Anm. Dette er da ogsaa Nonsens. En Konge kan vel saaledes udnævne en høitbetroet Minister eengang for alle, i Betragtning af, at Ministeren maaskee er et adskilligt klogere Hoved end Kongen,

men i dette Tilfælde befinder Gud sig ikke.
(tilbage)

En sand Extraordinair maa bestandigt have sin Tids Forudsætninger som Tjenende; forsaavidt maatte han i vor Tid disponere eminent over hvad der er Tidens Særkjende: Reflexion og Forstandighed. Den væsentlige phænomenale Forskjel mellem en Mand i vor Tid, hvem en Aabenbaring er bleven til Deel, og en Mand i en ældre Tid, vil være at den Første med i høi Grad udviklet Besindighed overtager dette Overordentlige. Vor Tid er reflekterende, det lader sig ikke tænke, at den guddommelige Styrelse ikke selv er opmærksom derpaa. Den Udvalgte Reflexion skal ikke tilintetgjøre ham det Overordentlige, Aabenbaringen, nei men han maa have hele Reflexionens Circumspektion som Tjenende i det Øieblik han sætter sig og sin Aabenbaring ind i Tidens Sammenhæng. Han maa dialektisk kjende Farer og Misligheder som den Udvalgte i en ældre Tid ingen Anelse havde om. En Udvalgt i Reflexionens Tidsalder, maa være Eenheden af at være den ved en Aabenbaring Kaldede (og dette maa staae ham urokkeligt fast, at det var og er en Aabenbaring) og af at være Tidsalderens største Maieutiker. Hans Gaver og ethiske Udvikling i sidste Henseende gjør ham ingenlunde værdig til at udvælges af Gud, nei ligeoverfor Guds Kald er der ingen Værdighed som er værd at tale om, men at han har disse Gaver og er saaledes ethisk udviklet er hans phænomenale Særkjende.

Nu er det vel sandt, at Mag.Adlers hele Sag fik et høist uheldigt Udfald, saa hans Exempel blev afskrækkende nok; men dette er ikke hans Fortjeneste, han har Intet gjort for i denne Henseende at hjælpe det Almene, og han havde dog formodentligen ikke ventet, at Udfaldet vilde blive saa uheldigt, han som endog havde truffet Foranstaltninger for at det andet Oplag kunde komme desto hurtigere. Sæt altsaa det, som man siger, havde taget sig brillant ud med at faae sig en Aabenbaring, sæt det var blevet Tidens Fordring, sæt det havde gjort Lykke; og sæt saa, at det Almene ved Mag. Adlers Exempel var blevet belæmret med en lille Forstærknings-Bataillon af hysteriske Fruentimmer og nervesvage Studenter og Studiosi, som ikke vilde tage Embeds-Examen, item af nogle snurrige Pandurer som sidde og grillisere paa en Præstegaard ¹ – hvilke Alle havde forsøgt sig i at fornye deres Mønt ved at faae sig en Aabenbaring.

1. Anm. Thi det er vist, at paa en Præstegaard kan der ypperligt udvikles fixe Ideer. Maa man end sige at Livet i den store Stad egentligen qvæler det Høieste, saa har det dog ogsaa den gode Side, at det indeholder et stadigt Correctiv, som forhindrer Extravaganser. Man bliver saa vant til at høre Alt det om at det er en bevæget Tid, at Tiden idag fordrer Eet og imorgen det Modsatte, at et splinternyt System er i vente, det bliver man saa vant til at høre, at det ikke gjør mere Indtryk paa En end det gjør Indtryk paa en Matros at bande. Man bliver saa vant til Bladenes Hvirvel som Aften-Andagt – man skulde rigtignok tro, at det ikke kunde være godt at læse noget saa Rystende og Opflammende om Aftenen, at det let kunde gjøre En søvnløs; men man bliver saa vant dertil, at man netop sover sødt ind derover. Saaledes i Hovedstaden. Anderledes derimod naar en theologisk Candidat fyldt med Hovedstadens Flygtige bliver liig en frisk Afpropning sendt ud paa en Præstegaard: saa kan det let i al Stilhed blive alvorligt Phantasterie. Forunderligt. Blot man ellers nævner det Ord en Landsbypræst, saa tænker man uvilkaarligt paa et nøisomt men tilfreds og beroliget Liv derude i stille Landskab, hvor Møllen gaaer klip klap klip klap, hvor Storcken staaer paa Taget den lange Sommerdag, hvor Præsten sidder om Aftenen i Løvhytten hos sin Hustru saa »faderglad«, glad ved Livet, glad ved sin beskedne men dog betydningsfulde Gjerning. Og naar Den der tjener ved det store Theater i Hovedstaden, hvor det gaaer løs paa, at ødsle med Kræfter, engang ønsker en lille Rekreation, saa tænker han uvilkaarligt paa, at besøge en Landsbypræst. Der ude, tænker han, er Hvile, der er ingen nysgjerrig tankeløs Mængde, der er ingen Bravo-Skrigen og Støien, der hører man ingen Kanonade – fra Forlystelsesstederne; der er Alt stille men dog saa smilende, der passer Hver Sit og dog er der Samdrægtighed der er Alt saa smaat og dog saa velgjørende, der er Maaltidet saa tarveligt og dog saa velsmagende, der er Gjerningen til at overkomme og dog saa velsignet, der er Præstekonen en huuslig Viis for Sognet og Præsten en Sjelesørger for Menigheden. Ak, men stundom er det anderledes. Der er nu fE Pastor Damkier, han sidder i en Landsby-Præstegaard – og troer, at der er et uhyre Røre i den danske Statskirke, ja, »i 70 Aar, siger Pastoren, »har der ikke været et saadant Røre i den danske Kirke.« Man mærker strax, at det er ingen »Mand fra

Landet« der taler, snarere maa man sige, at det er en Mand fra Hovedstaden, som ude paa Landet er bleven phantastisk. Pastoren mener, at det er Psalmebogssagen, der frembringer denne uhyre Bevægelse. Men det Hele er Phantasterie. Der er dette Øieblik ingen Bevægelse i den danske Kirke som er værd at tale om, men vel er der nogle Avissskrivere, der, i samme Forstand som Prokuratorer have Interesse af at der er Sager, have Interesse af at udsprede det – for at der om muligt kunde blive lidt Røre; og saa er der nogle Godtroende der, ligesom Sæbesyderen i Egmont, befordre Rygtet videre. I det Hele maa man, forsaavidt man vil slutte rigtigt betræffende Bevægelsen i en Tid, bruge en betydelig Forsigtighed med Hensyn til Pressen. Pressen forskylder ofte en *petitio principii* i sin Taktik; den lader som refererede den en faktisk Tilstand, og intenderer at frembringe denne. Der er Noget som Journalisten vil have frem, og maaskee er der slet Ingen der tænker der paa eller bryder sig derom; hvad gjør saa Journalisten? Han skriver i de høie Toner en Artikel om at det er en af Alle dybt følt Trang o: s: v: . Hans Journal har maaskee en stor Udbredthed og nu har vi Spillet gaaende. Artiklen bliver nemlig læst, bliver omtalt; et andet Blad gaaer maaskee hen og skriver derimod; der bliver Polemik, det vækker Sensation, – »funtus jeg seer Aars« o: funtus nu er Røret der, quod erat demonstrandum. Denne Adfærd kalde Dialektikere en *petitio principii*, man beviser at Det og Det er faktisk – derved at man gjør det faktisk. Det med Psalmebogs-Sagen er nu en reen fingeret Bevægelse. Der er hensat, for ikke at sige nedsat en Comite; den har siddet hen, nu sidder den ikke mere hen. Der er indløben den ene Adresse efter den anden – ja, det erindrer om Oldtidens Underværker, hvor der brugtes Mennesker i tusindviis for at slæbe Steenmasserne sammen til Pyramiderne: saaledes spænde disse Adresserende sig for, for at slæbe Comiteen frem. Men uagtet alt Dette, uagtet de mange Forspand, kommer Comiteen ingen Veie, det Hele bliver til et lille bitte Hefte. Det forstaaer sig de mange Adresser ere rigtignok, skjøndt faktisk virkelige, en Fiktion. Det er et Partie der vil have en ny Psalmebog. Nu kunde Partiet have enet sig om at indgive een Adresse: og dette havde ikke betydet Stort eller rettere slet Intet, det vilde have været som et Beviis for Rigtigheden af en Hypothesis, hvilken ingen Beviis behøver. Naar et Partie vil have en ny Psalmebog, saa begynder Beviset først, idet der kommer Adresser fra Andre end fra Partiet. Dette er ikke skeet, derimod er der skeet noget Andet. Partiet har deelt sig i 5 a 6 Adresser; saa er der jo 5 a 6 Adresser. Det betyder Noget. Paa en Landsby-Præstegaard kan dette godt tage sig ud som et uhyre Røre i Statskirken – og den lille bitte Gnalling af et første Hefte godt synes et uhyre Kæmpeværk, som den danske Stats-Kirke ikke har seet Mage til i 70 Aar. Det beroer saa saare meget paa, hvorfra man seer Noget: fra en Kjelderhals seer et lavt lille Huus ud som et Taarn. Nei een Mand behøves der blot, han skriver den ny Psalmebog i 3 Maaneder uden at behøve Comiter eller Adresser; Feilen ligger i, at Flere vil være med. Cartesius siger etsteds saa skjønt, at der aldrig er noget Stort udført af en Forening. (tilbage)

Jeg skal nu reent dialektisk ved Phantasiers Hjælp forsøge et lille Anlæg, der om muligen kan vise, hvad Adler kunde have gjort eller jeg skal løfte ham heel og holden ind i Reflexionen. Havde han været den sande Extraordinaire, var det, han havde fundet fornødent at gjøre, naturligviis blevet langt dybsindigere end hvad en ringe tjenende Critiker kan hitte paa. Det var blevet noget langt dybsindigere; og egentlig er da Dybsind den dybe existentielle Gjennemførelse af en Idee, som umiddelbart corresponderer med Gud. Nuomstunder mener man, at det er en stor Herlighed om Nogen er saa heldig at faae et dybsindigt Indfald, at gjøre en dybsindig Bemærkning, at skrive nu og da horis succisivis noget Dybsindigt sammen, som man existentielt hver anden Stund fragaaer. Nei som Udholdenhed (i Modsætning til det blussende Øiebliks Skuffelse) er den sande Dyd, saaledes er ogsaa Dybsind ikke en Yttring, et Udsagn, men en Existeren; Dybsind er det billedlige overførte Udtryk, der betegner, hvor mange Fod et Menneske eksisterende stikker, i samme Forstand som dette siges om Skibet. Men Skibet siges jo ikke at stikke saa og saa mange Fod dybt i den Forstand som en Søger, man momentant jager ind i Noget, men det er den afgjørende Bestemmelse i Forhold til Skibets hele og daglige Tilvær, at det stikker saa og saa mange Fod. Eller for at betegne det Samme paa en anden Maade: jo flere Udtræk en Kikkert har, jo bedre er den, og saaledes ogsaa: jo flere Udtræk et Menneske har

inden man naaer hans inderligste Livs Forborgenhed, desto dybere stikker han. Det dybe Sind er ingen æsthetisk Bestemmelse i Retning af Genialitet, men er væsentligen en ethisk Bestemmelse; og netop derfor maa Den der virkelig skal kaldes dybsindig være det til daglig Brug, dog ikke saa det bliver paafaldende, thi det Paafaldende er atter en æsthetisk Bestemmelse. Lad os tænke paa Skibene: naar to Skibe seile sammen, sees det ikke, hvilken Forskjel der kan være med Hensyn til hvor mange Fod de stikke – nei de seile begge.

Der antages nu her, at Adler virkelig har haft en Aabenbaring,¹ at det er ham vist og staaer for ham urokkeligt fast, at det var en Aabenbaring, saa hans Liv fra dette Øieblik er taget under guddommeligt Beslag. Spørgsmaalet er da om den tjenende Reflexion, med hvilken han overtager dette Overordentlige,² med hvilken han sætter det ind i det Bestaaendes Sammenhæng. Med denne Overveielse kan Critiken ypperligt indlade sig, og paa denne tjenende Reflexion vil, som sagt, den Udvalgte i vor Tid, være at kjende som forskjellig fra enhver Udvalgt i en ældre Tid. Det væsentlige Fælles de have er det Afgjørende: er Aabenbarings-Faktumet, Benaadelsen; det phænomenale Forskjellige er Reflexionen, som den Udvalgte i vor Tid maa have, thi der er intet Nyt i Verden, men der er heller ingen eensformig, reent copierende Gjentagelse. Aabenbarings-Faktumet er det Faste, men Reflexionen er Mægleren. Det falder jo dog ikke Mægleren i det daglige Liv ind, at hengive sig til den taabelige Indbildning, at han eier alle de Penge, der gaaer gennem hans Hænder; ak, nei Pengene er Pengemandens, men Mægleren er den Tjenende. Kun maa vi her huske paa, at i Forhold til det religieuse Høieste er Mægleren ikke en Endelighedens kløgtige Forretningsmand, tvertimod vil hans eller Reflexionens Opgave være at forhindre, at det Overordentlige ret bliver det det er, ikke bliver forvexlet med noget Andet, at det Overordentlige fE ikke kommer til paa en reent forkeert Maade at gjøre Lykke i Verden o: s: v:.. Det falder heller ikke Kypere ind, at Vinens kostbare Liflighed er hans Frembringelse, nei han veed at den er Naturens velsignede Gave, men Kypere forstaaer sig paa at lade den giære, at aftappe og afproppe den saaledes, at Vinen ved Behandlingen netop bliver den ædle Viin den er, ikke taber Noget og ikke faaer nogen Bismag.

1. Anm. Overhovedet kan det da kun falde meget dumme Mennesker ind ligefrem at benægte, at en Anden har haft en Aabenbaring, naar han selv uforandret siger det. Man maa, som sagt, hvis man selv har lidt Forstand, i Forhold til et saadant Assertum enten troende underordne sig det, eller lade det staae hen og beherske sig selv i skeptisk Paaholdenhed. Saa gives der endnu et Tredie, naar man, som det skal skee i denne Bog betræffende Adler, seer sig istand til e concessis at tydeliggjøre, at Manden selv ikke ret selv troer paa, at han har haft en Aabenbaring. Dette er nemlig meget langt fra at være en ligefrem Benægtelse af en Udenforstaaende, det er tvertimod det Modsatte, det er den Paagjeldende som hjælper til at angive sig selv.

(tilbage)

2. Anm. Selv i Forhold til Phænomener af Udvælgelse i en ældre Tid findes der dog en Antydning af Selvbestemmelsen. Saaledes naar Moses siger: »hvor skulde jeg kunde gaae til Pharaos, dersom Du vil sende Nogen, da send en Anden.« Selvbestemmelsen gjør her endog Indsigelse. Exaltation, Vanvid, det Dæmoniske kan vel ved det Pludseliges Overfald paa en rædsom-pludselig Maade faae et Menneske ufri i sin Magt; men saaledes kan da Gud ikke antages at ville voldelig misbruge et Menneske mod Naturen. Der maa være en Overenskomst mellem Gud og den Udvalgte, det maa høres det Ydmyge: see jeg er Herrens Tjenerinde, det Ydmyge: tal Herre, Din Tjener hører. Men dette er jo som Udtryk for Overenskomsten eller Udtryk for Besindelsen. Saaledes er det og maa det have været til enhver Tid, noget Andet er den yderligere Udvikling heraf i en tjenende Reflexion.

(tilbage)

Dialektisk vilde nu Adler strax have indseet, at den guddommelige Naadegave har den Farlighedens discrimen, at hvad der er bestemt til høieste Velsignelse for Andre kan blive til største Fordærvelse for dem ved uforsvarlig og uforsigtig Omgang. I samme Øieblik som han da havde overtaget Naadegaven i samme Øieblik havde han sluttet sig sammen, sluttet af for den og sluttet af med enhver Anden, at ingen uforsigtig Yttring, ingen dialektisk Uforsigtighed skulde fordærve det Hele i Snaksomhed; men det Overordentlige faae Tid til at sætte sig i Taushedens Pause (in pausa). »Man sætter ikke en ny Lap paa et gammelt Klædebond, ei heller ny Viin paa gamle Læderflasker, at Hullet ikke skal blive større og Læderflasken sprænges« – og saaledes vil det jo netop skee, naar det absolute ny Udgangspunkt ved uforsigtig Omgang i overilet Travlhed bliver kluddret ind i det Gamle: saa gjør det kun Skade istedenfor Gavn. Den tjenende Reflexion vilde strax i samme Øieblik lært ham Taushed,¹ den Taushed, i hvilken han ved hellig Beslutning havde indviet sit Liv til ene at tilhøre dette Overordentlige (som Moderen helliger sig ved kun at ville være for Barnets Skyld); og

den Taushed, ved hvilken han indtil videre havde forhindret enhver Meddelelse til noget eneste andet Menneske, for ikke at meddele noget Forkeert eller paa en forkeert Maade.

1. Anm. I de senere Skrifter er Adler rigtignok gaaet over til Tausheds-Principet, dog atter uden at denne qualitative væsentlige Forandring har faaet et afgjørende Udtryk. Dertil kommer at det er noget bag efter. Gud veed hvad det nu er han egentligen har at fortie efter at han har brallet strax ud med det Høieste eller vel rettere med mere end han har inde. Der er noget besynderligt Fruentimmeragtigt ved Mag: Adler. Man kan næsten altid regne paa, at en Pige, naar hun føres ud i en stor Afgjørelse, i det afgjørende Øieblik gjør det Gale; men saa efterhaanden forandres hun og kommer tilsidst til det Rigtige, og saa bilder hun sig ind, at hun har gjort det fra Begyndelsen. Overhovedet kan Mag. Adler ansees for et godt Exempel paa den Sluddervorrenhed i dialektisk Forstand, som er saa almindelig i vor Tid. Man jadsker af det Ene i det Andet, opgiver eet System som det hedder og gaaer videre, men det kommer aldrig paa noget Punkt til nogen afgjørende Bestemmelse, hvorfor man da opgav det gamle og hvorfor man antog det ny, det kommer aldrig til en Redeliggjørelse betræffende Ansvarer med saaledes at forandre sig. – Dog om den senere Adler som Tilhænger af Tausheds-Principet skal paa sit Sted blive talt udførligere. Her maa der blot mindes derom thi i Forhold til tvetydige Phænomenaer maa man passe paa som en Smed; Tvetydigheden spekulerer – i at forvirre.
(tilbage)

Men meddeles skal det jo dog dette Overordentlige, det skal sættes ind i Virkelighedens og det Bestaaendes Forhold; Taushedens skal ikke fordrive det, som man fordriver et Foster. Dog ingen Utaalmodighed! Der er en nervesvækket Skjælven, som i rystende Utaalmodighed ikke kan holde paa Noget og heller ikke sundt give Noget fra sig: lad os ikke bedrages af den. Enhver der veed, hvad det er i Sandhed at være besluttet, han veed meget godt, at man kan holde ud og holde en Beslutning fast. En Mand kan være saaledes stillet i Livet, at han roligt har sagt sig selv for Gud, den Vei jeg gaaer maa føre mig paa Baalet: og desuagtet gaaer han roligt Skridt for Skridt frem. Men Utaalmodigheden siger: jo før jo hellere;¹ og den nervesvækkede Utaalmodighed siger, paa Grændsen næsten til Afsindighed: blot det saa ikke gaaer over igjen, blot Trangen i mig ikke forsvinder, saa der maatte siges det Rædsomme om mig: Børnene ere nær ved Fødselen, og der er ingen Kraft til at føde. Esaias 37, 3. Men det er dog vel ogsaa forfærdeligt af bare Travlhed at føde Vind. Her er ikke Tale om den dyriske Dorskhed hvormed et reent verdsligt et næsten blot vegeterende Menneske kan lade Tiden gaae. Den der nogensinde har tjent en Idee, og nogensinde været grebet af det Evige, han veed meget godt at dette Sammenstød af det Evige og det Timelige i Øieblikket, i Nuet, er en rædsom Spænding, der kun altfor let bliver Søvnløshed, og altfor let Afsindighed; han veed ogsaa, at det er som gjaldt det om dette Secund, som var Alt tabt, hvis dette Secund ikke blev benyttet. Men han veed ogsaa at der er et Middel mod dette Symptomatiske: Tro. Dersom En ved hellig Beslutning har besluttet at ofre sit Liv, og han saa i nervesvag Utaalmodighed gaaer hen og kaster sit Liv bort og bliver henrettet jo før jo hellere: har han saa gavnet Noget, og har han saa egentligen holdt sin Beslutning? Sagen er kun, at Reflexionen og Tiden ikke faaer Lov til at rokke ved hans Beslutning; men derimod er der et andet Middel end det taabeligt at lade det skee strax idag, dette Middel er Tro, er Ydmyghed, er daglig Indvielse. Og det er da ogsaa kun i en meget anstrænget eller sandselig ophidset Indbildning at det Evige, ikke symptomatisk et enkelt Øieblik, men stadigt væk antager Lighed med hvad der er det Evige meest modsat: det sandselige evige Øieblik. Thi her gjelder det jo med hiin i Helvede brændende rige Mands Tørst: grib til, grib til; grib til medens det skummer, o Fortvivlelse i næste Øieblik er det forbi; pluk Blomsten, pluk Blomsten, o Fortvivlelse i næste Øieblik er den visnet. Forfærdeligt, om Nogen i en saadan Sinds-Tilstand tager feil og vil behandle det Evige paa samme Maade!

1. Anm. Den fornødne Langsomhed er ogsaa et Kors, som den Udvalgte med Tro og Ydmyghed har at bære. Da Engelen havde forkyndt Maria, at hun ved Aanden skulde føde et Barn: nu, det var jo et Under det Hele – hvorfor skulde saa dette Barn bruge 9 Maaneder ligesom andre Børn? Hvorfor kunde det ikke skee strax, thi hun havde jo fattet og forstaaet sig selv i at denne Fødsel var et Under. Lad os nemlig ikke sætte Maria sammen af to Væsener: en jordisk og jordisk-sindet Qvinde, der finder det i sin Orden, at det varer 9 Maaneder; og den troende Maria, som ydmygt forstaaer, at denne Fødsel var et Under. Nei hun forstod at den var et Under;

men hvorfor skulde den saa dog paa en vis Maade være i Naturens Orden? Ja, her er Korset. Den nervesvækkede Utaalmodighed bliver fortumlet i Hovedet ved det Overordentlige, og kan slet ikke i Tro og Ydmyghed komme til sig selv. Dette at det Vidunderlige maa give sig Tid er kun Ydmyghed istand til at bære, som Maria gjorde det. Mon Maria efterat have modtaget Bebudelsen, ikke forblev den samme stille, ydmyge Qvinde, mon hun fik travlt for at spørge, hvad Klokken var, naar Maaneden var ude – af Frygt for, at det skulde gaae tilbage igjen.
(tilbage)

Altsaa det Overordentlige skal meddeles, skal sættes ind i det Bestaaendes Sammenhæng; og den Udvalgte, den særlige Enkelte, skal som man siger tage Stødet, det forfærdelige Stød: at være et Paradox, hvorved han netop giver Stødet. Dialektisk er her et Dobbelt: at Stødet virkeligt, i kvalitativ-dialektisk afgjørende Forstand, bliver Stødet; og paa den anden Side at det Bestaaende bliver skaanet saa meget som muligt. Saa lidet som Gud er Forvirringens Gud, saa lidet er den Udvalgte kaldet til at forvirre – og saa rende fra det. Han skal elske det Bestaaende og derfor være villig til at ofre sig selv. Som man med den yderste Forsigtighed omgaaes Helvedessteen, (ikke for ikke at bruge det, men for at bruge det retteligen), har det indviklet i Noget, at Ingen kommer umiddelbart til at berøre det: saaledes maa han passe paa, at indvie sig selv til at være den særlige Enkelte, at Ingen ved ligefremt Forhold til ham faaer Skade. Den Kaldede er tillige den sig Devoverende. Thi hvad der i ham, hvis han er den sande Extraordinaire, er evig Sandhed, guddommelig Naadegave, det er i enhver Anden, i det ligefremme Forhold kun til den Extraordinaire, Leflerie, Usandhed, Fortabelse.

Naar vi nu gaae videre ad denne Vei, da maa her paa dette Punkt ligge den omtalte dybsindige Opgave: at den Kaldede først gjør sig selv næsten afskyelig. Thi Naadegavens Overordentlighed er i een Henseende som Helvedessteen, uagtet den i en anden Henseende er Himlens Velsignelse; den særlige Enkelte er heller ikke ligefrem det Overordentlige, han er det først, naar den Tanke gaaer imellem at han er paradox. Og dette Dialektiske kan gjengives saaledes, at den særlige Enkelte først gjør sig til den Afskyelige, at Ingen kunde ville ligne ham, Ingen ønske at være som han. I denne Smerte ligger blandt Andet hans Selvopoffrelse, og den Forsoning med det Bestaaende han i Kjerlighed til dette har at bringe.¹ At Nysgjerrige og Daarer og Vindmagere hellere ønske noget Andet for at faae Noget at løbe med og Noget at efterabe; at fortumlede Extraordinaire der afskye Tugt og Tvang, og helst ville slaae sig selv og Andre løs som fratres et sorores liberi spiritus: forsmaa dette, gjør Intet til Sagen. En sand berettiget Talsmand for det Bestaaende vil dømme anderledes. Han vil ikke nægte Muligheden af at der kan være noget Nyt at bringe, men han vil vist heller ei nægte, at den her beskrevne Forsigtighed vel er noget nær den størst mulige. Thi lad mig endnu engang oplyse den særlige Enkeltes Dialektik (det er i mine Tanker af stor Vigtighed at Sligt om muligt gjøres ret eftertrykkeligt klart i en Tid der netop en masse fusker i at være extraordinair) og lad mig gjøre det ved at tage et Hensyn til en ægte græsk Fremstilling af Aristoteles. Som bekjendt gjør Aristoteles overalt den teleologiske Betragtning gjeldende, saaledes ogsaa i Physiken. Han urgerer at Naturen har et $\tau\epsilon\lambda\omicron\varsigma$; Naturen tenderer til at udtrykke Reglen, at frembringe det Normale. Men altid lykkes dette ikke, stundom har Naturen Uheld med sig, og frembringer Vanskabninger, det Mutilerede, det Defecte $\omicron: s: v:.$ Alt saadant Vanheldet slaaer Aristoteles sammen i een Bestemmelse og kalder det Underet ($\tau\omicron \tau\epsilon\rho\upsilon\varsigma$). Altsaa Underet er i græsk Forstand det Abnorme, det Forknyttede det Ufuldkomne. Vi derimod ere christeligt vante til at ansee Underet for det Overordentlige, der er høiere end Normen, over det Almene. Dog er Underets sande Dialektik netop Eenheden af disse tvende Momenter. Derfor maatte Christendommen blive Græker en Daarskab; thi at Guden aabenbarede sig i Lidelse var netop det Paradoxe;² Lidelse er Abnormiteten, er Svagheden, og dog er den den negative Form for det Høieste – den ligefremme Form er Skjønhed, Magt, Herlighed $\omicron: s: v:.$, men det at det Høieste har sin adæquate Form i den ligefremme Form viser netop at det Høieste ikke er det overordentlig Høieste. Underets Dialektik er i een Forstand (i græsk Forstand) at være lavere end det Almene, og da først i paradox Forstand at være høiere end det Almene. Underet er ikke det Almene og saa lidt til, nei Underet er lavere end det Almene og saa først høiere. Heri ligger Forliget med det Almene som den særlige Enkelte ved Selvopoffrelse har at søge, at han ikke ved tillige at ville være det Almene bliver for meget; han har ikke den ligefremme Overlegenhed over det Almene, men den lidende Overlegenhed. Det er denne Eenhed af Ydmyghed og Ophøiethed som gjør ham taalelig. Den hvem Gud ikke i den særlige Enkeltheds Forstand har benaadet, ham er det Almene anviist og han bliver stor i Forhold til som han udtrykker dette; men Den, hvem Gud særligen benaadet, ham trykker han først i een Forstand langt under det Almene. Dette er Guddommens Misundelse paa sig selv, men ogsaa Udtrykket for Guddommens Kjerlighed til det Almene, at Ingen skal have Noget at klage over.

---

1. Anm. Den Udvalgte i en ældre Tid skete det Samme, at han blev en Afskyelighed, blev opoffret, men Forskjelen er, at han ikke ved nogen tjenende Reflexion forud blev sig bevidst at dette maatte skee, end mindre selv fremskyndede Katastrophen. Den Udvalgte i en ældre Tid skete det, thi dette er begrundet i Tilværelsens egen

Dialektik mellem det Almene og den særlige Enkelte. Naar han er den særlige Enkelte og vil holde dette fast; saa maa han blive offret, enten han vil eller ikke; vil han ikke, saa maa han blive sit Kald utro. Saaledes maa det skee ifølge Tilværelsens egen Dialektik, men netop fordi hans Reflexion ikke har forudseet dette, vil ogsaa den Strid i Tilværelsen han frembringer afstedkomme stor Forvirring, i hvilken Mange vil gaae tabt, og derfor bærer han dog en Art Ansvar.

(tilbage)

2. Anm. Dette Forhold er som Formel Prototypen for det at være den Udvalgte i religiøs Forstand, thi i græsk Forstand var den Udvalgte en Lykkens Pamphilius. Det følger for øvrigt af sig selv, at der er og bliver en uendelig kvalitativ Forskjel mellem Christus og enhver Udvalgt. Christus er selve det Paradoxes Sphære og den Udvalgte det Deriverede, som bærer Mærket af at tilhøre denne Sphære.

(tilbage)

Men hvorledes nu gjøre sig afskyelig? Lad os dog først recapitulere. Den Udvalgte har haft en Aabenbaring, dette staaer fast; han har sluttet sig inde i sig selv med dette Faktum; ikke et Ord har forraadt Noget, ikke en Mine, og hans Taushed er heller ikke paafaldende, thi saa forraader den jo Noget, nei han er ganske som andre Mennesker, taler som andre Mennesker om hvad der forefalder – Ingen kan derfor vide, at han tier. Man kan nemlig tie paa to Maader, man kan tie bumstille, men saa er Tausheden mistænkelig, eller man kan tale om alt muligt Andet, saa er der jo Ingen, som kan falde paa, at man tier. Og dog er det Overordentlige skeet, og der lever et Menneske, som med et Liv indviet i hellig Beslutning arbejder i al Taushed. Har Gud benaadet ham med sin Fortrolighed, saa vil han (om han end meget godt veed hvor tungt det maa falde Gud at have med et ringe Menneske at gjøre, selv om dette ringe Menneske anstrænger sig af yderste Evne) dog i det mindste ikke fornærme Gud ved at gjøre hans Fortrolighed til løs Tale og Bysnak, til Noget der skal bralles ud. Thi ingen Utaalmodighed! Men der er et nervesvækket: bekjend, bekjend;¹ og der er i aandelig Henseende en Tilstand som ligner Dens physiske, der ikke kan holde sit Vand. Paulus taug i 3 Aar. Den nervesvækkede Utaalmodighed kan have sin Grund i, at Individet mangler Kraft til at bære, at han er bleven som et sprængt Kar, eller i at Individet er skrækket op i fortvivlet Angest; eller i en Slags forceret Poenitentse der vil indhente det Forsømte ved Minut-Bekjendelse, og spæge sig selv ved at udsætte sig for mulig Spot. Thi der gives ikke sjældent fortumlede Opvakte, som med en besynderlig religiøs Egoisme, søge at misbruge andre Mennesker ved at faae dem til at spotte sig, hvilket i Intention kan være lige saa tyrannisk som naar en Tyran vil misbruge dem til at trælle.

-
1. Anm. Dette Udraab: bekjend, bekjend, er eller var Adlers Stikord og Interjektion har for mig idetmindste en ængstende Tvetydighed. Det kan ogsaa erindre om Tilraabet til en Skyldig: bekjend, bekjend, let Dit Sind ved at bekjende; det kan erindre om rystende Phænomener af en egen Art paa det Dæmoniskes Gebeet: den ufrivillige Selvangivelses . (tilbage)

Altsaa hvorledes skal han nu gjøre sig afskyelig, naar dette vel at mærke skal gjøres saaledes, at han ikke afstedkommer Skade derved saa han ikke gaaer hen og gjør det Religiøse afskyeligt, men gjør sig selv afskyelig; thi den fortumlede Opvakte tjener det Religiøse egoistisk og gjør derfor dette afskyeligt og sig selv vigtig, den sande Extraordinaire tjener ydmygt det Religiøse og gjør derfor sig selv afskyelig. Den Extraordinaire, hvis han er den sande, maa naturligviis i eminent Forstand være vidende om, hvad jeg der kun er en ringe tjenende Critiker endda ikke veed saa daarlig Beskeed om: hvor undermineret vor Tid er i religiøs Henseende – medens travle Mennesker holde Generalforsamlinger om Ubetydeligheder, og medens Kanoners Torden kalder sammen til Forlystelser. Naar saa er, maa det ikke være vanskeligt i det Dæmoniskes Sphære, at finde den sværtede Paaklædning, der kunde gjøre ham afskyelig. Og lad os vel huske det Foregaaende: der er endnu i den hele Verden intet Menneske mere vidende om hvad der er foregaaet med den Extraordinaire end den Pen er det som jeg holder i min Haand, eller det Blækhuus, hvori jeg dypper den uden dog derfra at hente Tankerne.

Adler kunde da mir nichts und Dir nichts have nedlagt sit Embede, sagt at det Hele med hans Præsteskab blot var en Flyvegrille, Noget han blot vilde probere; og han kunde have sørget for at dette blev den autentiske Fortolkning. Derved havde han idetmindste gjort Alt hvad han formaaede for at hans Exempel ikke skulde friste Andre; paa den Maade at ville være ualmindelig, det er ved Charakterløshed og Ustadighed ved Mangel paa Alvor og Holdning, kunde Ingen ønske, idetmindste ingen Bedre blandt de Samtidige, der have deres Liv i det Bestaaende og tjene det Bestaaende. Forsigtighed i Omgang med det stærke Lægemiddel lærer, at man først gjør det muligt, at det stærke Middel kan anvendes uden at gjøre Skade, og saa først bruger man det. Naar Extraordinariteten stilles fristende frem som en glimrende

Differents, saa kan et saadant Exempel have skadelig Indflydelse paa det Bestaaendes maaskee ellers troe Tilhængere, det kan om ikke andet dog gjøre dem lidt utaalmodige med deres Stilling. Ved derimod foreløbigen med Selvopoffrelse at svække Indtrykket af sig selv, vilde Adler have gjort det muligt, at han som særlig Enkelt kunde udsøndres, uden at rive Nogen med sig.

Under alt Dette maatte naturligviis det Compas, hvorefter han styrede, staae uforandret, ikke være vegen en Streeg i Henseende til Inderlighed, men ved hellig Indvielse fra Dag til Dag maatte han fornye sig selv i sin Oprindelighed – medens enhver Bedre med Uvillie og med Afskye vendte sig bort fra en saa umandig Adfærd som den at lege med at være Præst: dette havde han jo selv fremkaldt, at ingen Bedre skulde tage Skade ved at forsee sig paa hans Extraordinaritet. Ja, dersom man lider af nervesvag Utaalmodighed: saa er det jo rigtignok nemmere at faae det ud jo før jo hellere – om der ogsaa gaaer nogle Mennesker i Skudder Mudder, om Ubefæstede ledes i Fristelse: hvad gjør det i Sammenligning med det Overordentlige man har at meddele.¹

1. Anm. Denne Betragtning vedkjender Adler sig ligefrem i senere Bøger og opbygger sig ved Natur-Analogier, eller ved ligefrem usædelige Anskuelse, »Stjernen er Stjerne om ogsaa den brænder en Deel Myg«, »naar Sangeren synger smukt saa er Sangen smuk, om ogsaa han drak iforveien« »skal et lilbud frem, et tro lilbud til bestemt Tid, til bestemt Sted, kan han meget godt støde et Par Mennesker overende«, cfr. theol. Studier p. 88 note. Utaalmodigheden kan det aldrig falde ind at tugte sig selv til at forstaae, at Maaden paa hvilken der seires er lige saa vigtig som Seiren. At en verdslig Helt, en Napoleon, en fortvivlet General kan være af den Mening, at hvad det saa end koster, maa man seire, lader sig forstaae; men med saadanne Categorier, eller i den Sindstilstand at ville tjene det Religieuse er en sørgelig Forvirring. Dersom der skulde behøves en Legion Engle, saa har Gud den nok ved Haanden, men han vil ikke bruge den; end sige da, hvis det, som det hedder, skulde behøves at forspilde og forstyrre en Deel Menneskers Liv – nei, at det skulde behøves kan vist Gud ikke forstaae. Gud behøver overhovedet ikke Noget – for at seire, han er fra Evighed til Evighed den Stærkeste, derfor er det maaskee han har saa god Tid og Besindighed til ene at bekymre sig om Maaden paa hvilken han seirer. Det synes man at glemme, man troer Gud er i Vinden, er usikker med Hensyn til Seiren, og i saa Fald maa man da ikke være altfor nøieregnende med Maaden og Midlet. Dersom en Fader ret er sig sin faderlige Overlegenhed bevidst, saa vil han desto omhyggeligere bekymre sig om, paa hvilken Maade han faaer Barnet til at lyde; men maadelige Forældre der næstendeels slaaes med Børnene, de maa naturligviis paa enhver Maade see at faae Barnet til at lystre, paa enhver Maade selv om Barnet fordærvedes ved at lære at lystre paa den Maade. (tilbage)

Derpaa kunde Adler (thi hans ubetingede Taushed indtil videre, gav ham jo indtil videre ubetinget Raadighed) maaskee have leveret en digterisk Fremstilling, hvori han havde skildret en Dæmon, der kjendte vor Tids Mangel paa Religiositet og vor Tids Christenhed; en Dæmon, som, udsendt af Djævelen, for at vise hvilken Christenheden var, for at haane den, selv blev Præst, han der i sit Hjerte ikke blot var en Hedning men en Mephistopheles. De Tider vare forbi da Djævelen streed mod Christenheden, den Gang var der nemlig virkelige Troes-Helte, nu fandt han end ikke det Umagen værd, saa godt som sikker paa, at han i Grunden havde seiret, morede han sig blot ved at lade en af sine Udsendinge blive Præst, ikke for at forføre de Christne, aah nei, det behøves ikke, men for at spotte den Christenhed, der er bleven en Titulatur. Denne Dæmon blev da Præst, uden nogen Vanskeligheder thi deri laae netop Epigrammet; og derpaa nedlagde han Embedet, da den onde Aand tilstrækkelig havde moret sig derover. – Dette var et Forsøg paa at skruer Extraordinariteten endnu lavere ned. Enhver Bedre vilde væmmes ved en saadan Afskyelighed.

Under alt Dette maatte naturligviis det Compas hvorefter Adler styrede, staae uforandret, ikke være vegen en Streeg i Inderlighed. Det forstaaer sig, denne Methode er langsom, det er nærmere at bralle ud strax. Derimod er det forfærdeligt saaledes taust at arbejde af yderste Evne, i en vis Forstand sig selv imod¹ – hvis man døde forinden, og der da Ingen var som vidste et eneste Ord derom, Ingen der vidste mere derom end min Pen veed, eller det Blækhuus, hvori jeg dypper den uden dog derfra at hente Tankerne! Det er Rystende naar Hamlet i Dødens Øieblik næsten fortvivler over, at det skjulte uhyre anstrængede Liv han har ført i en Idees Tjeneste, skulde af Ingen blive forstaaet, ja Ingen skulde faae det at vide; men dersom Hamlet bliver blødsøden i Døden, saa kunde han jo have talt i Livet : ladet det Hele fare. Ja vist er det rædsomt, naar et saadant indesluttet Menneske tænker paa Travlheden uden om ham, der vel neppe har fem Minutter at

spilte paa at forstaae et Kæmpeværks Sindrighed. Men dersom det gyser i Hamlet, og dersom denne Gysen faaer Overhaand: saa er det Forfængelighed. Der gives et Middel mod al nervesvag Utaalmodighed: det er Tro, Ydmyghed. Den Gud, i hvis Tjeneste den Udvalgte har indviet sig, den Gud der hver Dag har været paakaldt til Vitterlighed og til Bistand, han veed det jo dog vel Alt; han er dog vel heller ikke en Stundesløs! Og hvad behøves saa mere. Hvis saa Døden kommer og sætter Punktum paa et forkeert Sted – nei saa kan netop Døden ikke sætte Punktum paa et forkeert Sted, thi den kan dog vel ikke komme uden Guds Villie.

1. Anm. Dette er da rigtignok kun i en vis Forstand. Jordisk og verdslig Travlheds maatte jo ogsaa sige, at Christus arbejdede sig selv imod ved at komme i ringe Skikkelse. Var han kommen i prægtigt Optog, havde han ladet forkynde paa Gadehjørnerne hvo han var, og ladet Herredage ride ind med Pauker og Trompeter: saa havde han vist i en Fart faaet en stor Mængde Tilhængere, – det gjør gjerne enhver Gøgler. Mundus vult decipi – derfor gjør en Gøgler altid Lykke, thi han vil netop bedrage, og vil altsaa Tidens Fordring. For at forhindre dette nødsages Sandheden til, i jordisk og verdslig Travlheds Forstand, at modarbejde sig selv.
(tilbage)

Naar saa Adler saaledes havde gjort sig afskyelig, og derved sikkert sig mod, at ingen Bedre kunde fristes af hans Exempel: ja, da kunde han, ydmyg for Gud, have slaaet sig for sit Bryst og sagt: nu er det Første gjort, Offret er bragt det Almene. Menneskelig talt er jeg svækket, Ingen skal vildledes ved mit Exempel, ei heller er jeg paatrængende mod Gud, og gjør frisk væk hans Sag til min, nei trods al min Arbeiden tilintetgjør jeg tillige mig selv: saa bliver Æren Guds.

Lad os nu recapitulerende see, hvad Adler har gjort, og til Motto minde om hine Ord af Paulus: Alt hvad der gjøres, det gjøres til Opbyggelse; hvad enten En taler i Tunger eller han propheterer, han gjøre det til Opbyggelse.« I dette Ord indeholdes Fordringen til Besindighed og det ethiske Ansvar, at Ingen tumultuarisk skulde mene, at det er et Menneskes end sige en Udvalgts Opgave at være som en Troldkjærling.

Har Adler selv nedlagt sit Embede, for paa den Maade at imødekomme det Bestaaende? Nei, han blev i det, og lod ligesom ingen Ting, indtil Stats-Kirken gjorde nogle Skridt, og da søgte han at forblive i sin Stilling, uden at man dog kan beskyldte ham for alle de Chicancierier som ellers ere brugelige ved sliig Leilighed. Har han gjort noget for at forhindre og om muligt forebygge alle mislige Følger for det Bestaaende af hans Exempel? Nei, slet Intet. Uden at have forstaaet sig selv, uden som det synes, at have tænkt det allermindste over alle de vanskelige Problemer han ved sit Assertum om en Aabenbaring satte i Bevægelse: har han saadan paa Maa og Faa styrtet sig ind paa det Bestaaende med sit alarmerende Faktum. Det er den særlige Enkeltes Sag at vide Beskeed indtil det Nøiagtigste om Alt, hvad der staaer i Forhold til hans Vanskelighed: i det Sted har han saadan ladet det Bestaaende om at forklare alle disse Vanskeligheder; han har maaskee tænkt ligesom hiin Portskriver der skrev saa Ingen kunde læse det, at det var kun hans Sag at skrive Collegiets at læse: saaledes har han tænkt, at det var hans Sag at kaste en Brand ind i det Bestaaende, og det Bestaaendes at sørge for Følgerne. I en vaklende Tid, hvor den opvoxende Slægt al[.]erede næsten fra Barndommen af destoværre indvies i allehaande Tvivlsmaal, i en vaklende Tid, hvor det kan falde de faae Dygtige tungt nok dog at holde igjen, at væрге om det Helliges og det Ærværdiges Pathos: i en saadan Tid at brænde løs med en Umodenhed, der staaer i det nærmeste og i det fataleste Forhold til det Høieste – er mildest talt yderst uforsvarligt. At man heldigviis indtil Dato kan sige om ham, at han ingen synderlig Skade har gjort, er visseligen ikke hans Fortjeneste, det har sin Grund i, at han er bleven aldeles ignoreret. Og dog selv saaledes har han gjort Skade, thi Religieusiteten i vor Tid er ingenlunde saa stor og saa alvorlig, at det er ønskeligt, at Spot og Letsindighed faaer en saadan Prise som Adler er.

Capitel II

Det saakaldte Aabenbarings-Faktumselv som Phænomen indordnet i den hele moderne Udvikling.

Det Samme der synes at give Christendommen og dens lærde eller veltalende Forfægttere et saa overordentligt Hold, det Samme er det, som paa saa mange Maader holder igjen og forhindrer Individerne fra personligen at komme til kvalitativ-væsentlig Afgjørelse, det Samme er det der tilsidst maa spille Seiren i

Hænderne paa Fritænkerne: og dette Samme er de ofte nok omtalte 18 Aarhundreder, hvad enten Sagen herved bringes paa en saa uhyre Afstand, at Indtrykket af det Afgjørende eller det afgjørende Indtryk forsvinder i Phantasie-Dæmring, eller der paralogistisk argumenteres fra de 18 Aarhundreder til Christendommens Sandhed, ved hvilket glimrende og triumpherende Beviis Christendommens Sandhed uheldigviis netop undermineres, da den i saa Fald kun bliver sand som en Hypothese, bliver ved den seierrige Argumentation forvandlet fra en evig Sandhed til en Hypothese. Hvor skulde ogsaa en evig Sandhed falde paa at nedlade sig til at bevise sin Sandhed derved at den har bestaaet i saa og saa mange Aar, nedlade sig til ussel Kameratlighed med Løgn og Bedrag – der jo ogsaa har bestaaet i mange Aarhundreder og bestaaer endnu; en evig Sandhed, der fra først til sidst er lige sand, i sit sidste Øieblik ikke mere sand end i sit første, saa den ikke kom undseelig og forlegen ind i Verden da den endnu ikke havde Aarhundreder at beraabe [sig] paa, saa den ikke blev daarligt opblæst ved at have bestaaet i saa lang Tid. Ja en Hypothese den er generet i Begyndelsen, derpaa prunker den med Aarene; men til Gjengjæld kan den ogsaa hvert Øieblik være hjemfalden til Tilintetgjørelse. En evig Sandhed har, kvalitativt forstaaet, Sit for sig selv, den har intet Forhold til Bestaaen som Beviis for dens Sandhed, de 1000 Aar er intet Argument pro saa lidet som Nyheden i Aar 1 var en Indvending contra. Den evige Sandhed er lige sand i sit første Secund og i sit sidste; som 1000 Aar er for Gud liig een Dag, saa er de ogsaa i Forhold til en evig Sandhed, og det er en Næsviished af de 1000 Aar at vilde indbilde sig at være Noget. Den evige Sandhed bliver ikke mere sand ved Hjælp af de 1000 Aar, og det bliver heller ikke ved Hjælp af dem mere indlysende, at den er sand. At sige noget Saadant er som man siger at bakke snagvendt eller snakke bagvendt. Lad os oplyse dette ved et andet Forhold. Naar en eminent Tænkter i Consequentsens Idee strammer Tankens Tøile indtil det Yderste: saa bliver der kun Faae som forstaae ham, de Fleste stødes fra. Slapper han derimod det Dialektiske, sluddrer lidt imellem: saa bliver der Mange, som forstaae ham. Naar der saa er Mange som forstaae ham, saa siger Den, der bakker snagvendt: nu er han kommen Sandheden nærmere end før, da Ingen forstod ham. Ak, Ak, det er en Feiltagelse; Sagen forholder sig omvendt, fordi Tænkeren har sluppet Sandheden, derfor er der mange der forstaae ham: forstaae det Usande. Saaledes ogsaa, naar en evig Sandhed har bestaaet længe, saa er den rimeligviis blevet forkluddret, og derved er der Mange kommen med i Legen; og naar saa En bakker snagvendt, saa mener han, at den evige Sandhed nu er bleven mere indlysende, mere tilforladelig. Det Evige er nemlig ikke tilforladeligt nok, nei 1000 Aar og saa de Mange! Forunderlige Bagvendthed, man vil bevise det Eviges Sandhed og Tilforladelighed ved Hjælp af hvad der er uendeligt svigefuldt: Aarene og Menneske-Mængden.

Christendommen er nu vel ikke i den Forstand en evig Sandhed som en matematisk Sætning eller en ontologisk; men desuagtet har Christendommen lige saa lidet med den Kategorie »Bestaaen« at gjøre, naar deraf skal bevises Noget pro eller contra. Christendommen er den paradoxe Sandhed, den er det Paradox: at det Evige eengang er bleven til i Tiden. Dette paradoxe Faktum (Forstandens Anstød, Troens Gjenstand) bliver ikke mere sandt, fordi det er 1800 Aar siden, end det var den Dag det skete. Det at det Evige eengang er blevet til i Tiden er ikke en Sandhed, der skal staae sin Prøve i Tiden, ikke Noget der skal prøves af Menneskene, men er Paradoxet, paa hvilket Menneskene skal prøves, og derfor staaer det aldeles uforandret, og det Evige foragter stolt enhver næsviis, paatrængende Argumenteren fra de mange Aar. Og Paradoxet selv har da vel heller ikke bestaaet i mange Aar; det var til, da Christen levede, og siden den Tid er det kun til hver Gang En forarges eller i Sandhed troer. Om Paradoxet havde været til i 1000 Aar eller kun i en halv Time gjør hverken fra eller til, det bliver ikke mere sandsynligt, fordi det var til i 1000 Aar, og ikke mindre usandsynligt, fordi det kun varede en halv Time.

Skal det at være og at blive Christen have sin afgjørende kvalitative Realitet, saa gjelder det fremfor Alt om at faae hele det Efter-Historiske Sandsebedrag bort, saa den der i Aar 1846 bliver Christen bliver det ved at være samtidig med Christendommens Indkomst i Verden i samme Forstand som de for 18 Aarhundreder siden Samtidige.¹ Til den Ende gjelder det for Alt om, at der befæstes en urokelig kvalitativ Forskjel mellem det Historiske ved Christendommen (det Paradox at det Evige er blevet til eengang i Tiden, dette paradoxe Factum) og Christendommens Historie, dens Tilhængeres Historie o: s: v:.. Det at Gud er blevet til i menneskelig Skikkelse under Keiser Augustus: det er det Historiske ved det Christelige, det Historiske i den paradoxe Sammensætning. Det er med dette Paradox Enhver, i hvilket Aarhundrede han end lever maa blive samtidig, hvis han som Troende skal blive Christen. Christendommens Historie har han i denne Henseende slet Intet med at gjøre. Men det Usalige ved vor Tid er blandt Andet, at det snart bliver en Umulighed at finde et Menneske, der har Tid og Taalmod og Alvor og Tænkningens Lidenskab til vel optugtet at respektere den kvalitative Dialektik.

---

1. Anm. Om alle herhen hørende dialektiske Problemer (Paradoxet, Øieblikket, Samtidighedens Dialektik o: s: v:) maa jeg henvise til en Pseudonym Johannes Climacus, hans tvende Skrifter: filosofiske Smuler og afsluttende Efterskrift til de filosofiske Smuler. I Forhold til hvad der er saa dialektisk sammensat kan man ikke i et Par Linier give en Resume; Referatet, hvis det skal være paalideligt, vil blive lige saa vidtløftigt og lige saa vanskeligt som Fremstillingen, thi udelades der blot een eneste lille

Mellembestemmelse, saa lider hele det Dialektiske. Om det ganske forholder sig saaledes med det Organiske, som der siges, at naar eet Lem lider lider det Hele, veed jeg ikke; men med det Dialektiske forholder det sig ganske saaledes.

(tilbage)

Naar den Fordring, at blive samtidig med Christendommens Indkomst i Verden i samme Forstand som de Samtidige vare det, forstaaes rigtigt: saa er den en sand religieus og netop i Interesse af Christendommen. Imidlertid kan den samme Fordring gøres af Fjenderne, af de Forargede, for at skade. Forunderligt nok at det, saavidt jeg veed, ikke er skeet, da dog i vore Tider Angrebene paa Christendommen har med fornyede Kræfter og langtfra uden Talent vovet det Yderste.

Men istedenfor at urgere dette Begreb af Samtidighed, har Orthodoxien slaaet en anden Vei ind – ved Hjælp af de 1800 Aar. Skulde man betegne hele den orthodoxe-apologetiske Stræben i een eneste Sætning men ogsaa med Kategorie, maatte man sige: den gaaer ud paa at gøre Christendommen sandsynlig. Derpaa maatte man tilføie: hvis dette lykkes, saa vilde denne Stræben have den ironiske Skjebne at den netop paa Seirens Dag havde forspildt Alt og aldeles casset Christendommen. Godt derfor at det endnu ikke ganske er lykkedes de i Stundesløshed bekymrede Apologeter, som ikke vide hvad de gøre, godt at der endnu imødesees et Skrift som skal o: s: v.: At gøre Christendommen sandsynlig er det samme som at slaae falsk paa den. Og hvad er det vel Fritænkerne vil? Ih, de vil gøre Christendommen sandsynlig. De veed nemlig meget godt, at naar de blot kan faae Christendommens qualitative Overspændthed narret ind i Sandsynlighedens vimse Geskæftighed: saa er det forbi med Christendommen. Men den orthodoxe-apologetiske Stræben vil jo ogsaa gøre Christendommen sandsynlig: saa arbejder den jo lige i Hænderne paa Heterodoxien. Og dog har Apologetiken arbejdet i al Troskyldighed saaledes, og denne hele Taktik samt Forholdet her mellem Orthodoxie og Heterodoxie maa ansees for et forbausende Exempel paa, hvad Charakterløshed og Mangel paa kvalitativ Dialektik kan føre til: at man angriber det, man forsvarer; at Orthodoxien og Heterodoxien vedblive at være Fjender, der vil udrydde hinanden, uagtet de ere Alierede der vil Eet og det Samme – gøre Christendommen sandsynlig.

Ethvert Forsvar for Christendommen, der forstaaer hvad det vil, maa lige omvendt af yderste Evne med kvalitativ Dialektik hævde Christendommens Usandsynlighed. En saadan Indlednings-Videnskab, der udviklede det Usandsynliges Dialektik og dets Omfang, samt den Existentis-Categorie som svarer dertil (Tro) vilde især naar der lagdes et græsk Underlag for ved Modsætning at belyse, en saadan Indlednings-Videnskab vilde i vor Tid være en Fornylsels Festlighed, af hvilken der dog lod sig haabe Noget. Hidtil synes dette skjult for Theologernes Øine; thi jeg vilde dog spørge, hvor det skulde være at man fandt noget Spor til den kvalitativt forandrede Methode. Under forskjellige Navne lige indtil det sidste: Spekulation, har man arbejdet paa at gøre Christendommen sandsynlig, begribelig, at faae den ud af Paradoxets Gudesprog og oversat i Spekulationens eller Oplysningens Plat-Tydske. Og for dog at desperere om Noget, har man despereret om at det vilde lykkes (hvilken Ironie!); eller man har jublet over, at det var lykkedes, har ladet Christendommen i den Anledning modtage Gratulation (hvilken Ironie!). Den Mand der reiste fra Jericho og faldt iblandt Røvere var ikke saa ilde bestædt som Christendommen, thi den orthodoxe Apologetik der forbarmende tog sig af den har gjort det lige saa galt som Røverne.

Det Christelige har ingen Historie, thi det Christelige er dette Paradox, at Gud eengang er blevet til i Tiden. Dette er Anstødet men ogsaa Udgangspunktet; og hvad enten det er 1800 Aar siden eller det er i gaar: man kan lige godt være samtidig med det. Som Polar-Stjernen aldrig forandrer sin Stilling, og derfor ingen Historie har: saaledes staaer dette Paradox urokket og uforandret; og om Christendommen bestod i 10,000 Aar man er i afgjørende Forstand ikke kommen længere fra det end de Samtidige vare. Thi Afstanden er ikke til at maale med Tidens og Rummets Quantiteten, da den er den kvalitativt-afgjørende, at det er et Paradox. Christendommens Historie forholder sig heller ikke ligefremt til dette Christelige, som naar Træets Bestaaen ved dets Voxen forholder sig til Spiren. Det Christelige er et evigt Afsluttet som der ikke skal sættes Noget til eller tages Noget fra, og i hver Generation og i hvert Individ, hvis han i Sandhed er Christen, begyndes der for fra, fra hiint Paradox. Der begyndes ikke der, hvor den foregaaende Generation slap, men for fra.¹

---

1. Anm. Uden Utaalmodighed men ikke uden Veemod vil jeg her give en Yttring Plads betræffende min sørgelige Stilling som Forfatter. Da jeg saa godt som ingen Læsere har, veed jeg aldrig hvad jeg tør forudsætte. Billigt burde jeg dog kunde forudsætte, at man har læst de tidligere af mig udgivne Bøger, førend man indlader sig med denne. Endnu billigere synes det dog at man, hvis man ikke vil det, saa idetmindste lod mig aldeles uomtalt. Der er dog virkelig noget høist uforsvarligt i, at et Menneske uden at kjende den have sat sig ind i den hele Udvikling ved Hjælp af en Avis-Artikel hvirvler det Hele ind i Forvirring, ogsaa derved, at Sagen bringes frem for Mennesker som hverken have Tid eller Leilighed til udførlig og anstrængende Tænkning, hvem det derfor falder let nok at forstaae

Anmelderens Hastværks-Galimathias, medens jeg med mine store og udførlige Bøger er priisgiven.
(tilbage)

Saasart man derimod forvexler Christendommen og det Christelige, saasart man begynder at tælle Aarene: saa begynder man at ville forandre det Usandsynlige til det Sandsynlige. Man siger: nu har Christendommen bestaaet (thi det Christelige er jo et Faktum for 1800 Aar siden) i 300 Aar, nu i 700, nu i 1800: ja saa maa den vist være det Sande. Ved denne Fremgangsmaade vinder man at forvirre Alt. Afgjørelsen (den at blive Christen) bliver for den Enkelte let en reen Ubetydelighed; falder det ham allerede let nok at antage Skik og Brug i den By, hvor han lever, fordi de Mange gjøre det: skulde det saa ikke falde ganske af sig selv at han blev Christen med – naar Christendommen har bestaaet i 1800 Aar! Paa den anden Side bliver det Christelige svækket, gjort til en Ubetydelighed ved Hjælp af Afstanden, ved Hjælp af de 1800 Aar. Hvad der hvis det skete samtidigt vilde komme som Forfærdelse over Menneskene, vilde oprøre dem Tilværelsen fra Grunden, hvad de, hvis det skete samtidigt, enten vilde forarges paa vilde hade og forfølge og om muligt faae udryddet, eller troende tilegne det sig: det synes man nok man saadan kan antage og troe (∴ saadan lade staae hen) siden det er 1800 Aar siden. Thi Samtidigheden er Spændingen, der ikke tillader En at lade det staae hen, men tvinger En til enten at forarges eller tro; Afstanden derimod er det Aflad, der begunstiger Dorskhed i den Grad, at det troende at antage Noget saadan bliver identisk med at lade det staae hen. Hvoraf kommer det vel, at ingen Samtid kan komme ud af det med Sandhedens Vidner, og neppe er Manden død saa kan Alle saa ypperligt komme ud af det med ham? Det kommer der af, at saa længe han lever og de Samtidige med ham i Samtidighedens Situation: saa føle de Braaden af hans Existents, han tvinger dem til en mere anstrænget Afgjørelse. Men naar han [er] død, saa kan man godt være gode Venner med ham og beundre ham ∴ saadan tankeløst og mageligt lade det Hele staae hen. Hvorfor mon Socrates sammenlignede sig selv med en Bremse, uden fordi han forstod, at hans Leven med de Samtidige var en Braad. Da han var død, forgudede de ham. Naar en Mand oplever en lille Begivenhed i sit Liv: saa lærer han Noget deraf, og hvorfor? Fordi Begivenheden ret kommer ham paa Livet. Derimod kan den samme Mand sidde i Theateret og see Tragediens store Optrin, han kan læse i Aviser om det Overordentlige, han kan høre Præsten: og det gjør Alt ikke ret noget Indtryk, og hvorfor? Fordi han ikke bliver samtidig med det, fordi han i de to første Tilfælde mangler Phantasie, i det sidste indre Erfaring for ret at blive samtidig med det Fremstillede; fordi han tænker som saa, det er nok mange Aar siden det skete.

Naar nu saaledes gennem hele Aarrækker en desorienteret Orthodoxie, som ikke veed hvad den gjør, og en oprørsk Heterodoxie, der dæmonisk veed hvad den gjør og kun forsaavidt ikke veed hvad den gjør, have forenet sig om ved Hjælp af de 1800 Aar at forvirre Alt, at forskyldte det ene Sandsebedrag galere end det andet, den ene Paralogisme værre end den anden, den ene μεταβασις εις αλλο γενος mere confunderende end den anden: saa er Hovedsagen nu at kunne gjøre Terrainet ryddeligt, faae de 1800 bort, saa det Christelige foregaaer for os, som skete det idag. Det der har pustet Indvendingerne mod Christendommen og Forsvaret for den op til volumina er de 1800 Aar. Det der har bedøvet Forsvarerne og hjulpet Angriberne er de 16, de 17, de 1800 Aar. Det der har holdt Utalliges Liv hen i en Indbildning er de 1800 Aar. Ved Hjælp af de 1800 Aar har Forsvarerne bagvendt gjort Christendommen til en Hypothese, og Angriberne gjort den til Ingenting.

Hvad den Intet mindre end travle Johannes Climacus i denne Henseende har gjort for at opspore ethvert Sandsebedrag, attrapere enhver Paralogisme, anholde enhver svigefuld Vending, kan her ikke gjentages.¹ Det er gjort saaledes af ham, at enhver videnskabeligere Dannet, naar han for Alvor vil anvende lidt Tid paa dagligt at indøve sig i det Dialektiske, let vil forstaae det. Anderledes er det rigtignok ikke gjort, og anderledes kunde det heller ikke gjøres. Sligt kan ikke fremsættes i en Avis og læses »medens man tager Skjæget af«, eller mens man er paa Lokumet. Saadanne travle Mennesker, der kun have Tid at læse det Øieblik de ere paa Lokumet, og altsaa i det Høieste kun en Smule otium naar de engang imellem have Diarrhoe maa det overlades Aviser at skrive for. Climacus⁵ Fremstilling er anstrængende, som Sagen fører det med sig. Hans Fortjeneste er den: ved Hjælp af Dialektik med Phantasie at have trukket (som man siger det om en Kikkert) hiint urokkelige Christelige saa nær for Øiet, at Læseren forhindres i at komme til at see feil af de 1800 Aar. Hans Fortjeneste er ved Hjælp af Dialektik at have skaffet vüet, Perspektivet. At rette sit Øie mod en Stjerne er ikke saa vanskeligt, fordi Luften er som et tomt Rum, og der derfor saa godt som Intet er underveis der * standser eller adspreder Blikket. Anderledes derimod, naar Retningen som Øiet skal tage er lige ud som ad en Vei, og der da tillige er Trængsel og Mylder og Opløb og Larm og Travlhed, gennem hvilken Øiet skal trænge sig, for at faae vüet, medens ethvert Sideblik, ja enhver Blinken med Øiet absolut forstyrrer kvalitativt; og endnu vanskeligere bliver det, naar man tillige skal staae i en Omgi *velse der pro virili arbejder paa at forhindre En i at faae vüet. – Og dog er Samtidigheden med det urokkede Christelige det Afgjørende. Denne Samtidighed er imidlertid at forstaae i samme Betydning som de Medlevende havde den da Christus levede.²

1. Anm. Johannes Climacus er, som jeg seer, blevet anmeldt i et Hefte af Scharlings og Engelstofts Tidsskrift. Det er en af disse sædvanlige Skillings-Anmeldelser, der skrives »i et meget godt

Sprog« med Punktum og Comma paa rette Sted. Saadan en theologisk Candidat, eller saadan en gradueret Person, der forøvrigt aldeles ingen Competence har til at tale med, afcopierer Indholdet saa nogenlunde; og derpaa tilføier han Censuren, som her er omtrent denne: at Johannes Climacus vel er berettiget i den Maade, paa hvilken han gjør det Dialektiske gjeldende, men (ja nu kommer Viisdommen) paa den anden Side maa man ikke glemme – Mediationen. Johannes Climacus er historisk situeret saaledes, at han er begyndt efter Mediationen; Hegel var jo allerede flere Aar død førend de philosophiske Smuler udkom . J:C: veed upaatvivleligt om Mediationen nok saa god Beskeed som saadan en theologisk Candidat. For om muligt at trænge ud af Mediationens Forhexelse, bestandigt kæmpende mod denne, bragte J:C: ved den kvalitative Dialektiks Anstrængelse Problemerne afgjørende paa Spidse (hvilket ingenlunde saadan enhver theologisk Candidat, gradueret Person og Skillings-Anmelder kan) – og saa bliver Bogen anmeldt saaledes ∴ Bogen bliver ved Hjælp af en anerkjendende Anmelders Klodderagtighed tilintetgjort, tilbagekaldt, casseret. Og Anmelderen bliver endog sig selv vigtig, det seer næsten fornemt ud, at Anmelderen saaledes staaer høit over Forfatteren – ved Hjælp af en elendig Specimens-Phrase. Anmelderen er saa ubetydelig, at han neppe vilde være istand til at skrive en Anmeldelse af Bogen, hvis man tog Bogen fra ham thi han copierer med en mistænkelig Ængstelighed; og en saadan Anmelder bliver saa vigtig til Slutningen. Men paa den Maade maa en Forfatter arbeide; han maa anvende Tid, Flid, han maa anstrænge sig for at sætte Problemet paa Spidsen, og saa kommer der en anerkjendende Anmelder og hjælper Sagen og Bogen tilbage i den gamle Suppedage. Og Forfatteren læses ikke, men Anmelderen henleder Opmærksomheden paa ham, og Anmeldelsen læses, og Læseren maa uvilkaarligt tro Anmeldelsen, fordi den er anerkjendende, den Anmeldelse der ved Hjælp af Anerkjendelsen har tilintetgjort Bogen. Mundus vult decipi. Men dette er Følgen af, at det at være virkelig Forfatter er bleven en opoffrende Existents, og Følgen af, at der har dannet sig en Mellemstab af Spillemand (Skillings-Anmelderne), hvis Næringsvei florerer. Og da man er vant til den raaeste tølperagtigste Gadedrenge-Tone i Bladene, saa mener formodentlig en Anmelder, at naar han ovenikjøbet er saa artig at anerkjende Bogen – saa kan han godt gjøre den til Sladder. Johannes Climacus vilde formodentlig sige: nei Tak, maa jeg saa hellere bede at blive udskjeldt; at udskjeldes gjør Bogen ingen væsentlig Skade, men at anerkjendes paa den Maade er at tilintetgjøres, saavidt det er Anmelderen muligt, den godmodige men noget dumme Anmelder.« En Forfatter, der virkelig forstaaer sig selv, er bedre tjent med slet ikke at læses, eller med at have 5 Læsere, der virkelig læse ham, end ved Hjælp af en godmodig Anmelders Anerkjendelse at faae den kun altfor udbredte Forvirring med Mediationen yderligere udbredt ved Hjælp af sin egen Bog – der netop var skrevet for at kæmpe mod Mediationen. Men det Begreb at være Forfatter er i vor Tid paa en høist usædelig Maade blevet forvansket. Da saa Mange, der aldeles ingen væsentlig Qualification have til at være Forfattere (ingen væsentlig Idee at meddele, intet væsentlig Kald, ingen ethisk selvbevidst Ansvarlighed) alligevel blive Forfattere, saa bliver det at være Forfatter en Slags Udmærkelse blandt Mandfolk ligesom det at pynte sig blandt Fruentimmere: Hovedsagen og Hensigten, hvorfor man skriver er at blive bemærket, anerkjendt, roest. En saadan Pynte-Forfatter har Intet at under[r]ette Læseren om, han skriver ligesom En tager en Examen, for at nyde den borgerlige Anseelse af at have en Examen eller at være Forfatter; han skriver for at vise at han er øvet i Skjønnskrift. At bedømme ham er naturligviis ingen Kunst næsten for Enhver, thi han staaer skjønndt Forfatter aldeles au niveau med de Fleste. Usandheden ligger nu i, at en saadan Skjønnskriver og Examinand kaldes Forfatter, men Følgen af denne Usandhed er at Folk forvænnnes med at ansee en Forfatter for En, der skriver for at anerkjendes, eller vel endog

anerkjendes med Roes. Skulde det ikke være tænkeligt, at en Forfatter skrev for at den Sandhed, han har at meddele, kan blive forstaaet. Men i saa Fald er han jo ingenlunde tjent med at blive anerkjendt endog med Roes – af en Misforstaaende. Med Examinanden er det anderledes; han har Intet at meddele, om han ogsaa mærker, at Examinator slet ikke forstaaer ham, naar blot Examinator alligevel siger præ cæteris saa er Examinanden kisteglad, hvilket man slet ikke kan fortænke Examinanden i. Derimod er det jo rigtignok besynderligt, at det at være Forfatter skulde være noget Saadant. Dersom det i Forhold til det at være Forfatter lod sig tænke, at man kunde blive det uden at skrive, købe denne Værdighed ligesom man køber en Titel, dog vel at mærke, at man virkelig nød en Smule Anseelse: saa vilde maaskee en stor Deel af vor Tids Forfattere lade være at skrive. Og hvis man uden at skrive kunde faae de Penge man tjener ved at skrive: saa vilde upaatvivleligt en anden stor Deel af vor Tids Forfattere høre op at skrive, og man vilde faae at see, hvor mange virkelige Forfattere vi havde. (tilbage)

2. Anm. Denne Samtidigheds Dialektik er fremsat i »Smulerne«, at den umiddelbart Samtidige ikke ligefrem forstaaet er den Samtidige, og at netop derfor Den, der lever 1800 Aar efter lige saa godt maa kunne være den Samtidige. (tilbage)

Det der behøves er fremfor Alt at faae de uhyre Bibliotheker og Skriverier og de 1800 Aar til en Side for at faae vüet. Og dette er ingenlunde en dumdrstig Fordring af en høitflyvende Dialektiker, det er den ganske tarvelige og ægte religieuse Fordring, som Enhver maa gjøre – ikke for Videnskabens og Publikums Skyld; men for sin egen Skyld, reent personligt for sin egen Skyld, hvis det er ham Alvor med at blive Christen; og det er hvad Christendommen selv maa fordre. Thi det Christelige vil netop staae urokket som Polar-Stjernen, og vil derfor ud af al det Vrøvlerie, der kun tager Livet af det.

Dog er den Samtidighed, om hvilken her er Tale, ikke en Apostels Samtidighed, forsaavidt han blev kaldet ved en Aabenbaring, men er blot den Samtidighed, som enhver Medlevende havde, den Mulighed i Samtidighedens Spænding at maatte forarges eller gribe Troen. Og til den Ende er det netop nødvendigt at der luftes ud saaledes, at det, som eengang, bliver muligt, at et Menneske for Alvor kan forarges, eller troende tilegne sig det Christelige, at det ikke bliver med det Christelige som med en Retssag, naar den har staaet hen i umindelige Tider: at man hverken veed ud eller ind paa Grund af den megen Viden. Samtidighedens Situation er det Spændende, som giver Kategorierne kvalitativ Elasticitet; og det maa da være en stor Dosmer, der ikke veed, hvilken uendelig Forskjel det gjør, naar man for sin egen Skyld i Samtidighedens Situation betænker Noget, og naar man saadan tænker over Noget i den Indbildning, at det er 1800 Aar siden; i den Indbildning, ja i den Indbildning, thi netop fordi det Christelige er det qualitative Paradox, er det en Indbildning, at 1800 Aar er længere siden end igaar.

Naar nu Forholdet er saaledes i Christenheden, at det netop gjelder om, at faae Ende paa denne seiglivede Dorskhed med de 1800 Aar: saa kan man ikke nægte, at det, at der pludseligen traadte en Mand frem og beraabte sig paa en Aabenbaring, kunde afgive et ønskeligt Incitament, thi saa er der dannet en analog Samtidighedens Situation. Jo jeg takker, alle de dybsindige og spekulative og lærde og svedende Prækere, der godt kan forstaae, at man for 1800 Aar siden fik en Aabenbaring – de vilde geraade i Forlegenhed. Den som overhovedet kan forstaae, at et Menneske faaer en Aabenbaring, han maa dog vel lige saa godt forstaae det, om det er skeet for 6000 Aar siden eller det skeer om 6000 Aar, eller det skeer idag. Men Prækeren har maaskee levet christeligt af de 1800 Aar, har præket sig ind i, at han kunde forstaae det – fordi det var 1800 Aar siden. Dersom Sagen ikke var saa alvorlig, kan jeg ikke nægte, at jeg vilde ansee det for den kosteligste Comedie der overhovedet nogensinde kunde blive digtet i Verden: at lade hele den moderne Exegese og Dogmatik gennemgaae sit Cursus – i Samtidighedens Situation. Alle disse svigefulde psykologiske Paafund, alt dette til en vis Grad og saa igjen til en vis Grad, Bravour-Dybsindet, og saa fremfor Alt den stadselig[e] Mediation som forklarer – da det er 1800 Aar siden Det skete, som forklares: alt Dette vilde tage sig ypperligt ud i Samtidighed med det Omforklarede. Det er ganske vist, at langt bedre end al videnskabelig Bekæmpen vilde een eneste aristophanisk Comedie i den Stiil rydde op i den moderne christelige Videnskabs Confusion.

Da jeg derfor, uden endnu selv at have seet hans Prædikener og disses Forord, hørte at Mag.Adler var traadt op og havde beraabt sig paa en Aabenbaring, kan jeg ikke nægte jeg blev forbauset; om jeg lever længe, vil jeg maaskee ikke let igjen blive saa forbauset. Thi jeg er ikke uden Kjendskab til hvad der gjærer i Tiden, jeg følger med, om end i særskilt Kahyt. Da jeg hørte det, tænkte jeg: enten er dette Manden, vi behøve, den Udvalgte, der i guddommelig Oprindelighed har det ny Kildespring til at forfriske Christenhedens trevne Jordbund, eller det er en Forarget, men en udstuderet Gavtyv, der for at sløife Alt ogsaa en Apostels Værdighed, for at styrte Alt sammen, bringer en saadan Christenhed som den

nærværende i den anstrængende Afgjørelse, at skulde gennemgaae sin Dogmatik i Samtidighedens Situation.

Under Antagelse af det Sidste vilde det jo rigtignok have overrasket mig, om en Forarget virkeligen havde været saa klog. Skjøndt man nemlig ikke kan nægte de Forargede Talent og dæmonisk Inspiration, saa pleie de dog i Almindelighed derhos i total Forstand at være noget dumme ☹: de veed egentligen ikke rigtigt, hvordan man skal gribe Sagen an for at gjøre Skade. De angribe Christendommen, men de stille sig selv uden for den, og netop derfor gjør de ingen Skade. Nei den Forargede maa see at komme Christendommen ganske anderledes paa Livet, see at skyde, ligesom en Muldvarp, op midt i Christenheden. Sæt Feuerbach istedenfor at angribe Christendommen, var gaaet underfundigere tilværks, sæt han i dæmonisk Taushed havde lagt sin Plan, og derpaa var traadt frem og forkyndt han havde haft en Aabenbaring, og sæt han nu, som en Forbryder formaaer at fastholde en Løgn, urokkeligt havde holdt dette fast, medens han tillige kløgtigt havde afluret Orthodoxien alle dens svage Sider, som han dog langtfra angreb men kun med en vis troskyldig Naivitet vidste at holde for Lyset, sæt han havde gjort det saa godt, at Ingen kunde blive klog paa hans List: han vilde have bragt Orthodoxien i den største Forlegenhed. Orthodoxien kæmper i det Bestaaendes Interesse for, at vedligeholde det Skin, at vi saadan alle ere Christne, at Landet er christeligt og Menighederne Christne. Naar da En stiller sig udenfor og angriber Christendommen, saa skulde jo, hvis han seirede, Menigheden uleiliges ud af sit behagelige Tummerumme med saadan at være Christen som Folk er flest, den skulde ud i den Afgjørelse at opgive Christendommen. Hvilken Uleilighed; nei saa er det bedre at blive ved det Gamle. See derfor udretter den Forargede Intet. Fremdeles, naar En angriber Christendommen og stiller sig udenfor, saa forsvarer Orthodoxien den ved Hjælp af de 1800 Aar; den taler i de høie Toner om Guds overordentlige Foranstaltninger i sin Tid ☹: for 1800 Aar siden. Og det maa man nu sige om det Overordentlige og om Guds overordentlige Foranstaltninger, det gaaer lettere i Folk, jo længere det er siden. Altsaa den Forargede angriber Christendommen, Orthodoxien forsvarer den ved Hjælp af Afstanden, og Menigheden tænker som saa: naar det er 1800 Aar siden saa kan man nok forstaae, at der er skeet noget Overordentligt. Den Forargede udretter igjen Intet. Anderledes derimod naar han selv snildt traadte op med en Aabenbaring, naar han forbandet vel studeret i Orthodoxien vidste at skjule sin dæmoniske Kløgt i en underlig troskyldig Naivitet, hvormed han bestandigt bragte Orthodoxien i Vinden, medens han som en Borre hang sig fast ved Orthodoxien. Paa den ene Side turde Orthodoxien ikke godt være bekjendt at nægte, at det var det Orthodoxe han foredrog, paa den anden Side var det dog yderst fatalt, at faae det sagt paa en saa ligefrem Maade, der tvang Orthodoxien til i en Samtidighedens Situation at rykke bestemt ud med Sproget.

Det er oftere sagt, at dersom Christus nu traadte frem – i Christenheden, hvis han i endnu strengere Forstand end forud »kom til sine Egne«: saa vilde han igjen blive korsfæstet, det skulde da være at Dødsstraffen var afskaffet, men i saa Fald vilde han komme til at lide den Straf, der var traadt isteden for Dødsstraffen; og Orthodoxien vilde især være ivrig for at faae ham arresteret og dømt. Og hvorfor vilde det vel igjen gaae saaledes? Fordi Samtidigheden giver det behørigt qualitative Tryk; Distance derimod hjælper baade til at gjøre Noget til Ingenting, og til at gjøre noget til det Overordentlige omtrent i Forstand af Ingenting. Hvorfor forargedes vel næsten Alle paa Christus da han levede, uden fordi det Overordentlige skete lige for deres Øine, saa Den, der vilde tale derom, maatte sige: igaarftes, imorges, i Eftermiddags skete det.¹ Men naar Miraklet er skeet for 1800 Aar siden – ja saa kan man sagtens forstaae, at det er skeet og at det var et Mirakel. Blandt Præste-Foredragets mange kostelige og uskateerlige Syllogismer maa denne ansees for een af de kosteligste: at Det, som man ikke kan forstaae, hvis det skete idag, det kan man forstaae og troe naar det er skeet for 1800 Aar siden, naar det vel at mærke er det Vidunderlige, der til enhver Tid paa Dagen baade Kl. 4 og Kl. 5 overgaaer menneskelig Forstand. Vil man nemlig kun sige, at man kan forstaae, at hine Mænd for 1800 Aar siden troede at det var et Mirakel: saa kan man lige saa gjerne sige lige ud, at man selv ikke troer det. Dog foretrækker man at hjælpe sig ved svigefulde Vendinger, som nu denne, der seer saa troende ud, og dog netop nægter Miraklet, da den siger om hine Mænd, at de troede det ☹: at de meente det ☹; at man selv ikke troer det.

-
1. Anm. Den Præst, der, naar han taler om hiin Prædikenens, i væsentlig Forstand, eneste Gjenstand: Paradoxet, ikke er istand til at frembringe denne Virkning, og holde Tilhørerne i Samtidighedens Spænding, han er ikke væsentligen Præst. Alle hans Kundskaber o: s: v: betyde, væsentligen seet, slet Intet; men denne Mangel paa Præsents viser tilstrækkeligt, at han ikke selv er en Troende, thi i Troen er den Troende aldeles samtidig med det saa godt som nogen Medlevende kunde være samtidig – med et Paradox. (tilbage)

At tro i eminent Forstand svarer ganske rigtigt til det Vidunderlige, det Absurde, det Usandsynlige, det der er Forstanden en Daarskab, og netop derfor er det aldeles ligegyldigt hvor længe det er siden eller om det er idag. Enhver der har fjerneste Begreb om Dialektik i sin Pande maa dog indsee, at Den, der troer det, naar det er skeet for 1800 Aar siden, han kan lige saa godt tro det, naar det skeer idag – med mindre han troer

det, fordi det er 1800 Aar siden, hvilket slet ikke er at tro. Troer han det og det er skeet for 1800 Aar siden, saa er han netop i Troen paradox samtidig med det som skete det idag. Hvad forøvrigt Præste-Foredraget paa dette Punkt præsterer i Galimathias: ja lad os ikke tale derom; ei heller om, hvorledes de menige Christne ved dette Præsteforedrag beroliges i deres Saligheds Sag. Thi det gjøre de, og derimod er Intet at sige, det skulde da være, at det nok i vor Tid baade var vigtigere men ogsaa vanskeligere at gjøre Menigheden lidt urolig og bekymret for sin Saligheds Sag. Bare dog den Dialektik ikke var til, den gjør kun Bryderier. Hvilken skjønnere Lovtale kunde der vel tænkes over et Lands Geistlighed, end at den beroliger Menighederne i deres Saligheds Sag. Og det gjør Geistligheden i vor Tid. Stundom høres der dog Klage i et eller andet af vore fortræffelige Blade over, at en Vægter raaber for høit og forstyrret Beboernes Rolighed og Nattesøvn; men Geistligheden høres der ingen Klage over, den beroliger Menigheden i dens Saligheds Sag! Hvis Christus nu kom til sine Egne, han vilde vel finde Menighederne sovende – ved Geistlighedens Hjælp beroligede i deres Saligheds Sag.

Som sagt et Dilemma havde jeg tænkt mig i Forhold til Opfattelsen af det Overordentlige,¹ at en Mand beraaber sig paa et Aabenbarings-Faktum: at han enten var den Udvalgte eller en dæmonisk-kløgtig Forarget. Adlers Optræden har imidlertid forviset mig om, at der maa være et Tredie, samt om at jeg ved at tage ham for hvad han udgav sig for har været til Nar,² thi han er ingen af Delene. At han ikke er den Udvalgte, at det Hele med hans Aabenbaring er Misforstaaelse, skal jeg nok senere vise og bevise. Langt fra mig være det, ligefremt, i Kraft af nogen min Anskuelse eller Theorie, at ville benægte Muligheden af at Adler kan have haft en Aabenbaring, nei men det lader sig af Adlers senere Attituder og senere Skrifter tilstrækkeligt godtgjøre, at han i Grunden ikke selv troer det, uden at han dog har fundet sig foranlediget til angrende at tilbagekalde sit Første.³ En dæmonisk-kløgtig Forarget er han om muligt endnu mindre, dertil er der ikke det mindste Spor eller Symptom. Derfor er han imidlertid ingenlunde uden Betydning, og jeg veed Ingen i min Samtid der i strængere Forstand maa kaldes et Phænomen end Adler. Tilværelsens Kræfter har haft fat i ham, og han er som Phænomen en Anticipation af den Dialektik der gjærer i Tiden. Men Phænomenet selv veed Intet at forklare: man maa selv være Lærer for at lære Noget af Adler. Sandsynligviis uden nogen væsentlig christelig Forudsætning er han gaaet hen og blevet Præst – da kommer Crisen pludselig paa ham, dobbelt forfærdelig, fordi han paa en saa høitidelig Maade jo allerede havde udgivet sig for at være Christen, da han har paataget sig at være christelig Præst. Som ved et Slag gaaer pludseligen det Christelige op i ham; i den anstrengede Situation producerer han de forskjelligste Yttringer af forskjelligartet christelig Orthodoxie og af Kjætteerie mellem hinanden. Hvad Andre ved Læsning og Erfaring veed Beskeed om, det piner ligesom ud af ham, bryder primitivt frem, men aldeles confust. Men primitivt er det vistnok i ham, thi han har upaatvivleligen den Gang ikke læst det Mindste i Retning af den strængere Orthodoxie, eller Pietismen. Adler er saaledes ret egentligen et Tegn, han er et høist alvorligt Beviis for at det Christelige er en Magt, som ikke er til at spørge med. Men paa den anden Side er han snarere end en Udvalgt en Henhvirvlet, som er slynget hen liig en advarende Forfærdelse. Istedendfor at kunne hjælpe os Andre er han snarere som den bange fortumlede Fugl, der med Angestens Vingeslag styrter foran Uveiret, som følger, medens man endnu kun hører en Hvislen; og han[s] mange Tanker ere som den forvirrede Fugleskare der i mellem hinanden flygter foran Uveiret. At man derfor skulde være berettiget til at opgive ham eller tænke ringe om hans Mulighed er langt fra min Mening. Trods de forfærdelige Overhalinger han har faaet, trods al den Skade han upaatvivleligt vilde have gjort, hvis han ikke heldigviis var bleven ignoreret, er det idetmindste min Mening, at der i ham er meget Haab tilbage. Upaatvivleligen har han som Candidat levet hen i den Indbildning, at det fattige theologiske Kjendskab som examinando fordres ved theologisk Embeds-Examen at det var Christendom. Da saa det Christelige kom over ham, er han geraadet i den besynderlige Situation at vide i en vis Forstand Beskeed derom, men ved Hjælp af en Nomenklatur. I Skyndingen griber han det stærkeste Udtryk for at betegne hvad der er vederfaret ham: og saa har vi hans Aabenbaring. Men saa meget er tillige vist, at han hvor længe han end lever og hvad han end præsterer først skylder at tilbagekalde sit Første, eller træde i dettes Charakter og annullere det Mellemliggende.

1. Anm. Overhovedet er ethvert Menneske tilbøiligt til i Forhold til det Overordentlige at tænke et Dilemma, saa fremt han da faaer det behørigt spændende Indtryk, har Elasticitet til at modtage Trykket og til at reagere i Trykket. I Lidenskabens Modsigelsens Grundsætning sit Liv og sin Kraft. Saasnart derfor et Menneske ret bliver grebet af Noget, naar han kommer i Livsfare, naar det Overordentlige viser sig for ham, naar han lidenskabeligt staaer med sin fremtidige Skjebne i sin Haand: saa er der strax et enten – eller. Men da Menneskene nuomstunder ere lidenskabsløse, slattede som en vaad Buestræng, da, aandelig forstaaet deres Fængkrudt er fugtnet, saa bliver der snart kun en Tradition tilbage om den Tid, da et Menneskeliv var strammet ved Modsigelsens Grundsætning. Som man mistroisk læser Fortællinger om de Tider da Menneskene blev 900 Aar gamle, og vare kæmpevoxne: saaledes vil en kraftsløs og dissolut Slægt snart mistroisk høre og kløgtigt mistænke

Fortællingen om, at der har levet Mennesker, for hvem der virkelig viste sig et enten – eller, Mennesker der havde deres Liv i denne Spænding, medens deres Livs Fart var som Pilens fra den strammede Buestreng, uden at dog dette skal betyde, at der for dem kun eengang var et enten – eller. (tilbage)

2. Anm Dog er heri igjen indeholdt en lille ironisk Revange. Kunsten i Livet bestaaer ikke i strax ligefremt at benægte, naar en Mand siger noget Overordentligt om sig; desuden er denne travle Benægten [dum], da Ingen strax kan vide, om det dog ikke her var muligt, med mindre da En antager at der slet intet Overordentligt er til. Nei det er høfligt og sømmeligt og fornuftigt saadan at troe Manden indtil videre, og viser det sig saa ikke at være sandt, hvad Manden sagde om sig, saa er den samme Adfærd eo ipso ironisk. (tilbage)
3. Anm. Det skal ikke forundre mig, om det vil forekomme Adskillige næsten latterligt, den paaholdende Omhyggelighed og Langsomhed, med hvilken jeg gaaer tilværks, inden jeg slutter Noget i denne Sag. De Fleste ville vel ved blot at kige i en af Adlers Bøger, eller ved blot at høre at han skal have haft en Aabenbaring, have nok for at være færdige med deres Dom. Naar da en saadan Travl faaer at vide, at jeg har skrevet en heel Bog og dog er kommen til samme Resultat, saa vil han vel lee af mig, han som strax sagde det Samme. Dersom En, der havde særdeles nøie lærd Kjendskab til Plato, samlede Alt, hvad der findes om Socrates^s Dæmon, sammenlignede dermed hvad ellers er opbevaret fra Oldtiden, og da kom til det beskedne Resultat, at han ikke kunde bestemme Noget; og dersom en Anden, der fra Kofods Verdenhistorie vidste at Socrates skal have haft en Dæmon, strax kom til det afgjørende Resultat, at man ikke kan vide noget Bestemt derom: saa have de Tvende jo rigtignok paa en Maade Resultat tilfælles. Og naar man i vor Tid har Resultat: ja saa er alt godt. Skulde der dog ikke være en Forskjel paa hine Tvende, og skulde det ikke være ret gavnligt om vor Tid, som har saa travlt med Resultat, vilde betænke hvorledes Sagen forholder sig i Forhold til negative Resultater. Et non liquet kan være Frugten af Aars Flid, af stor Lærdom, af dybsindig Anstrængelse; og det kan snydes ud af Næsen, det kan faaes for 4 ß i enhver Urtebod. Er der da Forskjel, er der himmelraabende Forskjel, saa kan denne dog vel ikke ligge i Resultatet, der jo næsten er eenslydende. Og dog raabes der overalt barestens paa Resultat. (tilbage)

Capitel III.

Forrykkelsen af Adlers væsentlige Standpunkt ved ham selv, eller at han ikke forstaaer sig selv, ikke selv troer paa, at der er ham vederfaeret en Aabenbaring. Dette belyses directe-indirecte af en lille Piece der indeholder Aktstykker i Sagen om hans Afskedigelse, og indirecte af hans fire sidste Bøger.

§. 1.

Skrivelser min Suspension og Entledigelse vedkommende, udgivne af A.P. AdlerA:M.Kiøbhv. hos Reitzel. 1845.

Denne Piece indeholder, foruden en Deel Skrivelser angaaende et Kjævlerie om Capelanens Gage, hovedsagligen de Adler til Forklaring af den geistlige Øvrighed forelagde Spørgsmaal ham selv og hans Lære betræffende, samt Adlers Tilsvar og yderligere Tilsvar.

For at Alt kan blive nøiagtigt og være Læseren nærværende, er det vel bedst at erindre om hiint Forord til hans Prædikener. Her fortæller Mag: Adler, hvorledes han var ifærd med et Arbeide, som han vilde have kaldet populaire Foredrag over den subjektive Logik, et Arbeide i hvilket han »med en overfladisk Kundskab til Bibelen havde paataget sig at forklare Skabelsen og Christendommen.« Han vedbliver derpaa: en Aften udviklede jeg just det Ondes Oprindelse; da indsaae jeg som ved et Lysglimt, at det ikke var paa Tanken men paa Aanden at Alt kom an, og at der var en ond Aand til. Samme Nat foer en hæsliig Lyd ned i vort Værelse. Da bød Frelseren¹ mig at staae op og gaae ind og nedskrive disse Ord.« Derpaa følge de Ord,¹ som siden stereotypisk atter og atter vende tilbage i Vers og i Prosa, de Ord, om hvilke han selv mener, ifølge en mundtlig Yttring, at det er vigtigt og afgjørende med hvilken Stemme de siges.

1. Anm. Dette Ord er af Adler selv spatieret.
(tilbage)
2. Anm. Ordene lyde saaledes: »De første Mennesker kunde have haft et evigt Liv; thi naar Tanken forbinder Guds Aand med Legemet saa er Livet evigt, naar Mennesket forbinder Guds Aand med Legemet, saa er Mennesket Guds Barn; saa havde Adam været Guds Søn. Men de syndede. Tanken fordybede sig i sig selv uden Verden, uden Legeme. Den adskilte Aanden fra Legemet, Aanden fra Verden. Og naar Mennesket selv, naar Tanken selv adskiller Aanden fra Legemet og Aanden fra Verden, saa maa Mennesket dø og Verden og Legemet blive onde. Og hvad bliver Aanden? Aanden gaaer ud af Legemet. Men Gud tager den ikke tilbage. Og den bliver hans Fjende. Og hvor farer den? Tilbage i Verden. Hvorfor? Den er vred paa Verden, som opgav den. Det er den onde Aand. Og Verden skabte selv den onde Aand.«
(tilbage)

Det citerede Faktiskeville vi slet ikke ligefremt indlade os med hverken pro eller contra, end ikke engang med den Mærkelighed, at Christus taler næsten som en Privat-Doctent, thi de citerede Ord ligne ganske en Paragraph; vi disputere bestandigt kun e concessis. Men dette er dog vel klart, at han i hiint Forord paa det høitideligste forkynder sig at have haft en Aabenbaring, ved hvilken der ham af Frelseren er meddeelt en Lære. Paafaldende kan det jo rigtignok være, at Adler i Grunden allerede førend Aabenbaringen var ifærd med at opdage den samme Tanke, som blev ham meddeelt ved Aabenbaringen; thi om Aftenen var det jo, »at han som ved et Lysglimt indsaae, at det ikke var paa Tanken men paa Aanden Alt kom an, og at der var en ond Aand til.«; men atter dette ville vi ikke ligefremt indlade os med, kun mindende om, at det Udtryk »som ved et Lysglimt« dog vel ikke skal betragtes som mere eller mindre end et metaphorisk Udtryk for Indsigtens Hurtighed eller for den Overgangens Hurtighed fra ikke at have indseet til at have indseet. Forøvrigt concentrerer den ved Aabenbaringen meddeelte Læres Indhold sig i den Sætning: »at Menneskets Tanke fordyber sig i sig selv.« Men ogsaa dette synes Adler at have udgrundet før Aabenbaringen blev ham til Deel, thi i Forordet siger han udtrykkelig om sit Arbeide (»det populaire Foredrag over den subjektive Logik«): det var min Tanke der havde fordybet sig i sig selv.« Forsaavidt bliver der ikke Meget tilbage som blev ham meddeelt ved en Aabenbaring, men desto bestemtere falder just Accenten paa, at det er ham meddeelt ved en Aabenbaring, paa, at »Frelseren om Natten bød ham at staae op og gaae ind og nedskrive de følgende Ord.« Saansart Adler urokkeligt holder dette fast, har jeg intet Ja og intet Nei; mig beskæftiger det blot at disputere e concessis. Holder han det derimod ikke fast, saa maa han finde sig i, at man ud af hans Eget godtgjør, at han ikke selv troer, han har haft en Aabenbaring, eller at han i ethvert Tilfælde er i en saadan Confusion betræffende Kategorierne, at han ikke selv veed hvad han siger, fordi han ingen skarp Tanke forbinder med Ordene.

I Forordet fortælles videre: »derpaa bød Jesus mig opbrænde mit Eget, og for Fremtiden holde mig til Bibelen. Om Prædikenerne og Talerne fra N° VI til Enden veed jeg, at de ere skrevne ved Jesu medvirkende Naade, saa at jeg kun har været Organ.« Dersom Adler ikke veed det om de andre, eller dersom han veed om de andre, at de ikke ere det, er det rigtignok paafaldende, at han udgiver dem især i eet Bind, der ligesom Noæ Ark kommer til at indeholde det kvalitativt meget Forskjellige. Dog dette bliver Adlers Sag. Hovedsagen for mig er, at han paa det høitideligste har sagt, at han veed at Talerne fra N° VI til Enden ere

skrevne ved Jesu medvirkende Naade, saa at han kun har været Organ.¹ Vi har saaledes i Adlers Kaldelse ved en Aabenbaring Analogien til en Apostels Kaldelse, i hans Skriven under Medvirkning af Jesu Naade, i at han kun er Organ Analogien til den Inspireredes Forhold. Adler har baade en Lære der er ham meddeelt ved en Aabenbaring og en Udvikling af denne Lære der er inspireret. Dette maa nu Læseren stadigt fastholde i det Følgende, hvor det skal vises, at Adler ikke holder det fast, medens han dog ikke føler sig opfordret til afgjørende at tilbagekalde det. Han forvirrer paa en dobbelt Maade ved gvalitativt at forandre, og dog ikke tilbagekalde, og hans Confusion er dog alligevel tiltrods for den brændte subjektive Logik Frugten af hans Kjendskab til den hegelske Philosophie og Dialektik. Enhver, der ikke er ganske forvirret ved hegelsk Dialektik⁵ Anvendelse i de eksistentielle Sphærer, Enhver, der ikke er ganske sløvet ved journalistisk Sophistik, vil, uden just at være Dialektiker let indsee Følgende. Dersom En, idet han siger sig at forklare Noget, foretager en Forandring i dette Nogets (Subjektets) Væsen: saa forklarer han det ikke saa forandrer han det. Ved en Forklaring foregaaer Forandringen i Prædikaten, saaledes at det Omspurgte bliver det det er men nu ved Forklaringen bliver aabenbart at være dette. Forklaringen er det explicerende Prædikat. Foretager derimod den saa kaldte Forklaring en Forandring ved Subjektet, saa forklarer den jo ikke det omspurgte Subjekt, men bringer et nyt Subjekt frem. Forskylder da en Forklaring saaledes at være en Forandring, saa maa, hvis Forvirring ikke skal afstedkommes, dette bestemt og afgjørende udtrykkes derved, at man vedgaaer, at man istedenfor at forklare det Omspurgte taler om noget Andet. Er det Omspurgte noget man selv har sagt, affordres Forklaringen En officielt, og Forklaringen dog forskylder at være en Forandring: da maa dette, hvis man ikke vil bedrage eller selv er forvirret, udtrykkes derved, at det Første høitideligen tilbagekaldes. Skeer dette ikke, saa bliver, som sagt, Confusionen en dobbelt: a) at det Første faaer Lov at staae hen b) at det Andet (Forklaringen der dog er en Forandring af det Første) faaer Udseende af at være en Forklaring af det Første.

1. Anm. Udsagnets Høitidelighed lider imidlertid en lille Skavank ved et Par Noter i selve Bogen, om hvilke jeg, hvis Sagen ikke var saa alvorlig, kunde fristes til at sige, at de nok ere skrevne ved en Distractions medvirkende Bistand. Af Forordet erfarede man jo, at Prædikenerne og Talerne fra N° VI til Enden ere skrevne ved Jesu medvirkende Naade; men pag. 20 (til Prædikenen N° IV, Skjærtorsdag d. 13 April 1843) læser man i en Note: »denne Bøn er mig indgivet ved Jesu medvirkende Naade«; og p. 26 (i Prædikenen N^o V, Langfredag d. 14 April 1843) læser man i en Note: »her kom første Gang Jesu medvirkende Naade mig til Hjælp.« Langfredag kommer som bekjendt efter Skjærtorsdag, Prædikenen N^o V efter N° IV, og dog erfarer man i en Note til N^o V, at den medvirkende Naade her første Gang kom Adler til Hjælp, efterat man har læst Noten til N° IV, og efterat man i Forordet har læst, at han om Prædikenerne fra N° VI til Enden veed, at de ere skrevne ved Jesu medvirkende Naade, hvilket synes at tyde paa, at han er tvivlsommed Hensyn til Noterne under N° IV og V, dersom han ikke i en Distraction har skrevet Noterne, og igjen i Distraction glemt, at han har skrevet dem.
(tilbage)

Undersøgelsen gaaer nu over til de Spørgsmaal, som den geistlige Øvrighed fandt sig foranlediget til at forelægge Adler, samt til Adlers Tilsvaer.¹

1. Anm Den theologiske Læser vil, især fra Spørgsmaalet N° 2 af og indtil Enden, ved hele Mag. Adlers Rasoneren erindres om een eller anden moderne Exegets Væven om hvad der skal forstaaes ved en Aabenbaring. Nu, det forstaaer sig, Exegeten har dog altid det til sin Undskyldning, at han ikke selv har haft en Aabenbaring. Dette er Mag. Adlers Fortjeneste, og just derved har han, i mine Tanker langt større Fortjeneste end Exegeten, for ret at gjøre det Moderne aabenbart.
(tilbage)

Øvrighedens Spørgsmaal

1) om De (Mag: Adler) erkjender at have været i en exalteret og forvirret Sindstilstand, da De skrev og

udgav Deres trykte »Prædikener« og saakaldte »Studier«? ¹

1. Anm. Spørgsmaalet selv har forøvrigt en besynderlig Vanskelighed med Hensyn til Svaret. Naar man affordrer en Mand en Erklæring om at han i et foregaaende Tidsmoment har været i en forvirret Sindstilstand, synes deri at ligge at hvis han er villig til at erklære det villig til at bejæ det, saa er Alt godt igjen, og Manden ikke mere i en forvirret Sindstilstand. Imidlertid lod det sig tænke, at Manden netop ved sin Villighed til at bejæ yderligere, maaskee endnu evidentere beviste, at han var i en forvirret Sindstilstand. Sæt han svarede: ih, er det ikke Andet der forlanges, da skal jeg rigtig ikke lade vente paa mig, men med den største Fornøielse erklære o: s: v: . I saa Fald er den Spørgende bragt endnu engang i den samme Forlegenhed. Det er overhovedet meget vanskeligt at standse den Dialektik, der udvikler sig, naar man begynder med at antage om et Menneske at han har været i en forvirret Sindstilstand, især er det vanskeligt at standse den ved en Erklæring af ham selv.
(tilbage)

Øvrighedens Skrivelse er af Dato 29^d April 1845; Mag. Adlers Tilsvar følger under 10 Mai 1845, og lyder saaledes:

»Da jeg kan paavise Mening og Forbindelse i hvad jeg i mine »Prædikener« og »Studier« har skrevet, erkjender jeg ikke, at have været i en exalteret og forvirret Sindstilstand, da jeg skrev og udgav dem.« Stricte taget er nu dette Tilsvar egentligen ikke Svar paa Spørgsmaalet. Ved »Mening og Forbindelse« kan vel nærmest kun tænkes paa Fyldestgjørelsen af den Fordring som man grammaticalsk maa gjøre til et Foredrag. Men antaget, at der saaledes var Mening og Forbindelse i det Skrevne, kunde Forfatteren gjerne derfor have været i en exalteret og forvirret Sindstilstand. Desuden er det at udgive det Skrevne et Noget for sig selv, og En kunde fE roligt skrive Noget, men forraade en exalteret Tilstand ved at udgive det. Adlers Svar er forsaavidt hverken i den ene eller den anden Henseende Svar paa Spørgsmaalet; det er ei heller sandfærdigt, thi det er ikke blot eet men mange Steder i »Prædikenerne« hvor det ligefrem skorter paa Mening og Forbindelse. Svaret betragtes da bedst som en Eviteren, og man kan altsaa endnu ikke sige, at Adler ved dette Svar har forandret det Mindste i hvad han oprindeligen har sagt om sig selv; han er her endnu consequent. Dette anslaaer jeg i hans Fordeel thi jeg disputerer bestandigt blot e concessis.

Men derpaa følger nogen Tid efter et yderligere Tilsvar. Vi skal Intet fortie, der kunde synes at tale til Adlers Fordeel, og derfor minde om, at han, idet han taler om sit sidste Indlæg, selv siger: »for om muligt at komme til et Foreningspunkt med Autoriteterne gjorde jeg, efter mundtlig Samtale med Biskop Mynster, saa stort et Tilnærmelsesskridt, som muligt, idet jeg under 5te Juli tilsendte ham følgende Skrivelse.« I denne Skrivelse findes under N° 2 følgende Erklæring:¹

1. Anm Vel refererer den sig ikke ligefrem til Øvrighedens N° 1 men som det synes til N° 4, »om Adler vil indrømme, at der i meerbemeldte hans Skrifter findes mange Yttringer, som ere forargelige, anstødelige eller i høi Grad upassende.« Men antages hans N° 2 i den sidste Skrivelse at referere sig til Øvrighedens N° 4, saa er der i saa Fald i den sidste Skrivelse intet yderligere Tilsvar til Øvrighedens N° 1 . Imidlertid forstyrres denne Antagelse igjen derved, at der i Adlers N° 2 findes brugt Prædikater som ikke referere sig til Øvrighedens N° 4 men vel til dens N° 1. (saaledes fE »den usædvanlige, forunderlige, aphoristiske, abrupte Form«). Man kan derfor med Rette sige, at man i Adlers N° 2 finder det yderligere Tilsvar til Øvrighedens N° 1. Og maaskee er hele min nøiagtige Omhyggelighed en spildt Uleilighed i Forhold til Adlers Skjødesløshed. (tilbage)

»jeg erkjender, at den usædvanlige, forunderlige, anstødelige, aphoristiske og abrupte Form, i hvilken Ideerne paa mange Steder i mine Prædikener og Studier fremtræde, med Grund kan have vækket de høie Autoriteters Betænkelighed.«

Nu kommer det; vel siger A. ikke, at Autoriteterne have Ret i at slutte, at han har været i en exalteret og forvirret Sindstilstand, men han siger, at de have Ret i at Ideerne paa mange Steder i hans Prædikener og

Studier fremtræde i en usædvanlig, forunderlig, anstødelig, aphoristisk og abrupt Form; han siger fremdeles, at Autoriteterne have haft Grund til at blive betænkelige. Altsaa A. indrømmer Præmisserne, men han lader Conclusionen staae hen. I det første Tilsvar havde han benægtet Præmissen, i den sidste Skrivelse indrømmer han Præmissen, og han gjør ingen Modstand mod Conclusionen.¹ Netop fordi A. indrømmer Præmissen maatte han (hvis han ikke ligefrem vil give Øvrighedens Antagende Medhold, og i saa Fald kunde han jo sige det ligefrem) af al Magt væрге sig mod Conclusionen, han maatte med ganske bestemte Ord sige: men desuagtet, (og netop fordi jeg har indrømmet Præmissen maa jeg holde desto fastere igjen) desuagtet kan jeg ingenlunde indrømme, at jeg har været i en exalteret og forvirret Sindstilstand.² Det er en bekjendt prokuratoragtig Fremgangsmaade saaledes at indrømme Præmisserne, og derpaa ved ikke at gjøre nogen Conclusion give det Udseende af, at Conclusionen er noget ganske Andet, Noget der kommer fra en ganske anden Verdensdeel, noget den Paagjeldende af[r]bitrairt disponerer over om han vil eller ikke, Noget der ved en kvalitativ Bestemmelse var adskilt fra Præmissen. Men naar en Præmiss, svanger med Conclusionen, bøier sig truende ud over et Menneske; naar han selv ved at indrømme Præmissens Rigtighed gjør Inclinations-Vinkelen endnu større: saa maa han yderst bestemt væрге sig mod Conclusionen, eller han har den over sig, og selv indrømmet den. Det forstaaer sig, selv om han ved bestemt Udsagn værgede sig mod Conclusionen, deraf fulgte ikke, at han havde pareret, thi Conclusionen kan stundom være en reen Formalitet som væsentligen hverken gjør fra eller til. Men naar han i denne Henseende slet Intet gjør, maa han ansees for at have tabt paa dette Punkt. Det Svigefulde eller Tankeløse, Det der yderligere beviser hans Confusion, er, at han lader et saadant Tilsvar staae hen som en Forklaring, at han ikke fatter den simple Consequents: at han officielt maa tilbagekalde sit Første: det første Tilsvar og saa Prædikenerne samt Studierne som skrevne i en exalteret og forvirret Sindstilstand.

1. Anm. Conclusionen er naturligviis Indholdet af Øvrighedens første Spørgsmaal – ergo har De været i en exalteret og forvirret Sindstilstand.
(tilbage)
2. Anm. Indrømmer nemlig Adler dette ganske uforbeholdent, saa følger eo ipso deraf, at han in optima forma maa tilbagekalde »hvad han i en exalteret og forvirret Sindstilstand har skrevet og udgivet.«
(tilbage)

I den sidste Skrivelse tilføies endnu et tredie Punkt, hvilket vel, som Svar betragtet, maa henføres under hiint Øvrighedens Spørgsmaal N° 1, hvilket vi her fastholde. N° 3 i den sidste Skrivelse lyder saaledes:

»at jeg ved i længere Tid at bearbejde og roligen udvikle Ideerne for Fremtiden¹ vil see mig istand til at lade det christelige Indhold udfolde sig i en mere passende og med den hellige Skriffs bestemte Ord mere overensstemmende Form.«

1. Anm. Dette Haab er – just ikke blevet opfyldt, men igjen udtalt i Forordet til en af Adlers 4 sidste Bøger; og en aarvaagen Recensent (i Kirketidenden) der har Forstand paa hvad Publikum gider vide, har strax gjort opmærksom »at Forfatteren selv haaber engang o: s: v:«. Altsaa siden hiine haabfulde Ord i Skrivelsen af 5te Juli 1845 har Mag. Adler skrevet 4 nye Bøger, men Haabet finder endnu kun sin Plads i Forordet som et gjentagent Haab. Paa den Maade vil Adler længe kunne vedblive at være en haabfuld og lovende Forfatter; ja der er al Sandsynlighed for, at dette Haab tilsidst bliver en staaende Artikel i hans Forord – en Art fix Idee, som stundom findes hos Forfattere, og som aldrig forlader dem end ikke i Døden. Saaledes skal man have haft Exempel paa en Forfatter, der i Forordet til hver en lille Bog han udgav stadigen skrev, at han haabede for Fremtiden at samle sig paa en stor Bog, som han snart agtede at udgive – selv i det sidste Forord til Fragmentet af en lille Bog fandt dette Haab sin vante Plads. Imidlertid har et saadant Haab i Forordet sin Betydning, thi et Haab i Forordet, det er saa rart, siger Publikum. Da der desto værre kun ere faae egentlig Læse- og Vide-begjerlige, men desto flere Nysgjerrige, saa kan en Forfatter aldrig bedre indynde sig i Publikums Gunst end ved at vedligeholde en saadan privatissime Spilde-Vands Forbindelse med de Mange, som dog maae have Noget at snakke om, naar de komme sammen til Thee og ellers. Men en Bog og en virkelig Præstation kan man ikke saa godt snakke om, men Det at Forfatteren haaber engang o: s: v:, Det at man af ham selv veed, at han samler sig o: s: v:, Det at man selv

har seet et lille Capitel af den og hørt ham sige at han haabede o: s: v: – alt Sligt er af stor Interesse for alle Nysgjerrige. Forfatterens Kone fordrer det ligefrem som en ægteskabelig Accidentse, at hun skal have Lov til, samme Dag, som hendes Mand sætter Pennen til Papiret for at begynde, om Aftenen at være interessant i Selskab ved at fortælle: min Mand skriver paa en stor Bog, og han haaber o: s: v: . 14 Dage efter fordre Svigerinderne det, Svogeren fordrer tillige at kunne være interessant ved at have seet Noget deraf. Og saa endeligen et høistæret dannet Publikum, der betragter sig som værende i Svogerskab eller endnu nærmere Forbindelse med Forfatteren, og derfor fordrer denne interessant-gemütlige Privat-Fortrolighed, at det skal være mellem Publikum og Forfatteren som mellem Klister og Malle, at de ganske kjende hinanden og sige: dikke dikke dikke til hinanden. (tilbage)

I Anledning af dette Adlers Fremtids-Haab fristes man uvilkaarligt til det Spørgsmaal: men havde det da saadan en Hast med at faae Det sagt paa en upassende og mindre bibelsk Maade, Det som man ved i længere Tid at bearbejde og roligen udvikle Ideerne for Fremtiden vil kunne lade udfolde sig i en mere passende og med den hellige Skrifts bestemte Ord mere overensstemmende Form? Er der nogen, eller kan der have været nogen fornuftig Grund til at haste med at gjøre Det – paa en upassende Maade, Det som man ved længere Tids Anvendelse vil kunne gjøre paa en passende Maade? Og naar mon Mag. Adler agter at begynde paa den længere Tid, der behøves til den rolige Bearbejdelse? Han har allerede skrevet 4 Bøger siden, men det skjønnes ikke at han er kommet det Passende nærmere?

Og dersom det er saa, (som det i det Følgende skal vises, hvor Adlers Tilsvær paa Øvrighedens Spørgsmaal N° 2 afhandles) at A. selv autentisk forklarer (NB. det er forandrer sit Første der hen til) at han ikke har haft noget Nyt at bringe¹ – dersom dette er saaledes: saa gjelder det jo netop om, at man sørger for at Formen bliver saa passende som mulig, at man anvender Flid og Taalmod i Udarbejdelsen, da der slet ingen Grund er til at haste. Selv om et Menneske bringer noget Nyt, er det dog utilgiveligt at gjøre det paa en tumultuarisk Maade, men naar man selv autentisk vedgaaer, at man intet Nyt har at bringe, saa er det dobbelt utilgiveligt.

1. Anm. At han saa igjen i Forordet til en af de 4 sidste Bøger, phantaserer over det Thema, at »Den der har noget Nyt at bringe ikke maa tillade nogen Amalgamation med det Gamle« maa da betragtes som den ny Confusion Adler igjen har at bringe. Man er berettiget til at antage at A. i dette Forord sigter til sig selv, og saa maa man videre slutte, at han dog anseer hiint Første (der paa det høitideligste udgav sig for at være en Aabenbaring og derpaa autentisk blev forklaret af ham selv ikke at være noget Nyt) for noget Nyt. (tilbage)

At nu Adler selv autentisk vedgaaer (som Forklaring af det: at have haft en Aabenbaring ved hvilken en ny Lære er blevet ham meddeelt af Frelseren) at han intet Nyt har haft at bringe, gaae vi derpaa over til at vise ved at belyse Adlers Tilsvær paa N° 2 af Øvrighedens Spørgsmaal. Dette N° 2 indeholder Hovedsagen, thi her stilles Spørgsmaalet, om han nu virkeligen har haft en Aabenbaring, om han selv mener det o: s: v: . Spørgsmaalet N° 1 er af langt mindre Betydenhed, og jeg har egentligen blot dvælet ved Adlers Tilsvær paa N° 1 for at give en Forsmag paa hans Forvirringer.

Øvrighedens Spørgsmaal.

2) om De indseer, at det er sværmerisk og urigtigt at vente paa og at følge saadanne formentlige udvortes Aabenbaringer, som, til Exempel, den, De har beskrevet i Fortalen til Deres »Prædikener.«?

Adlers tvende Tilsvær, skjøndt de kun udgive sig for Forklaringer, ere ikke Forklaringer men Forandringer, der forandre hans Første, uden at han dog finder sig opfordret til afgjørende at tilbagekalde det Første. Dog er der mellem hans tvende Tilsvær en Forskjel. I det første forvandles det at have haft en Aabenbaring ved hvilken en ny Lære er ham meddeelt til en Opvækkelse, ved hvilken han er frelst. I det sidste Tilsvær forvandles det at have haft en Aabenbaring, ved hvilken en ny Lære er ham meddeelt til at være Begeistringens Begyndelse, til et Udtryk for noget saa Vagt og Ubestemt som Begeistring. I stedet for en ved

en Aabenbaring kaldet hvem en ny Lære er betroet faae vi i første Tilfælde en Opvakt i almindeligere Forstand, i sidste Tilfælde saadan en Begeistret. Dannet, som Adler er det, ved nogen hegelsk Dialektik, er det ikke underligt, om han selv lever i den Indbildning, at disse tre Bestemmelser (en Apostel, en religiøs Opvakt, en Begeistret) betyde saadan Eet og det Samme, eller at den ene forklarende kan ombyttes med den anden. Men dersom der er Noget til som hedder kvalitativ Dialektik, saa ophæver den ene af disse Bestemmelser den anden, og Dilemmaet maa bestandigt stilles: vil Adler acquiescere i Forklaringen saa maa han tilbage[kalde] sit Første; thi Forklaringen er ikke et yderligere Prædikat om det Første, men er en ny Position. Man kan saaledes være meget villig til at indrømme Adler, at han er saadan hvad man kalder en Begeistret og saadan; men man kan sandeligen ikke være villig til at ansee denne Opfattelse for en Forklaring af hvad han i Forordet til Prædikenerne udgiver sig for at være.

Hans første Tilsvar af 10^d Mai 45 lyder saaledes:

»ved i Fortalen til mine »Prædikener« at have skrevet: at Jesus bød mig for Fremtiden at holde mig til Bibelen«; ved at have prædikeret ham, ved at have anført Skriftens Ord som Beviissteder, maa det være indlysende til hvilket Evangelium og hvilke Aabenbaringer¹ jeg holder mig og har lært Andre at holde sig. Men at der reddes paa vidunderlige Maader er – som jeg i Fortalen til »Prædikenerne« har beskrevet – for mig et Faktum, som jeg ikke kan benægte. Selv om man kun betragter mine »Prædikener« og »Studier« som et Barns første, lallende, spæde, ufuldkomne Røst, troer jeg dog, at Ordet vidner om, at en Begivenhed har fundet Sted, hvorved jeg er blevet greben af Troen.«

1. Anm. Der er forøvrigt noget Forvirrende i det Pluralis som Adler her har brugt i en anden Forbindelse end Øvrigheden, thi Øvrigheden taler i Pluralis om de sværmeriske Aabenbaringer, A. taler i Pluralis om den christelige Aabenbaring. (tilbage)

Nu er Forflygtigelsen i fuld Gang, og jeg vil bede Læseren om Taalmodighed, at jeg kan gaae ganske langsomt tilværks for i enhver Linie at vise Usikkerheden og Confusionen. – den belyser ypperligt en Deel af den moderne Philosophie og Dogmatik. Efter mit Begreb er det at gaae saa nøiagtigt tilværks ikke uinteressant for en Gangs Skyld, og i vore dialektisk confuse Tider kunde der nok være Den, der kunde have Gavn af at læse dette, selv om han slet ikke interesserer sig for Sagen.

Altsaa: ved i Fortalen til mine »Prædikener« at have skrevet: »at Jesus bød mig for Fremtiden at holde mig til Bibelen«; ved at have prædikeret ham ved at have anført Skriftens Ord som Beviissteder, maa det være indlysende, til hvilket Evangelium og hvilke Aabenbaringer jeg holder mig og har lært Andre at holde sig.« Men dette er ingenlunde indlysende; selv om man vil gjøre Adler den størst mulige Concession, saa bliver dog altid det Afgjørende, Pointen tilbage, som han udelader, medens han ved sit Tilsvar søger at identificere sig med enhver Christen i Almindelighed. Selv nemlig om Adler holder sig til den christelige Aabenbaring og det christelige Evangelium, saa bliver dog den Vanskelighed tilbage, hvilken egentligen er den omspurgte, at han ved en Aabenbaring er bleven anviist at holde sig til Aabenbaringen. En troende Christen i Almindelighed holder sig til den christelige Aabenbaring, men Adler er ved en Aabenbaring anviist at holde sig til den. Forsaavidt er det da ingenlunde indlysende til hvilken Aabenbaring han holder sig, thi han holder sig jo først og fremmest til den Aabenbaring, der er faldet særligen i hans Lod, ved hvilken han er bleven anviist at holde sig til den christelige Aabenbaring. Fremdeles siger han jo selv: at Jesus bød ham for Fremtiden; men Spørgsmaalet er ikke om Hvad Jesus har budt ham eller budt ham for Fremtiden, men om: at Jesus har viist sig for ham og budt ham Noget. Selv om Adler for Fremtiden blev ligesom enhver troende Christen i Almindelighed, saa bliver dog altid det afgjørende kvalitativt Forskjellige (det Omspurgte) tilbage: at han ved en Aabenbaring, af Jesus selv er bleven anviist at blive som Andre.¹ Dertil kommer, hvad der er Hovedsagen, at Adler i sit Tilsvar har udeladt, hvad der fornemlig udhæves i Forordet. Thi ifølge dette kaldte Jesus jo ikke paa ham om Natten for at byde ham fremtidigt at holde sig til Bibelen, nei »Frelseren bød ham at staae op og gaae ind og nedskrive disse Ord« ∴ den hele Passus som indeholder den ny Lære. Da saa det var gjort, saa »bød Jesus ham derpaa at opbrænde hans Eget og for Fremtiden at holde sig til Bibelen.« Øvrigheden har ikke forelagt Adler det Spørgsmaal, om han, som andre Christne, holder sig til den christelige Aabenbaring, og paa dette Spørgsmaal forlangt hans Ja eller Nei. Nei, Øvrigheden har spurgt: om han erkjender, at det er sværmerisk at holde sig til saadanne Aabenbaringer som, til Exempel den af ham i Forordet til Prædikenerne beskrevne. Adler svarer: jeg holder mig til den christelige Aabenbaring, ja han vil endog deraf at han selv har haft en særlig Aabenbaring gjøre det indlysende at han holder sig til den christelige Aabenbaring. Men saa svarer han jo ikke paa Spørgsmaalet, eller skal Svaret betragtes saaledes, saa indeholder det tillige, at han ikke vil vedstaae hiin i Forordet til Prædikenerne beskrevne Aabenbaring, og i saa Fald maa der fordres, at han officielt tilbagekalder det Hele.

1. Anm. Det bør ikke oversees, at Adler indvikler sig i en ny

Vanskelighed. Dialektisk indeholder det nemlig en meningsløs Modsigelse: at En ved den paradox-extraordinaire Foranstaltning (en særlig Aabenbaring) skulde kaldes til at blive ligesom alle Andre. Ved det paradox-extraordinaire Kald kan et Menneske kun kaldes til at blive den Paradox-Extraordinaire. Ved en Aabenbaring, der betroer En en Lære, kan et Menneske ikke kaldes til at blive hvad alle Andre ere eller kunne være, end ikke til at blive denne Læres tro Tilhænger, men han kaldes til det Extraordinaire, at blive dens Apostel.
(tilbage)

Naar A: fremdeles i det første Punktum af dette Tilsvaret beraaber sig paa at »have prædiker Jesum« for deraf at gjøre »det indlysende, til hvilket Evangelium og hvilke Aabenbaringer han holder sig og har lært Andre at holde sig«: saa er dette atter ikke indlysende deraf. Han udelader atter det Afgjørende (det Omspurgte) og søger i Tilsvaret forflygtigende at identificere sig med enhver troende christelig Præst i Almindelighed. Den troende christelige Præst forkynder Christum og viser derved til hvilke Aabenbaringer han holder sig: det er rigtigt; men den troende christelige Præst i Almindelighed er ikke ved nogen Aabenbaring kaldet til at forkynde Jesum. Forsaa vidt da Adler som Præst forkynder Jesum er deraf ingenlunde indlysende hvilke Aabenbaringer han holder sig til. Det vilde kun være indlysende, dersom hiint Forord til hans Prædikener ikke eksisterede, men hiint Forord og den i dette beskrevne Aabenbaring er jo netop det af Øvrigheden Omspurgte. Øvrigheden har ikke spurgt Adler om han, som enhver troende Præst, forkynder Jesum; nei den har spurgt: om han erkjender at det er sværmerisk at holde sig til saadanne Aabenbaringer, som den i Forordet til hans Prædikener beskrevne. Adler svarer: jeg forkynder Jesum. Men saa svarer han jo ikke paa Spørgsmaalet, eller ogsaa ligger der i Svaret den Indrømmelse: jeg har aldrig haft nogen særlig Aabenbaring – og i saa Fald maa jo hele Forordet til Prædikenerne officielt tilbagekaldes. Dertil kommer, at Adler atter i Tilsvaret udelader Noget og noget meget Vigtigt som stod i Forordet. Der stod nemlig »om Prædikenerne og Talerne fra N° VI til Enden veed jeg, at de ere skrevne ved Jesu medvirkende Naade, saa at jeg kun har været Organ.« Men saaledes prædiker ingen troende christelig Præst i Almindelighed. I Almindelighed er det ganske rigtigt deraf at en Præst prædiker Jesum indlysende til hvilken Aabenbaring han holder [sig], men i det særlige Tilfælde at en Præst selv forkynder om sig selv at han har haft en Aabenbaring og at han kun prædiker som Organ: kan deraf ligefremt Intet sluttes, med mindre det Særlige tages bort. Vil altsaa A. at Syllogismen i hans Tilsvaret skal have Kraft saa er eo ipso Forordet til Prædikenerne tilbagekaldt. Men i saa Fald maa der fordres at han officielt tilbagekalder det.

Endeligen siger Adler, at han har anført Skriftens Ord som Beviissteder »og at det deraf maa være indlysende til hvilket Evangelium og hvilke Aabenbaringer han holder sig.« Det synes jo ogsaa saaledes, thi Skriften bruger jo den læge og lærde Christen som Beviis og beraaber sig paa Skriftens Ord som Beviissteder. Her er imidlertid Vanskeligheden en Anden, og man maa snarere spørge Adler, hvorledes han kommer til at bruge Skriftens Ord som Beviissteder. Det er nemt nok at pynte en Inconsequents op til et Forsvar; men vi skulle vel stille ham Sagen rigtigt. Hvad kan Adler ville bevise af Skriften? Vil han af den bevise, at Jesus i Aar 1842 har budet ham (Adler) at nedskrive hine i Forordet til »Prædikenerne« nedskrevne Ord? Det vil han dog vel neppe. Vil han da ifald hine Ord og den i dem indeholdte Lære ikke stemmer med Bibelen slutte: ja saa har det ikke været Jesus der en Nat i December-Maaned 1842 bød mig at nedskrive dem? Er Adler ikke sikkrere i sin Sag saa skulde han virkeligen ikke have gjort Allarm, eller idetmindste erhvervet sig lidt mere Skrift-Kundskab end hvad han ifølge hans egen Forklaring i Forordet havde den Gang. Staaer Adler derimod fast ved, at hine Ord i Forordet er som han høitideligt har sagt det, Jesu egne Ord, ham (Adler) dicerede i Pennen: saa kan Adler ikke consequent beraabe sig paa Skriftord som Beviissteder, han kan for at slaae de Christne af Marken mod dem accommodationsviis beraabe sig paa Skriftord, men for ham selv kan dette Beviis ingen Betydning have. Skriftens Ord ere, selv efter den strengeste Orthodoxies Begreber, i maximum Jesu egne Ord: men Adler har jo, ifølge Forordet til »Prædikenerne«, ogsaa Jesu egne Ord. Hvor skulde han, uden ved den taabeligste Inconsequents falde paa at ville bevise Ordenes Christelighed af deres Overeensstemmelse med Bibelord han som jo af Jesu selv veed at det er Jesu Ord. – Her har vi det Gamle igjen: skal det deraf, at Adler beraaber sig paa Skriftord som Beviissteder, være indlysende, til hvilken Aabenbaring han holder sig: saa maa hine Ord i Forordet til »Prædikenerne« væk, tilbagekaldes i de høitideligste, i Angerens Udtryk. Men Adler er ugeneret, han argumenterer frisk væk bagvendt: jeg beraaber mig paa Skriftord som Beviissteder (hvilket han vel at mærke kun kan consequent gjøre hvis hine Ord i Forordet til Prædikenerne ikke ere til) ergo: er det indlysende, til hvilken Aabenbaring jeg holder mig. Øvrigheden har ikke spurgt ham, om han, som andre Christne, beraaber sig paa Skriftens Ord som Beviissteder; men den har spurgt ham, om han erkjender det for sværmerisk at holde sig til saadanne Aabenbaringer som, til Exempel, den i Forordet beskrevne. Enten er da Adlers Svar intet Svar paa Spørgsmaalet eller det indeholder hine Ord og hele Forordets Tilbagekaldelse. I saa Fald maa det fordres, at Tilbagekaldelsen skeer officielt.

Det første Punktum i hans første Tilsvaret paa Øvrighedens N° 2 viser sig saaledes at være sofistisk eller tankeløst. Skal det være Alvor med, at dette er Forklaringen, saa maa han angrende tilbagekalde Forordet til Prædikenerne; thi Tilsvaret er ingen oplysende Forklaring af det Første, men en Forandring, man faaer ikke

af Tilsvaret og Forklaringen at vide, hvad Adler forstaaer ved det han i Forordet har udsagt sig at være, man faaer (besynderligt nok ved en Forklaring der skal forklare et omspurgt Forbigagent) at vide, hvad han nu mener sig at være, omtrent som var hiint Første slet ikke til.

Det næste Punktum i hans første Tilsvaret paa Øvrighedens N° 2 lyder saaledes: »Men at der reddes paa vidunderlige Maader er – som jeg i Fortalen til »Prædikenerne« har beskrevet – for mig et Faktum, som jeg ikke kan benægte.« Det forlanges vist heller ikke, at han skal benægte et Faktum; jeg for min ringe Deel er da saa langt som muligt fra at forlange det, jeg forlanger blot, at han enten skal staae afgjørende fast ved hvad han selv har sagt sig at være, eller høitideligt tilbagekalde hvad der af ham høitideligt blev udsagt. Ingen af Delene gjør han. Han fastholder ikke sit Første afgjørende, han forandrer det, og dog vil han give denne Forandring Skin af at være en Forklaring. At han ikke staaer fast ved hvad han i Forordet til Prædik[en]erne (det af Øvrigheden Omspurgte) har sagt om sig selv, er ikke vanskeligt at see; thi der er dog vel en kvalitativ-afgjørende Forskjel mellem: ved en Aabenbaring at have modtaget af Frelseren en Lære betroet og det: at være reddet paa en vidunderlig Maade. Dersom A., da han skrev Forordet og senere Tilsvaret, havde været i Besiddelse af fornøden christelig Kundskab, havde han naturligviis vidst dette; men Den, der foreløbigen ikke har andre Forudsætninger til at gjøre det Christelige fast med end noget hegelsk Dialektik, han kan let tage fejl.

Lad os dog lidt nøiagtigere bestemme Forskjellen mellem de tvende Bestemmelser. Naar et Menneske siges at reddes paa en vidunderlig Maade, da antages, at Det, hvori han frelses ind, er til, ja det har maaskee længst været til; men han, ak ja han har været vildfarende, han har maaskee henleilet sine Aar i Letsindighed og Udsvævelser, eller forspildt dem i forvirrende Studier, eller trodsigt vendt det Bekjendte Ryggen, eller høstet de sørgelige Følger af en holdningsløs og piattet Opdragelse o: s: v.: Han reddes nu paa en vidunderlig Maade, den være nu den forskjellige, hvad der i Forhold til det psykologiske Kjendskab man har til slige Opvækkelses-Historier, kan udføres vidtløftigere eller kortere. Christendommen antages at være Det, han frelses ind i, men han reddes paa en vidunderlig Maade. Lad det være skeet iaar fE, saa har altsaa Christendommen bestaaet i 1800 Aar; i den foregaaer der saa vist ingen Forandring for den Frelstes Skyld, ak nei, men den Vildfarende frelses paa en vidunderlig Maade ind i Det, der har bestaaet uforandret i 1800 Aar og i hvilket alle Andre antages at have deres Liv. – Noget ganske Andet og kvalitativt Forskjelligt er det derimod, naar En ved en Aabenbaring betroes en Lære. Denne Lære er jo dog vel ikke til før, der er altsaa foregaaet en Forandring i Det, hvori Frelsen er at finde. Den Kaldede har maaskee slet ikke saaledes menneskeligt talt været paa Fortabelsens Vei. Nei der foregaaer en Forandring i det Objektive, og det er denne den Kaldede skal meddele, som den er ham selv meddeelt ved en Aabenbaring. Den der ved en Aabenbaring kaldes og betroes en Lære, han kaldes til at være Lærer, han kaldes vel for sin egen Skyld, men hovedsagligen og væsentligen for Andres Skyld (det Teleologiske), at han skal forkynde dette Ny. Den derimod der reddes paa en vidunderlig Maade, ham betroes ikke nogen ny Lære, han beskikkes ikke til i extraordinair Forstand at være Lærer, eller til at meddele noget Nyt; han har at være stille, og ydmygt at indordne sig i det Gamle; Bevidstheden om at være reddet paa en vidunderlig Maade kan ikke friste ham til at ansee sig selv for noget Overordentligt, da denne Bevidsthed snarere bestandigt ydmygende minder ham om, at han var saa langt henne paa Fortabelsens Vei, at en vidunderlig Maade var fornøden for at han kunde reddes.

Saaledes tænker jeg at have bestemt Forskjelligheden. Lad os nu see til Adler. I Forordet til »Prædikenerne« ymtes der Intet om, at Adler var bleven frelst, var bleven reddet; nei i Forordet var Adler Den ved en Aabenbaring kaldede, hvem en ny Lære betroes, Først i Tilsvaret (vel at mærke paa Spørgsmaalet om Meningen af Forordet til »Prædikenerne«) kommer denne Forklaring frem. Den er naturligviis ingen Forklaring af Forordet, den er en ganske ny Opfattelse, en ny Skikkelse A. træder op i, som begyndte han først nu, som havde han intet Præcedens, han der netop har et saadant, hvorom der spørges. Dersom En havde udgivet sig for at være Konge, og nu Øvrigheden forelagde ham det Spørgsmaal, hvad han havde meent med at sige noget Saadant om sig selv, og han saa »forklarede«, at han dermed havde meent at han var Cancelliraad: saa er dette Svar ingen Forklaring, det er nyt Udsagn: først udgiver han sig for Konge saa for Cancelliraad. Den dialektiske Sviig eller Tankeløshed ligger i saa ikke at tilbagekalde det Første, men lade som var det Sidste en Forklaring af det Første.

Det sidste Punktum i Adlers første Tilsvaret paa Øvrighedens N° 2 lyder saaledes: selv om man kun betragter mine »Prædikener« og »Studier« som et Barns første, lallende, spæde, ufuldkomne Røst, troer jeg dog, at Ordet vidner om, at en Begivenhed har fundet Sted, hvorved jeg er blevet greben af Troen.« Det Sidste er nu en meget vag Bestemmelse: at en Begivenhed har fundet Sted, hvorved han er blevet greben af Troen. Begivenheden er jo desuden nøiagtigt beskrevet i Forordet til Prædikenerne, at det var en slem Lyd der foer gennem Værelset og at saa Frelseren bød ham at staae op og nedskrive Ordene. Øvrigheden har jo ikke spurgt A., om der har fundet en Begivenhed Sted, men om den detailleret beskrevne Begivenhed i Forordet til Prædik[en]erne. Dette Udsagn af Adler om sig selv, at der har fundet en Begivenhed Sted, ved hvilken han blev greben af Troen, er noget ganske Andet end hvad der er fortalt i Forordet. Saaledes har man jo haft mange Exempler paa, at et Menneske ved at komme i Livsfare fE er bleven greben af Troen. Ved nogen Læsning i Tractater vil man være istand til at rykke ud med et betydeligt Sortiment af saadanne Levnetsløb, hvori fortælles, at et Menneske ved en Begivenhed er bleven grebet af Troen. Forklaringen af at have haft en

Aabenbaring, ved hvilken en ny Lære blev Adler meddeelt, skal altsaa nu være: at der har fundet en Begivenhed Sted, ved hvilken A. blev greben af Troen. Dette kan bedst betragtes som en Reminiscent fra Adlers exegetiske Studier, thi saaledes exegetiseredes der jo fE over Pauli Omvendelse: der er skeet Noget, hvad det er, kan man ikke sige, det har været en Begivenhed o: s: v:.. Imidlertid gaaer det dog bedre an [at] exegetisere paa den Maade, naar Exegeten ved en Afstand af 1800 Aar er fjernet fra Paulus; men i Forhold til hvad man selv høitideligt har paastaaet at have oplevet for 2 Aar siden, hvad man til Glæde for Menneskeheden har gjort vitterligt for Alle, at exegetisere saaledes: det er rigtignok at forraade en betydelig Grad af Confusion.

Hvad det Første i hiint sidste Punktum af Tilsvaret angaaer, da kunde det jo synes en priselig Forfatter-Beskedenhed, en Compliment mod Andre, saaledes i Forhold til sit første Forsøg at minde om [»]et Barns lallende, spæde, ufuldkomne Røst«; og et høistæret dannet Publikum, der i Mangel af at have Kategorier, har en allerkjæreste Forkjerlighed for Compliment-Snak, vilde vist synes godt derom, dersom der ikke var Andet til Hinder. Men skulde man dog ikke ogsaa kunne baade drive Beskedenheden forvidt, og være beskeden paa aldeles urette Sted? Naar man har sagt om Noget, at det er nedskrevet efter Frelserens eget Dictat, saa gaaer det dog virkeligt ikke an, om det Samme at admittere den Forklaring, at det er et Barns spæde Lallen. Naar man om Prædikener har sagt, at de ere skrevne saaledes, at Forfatteren kun har været Organ, saa gaaer det dog virkelig ikke an om de samme Prædikener at admittere den Forklaring, at de ere et Barns spæde Lallen. Ja, var Adler begyndt som ellers et Menneske i Almindelighed, saa maa det naturligviis staae ham frit for, betræffende sit første Forsøg at minde om et Barns spæde Lallen; men naar man begynder med en Aabenbaring og med Frelserens Dictat, begynder med at være kun Organ: saa gaaer dette virkeligen ikke an. Saa distrahit synes Adler at være, at denne Forfatter-cotume at haabe paa engang i en senere Tid at skulle kunne gjøre det bedre, den falder ham ganske geläufig – i Forhold til hvad der er ham aabenbaret. See, naar et Menneske begynder en Stræben i en fortunlet og exalteret Tilstand, saa kan det være ganske i sin Orden, at han haaber paa en Perfectibilitet, at det vil lykkes ham senere, naar han er kommen til Rolighed og Besindelse at gjøre det bedre. Men en Mand der begynder med en Aabenbaring og Frelserens Dictat han har kun i uvæsentlig Forstand at haabe paa Perfectibilitet, han maa snarere befrygte, at hiint Første i Tidens Længde ikke skal staae saa levende for ham som før; men understaaer en Saadan sig væsentligen at haabe paa en Perfectibilitet: saa er dette en Blasphemie. Vel siger A: just ikke, at han selv betragter hine Ord i Forordet og Prædikenerne saaledes, men hvor tør han (dersom det i Sandhed er ham sandt hvad der staaer i Forordet) indlade sig paa nogen saadan Accomoderen ved at sige: selv om man kun betragter mine Prædikener og Studier som et Barns første lallende spæde ufuldkomne Røst,« og indlade sig saaledes, at »han dog troer, at Ordet vidner om, at en Begivenhed har fundet Sted.« Altsaa naar hans høitidelige Udsagn, om at Jesus har budet ham at nedskrive Ordene, ikke kan skaffe ham Gehør, saa vil han indlade sig med Den, der gjør hvad der i Adlers Øine (dersom det i Sandhed er ham sandt hvad der staaer i Forordet) maa være den rædsomste Formastelse, at ansee det for et Barns spæde Lallen. Eller har vel Øvrigheden givet Sagen den Vending, har Øvrigheden i den Grad grebet feil af Pointen, at den har gaaet hen og betragtet den hele Frembringelse som Adlers, og nu æsthetisk spurgt ham, om han vilde indrømme, at den var et ufuldkomment Noget? Ingenlunde, den har ganske rigtigt disputeret e concessis. Det er overhovedet ubegribeligt, hvorfra Adler har faaet det om »et Barns spæde, lallende Røst.« I Forordet til Prædikenerne er det jo slet ikke Adlers Røst der høres, det er jo Jesus der dicterer Adler Noget i Pennen. Adlers Tilsvaret har da kun Betydning under Forudsætning af at hele Forordet er Digt og Sindsforvirring, saa Adlers første Forsøg: det at digte en Aabenbaring, maa betragtes som et Barns spæde lallende Røst. Og hvad tør man saa haabe for Fremtiden ved Adlers fortsatte Stræben, tør man saa haabe, at naar han næste Gang digter en Aabenbaring at det saa vil blive et bedre Arbeide. Men i ethvert Tilfælde maa saa Forordet til Prædik[en]erne saa høitideligt som muligt tilbagekaldes.

Adlers Haab om sin Perfectibilitet indeholder væsentligen Forordets og Prædikenernes Tilbagekaldelse, idet det bestemmer begge Dele som hans egen Frembringelse. Men saa maa man fordre at han officielt tilbagekalder det Første, dersom han ellers haaber paa sin Perfectibilitet, og det gjør han. Han siger selv i den anden Skrivelse (af 5te Juli) under N° 3: »at han ved i længere Tid at bearbejde og roligen udvikle Ideerne for Fremtiden vil see sig istand til at lade det christelige Indhold udfolde sig i en mere passende Form og med den hellige Skrifs Ord mere overeensstemmende Form.« Altsaa Ord, der ifølge Adlers eget høitidelige Udsagn vare af ham nedskrevne efter Frelserens Dictat: de have ikke haft en ganske passende Form; Prædikener, der ifølge Adlers eget høitidelige Udsagn, ere udarbejdede ved Jesu medvirkende Naade, saa A. kun har været Organ: de have ikke haft en ganske passende Form – derimod haaber Mag. Adler for Fremtiden (naar han maaskee bliver fritaget for Aabenbaringer og Jesu medvirkende Bistand), at han, Magisteren, nok skal være istand til at finde en mere passende Form. Det er utænkeligt at Adler har kunnet skrive det første og andet Tilsvaret paa Øvrighedens N° 2, uden at han først saadan maa have glemt hvad der stod i Forordet til Prædikenerne. Hans skjønne Haab om en Perfectibilitet er i Grunden Dødsdommen over Forordet, er i Grunden Bejaelsen af hvad Øvrigheden har spurgt ham om under N° 1, om han ikke har været i en exalteret og forvirret Sindstilstand, da han skrev og udgav sine Prædikener. Thi naar saa er, saa kan der da være Mening i at haabe paa en bedre Fremtid, paa en betydelig Perfectibilitet. Ellers gjelder selv i Forhold til en reen menneskelig Stræben for alle dygtigere Mennesker: at det Første dog er det Bedste, Begeistringens, Beslutningens, Forelskelsens Første, ligesom det dialektiske første Skjøn paa en Sag. Og fremfor Alt gjelder det naar man har begyndt med en Aabenbaring. Adler maa antages i Distraction at have

glemte hvad der stod i Forordet til hans Prædikener, derpaa har han villet være Autoriteterne til Behagelighed ved Hjælp af en elskværdig Forfatter-Beskedenhed, der haaber paa en betydelig Perfectibilitet. Maaskee er der ogsaa løbet ham een og anden Reminiscent fra han[s] theologiske Studeringer ind deri. Der har jo været meget Tale om Christendommens Perfectibilitet. Og Christendommen er jo ogsaa en Aabenbaring. I det ny Testamente findes der dog nok neppe Noget om dens Perfectibilitet. Men en 16,1700 Aar efter Christendommens Indkomst i Verden, saa opkom denne Perfectibilitets-Theorie. Nu ja, lidt Undskyldning ligger der dog altid i den store Afstand og Verdens betydelige Forandring siden den Tid. Men saadan i sit eget Liv at gennemgaae et verdenshistorisk Cursus: at faae sig en Aabenbaring til at begynde med, og saa 2 Aar derefter allerede være i fuld Gang med Perfectibiliteten – ja, det er en vistnok hidtil uhørt Originalitet. See, hine Exegeter og Dogmatikere, som opfandt Perfectibilitets-Theorie, de vare ikke blot Trediemand i Forhold til Den, hvem Aabenbaringen var bleven til Deel, men de vare endog Trediemand paa Afstand af 16 til 1700 Aar; Paulus levede ikke samtidig med dem, saa han naar de begyndte paa deres Forflygtigelser kunde sige: nei, det var og er og bliver en Aabenbaring. Adler er jo Den, som har haft en Aabenbaring, det er altsaa ham der skal staae fast, selv om Andre benægtede det: og saa er han Den, der exegetiserer over sin egen Aabenbaring paa samme Maade som en rationalistisk Exegese og Dogmatik har exegetiseret over Christendommens Aabenbaring!

Det viser sig saaledes, at Adlers første Tilsvar paa Øvrighedens N° 2 sophisticisk eller tankeløst indeholder en Forrykkelse af hele hans første Standpunkt, idet han istedenfor det at være kaldet ved en Aabenbaring og at have faaet en Lære betroet, substituerer det: at være reddet paa en vidunderlig Maade. Ifølge hans egen autentiske Opfattelse (fra hvilken vi naturligviis ere berettigede til at argumentere, medens vi kun protestere den, naar den vil være en Forklaring af hans Første, da den ingen Forklaring er, men en væsentlig Forandring, og en væsentlig Forandring kræver sit kjendelige Udtryk i en afgjørende Form, hvilken ene er det Førstes Tilbagekaldelse): holder han sig til Bibelen, prædiker han Jesum, beraaber han sig paa Skriftord som Beviissteder, kort han er ganske som enhver Christen i Almindelighed, kun er han reddet paa en vidunderlig Maade. Men ergo: har han ifølge sin egen autentiske Opfattelse af sig selv, intet Nyt, ingen ny Lære at bringe, og har ei heller haft det. Confusionen ligger nu blot i, at han lader sit Første staae. Skal der være mindste ethiske Mening eller Alvor i Adlers hele Stræben: saa maa han tilbagekalde sit Første, og nøies med sit Sidste at være som alle andre Christne i Almindelighed, kun at han er reddet paa en vidunderlig Maade.

Dette var den første Forandring; men det bliver ikke derved. Ved den første Forandring bliver vi dog endnu inden for det Religieuses Sphære, om der end er en kvalitativ afgjørende Forskjel mellem at reddes paa en vidunderlig Maade, og ved en Aabenbaring at have en ny Lære betroet.

Vi gaae nu over til Adlers sidste Skrivelse og det deri indeholdte Tilsvar paa hiint Øvrighedens N° 2. For at gjøre Alt hvad der kan gjøres i faueur af Adler, ville vi atter minde om, at han selv betragter denne Skrivelse »som saa stort et Tilnærmelses-Skridt som ham var muligt.« Den der kun er dannet for ikke at sige forvirret ved hegelsk Dialektik, ifølge hvilken Alt saa omtrent bliver Eet og det Samme, ham kan det vel synes saa, at Tilnærmellesskridtet ikke gaaer for vidt, uagtet det aldeles tilintetgjør den kvalitative Distinktion. En saadan Dialektiker kan ypperligt leve i den Indbildning at: a) det at være kaldet ved en Aabenbaring og have modtaget en Lære; b) det at være reddet paa en vidunderlig Maade; c) det at have haft et begeistret Øieblik: at det saadan er Eet og det Samme, saa man kan være Øvrigheden til Tjeneste med hvilket af disse Udtryk den synes bedst om. Enhver, der har blot nogen religieus Tugt, veed god Beskeed om den kvalitative Forskjel, og at vi ved den sidste saakaldte Forklaring endog gaae aldeles ud af det Religieuses Sphære ind i den æsthetiske.

Hans andet Tilsvar lyder saaledes:

»jeg urgerer ikke paa at betragte mine »Prædikener« (eller »Studier«) som Aabenbaringer ved Siden af eller ligeoverfor Christendommen, men jeg betragter de i Prædikenernes Forord nedskrevne Ord, og mine ofte igjenkommende dogmatiske Kategorier som Holdningspunkter, der have været nødvendige for mig for i Begeistringens Begyndelse at fastholde det christelige Stof i en Form.«

See, nu har vi Spillet gaaende; ak, hvad hjælper det at brænde sine hegelske Manuscripter, naar man vedbliver at være en saadan Hegelianer, der saadan kan med Mediationen. Først siger Adler: at han ikke urgerer¹ paa, at det er Aabenbaringer. Han urgerer ikke derpaa; det vil sige han siger baade Ja und Nei, det vil sige han opfrisker det Bekjendte: A er rigtignok B, men paa den anden Side er det dog ikke B. Det er Aabenbaringer, men han urgerer ikke derpaa, fordi det til en vis Grad dog ikke er Aabenbaringer. Det er Aabenbaringer saadan til en vis Grad, de forholde sig maaskee til en virkelig Aabenbaring som Magistrats-Maaneskin til virkeligt Maaneskin.

---

1. Anm. Læseren bemærker maaskee det Snurrige, at han endog i sit første Tilsvar havde sagt Mindre, da han havde forandret det at have haft en Aabenbaring, ved hvilken en Lære blev ham betroet,

til at være reddet paa en vidunderlig Maade. Men i sidste Tilsvar, hvor han dog gjør det størst mulige Tilnærmelsesskridt, der begynder han igjen paa at tale om, at han dog til en vis Grad har haft en Aabenbaring.

(tilbage)

Videre. Han siger: jeg urgerer ikke paa at betragte mine »Prædikener« (eller mine »Studier«) som Aabenbaringer. Her overdriver Adler i Svaret Øvrighedens Spørgsmaal; thi Øvrigheden havde kun spurgt om hiin Aabenbaring i Forordet til Prædikenerne. Hvor skulde ogsaa Øvrigheden falde paa, at spørge Adler om han ansaae samtlige Prædikener og Studier for Aabenbaringer, da han ikke selv har sagt om dem, at de vare det.

Nu kommer Hovedsagen: »han betragter de i Prædikenernes Forord nedskrevne Ord, og hans ofte igjenkommende dogmatiske Categorier som Holdningspunkter, der have været nødvendige for ham for i Begeistringens Begyndelse at kunne fastholde det christelige Stof i en Form.« Altsaa han betragter hine Ord som Holdningspunkter. Men Øvrigheden har ikke spurgt ham om, hvorledes han betragter hine Ord, men hvorledes han betragter det, at Jesus bød ham at nedskrive Ordene. Adler giver det Udseende af at være en lærd eller videnskabelig Conferents, hvor hine Ord ere opgivne, og det nu afhandles hvorledes man skal betragte dem; Øvrigheden spørger egentligen, hvorfra Adler har hine Ord, hvad det vil sige at Jesus har dicteret ham dem. Naar man kun vil exegetisere over Indholdet af et Document kan det forsaavidt være aldeles ligegyldigt om Documentet er paa simpelt eller paa stemplet Papir; men juridisk er denne Forskjel stundom afgjørende. Saaledes her, Adler vil forklare Noget om Ordene – næsten som vilde han sige: det kan være ligegyldigt enten Ordene ere af Jesus eller af mig – men Øvrigheden spørger netop om dette: at Ordene, efter Adlers høitidelige Udsagn, ere Jesu Ord. Svaret er altsaa ikke Svar paa Spørgsmaalet, det Afgjørende er aldeles udeladt, med mindre der i Svaret er indeholdt, at hine Ord ikke ere ham (Adler) aabenbarede, men ere hans egne; og i saa Fald maa der fordres at han officielt tilbagekalder Forordet til Prædikenerne. – Adler betragter »hine i Forordet nedskrevne Ord«; ved denne skjødsløse Form forleder han Enhver til at troe, at Talen er om Ord, som han (Adler) selv har nedskrevet i samme Forstand som jeg nu skriver disse Ord ned. Men ifølge Forordet var det jo, da Frelseren om Natten havde budet ham at staae op, at han (Adler) nedskrev Ordene efter Dictat. Dette er jo dog vel det qualitativt Afgjørende. – Adler »betragter hine i Forordet nedskrevne Ord og hans ofte igjenkommende dogmatiske Categorier som Holdningspunkter.« Altsaa er der for Adler selv ingen væsentlig Forskjel mellem hine Ord i Forordet og hans dogmatiske Categorier, begge staae for ham i Autoritet paa lige Linie – og dog ere hine Ord i Forordet Frelserens Dictat, hvorimod de dogmatiske Categorier er Adlers Opfindelse, hvorfor han ganske rigtigt bruger det possessive pronomen sigende: mine dogmatiske Categorier. Staae da de dogmatiske Kategorier og Ordene i Forordet for Adlers egen Betragtning qualitativt au niveau med hinanden, saa følger ganske simpelt, at han ogsaa maa sige: mine i Forordet nedskrevne Ord. Og dog vare disse Ord jo dicterede Adler af Frelseren selv. – Adler betragter Ordene i Forordet og hans dogmatiske Kategorier (altsaa begge Dele lige) »som Holdningspunkter.« Et Holdningspunkt er ifølge Sprogbrug en Bestemmelse af det Midlertidige. Det kan gjerne skee, at Holdningspunktet bag efter ikke viser sig at være ganske sandt, men i Faren i Skyndingens Øieblik griber man det for dog at have Noget at holde sig til. Naar Tvende disputere med hinanden, og Forvirringen begynder at indtræde, saa griber man Noget som Holdningspunkt, dette fixerer man midlertidigt, for dog at have Noget at holde sig til. Naar man ikke har haft Tid til at gjøre sig sine Tanker ret tydelige, og dog vil meddele, saa griber man en enkelt Bestemmelse, sætter den midlertidigt fast som Holdningspunkt. Bag efter, naar man faaer bedre Tid, undersøger man, om ogsaa den enkelte Bestemmelse der maatte gjøre Tjeneste som Holdningspunkt, er ganske rigtig, eller ei. I Forhold til Adlers Categorier kan det nu være tilladeligt og forsvarligt at kalde dem Holdningspunkter, hvilke altsaa senere ville komme til at undergaae en skarp Prøvelse, thi der skjønnes Intet at være til Hinder for at kunne haabe paa disses Perfectibilitet – deres Fuldkommenhed er idetmindste ikke til Hinder. Men i Forhold til hine Ord i Forordet, som ere af Adler nedskrevne ifølge Frelserens Dictat, er det Blasphemie af Adler at kalde dem Holdningspunkter, »der vare ham (Adler) nødvendige i Begeistringens Begyndelse.« Vi skulle altsaa turde haabe, at naar Adler efter Begeistringens første Skynding er kommen til Ro, saa leverer han Noget, efter hans eget Begreb, fuldere og klarere end det ham af Frelseren i Pennen Dicterede. Det er utænkeligt, at Adler har kunnet skrive dette Tilsvar, uden først i Distraction saadan at have glemt hvad der stod i Forordet, glemt at han har haft en Aabenbaring, og betragtet Ordene som sine egne. – For Adler var hine Holdningspunkter nødvendige »i Begeistringens Begyndelse.« Altsaa har A: været begeistret i hiin Nat i December Maaned 1842, da han nedskrev Ordene – de ere maaskee skrevne i Begeistring. Vanskeligt skulde man ellers finde tvende forskjelligere Bestemmelser end den at skrive i Begeistring, og at skrive efter Dictat. Eller (thi det Afskyelige er uundgaaeligt, fordi Adler har arbeidet sig ind i en Blasphemie) var det maaskee Jesus der den Nat var i Begeistringens Begyndelse? Thi hans Tilstand er det da egentligen der maa spørges om, da han jo var Den, som dicterede. – Adler har altsaa været begeistret. Ja, det er noget ganske Andet. Dersom A. i Forordet til sine Prædikener istedenfor hvad der staaer, havde skrevet: i et begeistret Øieblik om Natten gik der et Lys op for mig, hvorpaa jeg stod op og tændte Lys og nedskrev følgende Ord: saa var det neppe faldet Øvrigheden ind at kalde ham til Regnskab ved Hjælp af Spørgsmaal. Det havde da været i sin Orden med Adlers Haab om sin Perfectibilitet, thi hine Ord skjønnes rigtignok (under Forudsætning af at de ere Adlers egne – ellers disputerer jeg kun e concessis) ikke at være saa fuldkomne, at de jo nok kunne blive

fuldkomnere. Derimod synes det enten ubegribeligt tankeløst og confust, eller frækt at byde Øvrigheden et saadant Tilsvar, som var Talen om denne uendelig vage Bestemmelse: Begeistring, og om hvorvidt Adler har været begeistret; da Spørgsmaalet dog er om, at han har sagt sig at have haft en Aabenbaring og at have en Lære efter Frelserens Dictat. -- Holdningspunkterne vare nødvendige for Adler for i Begeistringens Begyndelse at »kunne fastholde det christelige Stof.« Det christelige Stof: men derom er jo slet ikke Spørgsmaalet, men vel om den ny Lære han har modtaget af Frelseren. - Adler betragter selv hine Ord i Forordet som noget Ufuldkomment, der skal fortrænges af noget Fuldkomnere. Han siger jo: »Holdningspunkterne vare nødvendige for ham (den reen subjektive Bestemmelse) i Begeistringens Begyndelse (da han altsaa endnu var lidt forstumlet) for at kunne fastholde det christelige Stof i en Form« (det skjødesløse Udtryk: i en Form viser tydeligt hen paa den forhaabede fuldkomnere og mere passende Form, i Sammenligning med hvilken altsaa Frelserens Form var den upassende.). Hvo i al Verden, der blot læste Adlers Tilsvar, vilde dog falde paa, at han talte om Ord, som ifølge hans eget Udsagn, ere nedskrevne efter Frelserens eget Dictat. Ere da Ordene i Forordet, som jo Adler har sagt det, Frelserens: saa er hans Tilsvar Nonsens; men ere de Adlers egne, saa maa Forordet paa det høitideligste tilbagekaldes. At Adler ikke selv har kunnet indsee dette, er netop det bedste Beviis for, at han er confus.

Naar nu hine Ord i Forordet, efter Adlers egen autentiske Opfattelse (hvilken vi blot protestere naar den vil være Forklaring af hans Første), kun ere ham hvad hans dogmatiske Kategorier ere ham, naar Ordene ere ham Holdningspunkter, naar fremdeles disse Holdningspunkter kun vare ham, Adler (den subjektive Bestemmelse) nødvendige i Begeistringens Begyndelse, naar de kun vare ham nødvendige for at fastholde noget Andet, og dette Andet var og er det christelige Stof: saa er heri indeholdt Adlers egen autentiske Forklaring af, at han intet Nyt ingen ny Lære¹ har haft at bringe, som han har modtaget ved en Aabenbaring. Det Ny, den ny Lære maatte jo enhver Fornuftig tro var indeholdt i Ordene i Forordet der er Frelserens Dictat; men see, Ordene i Forordet ere for Adler kun Holdningspunkter, der vare nødvendige i Begeistringens Begyndelse.¹

1. Anm Jeg har allerede eengang i en Note, og skal atter her for at give Læseren paa rette Sted Indtrykket af det Samtidige, minde om, at Adler, hvad der jo var at vente, igjen begynder paa en Frisk. I Forordet til den ene af hans 4 sidste Bøger afhandler han især, hvorledes »Den der har noget Nyt at bringe maa forhindre enhver Amalgamation med det Gamle.« Saa har Adler dog haft noget Nyt at bringe. Imidlertid har han, som det synes, i denne sidste Bog, valgt den mindst generende af alle Kategorier, han er nemlig saadan Genie og saadan, der lyrisk er berettiget til at forvexle sin Overtalelse, sin Exaltation, sin Fornyse, med det at have noget Nyt at bringe, - især en ny Aabenbaring. Dog finder han naturligviis ingen Leilighed til at tilbagekalde »Tilsvarene« for at staae fast ved sit Første, at han ved Hjælp af en Aabenbaring har faaet noget Nyt at bringe; ei heller har [han] endnu faaet Tid til at eftertænke, Tilsvarenes Forhold til Forordet til Prædik[en]erne, samt at han, hvis Tilsvarene skal blive staaende, er skyldig at tilbagekalde Forordet til Prædikenerne.
(tilbage)
2. Anm. Den der har nogen Læsning i en vis moderne Theologie og Exegese, og altsaa en Viden om hvorledes man har behandlet den hellige Skrift som det Umiddelbare, Begeistringens Første hvis Perfectibilitet man haaber paa. o: s: v:, og dog kaldet den en Aabenbaring, han vil i Mag. Adlers hele Argumentation stadig mindes derom. Men dette er det uforlignelige ved Mag. Adler, at han er tillige Den, der selv har haft den Aabenbaring, som han forklarer saaledes! Man mærker i den moderne Exegese og Dogmatik ikke saa stærkt Modsigelsen, da kun bestandigt den ene Part møder, og man aldrig faaer Leilighed til at høre Paulus protestere, han, som jo havde haft Aabenbaringen. Men Mag. Adler møder Een for Begge og Begge for Een: han er selv Den, der har haft Aabenbaringen, og tillige Exegeten! Men just derfor gjør Mag. Adler saa ypperligt aabenbart hvad det Moderne er.
(tilbage)

Lad os saa repetere. Under Dato Hasle d. 18 Juni 1843 har vi for os en Mand, der er kaldet ved en Aabenbaring og af Frelseren selv har modtaget en Lære, som er nedskreven efter hans Dictat. - Under Dato 10 Mai 1845 har vi for os en Mand, der er reddet paa en vidunderlig Maade. - Under Dato 5te Juli 1845 har vi for os en Mand der i et Begeistringens Øieblik har maattet hjælpe sig med nogle Holdningspunkter. Denne Mand er Mag. Adler. Og dog er der ikke Tale om forskellige Momenter i hans Liv, nei det er hint i Forordet til

Prædikenerne nøjagtigt beskrevne Moment som ved Hjælp af Forklaringer forklares at være dette Forskjellige. ~~Forklaringerne forandre aldeles det Første, men dette synes Adler slet ikke at bemærke, da han jo i saa Fald officielt og selvbevidst maatte tilbagekalde det Første.~~ Adler synes ikke at mærke Noget, han lader som ingen Ting, men enhver Dialektiker seer let Dilemmaet: enten er alle Adlers Tilsvar Nonsens, eller han maa tilbagekalde høitideligt sit Første. Hans Undskyldning kan ligge i, at han virkeligen selv ikke mærker Noget; forsaavidt er hvad der undskylder ham identisk med Anklagen mod ham: at han er confus.

De andre Punkter i Øvrighedens Skrivelse ere mindre vigtige; men nu blot Enden paa Historien. Saa fulgte Adlers Afskedigelse under 13 September 1845. Det kunde synes den kommer besynderligt, næsten lidt umotiveret, ved at komme lige oven paa saa føielige og saa betydelige Concessioner fra Adlers Side. Det kunde synes saa, men giver man sig behørig Tid, vil man nok rigtigere sige, at den netop kommer motiveret ved Concessionerne, thi Concessionernes Betydelighed, naar disse dog ikke indeholde en formelig og høitidelig Tilbagekaldelse af det Første, gjør det uundgaaeligt, at han maa afskediges. Det, at han uagtet saadanne Concessioner, dog bilder sig ind at han staaer fast ved sit Første, gjør det aldeles evident, at han er confus, at han hverken veed ud eller ind i hvad han siger om sig selv, at han er saa distrahit og forvirret, at han endog i Distraction forskylder Blasphemier, saa distrahit, at han kan gaae hen og glemme at han har haft en Aabenbaring. Havde Adler ordknap, uden dialektisk at vige et Haarsbred, staaet stivt paa sit Aabenbaringsfaktum: var Sagen bleven langt vanskeligere for Statskirken, der noget nær vilde være kommen til at dømme i den Sag, hvorvidt en Mand i vor Tid kan være berettiget, naar han udgiver sig for at have haft en Aabenbaring. Men deri ligger netop det Dybsindige ved Biskop Mynsters Holdning under denne Sag, at han har forhjulpet Adler til ved nogle Concessioner yderligere at godtgjøre, at han er confus, og derved igjen at nødvendiggjøre sin Afskedigelse. Dersom en Mand siger: jeg har haft en Aabenbaring, og Øvrigheden spørger ham hvad mener Du dermed, og han da svarer: dermed mener jeg at det var en Aabenbaring, det var og er og bliver en Aabenbaring: saa bliver Sagen vanskeligere. Forklarer Manden derimod, at han dermed har meent noget overordentligt og vidunderligt Noget og saadan, et begejstret Øieblik o: s: v:: saa, ja saa slaaer Begrebet om, som Hegel siger, saa beviser Concessionen netop, at han er forvirret.

Af den hele Begivenhed med Adler, af hans Afskedigelse resulterer der derfor Intet for Statskirken eller for Nogen, Læg eller Lærer, i Statskirken; Adlers Afskedigelse kan i al Evighed ikke blive noget Præjudikat, thi Adler er ikke bleven afskediget fordi han har sagt sig at have haft Aabenbaring, men fordi han ved sine Concessioner yderligere har godtgjort at han er confunderet. I den Maade paa hvilken han i Begyndelsen forkyndte at han havde haft en Aabenbaring, i hele hans første Optræden, var der Noget, som maatte vække en Formodning om, at han var exalteret i en forvirret Sindstilstand. Men han blev dog ikke afskediget; nei han blev suspenderet, som naturligt var, for at man da nærmere kunde faae Oplysninger af ham. Nu rykker Adler ud med Concessioner og Oplysninger, og see, netop disse gjøre det evident, at han er confus - ved Hjælp af Concessionerne fælder han sig selv, og Statskirken kommer hverken til at handle eller til at dømme i den Sag, at en Lærer i Statskirken har sagt sig at have haft en Aabenbaring.

Ingen Christen, og forsaavidt heller ingen christelig Øvrighed kan ville tillade sig den Syllogisme: en Mand har sagt sig at have haft en Aabenbaring ved hvilken Frelseren har meddeelt ham Det og Det - ergo er Manden sindsforvirret. Tillader Statskirken sig nogensinde denne Slutning, saa har den tilintetgjort sig selv. Det vil altsaa sige skal man slutte at Manden er i en forvirret Sindstilstand, saa maa man bevise det af noget Andet, eller af den Maade paa hvilken han selv taler om det at have haft en Aabenbaring. Men denne Fremgangsmaade er jo netop brugt i den Adlerske Sag. ~~Man er bleven betænkelig ved den Maade, paa hvilken han forkyndte sig at have haft en Aabenbaring.~~ Paa Grund af den vakte Mistanke blev han suspenderet; derpaa foranledigede man ham til nogle yderligere Oplysninger, hvorved det lykkedes ham at documentere, at han var confus: og saa blev han afskediget. Af Adlers Afskedigelse følger da slet Intet for noget andet Menneske. Ingen Troende skal da bringes i spændende Ængstelse ved Tanken om, at en Lærer blev erklæret for at være i en forvirret Sindstilstand og afskediget, fordi han sagde sig at have haft en Aabenbaring; thi derfor er A. ikke bleven afsat, og man har heller ei sluttet ligefrem til hans forvirrede Sindstilstand fra dette Udsagn. Ingen Statskirkens Fjende skal have det at kaste den i Næsen, at den, der, som Kirke, selv er bygget paa en Aabenbaring, har afskediget en Lærer som værende i forvirret Sindstilstand, fordi han har sagt sig at have haft en Aabenbaring; thi derfor er A. ikke bleven afskediget, og man har heller ei ligefrem sluttet til den forvirrede Sindstilstand fra dette hans Udsagn. Adlers Sag er bleven behandlet saa correct som muligt. Det gjaldt fremfor Alt om, at Afskedigelsens Accent faldt paa rette Sted - netop lige efter Concessionerne; og dernæst gjaldt det om, at Sagen ingen Hale fik, at dens Afgjørelse ikke kunde blive Præjudicat. Dette kan den umuligt blive, thi i Præmissen til Conclusionen er der ingen almindeligere Bestemmelse. Til Grund for Dommen ligger en Forestilling om hvad det vil sige at være i en exalteret og forvirret Sindstilstand, ved at finde denne Forestilling anvendelig paa Adler har man sluttet til, at han var i denne Tilstand, men man har intet Almindeligere fixeret, hvoraf der for Fremtiden uden videre skal sluttes Noget.

Lad os, mindende om Indholdet af Capitel 1, tænke Sagens Forhold anderledes for endnu engang at belyse den. Sæt en Lærer i Statskirken forkynd[te] sig at have haft en Aabenbaring, ved hvilken Frelseren havde meddeelt ham Noget; sæt der var end ikke for den skarpsindigste lagttagelse det mindste Indicium at opdage, som kunde tyde paa, at han var i en exalteret og forvirret Sindstilstand: hvad saa? Ja, uden videre

saa af dette hans Udsagn at slutte: ergo er han i en forvirret Sindstilstand, gaaer i al Evighed ikke an. Derimod mener jeg rigtignok, at det er ganske simpelt, at Statskirken i Qualitet af det Bestaaende, og som hvilende paa en aldeles bestemt, historisk forbigangen Aabenbaring, er berettiget til at afskedige ham; den særlige Extraordinaire med et Aabenbarings-Faktum maa ud af Geledet. Statskirken er berettiget til at afskedige ham uden Pension og uden at indlade sig paa alle de mange latterlige Hensyn, som det er forbeholdt vor Tids Philisterie at kunne tænke sammen med en Apostels, en Reformators Værdighed, at nemlig en Saadan foruden at være Apostel og Reformator tillige maa see paa, at han faaer et godt Embede, og i ethvert Tilfælde Pension. Statskirken er berettiget til at afskedige ham, dog mener jeg, at den aldrig vil komme i det Tilfælde i Sandhed at skulle gjøre Alvor deraf, fordi den sande Extraordinaire selv vil gjøre Skridtet, selv vil træde ud, indseende Nødvendigheden af at være stillet rigtigt. Det er som sagt Nonsens, at en Apostel vil være Lærer i en bestaaende Statskirke; Enhver der har Begreb om kvalitativ Dialektik vil let indsee dette. – Man vil nu atter fra dette Synspunkt see den tilfældige Særlighed ved Adlers Afskedigelse, af hvilken ene og alene følger, at Adler er bleven afskediget. Han er ikke bleven afskediget, fordi han har sagt sig at have haft en Aabenbaring; nei. Han er heller ikke bleven erklæret at være i en forvirret Sindstilstand, fordi han har sagt sig at have haft en Aabenbaring; nei. Men fordi det af forskellige Indicier blev betænkeligt med hans Sindstilstand, suspenderedes han; af hans Tilsvær og Concessioner blev det saa yderligere klart, at han var i en forvirret Sindstilstand, derfor er han bleven afskediget. Det var derfor baade skarpsindigt og i sin Orden, at Øvrigheden ordnede Spørgsmaalene til A. saaledes, at den spørger under N° 1, »om han erkjender at han har været i en exalteret og forvirret Sindstilstand, da han skrev og udgav hans »Prædikener« og »Studier«; og først derpaa under N° 2, »om han erkjender at det er sværmerisk at holde sig til saadanne Aabenbaringer som, til Exempel, den i Forordet til hans Prædikener beskrevne. Dette viser nemlig, at Øvrigheden construerer Indicie-Beviset for Adlers forvirrede Sindstilstand paa noget Andet end paa dette Udsagn om at have haft en Aabenbaring.

§ 2.

Adlers 4 sidste Skrifter.¹

Adler synes nu at ville være avanceret til eller nøies med at være Genie. Grund-Forvirringen ligger i, at han desuagtet lader som Ingenting, og mener sig at være i Identitet med sit Første, (ifølge hvilket han var den ved en Aabenbaring Kaldede, hvem en Lære blev betroet.) – Den kvalitative Forskjel mellem et Genie og en Apostel. – Selv om A. intet Første havde vilde han, blot betragtet som Forfatter af de 4 sidste Bøger være at karakterisere som et fortunlet Genie, hvilken Dom allerede Bøgernes Form foranlediger.

De sidste Ord af en Mand i Afskedens Øieblik have altid et eget Værd, indprente sig altid fastere i Hukommelsen. A^s sidste Ord (de sidste i den sidste Skrivelse af 5^e Juli 1845) indeholdt, som Læseren erindrer, et Haab, et skjønt og i ethvert Tilfælde tilforladeligt udtalt Haab, at han »ved i længere Tid at bearbejde og rolig udvikle Ideerne, for Fremtiden vilde see sig istand til« o: s: v.: Umiddelbart ovenpaa Udtalelsen af dette Haab fulgte hans Afskedigelse, der i Naade og med Pension – for Fremtiden entledigede ham fra hans Embede.

Begunstiget ved otium og ved Pensionen (thi qua Forfatter havde A. vel vanskeligt opnaaet en offentlig Understøttelse paa Grund – af Duelighed; men maaskee kan ogsaa Uduelighed rigtigt betragtes som en væsentligere Qvalification – til Understøttelse) forholdt A. sig i eet Aars Tid stille, formodentligen dog som der staaer om Odysseus βυσσοδομευων; thi i Forsommeren 1846 traadte han ganske uventet op i Adresseavisen med 4 nye Bøger paa eengang. 4 Bøger paa eengang! Indføres denne Skik almindeligere, saa er derved rigtignok Myntfoden for det at være Forfatter skruet overordentlig op. Naar der da fremtidig tales om, at En er bleven Forfatter, maa man strax spørge: er det af 1 eller af 4 Bøger – saaledes inddeles Paschaer i dem af 1 og dem af 3 Hestehaler, Barberer i dem med 1 og dem med 3 Bækkener. At udgive 3 4 Bøger paa eengang er noget saa paafaldende, at en væsentlig Forfatter, selv om han havde dem færdige, vel vilde undgaae, hvad der let kan tildrage sig en aldeles forkeert Art af Opmærksomhed og hvad der, betragtet som et Indfald, i det Høieste kan have lidt Fortryllende første Gang det realiseres, ikke første Gang af den Enkelte, men første Gang i den lille Verden, hvor En som Forfatter hører hjemme. Og alligevel maa det dog gjelde for enhver virkelig Forfatter, at han til at gjøre noget Saadant maa have særdeles Grunde. Subjektivt maa han blive sig en Ungdoms Kraft bevidst, der vil tillade ham efter en ordentlig Maalestok at realisere en Opgave, som i den Grad udæsker Critikens Misundelse; maaskee forstærkes hans impetus endog ved noget Tilfældigt, ved den veemodige Bevidsthed, at de ydre Begunstigelser i Vilkaar kun en kort Tid vil tillade ham at arbeide efter en saadan næsten altfor stor Maalestok; maaskee kræver hans Stræben selv den intensive Hurtighed, for, om muligt, ligesom paa eengang eller dog i den kortest mulige Tid at faae

fremstillet, hvad der ved i mindre Stykker at fordeles paa en længere Tid vilde blive noget Andet, idet den enkelte Deel kom til at hævde en anarchisk Selvstændighed, og det Hele kom til at bære Præg af Forfatterens tilfældige Forandring i Aarenes Løb. Men hovedsagligen maa dog de 4 Bøger objektivt have en dybere Hensigt, jeg tænker mig denne fE: om muligt maieutisk fra forskellige Sider paa eengang at bespænde et vist Terrain. Det maa da være Forfatteren af de 4 Bøger vigtigt, ham en halvdigterisk Kunst-Opgave, at hver Bog, som væsentlig i sig selv er forskjellig fra de andre, charakteristisk holdes ude fra de andre, Forfatteren maa digterisk vide at understøtte Illusionen, der har sit væsentlige Tilhold i den enkelte Bogs særlige Udgangspunkt, han maa selv ved Avertissementet see at splitte ad; saa Indtrykket af de 4 Bøger paa eengang egentligen er et Produkt af Læserens Selvvirksomhed; saa fremfor Alt Ingen er forpligtet til at vide, at det er 4 Bøger paa eengang; saa den Kunstforstandige, hvis han udenom faaer at vide at det er een Forfatter, dog kan have en vis Fornøjelse af at entrere paa Illusionen: at der ikke er 4 Bøger af een Forfatter men 4 Forfattere; saa den ene og samme da ikke kommer til endog i Adresseavisen at præsentere og faldbyde sig som Forfatter af 4 Bøger paa eengang. Paa en saadan mere kunstnerisk Maade er det ogsaa gjort engang, for ikke længe siden, i dansk Literatur; jeg havde idetmindste ikke ventet saa hurtigt at faae Mindet derom opfrisket – og saa parodisk. 4 Bøger paa eengang, den ene dediceret til Faderen, alle med Adlers fulde Navn paa, alle væsentligen i den samme Form væsentligen handlende stundom næsten ordret om det Samme, kort 4 Alen af eet Stykke, men hver Alen for sig og Adlers fulde Navn paa! Der skjønnes ikke at være Spor af nogen fornuftig Grund til at gjøre 4 Bøger; skal noget saadant Skrevent en saadan Rundenoms-Frembringelse udgives, kan det saa vist godt Alt sammen løbe i eet Bind, og skal det ved Udgivelsen deles, kan der lige saa godt blive 12 Bøger som 4 Bøger. Der er heller ingen fornuftig Grund til den eneste Afvexling, som A. har forsøgt, og vel at mærke paa den ene Bogs Titelblad, ved at kalde den: Forsøg til en kort Fremstilling, thi væsentligen ere alle hans Bøger lige lange og lige korte, forsaavidt de alle (den længste og den korteste) falde ind under Bestemmelsen: den tilfældige Længde. Dersom saaledes A., for ret at gjøre Afvexlingen iøinefaldende, paa Titelbladet af den volumineuse »Studier og Exempler« beskedent havde tilføiet: Forsøg til en lang Bog, saa vilde man dog trods Beskedenheden og den umiskjendelige Stræben, hvilken vi overlade andre Critici at opmuntre, være berettiget til at sige om Bogen, at den trods Længden, som Bog betragtet, væsentligen er kort. Hvad der udgiver sig for at være en Bog kan ikke udenvidere, som Alenware gjør det, gaee ind under Bestemmelsen af Længde og Korthed; det maa først godtgjøre sig at være en Bog. Det er med en Bog ligesom med det grammaticalske Begreb: et Punktum. 2 Linier Forsætning uden Eftersætning er ikke et kort Punktum; en heel Side Forsætning uden Eftersætning er ikke et langt Punktum; baade det Første og det Sidste har som Punktum betragtet kun den tilfældige Længde og ere derfor væsentligen lige lange og lige korte. For at Noget skal kaldes »en kort Fremstilling« maa det væsentligen have Afrundethedens Bestemmelse, og netop bevise sin Korthed derved, at det, indenfor et saa lille spatium dog faaer i forkortet eller formindsket Maalestok det Hele væsentligen gjengivet. Derimod kan 3 Ark godt være en lang Sladder, og 30 Ark Sladder meget rigtigt kaldes en kort Bog. I Forhold til den første Frembringelse kan den paagjeldende Forfatter sige: »at det blev saa langt, fordi han ikke havde Tid til at skrive kort«; og i Forhold til den sidste vil den paagjeldende Forfatter kunde sige: »at den blev saa kort et Stykke, fordi han ikke havde længere Tid til at skrive, da han skulde udgive«; havde han haft længere Tid, saa skulde Bogen nok være bleven – ja her standser det, var den saa bleven længere eller var den bleven kortere. Og nu Adler! Hans Haab er jo »ved i længere Tid at bearbejde og roligen udvikle Ideerne for Fremtiden o: s: v:«. Dog hvad end Fremtiden, hvilken A. altid kan holde sig til, skal bringe.: Den der critisk holder sig til det Afsluttede og Foreliggende, han maa tilstaae, at A^s Bøger er en egen Art Frembringelse, en næsten ængstelig Art Frembringelse. Naar en Præst lykkeligt og vel er arriveret ind i 3^{die} Moment af sin Prædiken, og allerede er saa langt henne i det, at man, ifølge det Kjendskab man har til det geistlige Foredrags Proportioner, med temmelig Sikkerhed tør antage, at han er ifærd med at snurre ud og skal til at sige Amen – da kan det være Ængstende, naar han, istedetfor at udtale det betydningsfulde Amen, pludselig bliver snaksom og føier det ene Punktum til efter det andet, medens den forstandige Tilhører maa sige, at væsentligen er Talen forbi og væsentligen er der sagt Amen. Dette er et Exempel paa den tilfældige Længde, kjendelig paa, at den begynder der, hvor der væsentligt seet skulde siges Amen. Man har Exempler paa Folk, der, generede og generende, kan blive siddende hos En i hele Timer blot fordi de genere sig ved at gaee: saaledes er det maaskee ogsaa Tilfældet med en saadan Præst, at han, efter først at have generet sig ved at bestige det høitidelige Sted, nu generer sig ved at sige Amen og ved at gaee ned igjen. Men i ethvert Tilfælde den Prædiken, som egentligen ret tager paa med at begynde der hvor der skulde siges Amen, ligesom og det Besøg, der ret tager sin Begyndelse, naar det Øieblik er indtraadt da man skulde gaee: ere begge Exempler paa den tilfældige Længde, hvis Kjende her er den negative Bestemmelse, at begynde hvor man skulde høre op. Men den væsentlige samme negative Bestemmelse er det: at begynde førend Begyndelsen, det er førend den ideelle Slutnings Ryk har betydet En: nu kan Du begynde. Dersom saaledes et Menneske uden endnu at have vundet Klarhed og Modenhed nok til at skrive en Bog vilde begynde paa at skrive Forordet til den Bog (han endnu ikke kunde skrive), saa vilde dette Forord falde ind under Bestemmelsen: den tilfældige Længde. Og dette er netop Adlers Tilfælde som Forfatter, at han er begyndt førend Begyndelsen. Hiin oftere og i længere Tid omtalte »længere Tid« ved hvis rette Benyttelse Adler »for Fremtiden« haaber (dette er et Præsens i den historiske Stiil) »at kunne lade Ideerne udfolde sig i en mere passende Form o: s: v:«, maa enten ikke endnu være indtraadt, eller ikke have været lang nok, eller ikke være rigtigt benyttet. A. er begyndt førend Begyndelsen, og derfor ligger hans Frembringelser indenfor Bestemmelsen: den tilfældige Længde. De samtlige 3 nye Bøger (thi den 4de indeholder Vers) er et Agregat

af tumultuariske Aphorismer, hvis Begyndelse er tilfældig, hvis faktiske Strækning er uden τέλος, hvis mulige Fortsættelse kan blive ved i det Uendelige.

At angive Bøgernes Indhold er vistnok en Umulighed; derimod kan man maaskee karakterisere dem ved at minde om et Vers af Horatz, naar dette forstaaes paa en egen Maade: dum¹ meam canto Lalagen et ultra terminum vagor curis expeditis; thi oftere er det rigtignok uden for Furen, paa hiin Side – (ultra terminum), at A.; fritaget for alle Forfatter-Bekymringer (curis expeditis) i Sorgløshed drøsser om (vagatur), nynnende om sin Lalage. Som En der i en landlig Egn ganske overlader sig til sig selv og til Spadseringens Ubestemte, nu forelsker sig i eet Indtryk nu i et andet, nu gjør et Hop af Glæde, nu et Længde-Spring for Moerskab, nu igjen staaer stille og grunder, nu er virkelig dybsindig og saa igjen temmelig smagløs og fad: saaledes drøsser A. som Læser om i Bibelen. Naar saa et Bibelsted tiltaler ham, saa skriver han Noget om det, og saa gaaer han om ad en anden Gade; stundom mærker han sig Noget maaskee for en anden Gangs Skyld til eget Brug, men ogsaa dette gives ud med. Under alt dette glemmer han dog ikke sin Lalage. Ved Lalage skal der i Forhold til hvo der fortolker Oden kunne forstaaes meget forskellige Ting; fra min Skoletid erindrer jeg, at Rector derved forstod: Livets uskyldige Glæder. Ved Adlers Lalage maa forstaaes hiin ham (ved en Aabenbaring) meddeelte Lære, som han snart fortolker, snart afcopierer, thi om han end synes at have ganske glemt at Læren er ham meddeelt ved en Aabenbaring, saa har han dog ikke glemt Læren, Ordene, der snarere have satte sig altfor faste i hans Hoved. – Dersom det at være kaldet ved en Aabenbaring maa i høieste og dybeste Forstand gjøre en Mand alvorlig: saa er det rigtignok besynderligt, at see en Saadan, der i Distraction maa have glemt Aabenbaringen, ligesom man kan glemme sin Hat og ligesom meget distraite Folk kan glemme deres Hoved, nu gebærde sig som en Eventyrer i religieus Stiil, en mystisk vandrende Ridder, en Omreisende, eller som En der uden Maal og Meed gjør sig Motion i Bibelen for Motionens Skyld, en der væsentligen uden Engagement søger og finder og søger og smaasnakker – og den Mand er kaldet ved en Aabenbaring! Dersom det at være kaldet ved en Aabenbaring maa i høieste og dybeste Forstand gjøre en Mand til den nidkjære, virksomme Tjener, der griber handlende ind i Livet som den i eminent Forstand kaldede Arbejder: saa er det jo rigtignok besynderligt at see en saadan Kaldet (der dog lader som Ingenting, og lader som var Alt i sin Orden med Identiteten) forvandlet til en Otiosus, der snart har som et Fruentimmerarbejde at pille ved, snart med et humoristisk Sving paa Hatten a la een og anden af Pseudonymerne, reflekterer over Dit og Dat og over sig selv, og over det Rystende i den bange Jonas⁵ blege Skikkelse, og saa igjen melodisk lader sig høre paa den erotiske Rør-Fløite.

1. Anm Det Ord: dum angiver Tiden. Naar skriver Adler disse mange Bøger? Svar han skriver dem: Imedens. Et saadant abstrakt Imedens angiver blot Tidens abstrakte Forsvinden; det er medens hiin »længere Tid« (ved hvis rette Benyttelse o: s: v:) forsvinder at Adler skriver de mange Bøger. Enhver væsentlig Frembringelse udfylder væsentligen Tiden; en virkelig Forfatter anvender 1 eller 2 eller 10 Aar af sit Liv til at skrive en Bog, men Adler skriver – imedens; medens Tiden gaaer (væsentligen ubenyttet) skriver Adler. Indenfor dette Imedens er ingen nærmere Tids-Angivelse mulig, det er umuligt at sige hvilket han har skrevet først, og hvilket sidst, det er Alt skrevet – Imedens.
(tilbage)

Det som nu i Særdeleshed er vigtigt for Opfattelsen af Adler er at der i disse sidste 4 Bøger aldeles ikke mere er Tale om hiint Aabenbarings-Faktum, eller om en fortsat Aabenbaring, eller om at Det og Det er skrevet under Aandens umiddelbare Indskydelse. Men selv antaget, at det Sidste er i sin Orden, forsaavidt A. ikke senere har haft en Aabenbaring eller senere fundet Anledning til at gjøre Distinctionen mellem hvad der er Aandens og hvad der er hans Eget: saa kan dog vel hiint Aabenbarings-Faktum i Forordet til hans Prædikener ikke lægges uden videre til en Side, som en Pige lægger Bal-Pynten hen. Læren, som er ham meddeelt, kommer han rigtignok ofte tilbage paa, men der er ikke Tale om, at den er ham meddeelt ved en Aabenbaring, han argumenterer ikke derfra til dens guddommelige Myndighed, han paaberaaber sig ikke dette Beviis for dens Sandhed, han hævder sig ikke selv i Kraft deraf som Den, der har guddommelig Myndighed. Og dog er, som viist blev i Indledningen til denne Bog, det at Læren er ham meddeelt ved en Aabenbaring det Afgjørende, det som kategorisk rykker den hele Sag og det hele Forhold ind i en ganske anden Sphære end den, i hvilken Mag. Adler med samt hans Lære kan høre hjemme. Men saa forunderligt er det, at hvad ellers Den, der har en aabenbaret Lære at meddele, minder alle Andre om atter og atter: at den er aabenbaret, det har A. i Forhold til sin aabenbarede Lære selv ligesom glemt, og jeg maa bestandig minde ham om, at det jo, ifølge hans eget Udsagn, er en aabenbaret Lære.

Dog maaskee befinder (Hegelianeren, senere Apostelen) Adler sig med samt sin aabenbarede Lære i et nyt Stadium, og er nu fra det Umiddelbare (saaledes kaldes en Aabenbaring i det hegelske tilslørende Sprog) traadt ind i Reflexionen, og forstaaer nu Aabenbaringen, saa han altsaa nu paa hegelsk Viis gaaer videre, og ikke bliver staaende ved Aabenbaringen – ved den Aabenbaring, han selv har haft. See, den Gang da Christendommen kom ind i Verden, da forkyndte den sig at være en Aabenbaring og har stadigt vedstaaet

det; men saa gik Tiden, vi bleve efterhaanden alle Christne saadan paa Slump, og saa mange Aarhundreder derefter lever der en Slægt (i den geographiske Christenhed), som vil mene, at forstaae og begribe Aabenbaringen. Den samme aabenbarede Lære bliver altsaa behandlet af ganske Forskjellige, af en Slægt, der ved mange Aarhundreder er fjernet fra hiint Første. Men den ene og samme Mand, der har forkyndt sig at have haft en Aabenbaring, han maa dog vel vide Beskeed om hvilket der er hvilket betræffende den Aabenbaring, der blev ham til Deel: han maa enten staae fast ved at det var og er en Aabenbaring, og i saa Fald tale og handle og skrive i Medfør der af, eller han maa sige, at nu har han forstaaet og begrebet den. Dog lidt Forsigtighed, hvad kan han vel have forstaaet? Har han forstaaet, at det ingen Aabenbaring var? Saa maa han jo tilbagekalde sit Første. Eller har han yderligere forstaaet, hvad han vel oprindeligen maa have forstaaet, siden han sagde det, at det jo var en Aabenbaring; saa maa han jo vedstaae det, argumentere ud deraf, handle i Overensstemmelse dermed, omdanne hele sin Existents i Forhold der til. Men fremfor Alt maa En, der vil være kaldet ved en Aabenbaring, med yderste Samvittighedsfuldhed befitte sig paa Redeliggjørelse; han maa ikke kaste en Aabenbaring fra sig som en Tyv kaster Kosterne fra sig, naar Politiet er efter ham – thi saa er han en forsætlig Bedrager, hvad A. visseligen ikke er; men han maa heller ikke lade det med Aabenbaringen staae saadan uforklaret hen, medens han, ladende som Ingenting, gaaer ad en anden Vei – thi saa er han confus.

I de 4 sidste Bøger, hvor der medens der er idelig Tale om Læren slet ikke mere er Tale om hiint Aabenbarings-Faktum, ved hvilken den blev meddeelt, eller om at Læren blev meddeelt ved en Aabenbaring, er der derimod næsten indtil Modbydelighed Tale om: Genie, Genie hist og Genie her, at Geniet er et uforklarligt Noget, at Geniet kan Ingen forstaae, at Geniet er det autodidaktiske Føl o: s: v:.

Vi ville standse herved, og see os nøie for, thi det synes tydeligt nok, at Resultatet af Adlers Hele bliver at han er Genie. Quel bruit pour une omelette! Ære være Geniet, dersom A. er et Genie, i Guds Navn jeg skal vist ikke misunde ham det. Men at begynde med at have haft en Aabenbaring, naar saa summa summarum bliver, at dette skal forstaaes saaledes, at han er Genie, at det Første maaskee skal være saadan hvad man kalder et rask Udtryk for at være Genie: ja, det er dog nok en hidtil uhørt Forvirrethed og Forvirring! Bestemmelsen Genie er dog vel en ganske anden og kvalitativ forskjellig fra den: ved en Aabenbaring af Frelseren at have modtaget en Lære! Det i Kraft af at være Genie, at have, om man saa vil noget Nyt at bringe, er dog vel, som liggende indenfor Immanentsens Sphære saa Nyheden altsaa kun kan betegne Reproduktionens Primitivitet, er dog vel noget Andet end og kvalitativt forskjelligt fra det ved en Aabenbaring af Frelseren at have modtaget en Lære! Vi tale om Geniets Primitivitet, dets Originalitet, men disse Bestemmelser eller denne Bestemmelse er dog vel ikke identisk med at have haft en Aabenbaring, ved hvilken Frelseren meddeelte den Kaldede en Lære!

See en vildfarende Exegese og Dogmatik har ganske rigtigt spillet Christendommen det Puds at gaae hen og forstaae Begrebet en Aabenbaring, eller gaae hen og begribe en Aabenbaring omtrent saaledes: en Aabenbaring det er Umiddelbarheden, det er det Geniale, noget genialt Noget, det Ny, Nyheden, Oprindeligheden, Primitiviteten o: s: v: A. gjør omtrent det Samme, men saa gjør han Lidt til, hvorved han, ironisk nok, erhverver den Fortjeneste: indirecte at gjøre hiin Exegesens og Dogmatiks Adfærd mod den christelige Aabenbaring iøinefaldende. A. begynder med at sige, at han selv har haft en Aabenbaring, og derpaa exegetiserer han i moderne Stiil over Begrebet Aabenbaring, o: handlende exegetiserer han ved nemlig at lade sit Første staae hen, og saa blive Genie, ladende som var der god Mening i dette Sammenhæng, eller som var der Mening i at Sammenhængen mangler. – Hvad er det den vildfarende Exegese og Spekulation har gjort for at forvirre det Christelige, eller hvorved den har forvirret det Christelige? Ganske kort og kategorisk nøiagtigt Følgende: den har rykket det Paradoxes Sphære tilbage i det Æsthetiske, og derved vundet, at enhver christelig Terminus, som ved at blive i sin Sphære er kvalitativ Categorie, nu i en reduceret Tilstand kan gjøre Tjeneste som et aandrigt Udtryk, der betyder saadan allehaande. Men den vildfarende Exeget og Dogmatiker har ikke tillige selv sagt sig at have haft en Aabenbaring; dette er forbeholdt A. Han kan, ja det er som der staaer i Verset: »hvem kan bedst? Det kan vor Præst.«

Alt det Meget som A. forklarer om Geniet er ganske rigtigt Æsthetik, og noget af det vilde være ganske rigtigt, hvis han ikke havde et Første: at være kaldet ved en Aabenbaring. I hans Forklaringer af Geniet findes der intet Spor til, at han paa nogen Maade har, kategorisk forstaaet, Forestilling om det Christeliges kvalitative og specifikke Eiendommelighed, og det uagtet han bruger Christi Navn idelig, ja uagtet han vil have haft en Aabenbaring af Frelseren. Naar det Paradoxes^s Sphære afskaffes eller tilbageforklares i det Æsthetiske, saa bliver en Apostel hverken mere eller mindre end et Genie, og saa god Nat Christendom! Aandrigthed og Aand og Aabenbaring og Oprindelighed og Kaldelse af Gud og Genialitet og en Apostel og et Genie: alt dette kommer da til saa omtrent at løbe ud paa Eet og det Samme. Saaledes har en vildfarende Videnskab forvirret Christendommen, og fra Videnskaben har Forvirringen igjen sneget sig ind i det religieuse Foredrag, saa man ikke sjeldent hører Præster, som i al videnskabelig Troskyldighed bona fide prostituere Christendommen. De tale i høie Toner om Apostelen Pauli Aandrigthed, om hans skønne Lignelser o: s: v: – lutter Æsthetik. Skal Paulus betragtes som Genie, saa seer det galt ud for ham, kun præstelig Uvidenhed kan falde paa æsthetisk at anprise ham, fordi den præstelige Uvidenhed ingen Maalestok har, men tænker som saa: naar man blot siger noget Godt om Paulus, saa er det godt. En saadan godmodig og

velmenende Tankeløshed har sin Grund i at Taleren ikke er tugtet op ved den qualitative Dialektik, der vilde lære ham, at en Apostel just ikke er tjent med, at der bliver sagt noget Godt om ham, naar det er galt, saa han bliver anerkjendt og beundret for at være hvad der er det Ligegyldige og hvad han væsentligen ikke er, og derover glemmes hvad han væsentligen er. En saadan tankeløs Veltalenhed kunde lige saa godt falde paa at rose Paulus som Stilist og Sprogkunstner, eller endnu bedre, da det er bekjendt, at Paulus tillige drev et Haandværk, paastaae, at hans Arbejde som Teltmager skal have været saa fuldendte Mesterværker, at ingen Tapetmager hverken før eller senere har kunnet gjøre noget saa fuldendt – thi naar man blot siger noget Godt om Paulus, saa er Alting godt. Som Genie kan Paulus hverken udholde Sammenligning med Plato eller med Shakspeare; som Forfatter af skjønne Lignelser kommer han temmelig langt ned, som Stilist er han et aldeles obscuret Navn – og som Tapetmager, ja det maa jeg sige, jeg veed ikke, hvor høit han i denne Henseende kan komme. See, denne Alvorlighed gjør man altid rigtigst i at forvandle til Spøg, og saa kommer Alvoren, Alvoren: at Paulus er Apostel; og som Apostel har han slet intet Svogerskab hverken med Plato eller Shakspeare eller Stilister og Tapetmagere, de ere alle (Plato lige saa fuldt som Tapetmager Hansen) uden nogen Sammenligning med ham.

Et Genie og en Apostel er det kvalitativt Forskjellige, ere Bestemmelser som høre hjemme hver i sin qualitative Sphære. a) Bestemmelsen Genie ligger indenfor Immanentsen; Geniet kan derfor vel have noget Nyt at bringe, men dette forsvinder igjen i Slægtens almindelige Assimilation, ligesom den Different's Genie forsvinder saasomt man tænker Evigheden. Bestemmelsen Apostel ligger indenfor Transcendentsen, han har paradox noget Nyt at bringe, hvis Nyhed, netop fordi den er væsentlig paradox og ikke en Anticipation i Forhold til Slægtens Udvikling, bliver bestandigt; en Apostel bliver i al Evighed en Apostel og ingen Evighedens Immanents sætter ham paa væsentligen lige Linie med alle andre Mennesker, fordi han er væsentlig paradox forskjellig fra alle andre. – b) Et Genie er hvad han er ved sig selv: ved det han er i sig selv; en Apostel er hvad han er ved sin guddommelige Myndighed. – Dette Sidstes Tydeliggjørelse er især af Vigtighed i vor Tid, hvorfor jeg skal dvæle udførligt derved.

a). Al Tænken aander i Immanentsen, hvorimod det Paradoxe og Troen danner en kvalitativ Sphære for sig. Immanent er, i Forholdet mellem Menneske og Menneske qua Menneske, enhver Different's for den væsentlige og evige Tænkning et Forsvindende, et Moment, der momentant vel har sin Gyldighed, men væsentligen forsvinder i Evighedens væsentlige Lighed. Genie er, som Ordet selv siger (ingenium, det Medfødte; Primitivitet, primus; Originalitet origo; Oprindelighed o: s: v:) Umiddelbarheden, Naturbestemmelsen; Geniet fødes. Allerede længe førend der kan være Tale om, hvorvidt Geniet nu vil henføre sin sjeldne Begavethed til Gud eller ikke, er det Genie, og er Genie, selv om det i en senere Tid ikke gjør det. Med Geniet kan der foregaae den Forandring, at det udvikler sig til at være hvad det $\kappa\alpha\tau\ \delta\upsilon\nu\alpha\mu\upsilon$ er, at det kommer i bevidst Besiddelse af sig selv. Forsaa vidt man, for at betegne det Ny et Genie kan have at bringe, bruger Udtrykket paradox, bruges dette her kun i uvæsentlig Forstand om det transitoriske Paradox, om Anticipationen der fortætter sig til noget Paradox, hvilket dog igjen forsvinder. Et Genie kan i sin første Meddelen være paradox, men jo mere han kommer til sig selv jo mere forsvinder det. Et Genie kan maaskee være et Aarhundrede forud for sin Tid og derfor staae som et Paradox, men tilsidst vil Slægten dog saaledes assimilere sig dette eengang Paradoxe, saa det ikke mere er paradox. Geniets Paradoxhed og Paradoxe er ikke den væsentlige Paradoxhed. – Anderledes med en Apostel. Ordet selv tyder paa Forskjellen, en Apostel fødes ikke, en Apostel er en Mand der af Gud kaldes og beskikkes af ham sendes i Ærinde. En Apostel udvikles ikke saaledes, at han successivt bliver hvad han $\kappa\alpha\tau\ \delta\upsilon\nu\alpha\mu\upsilon$ er, thi forud for det at blive til en Apostel gaaer ingen potentiel Mulighed; ethvert Menneske er væsentligt lige nær til det. En Apostel kan aldrig saaledes komme til sig selv, at han bliver sig sit Apostel-Kald bevidst som et Moment i sin egen Livs-Udvikling. Apostel-Kaldet er et paradox Faktum som i første og sidste Øieblik af hans Liv staaer paradox udenfor hans personlige Identitet med sig selv. En Mand er maaskee forlængst kommen til Skjels-Aar og Alder, har bevidst overtaget sit Liv i Forhold til dettes Naturbestemmelse, er et selvbevidst og udviklet Menneske: da bliver han kaldet til Apostel. Han bliver ved dette Kald ikke et bedre Hoved, han faaer ikke mere Phantasie, ikke større Skarpsindighed o: s: v.; ingenlunde, han bliver sig selv, men ved det paradoxe Faktum bliver han af Gud sendt i et bestemt Ærinde. Ved dette paradoxe Faktum er Apostelen i al Evighed gjort paradox forskjellig fra alle andre Mennesker. Det Ny han kan have at forkynde, er det væsentlige Paradoxe. Hvor længe det end bliver forkyndt i Verden, det bliver væsentligen lige Nyt og lige paradox; ingen Immanents kan assimilere sig det. Apostelen forholdt sig jo ikke som det ved Naturbegavelse udmærke[de] Menneske, der var forud for sin Samtid, han var maaskee hvad vi kalde et eenfoldigt Menneske; men ved et paradox Faktum blev han kaldet til at forkynde dette Ny. Selv om Tænkningen vilde mene at kunne assimilere sig Læren: Maaden paa hvilken Læren kom ind i Verden kan den ikke assimilere sig, thi det væsentlige Paradox er netop Protesten mod Immanentsen. Men Maaden paa hvilken en saadan Lære kom ind i Verden er netop det qualitative Afgjørende, hvad kun ved Sviig eller ved Tankeløshed kan oversees.

b). Et Genie vurderes reent æsthetisk efter hvad hans Indhold hans Vægtfylde befindes at være; en Apostel er hvad han er ved at have guddommelig Myndighed. Den guddommelige Myndighed er det qualitative Afgjørende. Det er ikke ved æsthetisk eller filosofisk at vurdere Lærens Indhold, at jeg skal eller kan komme til det Resultat: ergo er Den, der har foredraget denne Lære, kaldet ved en Aabenbaring, ergo er han en Apostel. Forholdet er lige omvendt. Den ved en Aabenbaring Kaldede, hvem en Lære betroes,

Apostelen argumenterer fra at det er en Aabenbaring, fra, at han har Myndighed. Jeg skal ikke høre paa Paulus, fordi han er aandrig eller mageløs aandrig, men jeg skal bøie mig under Paulus, fordi han har guddommelig Myndighed; og i ethvert Tilfælde maa det blive Paulus^s Ansvar, at han sørger for at han frembringer dette Indtryk, hvad enten nu Nogen vil bøie sig under hans Myndighed eller ikke. Paulus skal ikke beraabe sig paa sin Aandrigthed, thi saa er han en Nar; han skal ikke indlade sig paa en reen æsthetisk eller filosofisk Discussion af Lærens Indhold, thi saa er han Distract. Nei, han skal beraabe sig paa sin guddommelige Myndighed, og netop ved den, medens han villigt offerer Liv og Alt, forhindre alle næsviise æsthetiske og filosofiske Ligefremheder mod Lærens Indhold og Form. Paulus skal ikke anbefale sig og sin Lære ved Hjælp af de skjønne Billeder, omvendt skulde han vel sige til den Enkelte: hvad enten nu Lignelsen er skjøn eller den er luvslidt og afdanket, det er lige meget, Du skal betænke, at Det jeg siger er mig betroet ved en Aabenbaring, saa det er Gud selv eller den Herre Jesus Christus der taler, og Du skal ikke formastelig indlade Dig paa at criticere Formen. Jeg kan ikke, jeg tør ikke tvinge Dig til at lyde, men jeg gjør Dig, gennem Din Samvittigheds Forhold til Gud, evigt ansvarlig for Dit Forhold til denne Lære derved, at jeg har forkyndt den som mig aabenbaret og altsaa forkyndt den med guddommelig Myndighed.«

Myndigheden er det kvalitativt Afgjørende. Eller er der ikke, endog blot indenfor det menneskelige Livs Relativitet, om den end immanent forsvinder, en Forskjel mellem et Kongebud og en Digters eller en Tænkers Ord? Og hvilken er Forskjellen, uden den, at Kongebudet har Myndighed, og derfor forbyder al æsthetisk og kritisk Næsviished med Hensyn til Form og Indhold. Digteren, Tænkeren derimod har, end ikke indenfor denne Relativitet, nogen Myndighed, hans Udsagn vurderes reent æsthetisk eller filosofisk ved at vurdere Indhold og Form. Men hvad er det vel der fra Grunden har forvirret det Christelige, uden det, at man først i Tvivlen saa noget nær er bleven uvis om der er en Gud til, og saa, at man i Oprørskhed mod alle Autoriteter har glemt hvad Myndighed er og dens Dialektik. En Konge er saaledes sandselig til, at man sandseligt kan forvise sig derom, og gjøres det fornødent kan dog maaskee Kongen ret sandseligt forvise En om, at han er til. Men saaledes er Gud ikke til. Dette har Tvivlen benyttet til at bringe Gud paa lige Linie med alle Dem, som ingen Myndighed har, paa lige Linie med Genier, Digttere og Tænkere, hvis Udsagn slet og ret blot vurderes æsthetisk eller filosofisk, og dersom det saa er godt sagt, saa er Manden Genie – og dersom det saa er ualmindeligt og særdeles godt sagt, saa, saa er det Gud der har sagt det!!! Paa den Maade practiseredes Gud egentligen udenfor. Hvad skal han gjøre? Standser Gud et Menneske paa hans Vei, kalder ham ved en Aabenbaring, og sender ham udrustet med guddommelig Myndighed til de øvrige Mennesker: da sige disse til ham: fra hvem er Du? Han svarer: fra Gud. Men see Gud kan nu ikke paa en saadan sandselig Maade hjælpe sin Udsending som en Konge kan det, der giver ham Soldater eller Politie-Betjente med, eller hans Ring, eller hans Haandskrift som Alle kjende, kort Gud kan ikke være Menneskene til Tjeneste med at skaffe dem en sandselig Vished for at en Apostel er en Apostel – dette vilde ogsaa være Nonsens. Selv Miraklet, hvis Apostelen har denne Gave, giver ingen sandselig Vished; thi Miraklet er Troens Gjenstand. Og desuden er det da Nonsens at faae sandselig Vished om at en Apostel er en Apostel (den paradoxe Bestemmelse af et Aands Forhold), ligesom det er Nonsens at faae sandselig Vished om at Gud er til, da jo Gud er Aand. Altsaa Apostelen siger at han er fra Gud. De Andre svare: ja saa, saa lad os see, om Din Læres Indhold er guddommelig, thi saa ville vi antage den, samt at den er Dig aabenbaret. Paa den Maade er baade Gud og Apostelen narret. Den Kaldedes guddommelige Myndighed skulde netop være det sikke Værn, der betryggede Læren og holdt den paa det Guddommeliges majestætiske Afstand fra Næsviigheder, istedenfor maa Lærens Indhold og Form lade sig recensere og oversnøfle – for at man ad den Vei kan komme til det Resultat, om det nu var en Aabenbaring eller ikke; og imidlertid maa formodentligen Apostelen og Gud vente i Porten eller hos Portneren, indtil Sagen bliver afgjort af de Vise paa 1ste Sahl. Den Kaldede skulde efter Guds Bestemmelse bruge sin guddommelige Myndighed til at jage alle Næsvise bort, der ikke vil lystre men raisonere; og istedenfor faae Menneskene i en Fart Apostelen forvandlet til en Examinand, der saadan kommer tiltorvs med en ny Lære.

Hvad er da Myndighed? Er Myndighed Lærens Dybsind, dens Fortrinlighed, dens Aandrigthed? Ingenlunde. Dersom Myndighed saaledes blot skulde betegne i en anden Potens eller redupliceret, at Læren er dybsindig: saa er der netop ingen Myndighed; thi hvis da en Lærende heelt og fuldt ved Forstaaelsen tilegnede sig denne Lære, saa blev der jo ingen Forskjel tilbage mellem Læreren og den Lærende. Myndighed er derimod Noget, som bliver uforandret, som man ikke kan erhverve ved paa det fuldeste at have forstaaet Læren. Myndighed er en specifik Oualitet der træder til andetstedsfra og netop kvalitativt gjør sig gjeldende, naar Udsagnets eller Gjerningens Indhold æsthetisk er sat i Indifferents. Lad os tage et Exempel, saa simpelt som muligt, hvor dog Forholdet viser sig. Naar Den der har Myndigheden til at sige det, siger til et Menneske: gaae!; og naar Den der ikke har Myndigheden siger: gaae!: saa er jo Udsagnet (gaae!) og dets Indhold identisk, æsthetisk vurderet er det om man saa vil lige godt sagt, men Myndigheden gjør Forskjellen. Dersom Myndigheden ikke er det Andet (το ετερον), dersom den paa nogen Maade blot skulde betegne en Potenseren indenfor Identiteten saa er der netop ingen Myndighed. Dersom saaledes en Lærer er sig begeistret bevidst at han selv eksisterende udtrykker og har udtrykt med Opoffrelse af Alt den Lære han forkynder: saa kan denne Bevidsthed vel give ham en vis og en fast Aand, men det giver ham ikke Myndighed. Hans Liv som Beviis for Lærens Rigtighed er ikke det Andet (το ετερον) men er en simpel Fordoblelse. Det at han lever efter Læren beviser ikke at den er rigtig; men fordi han selv er overbeviist om Lærens Rigtighed derfor lever han efter den. Derimod, hvad enten en Politie-Officiant fE er en Slyngel eller han er en retskaffen Mand, saasart han er i Function har han Myndighed.

For nærmere at belyse dette for den paradox-religieuse Sphære saa vigtige Begreb: Myndighed, skal jeg forfølge Myndighedens Dialektik. I Immanentsens Sphære lader Myndigheden sig slet ikke tænke, eller den lader sig kun tænke som forsvindende.¹ Forsaavidt der da i de politiske, borgerlige, sociale, huslige, disciplinaire Forhold er Tale om Myndighed eller Myndighed udøves, er Myndigheden dog kun et transitorisk Moment, et Forsvindende, der enten allerede i Timeligheden senere forsvinder, eller forsvinder forsaavidt Timeligheden og Jordlivet selv er et transitorisk Moment, der forsvinder med alle dens Differentser. Til Grund for ethvert Forhold mellem Menneske og Menneske qua Menneske kan kun tænkes at ligge Forskjelligheden indenfor Immanentsens Identitet, det er den væsentlige Lighed. Det ene Menneske kan ikke tænkes (saa hører al Tænkning op, som den ganske consequent gjør det, i det paradox-religieuses og Troens Sphære) ved en specifik Qvalitet at være forskjellig fra alle andre. Alle menneskelige Differentser mellem Menneske og Menneske qua Menneske forsvinde for Tænkningen som Momenter i Identitetens Totale og Qvalitet. I Momentet skal jeg være saa god at respektere og lystre Differentserne; men det er mig tilladt, religieust at opbygges ved den Vished, at i Evigheden forsvinder Differentserne, den der udmærker mig og den der nedtrykker mig. Som Undersaat skal jeg ære og lyde Kongen med udeelt Sjel, men det er mig tilladt religieust at opbygges ved den Tanke, at væsentligen er jeg Borger i Himlen, og at jeg, hvis jeg engang der træffer sammen med den afdøde Majestæt, da skal jeg ikke være forpligtet i undersaatlig Lydighed mod ham.

1. Anm. Maaskee erindrer dog een og anden Læser, at jeg altid har brugt det Udtryk om mig qua Forfatter, at jeg er uden Myndighed, og brugt det saa eftertrykkeligt, at det som en Formular er gjentaget i ethvert Forord. Selv om jeg da ingen Gavn har stiftet som Forfatter: jeg har idetmindste gjort alt Muligt for dog endeligen ikke at forvirre det Høieste og det Helligste. Jeg er et stakkels enkelt Menneske; er jeg, som Nogle mene, lidt af et Genie, saa vilde jeg derom sige: blæse være med det. Men en Apostel er i al Evighed qvalitativt lige saa forskjellig fra mig som fra det største Genie der har levet og fra det dumme Menneske, der har levet. (tilbage)

Saaledes altsaa med Forholdet mellem Menneske og Menneske qua Menneske. Men mellem Gud og Mennesket er der en evig væsentlig qvalitativ Forskjel, hvilken ingen uden en formastelig Tænkning kan lade forsvinde i den Blasphemie, at Gud og Menneske vel i Endelighedens transitoriske Moment differentiere sig, saa det bør sig Mennesket her i dette Liv at lyde og tilbede Gud, men i Evigheden skulde Forskjellen forsvinde i den væsentlige Lighed, saa Gud og Mennesket blev Ligemænd i Evigheden, ligesom Kongen og Kammertjeneren.

Mellem Gud og Mennesket er og bliver der altsaa en evig, væsentlig, qvalitativ Forskjel. Det paradox-religieuse Forhold (hvilket ganske rigtigt ikke lader sig tænke men kun tro) fremkommer da, naar Gud beskikker et enkelt Menneske til at have guddommelig Myndighed vel at mærke i Forhold til det ham af Gud Betroede. Den saaledes Kaldede forholder sig ikke i Forholdet: Menneske til Menneske qua Menneske; han forholder sig ikke i en qvantitativ Different (som Genie, udmærket Begavet o: s: v:) til andre Mennesker. Nei, han forholder sig paradox ved at have en specifik Qvalitet, som ingen Immanents kan tilbagekalde i Evighedens Lighed, thi den er væsentlig paradox og efter Tænkningen (ikke før, foran Tænkningen) mod Tænkningen. Har en saadan Kaldet en Lære at bringe efter guddommelig Ordre, og et andet Menneske, lad os tænke det, af sig selv og ved sig selv udfandt det Samme: saa blive disse Tvende dog i al Evighed ikke Lige; thi den første er ved sin paradox specifikke Qvalitet (den guddommelige Myndighed) forskjellig fra ethvert andet Menneske, og fra den immanent til Grund for alle andre menneskelige Differentser liggende Bestemmelse af den væsentlige Lighed. Bestemmelsen »en Apostel« hører hjemme i Transcendentsens Sphære, den paradox-religieuse Sphære, som, ganske consequent, ogsaa har et qvalitativt forskjelligt Udtryk for andre Menneskers Forhold til en Apostel: de forholde sig nemlig troende til ham, medens al Tænkning ligger og er og aander i Immanentsen. Men Troen er ikke en transitorisk Bestemmelse, saa lidet som Apostelens paradox Qvalification var et Transitorisk.

I Forholdet mellem Menneske og Menneske qua Menneske var der altsaa ingen bestaaende eller bestandig Myndighedens Different tænkelig, den var et Forsvindende[.] Lader os imidlertid et Øieblik dvæle ved nogle Exempler paa saadanne saakaldte og i Timelighedens Vilkaar sande Myndigheds Forhold mellem Menneske og Menneske qua Menneske, for derved at blive opmærksom paa den væsentlige Betragtning af Myndigheden. En Konge antages jo at have Myndighed. Hvoraf kommer det nu, at man endog støder sig over at en Konge er aandrig, er Kunstner o: s: v: Det kommer dog vel deraf, at man hos ham væsentligen accentuerer den kongelige Myndighed, og i Sammenligning med denne finder almindeligere Bestemmelser af menneskelig Different at være et Forsvindende, et Uvæsentligt, et forstyrrende Tilfældigt. Et Regjerings-Collegium antages at have Myndighed i sin bestemte Kreds. Hvoraf kommer nu, at man vilde stødes, hvis et saadant Collegium i sine Decreter fE var virkelig aandrig, vittig, dybsindig? Fordi man ganske rigtigt qvalitativt accentuerer Myndigheden. At spørge om en Konge er Genie – for i saa Fald at ville lyde ham, er i

Grunden Majestæts-Forbrydelse; thi i Spørgsmaalet er indeholdt en Tvivl i Retning af Underkastelse under Myndighed. At ville lyde et Collegium, dersom det kan sige Vittigheder, er i Grunden at gjøre Nar af Collegiet. At ære sin Fader, fordi han er et udmærket Hoved er Impietæt.

Dog, som sagt, i Forholdet mellem Menneske og Menneske qua Menneske er Myndigheden, om den end er, et Forsvindende, og Evigheden afskaffer al jordisk Myndighed. Men nu i Transcendentsens Sphære. Lad os tage Exemplet saa simpelt men netop derfor ogsaa saa iøjnefaldende som muligt. Naar Christus siger »der er et evigt Liv«; og naar theologisk Candidat Petersen siger »der er et evigt Liv«: saa sige de Begge det Samme, der er ikke i det første Udsagn indeholdt mere Deduction, Udvikling, Dybsind, Tankefyldt end i det sidste; begge Udsagnene ere æsthetisk vurderede lige gode. Og dog er der vel en evig kvalitativ Forskjel! Christus er som Gud-Mennesket i Besiddelse af den specifikke Myndigheds Qvalitet, hvilken ingen Evighed kan mediere eller lægge Christus paa lige Linie med den væsentlige menneskelige Ligelighed. Christus lærte derfor med Myndighed. At spørge om Christus er dybsindig er Blasphemie, og er Forsøg paa underfundigt (det være nu bevidst eller ubevidst) at tilintetgjøre ham, thi i Spørgsmaalet er indeholdt en Tvivl i Retning af hans Myndighed, og gjort et Forsøg paa i næsviis Ligefremhed at ville vurdere og censurere ham, som var han til Examen og skulde overhøres, istedenfor at han er den, hvem al Magt er given i Himlen og paa Jorden

Dog sjeldent saare sjeldent hører eller læser man nuomstunder et religiøst Foredrag, der er ganske correct. De bedre af dem fuske dog gjerne en Smule i hvad man kunde kalde det ubevidste eller det velmeente Oprør, idet de forsvare og hævde det Christelige af yderste Kraft – i feile Kategorier. Lad mig tage et Exempel, det første det bedste. Jeg tager det helst af en Tydsker, saa veed jeg da, at Ingen, ikke den Dummeste og ikke den Arrigste kan falde paa, at jeg skriver dette om en Sag, der i mine Tanker er uendelig vigtig, – for at sigte til een eller anden Geistlig. Biskop Sailer¹ prædiker i en Homilie paa femte Søndag i Fasten over Texten Joh: VIII, 47-51. Han vælger disse to Vers: Wer von Gott ist, der höret Gottes Wort, og Wer mein Wort hält, der siehet den Tod nicht; og siger derpaa: es sind in diesen Worten des Herrn drei große Räthsel gelöset, mit denen sich die Menschen von jeher den Kopf so oder anders zerbrochen haben.« Der har vi det. Det Ord: Räthsel, og især drei große Räthsel, og saa i næste Sætning, mit denen die Menschen den Kopf sich zerbrochen haben fører strax Tanken hen til det Dybsindige i intellectuel Forstand, det Grundende, det Grublende, det Speculerende. Men hvorledes kan dog vel et simpelt apodiktisk Udsagn være dybsindig; et apodiktisk Udsagn der kun er hvad det er derved at Den og Den har sagt det; et Udsagn der slet ikke vil forstaaes eller udgrundes, men blot troes. Hvorledes kan et Menneske falde paa, at en Gaade skulde være løst, i Retning af det grublende og grundende Dybsindige, ved et ligefremt Udsagn, ved et Assertum. Spørgsmaalet er jo: er der et evigt Liv? Svaret er: der er et evigt Liv. Hvor i al Verden stikker nu det Dybsindige. Dersom Christus ikke er Den, som har sagt det, og dersom Christus ikke er Den han har sagt sig at være: saa maa jo, hvis Udsagnet i sig selv er dybsindigt, det Dybsindige alligevel være at finde. Lad os tage Hr theologisk Candidat Petersen, der jo ogsaa siger: der er et evigt Liv. Hvo i al Verden vilde dog vel falde paa at beskyldte ham for Dybsindighed paa Grund af et ligefremt Udsagn. Det Afgjørende ligger saaledes ikke i Udsagnet men i at det er Christus der har sagt det; men det Confunderende er at man ligesom for at lokke Menneskene til at tro, taler noget om det Dybsindige og det Dybsindige. En christelig Præst ma[a,] hvis han vil tale correct, ganske simpelt sige: »vi har Christi Ord for, at der er et evigt Liv; dermed er den Ting afgjort. Her er ikke Tale hverken om Hovedbrud eller Speculeringen men om, at det er Christus der, ikke i Egenskab af Dybsindig, men med sin guddommelige Myndighed har sagt det.« Lad os gaae videre, lad os antage, at En troer, at der er et evigt Liv, fordi Christus har sagt det, saa gaaer han jo netop troende uden om al det Dybsindige og det Grublende og Grundende, »hvormed man bryder sit Hoved«. Derimod lad os tage En, der dybsindigt vil bryde sit Hoved med det Spørgsmaal om Udødeligheden: mon han ikke vil have Ret i at benægte, at det ligefremme Udsagn er et dybsindigt Svar paa Spørgsmaalet? Det Plato siger om Udødeligheden er virkelig dybsindigt, vundet ved en dyb Grund; men stakkels Plato har heller ingen Myndighed.

---

1. Anm cfr. Evangelisches aus Joh. Michael Sailers religiösen Schriften v. Dr. A. Gebauer. Stuttgart. 1846. p. 34.35. (tilbage)

Sagen er imidlertid denne. Tvivlen og Vantroen, der gjør Troen forfængelig, har blandt Andet ogsaa gjort Menneskene generede ved at lyde, ved at bøie sig under Myndighed. Denne Oprørskhed sniger sig ind selv i de Bedres Tankegang, dem maaskee ubevidst, og saa begynder alt dette Forskruede, som i Grunden er Forræderie, om det Dybe og det Dybe, og det Vidunderlig-Deilige, som man kan skimte o: s: v.: Skulde man derfor med eet bestemt Prædikat betegne det christelig-religiøse Foredrag som det nu høres og læses: da maa man sige, det er affectedet. Naar man ellers taler om en Præsts Affectation, tænker man maaskee paa, at han pynter og sminker sig, eller at han sødligt smægter med Stemmen, eller at han norsk snurrer paa R og rynker Brynet, eller at [han] anstrænger sig i Kraftstillinger og i Opvækkelsens Spring o: s: v.: Dog alt Sligt er mindre vigtigt, om det end altid var ønskeligt, at det ikke var. Men det Fordærlige er, naar Prædike-Foredragets Tankegang er affectedet, naar dets Rettroenhed naaes ved at lægge Accenten paa et reent forkeert Sted, naar det i Grunden opfordrer til at tro paa Christus prædiker Troen paa ham paa Grund af Det, som slet ikke kan blive Troens Gjenstand. Dersom en Søn vilde sige »jeg lyder min Fader, ikke fordi han er

min Fader, men fordi han er Genie, eller fordi hans Befalinger altid ere dybsindige og aandrige«: saa er denne sønlige Lydighed affecteret. Sønnen accentuerer noget reent Forkeert, accentuerer det Aandrige det Dybsindige ved en Befaling, medens en Befaling netop er ligegyldig mod denne Bestemmelse. Sønnen vil lyde i Kraft af Faderens Dybsindighed og Aandrighed; og i Kraft deraf kan han netop ikke lyde ham, thi hans kritiske Forhold i Retning af om nu Befaling[en] er dybsindig og aandrig, underminerer Lydigheden. Og saaledes er det ogsaa Affectation naar der er saa megen Tale om at tilegne sig Christendommen og tro Christus formedelst Lærens Dybsindighed og Dybsindighed. Man tillyver sig Rettroenheden ved at accentuere noget aldeles Forkeert. Den hele moderne Spekulation er derfor affecteret ved at have afskaffet Lydigheden paa den ene Side og Myndigheden paa den anden Side, og ved saa desuagtet at ville være rettroende. En Præst der er aldeles correct i sit Foredrag maa tale saaledes, idet han anfører et Ord af Christus: »dette Ord er af Den, hvem, ifølge hans eget Udsagn, al Magt er given i Himlen og paa Jorden Du maa nu, m: T:, overveie med Dig selv, om Du vil bøie Dig under denne Myndighed eller ikke, antage og tro Ordet eller ikke. Men vil Du det ikke, da gaae for Gud i Himlens Skyld ikke hen og antag Ordet fordi det er aandrigt eller dybsindigt eller vidunderlig-deiligt, thi dette er Gudsbespottelse, det er at ville criticere Gud.« Saasart nemlig Myndighedens, den specifik-paradoxe Myndigheds Dominant er sat i, saa er alle Forhold kvalitativt forandrede, saa er den Art Tilegnelse, som ellers er tilladelig og ønskelig, en Brøde og Formastelighed.

Men hvorledes kan nu Apostelen bevise, at han har Myndigheden? Kunde han sandseligt bevise det, saa var han netop ingen Apostel. Han har intet andet Beviis end sit eget Udsagn. Og saaledes maa det netop være; thi ellers kom jo den Troende i et ligefremt Forhold til ham, ikke i et paradox. I de transitoriske Forhold af Myndighed mellem Menneske og Menneske qua Menneske vil Myndigheden i Regelen være sandselig kjendelig paa Magten. En Apostel har intet andet Beviis end sit eget Udsagn, og i det Høieste sin Villighed til med Glæde at ville lide Alt for dette Udsagns Skyld. Hans Tale vil i den Henseende være kort »jeg er kaldet af Gud; gjører I nu ved mig, hvad I vil, hudfletter mig, forfølger mig, men mit sidste Ord bliver mit første: jeg er kaldet af Gud, og jeg gjør Eder evigt ansvarlige for hvad I gjøre mod mig.« Dersom det i Virkeligheden var saa, lad os tænke det, at en Apostel havde i verdslig Forstand Magten, havde stor Indflydelse og mægtige Forbindelser, ved hvilke Kræfter man seirer over Menneskenes Meninger og Domme, – dersom han da brugte den, havde han eo ipso forspildt sin Sag. Ved at bruge Magten bestemte han nemlig sin Stræben i væsentlig Identit[et] med de andre Menneskers, og dog er en Apostel ku[n] hvad han er ved sin paradoxe Heterogenitet, ved at have guddommelig Myndighed, hvilken han absolut ufora[n]dret kan have, selv om han, som Paulus siger, af Menneskene ikke agtes mere værd end det Snavs hvorpaa de træde.

Vi vende nu igjen tilbage til Adler og til den udpegede Omkalfatring af ham, hvorved han fra at være en ved en Aabenbaring kaldet blev Gen[ie,] medens han dog mener, at være i Identitet med sig selv. Den der er kaldet ved en Aabenbaring maa eo ipso være teleologisk stillet, han er jo netop et Guds Redskab, der skal bruges til at virke. Anderledes med et Genie, der humoristisk kan leve i en tilbagetrukken Selvtilfredshed. At slutte af Adlers sidste Skrifter er det denne tilbagetrukne humoristiske Selvtilfredshed, han nu stræber at indtage. Man producerer vel maaskee endog overflødeligen, men man forlanger ingen Læser, er der Nogen som vil læse det, saa er det godt, er der Ingen er det ogsaa det Samme, og Forfatteren har ikke mere med Læseren at gjøre end Nattergalen med en Tilhører. Nu ja en saadan humoristisk, uvirksom Forfatter-Virksomhed lader sig forstaae – men Adler er jo begyndt med at være kaldet ved en Aabenbaring, og Adler mener jo at være i Identitet med sig selv, det vil sige, han mærker ikke at der er en kvalitativ afgjørende Forskjel mellem hans Første og hans Sidste. Skjøndt en Aabenbaring er det paradoxe Faktum, som overgaaer Menneskets Forstand, kan man dog forstaae saa meget, hvad ogsaa overalt har viist sig: at et Menneske kaldes ved en Aabenbaring til at gaae ud i Verden, til at forkynde Ordet, til at handle og lide, til det uafbrudt virksomme Liv som Herrens Sendebud. At derimod et Menneske ved en Aabenbaring skulde kaldes til at sidde hen i uskiftet Bo, i et virksomt literairt far niente paa et afsides Sted, til at være momentant aandrig og derpaa Samler samt Udgiver af sin Aandrigheds Uvisse: er næsten en blasphemisk Tanke. Atter her indeholder Adlers Senere et Beviis mod Realiteten og Sandheden af hans Første, medens Det, at han ikke tilbagekalder sit Første, beviser, at han er confus. I Begyndelsen af hans Forfatter-Virksomhed var han ogsaa paa en anden Vei, da han raabte: bekjend, bekjend – for hele Folket; da han forsaavidt consequent lod Typerne til hans Prædikener staae i Bogtrykkeriet, at andet Oplag saa hurtigt maatte følge paa, at der om muligt ikke gik en halv Dag spildt. At Prædikenerne ikke fandt en rivende Afsætning, kan Adler ikke for, men vel for, at han væsentligen forandrer hele sin Forfatter-Virksomhed, ved istedenfor at blive ved at trænge frem med en Kaldets $\pi\lambda\eta\rho\rho\rho\rho\rho$, tiltrods for al Verdens Ligegyldighed, selv forsøger sig at blive humoristisk. Saasart en Forfatter tilintetgjør ethvert teleologisk Forhold til en Omverden, saa bestemmer han sig humoristisk, og kan da fE blive lyrisk Forfatter som nu Adler er bleven det. Det Lyriske har ganske rigtigt intet $\tau\epsilon\lambda\omicron\varsigma$ uden for sig; om En skriver een pagina Lyrik eller han skriver Foliaer Lyrik, det gjør hverken fra eller til med Hensyn til at bestemme hans Virksomheds Retning. Den lyriske Forfatter bryder sig kun om Frembringelsen, nyder Frembringelsens Glæde maaskee ofte gennem Smerte og Anstrængelse, men han har intet med Andre at gjøre. Den handlende Forfatter bekymrer sig især om at virke paa Menneske[ne], han har hverken Tid eller Lyst til den lyriske Selvfortabelse i at producere, han arbejder – for at, for at oplyse Menneskene, for at hjælpe dem paa den rette Vei o: s: v.: En ved en Aabenbaring kaldet maa nu fremfor alle

være en handlende Forfatter. Men hvad gjør Adler? han begynder med at være kaldet ved en Aabenbaring (altsaa med absolut teleologisk Bestemmelse) og 2 Aar efter erfarer vi, at han allerede i længere Tid har nedsat sig som Lyriker i sorgløs Afsideshed paa Bornholm, det erfarer vi af 4 Bøger, hvilke ere Frugten af – hans lyriske otium. Men Adler mærker ingen Ting, han troer sig stadigt i Identitet med sig selv; og det uagtet han i de sidste Bøger er blevet saa lyrisk, at han endog adopterer den lyrisk-humoristiske Anskuelse af Taushed, naar han siger: Taushed er Genie. Hvorledes dette nærmere er at forstaae, oplyser A. Intet om, han synes neppe selv at mærke, at hvad der hos ham omtrent staaer som en Phrase, at det indeholder i sig en heel Livs-Anskuelse, dog vel at mærke den lige stik modsatte af den der ellers er indeholdt i de sidste Bøger, hvor A. figurer[er] som umiddelbart lyrisk Genie. Dog en saadan Modsigelse er A. altfor ugeneret til at opdage; og det forstaaer sig, han skriver da egentligen ikke Bøger saa lidet som han tænker, man maa snarere sige, han holder Vertshuus for Aandrigheder, og derfor gjør det ikke Noget, at Selskabet er blandet, ja splidagtigt, naar det blot ikke kommer til Slagsmaal. Taushed er Inderliggjørelse, og Veien ved hvilken en Oprindelighed vindes, som er mere end Surrogat for Geniets Oprindelighed. (En Aabenbaring ligger i en ganske anden Sphære og om den tales derfor ikke her.) Ved at holde et bestemt Livs-Indtryk fast, en bestemt enkelt Tanke, i absolut taus Inderlighed, ved ikke at ville aabne den fjerneste Communication med noget andet Menneske (hvorved den relative og comparative Maalestok Middelmaadighedens Maalestok tillistes En) vil ethvert Menneske, hvis han ikke underveis gaaer fra Forstanden (thi denne Fare er der unægteligt) erhverve Oprindeligheden. Dette er Frihedens og Selvbevidsthedens og den i Tugt avede Lidenskabs Vei til Det, som det umiddelbare Genie faaer paa Vuggen, eller i Drømme, eller i Øieblikket. Det er nemlig langt fra at Reflexionen, ret forstaaet, qvæler Genialiteten; den er tvertimod istand til, ret benyttet, at erhverve Oprindelighed. Det Omvendte og Modsatte af dette Frihedens Forhold, denne langsomme Erhverven, er den ligefremme, den umiddelbare Genialitet (og forsaavidt da igjen, hvad der ligger inde i det paradox Religieuses Sphære: det at være kaldet ved en Aabenbaring). Taushedens Idee, den hele Anskuelse at Taushed som Inderlighed er Inderliggjørelsens Vei til det Høieste for ethvert Menneske, hvad enten han oprindeligen er Genie eller ikke, denne Anskuelse har fundet et tilstrækkeligt Udtryk i Pseudonymernes Skrifter, til hvilke jeg derfor denne Sag betræffende henviser Enhver, kun ikke Adler, som ved denne Sætning: Taushed er Genie har faaet en Idee med ind i hans sidste 4 Bøger, som, taust og stille, aldeles tilintetgjør disse, hvilket allerede er snurrt nok, og bliver det endnu mere, naar man betænker, at hans 4 sidste Bøger igjen tilintetgjør hans Første. Selv om det indrømmes at A. er Genie, han vil jo dog være et umiddelbart Genie, men ved Hjælp af Taushed er det umuligt at blive noget Umiddelbart, som det da overhovedet er Nonsens at tænke en Methode i Forhold til Umiddelbarheden, der netop er før Methoden.

I de 4 sidste Bøger er A. blot Genie, pure, pære Genie – og dog, formodentligen efter hans Mening, i Identitet med sit Første. At hine Ord i Forordet til Prædikenerne (hvilke A. ideligt kommer tilbage paa) vare ham meddeelte ved en Aabenbaring dicerede af Frelseren er glemt, at Prædikenerne (til hvilke A. ofte henviser) vare skrevne under Jesu medvirkende Naade er glemt, A. har som Genie, i Distraction formodentligen, overtaget hele Wirtschaftet – i Distraction, thi var det skeet med Bevidsthed maatte han jo høitideligen tilbagekalde sit Første. Hvorvidt A. kan gaae i Distraction, forvisser man sig yderligere om ved at læse hans 4 sidste Bøger; thi der faaer man at see, med hvilken Letfærdighed (som kun Distraction kan undskylde) A. omgaaes Gud og Christus, indlader sig, at jeg saa skal sige, i Snak med dem, og selv snakker med, indtil han tilsidst hverken veed ud eller ind, ligesom Soldin der sagde, Rebekka, er det mig som taler ... eller er det« – ak, og Eftersætningen vil i Forhold til Adler være: eller er det Christus? At dette er saa kan igjen tjene til baglænds at forklare, hvorledes det dog nok egentligen hænger sammen med A^s Aabenbaring. I de sidste Bøger digter han, han indfører Gud og Christus talende med hinanden – thi dette er dog vel Digt! Naar Sligt gjøres med menneskelig Sømmelighed, kan derimod Intet være at indvende, men for Alt gjelder det om, at det ikke løber surr for En selv, saa man ikke veed hvilket der er hvilket. Adlers »Forsøg til en kort systematisk Fremstilling af Christendommen« begynder saaledes: Før Gud skabte Verden, sagde han til Jesus: jeg kan gjøre Alting saa fuldkomment som muligt o: s: v.:« Gud og Jesus indføres talende og samtalende. Dette er dog vel ikke Adler meddeelt ved en Aabenbaring! Men hvad er det da? Nu, ja det er et lille digterisk Forsøg for at livliggjøre Fremstillingen. Men see, senere citerer Adler selv denne Tale, han argumenterer fra den. Han siger flere Steder: da Jesus lofte at lade sig føde (cfr I: c. p. 14 ø., p. 15, 16.) o: han taler om denne Samtale mellem Gud og Christus som Noget, der virkelig er foregaaet, og hvorpaa man kan beraabe sig, som vare hine Ord af Jesus ipsissima verba. Ja, etsteds siger A. endog: vi maae nemlig erindre, at Jesus sagde til Gud o: s: v.:, og nu følger nogle af hine digtede Ord. Altsaa, først vover man sig letfærdigt digtende ud i Sphærer, hvor man heller skulde lade være at digte, og derpaa sætter Ens eget Digt sig saa fast i Hovedet, at man troer det er Virkelighed. Paa den Maade kan en Letfærdig ogsaa let faae sig en Aabenbaring. Han behøver blot i nogen Tid at famle grilliserende ved en phantastisk Forestilling om en Aabenbaring, saa sætter det sig tilsidst nok saadan fast i ham, at han har haft en Aabenbaring, han digter at han har haft en Aabenbaring, derpaa sætter dette Digt sig fast som en Virkelighed – indtil noget Nyt sætter sig fast. –

Men medens A. omgaaes sine egne Digterier som vare det Virkelighed, saa omgaaes han omvendt det ny Testamente paa en lige saa letfærdig Maade, idet han ikke omgaaes det som en Virkelighed, han der dog ellers unægteligt siger mangt et skjønt Ord om Bibelen, og netop derfor tyder hiin Adfærd atter paa en forvirret Sindstilstand. Med en besynderlig phantastisk Selvraadighed anmasser han sig stundom Bibelens Ord og gjør dem til sine egne,¹ uden at citere dem; ja der er Steder, hvor han ved denne Letfærdighed

kommer til at identificere sig med Kristus. En Aphorisme begynder med Ord af Kristus som ere i første Person: jeg siger Eder. Disse Ord ere ikke citerede, der er ingen Hentydning til, at de ere Bibelord, hvilket især var vigtigt da de ere i første Person. Umiddelbart til disse Ord (som ere i første Person) knytter sig det næste Punktum, der ligeledes er i første Person men er Adlers Ord. En Læser i Almindelighed maa ligefrem antage, og enhver Læser har A. foranlediget til at antage, at det er ham som taler i hele Aphorismen, at jeg i første Punktum er det samme jeg som i andet og tredje Punktum. Og dog er det første jeg: Kristus, og det andet jeg: Adler.

1. Anm. I Forholdet mellem Forfatter og Forfatter kaldes en saadan Adfærd: at plagiere; i Forholdet mellem en Forfatter og Kristus bliver den Blasphemie.
(tilbage)

Som Forfatter af de 4 sidste Bøger, som Genie (thi lad os et Øieblik glemme den totale Forvirring som ligger i Misforholdet mellem Adlers Første og Sidste, eller nøiagtigere udtrykt, i, at dette Misforhold aldeles undgaaer hans Opmærksomhed) er Adler et fortunlet Genie, der har sit Liv og sin Tænkning i det Momentane. Hans egen Existents forklarer Intet, som kunde en Anden indrette sit Liv efter hans Veiledning; og der er intet æsthetisk eller religieust Begreb han har udviklet saaledes, at det ved ham har vundet ny Klarhed, eller er tænkt med sand Originalitet. Derimod berører han det Forskjelligste, og forvirrer næsten overalt. Dybsindige Bemærkninger kan man dog ikke frakjende ham, men vel ubetinget Dybsind, dersom ellers den Forklaring, vi gave strax i Begyndelsen af denne Bog, er rigtig, at Dybsind forholder sig til Sammenhæng og Continuerlighed. Og selv i hans dybsindige Bemærkninger er der en vis Eensformighed, de ere for en stor Deel gjorte over een Læst. Det er med at have forstaaet en Tanke som med det at kunne declinere et Paradigma: kan man declinere Paradigmet, kan man ogsaa declinere alle de Ord som gaae efter det. Har man forstaaet en Tanke, kan man ved at anvende den i mange »Exempler« synes at gjøre mange dybsindige Bemærkninger, og dog ere de mange kun Repetitioner, og man er, for atter at minde om Billedet, ikke berettiget til at sige om sig selv, at man har lært flere Declinationer, fordi man kan declinere de mange Ord, der gaae efter een Declination. Saaledes ogsaa med det at have forstaaet een Tanke; skal Repetitionerne ikke blive trættende, saa maa der et digterisk Moment til som gjør Exemples Udførelse i sig selv æsthetisk værdifuld. Men dertil har da Adler ingen Tid – han som ifølge authentisk Fortolkning af ham selv (cfr § 1.) intet Nyt har at bringe; – han som lever hen i et lyrisk otium! Paa Formen, det tilstaaer han selv, har han lidt Skade, han, som da han ikke har haft eller har noget Nyt at bringe (Indholdet) netop maatte stræbe at præstere Noget ved Hjælp af Formen. – En Tanke A. især rider paa er den gamle hegelske at Begrebet slaaer om, kun at den mere er bragt ind under Bestemmelsen af det Ironiske. Denne Tanke er i min Disputats (om Ironie) udtrykt saaledes: Ironie gjør Phænomenet aabenbart. Hvorledes dette nærmere er at forstaae, hvorledes det gaaer for sig, er oftere forklaret og viist af Pseudonymerne. Den ironiske Underfundighed ligger i ved med negativ-handlende Consequents at forvandle sig selv til Intet at bringe Mod-Phænomenet i den Forlegenhed ikke at gjøre andet end at gjøre sig selv aabenbare.^[1] Ved første Øiekast og for dumme Mennesker kan det see ud som var Ironien den tabende, medens den netop i Underfundighed er den Seirende ved Hjælp af at Begrebet slaaer om og medens det i Ironiens Øine netop er et Beviis for den[s] Seier, at dumme Mennesker troe den har tabt; thi Ironie kan da aldrig blive populair. Hvor mange Samtidige har ikke anseet Socrates for en Dumrian, der paa ingen Maade kunde tage det op med Sophisten, der kunde tilgavns maale ham Skjeppen fuld. Hvad var det nu Socrates gjorde? Han forholdt sig i sin Uvidenhed med behørig Ataraxie negativ consequent, derved foranledigede han Sophisten til yderligere og yderligere at diske op med sin Viisdom. Men see Begrebet havde vendt sig, Sophisten kom til at forraade sin Dumhed netop ved sin megen Viisdom. Sophisten meente, og det Samme var alle dumme Folks Mening jo mere han talte, jo mere forraadte han sin Viisdom; Socrates tillod sig i al Underfundighed at være af en anden Mening, men den sagde han ikke ligefrem det havde været at hjælpe Sophisten, den fortiede han og hjalp derved Sophisten til yderligere at bestyrke Socrates i sin Mening, at Sophisten forløb sig. Saaledes kan en Ironiker ved negativ-handlende Consequents forvandle en Angriber, en Anklager til En, der, uden at vide det, blot taler om sig selv, angiver sig selv sin egen Ubetydelighed, Usselhed o: s: v.: Angriberen, Anklageren item alle dumme Mennesker er af den Mening, at jo mere han river af sig, jo mere skader han den stakkels Ironiker, medens denne i al Underfundighed beskedent tillader sig at være af en anden Mening. Den ironiske Underfundighed culminerer i den List med hvilken man bringer et Menneske til at tale om sig selv, angive sig selv, aabenbare sig selv, netop da, naar han i egne Tanker taler slet ikke om sig selv, ja endog har glemt sig selv. Eet er det at lære et Menneskes Indre at kjende, naar han i Fortrolighed aabner sig for En, og et Andet ironisk at faae hans Opmærksomhed henvendt paa et andet Punkt netop i det Øieblik man i hvert hans Ord taler med hans Indre. Det er ironisk rigtigt, naar en Mand siger noget Overordentligt om sig selv, da at troe ham (det Negative ligger i, at man ikke gjør ham ligefrem Modstand, positiv-vrægende benægter det), for ad den Vei ved Hjælp af sin Troskyldighed at faae det gjort aabenbart, at det er Usandhed, at faae Løgnen lokket ud af ham. Troskyldigheden forholder sig tilsyneladende affirmerende, netop for at bringe Benægtelsen ud. Man seer let, hvorledes Begrebet slaaer om. Ved sin Troskyldighed gjør Ironikeren den Broutende uforsigtig: og saa fanges han. Naar et Menneske har væsentlig ethisk Selvbeherskelse, behørig Ataraxie, og Mesterskab i Dialektik saa vil han være istand til at gjøre et hvilket som helst dialektisk forviklet og tvetydigt Phænomen aabenbart, ikke just for Alle, thi Ironie er og bliver upopulair, og en Ironiker der kan

forstaaes af Alle er eo ipso ingen Ironiker, men en Spasmager. – Dog nok herom; det Forunderlige er, at alt Sligt endnu kan have Overraskelsens Interesse for Adler, han forekommer mig som et Barn, der er saa sjeleglad over, at kunne gjøre et Kunststykke, at det bliver ved at gjøre det, og ligesom ikke kan faae det i sit Hoved, at der nok ogsaa er Andre, der kan gjøre det. A. dvæler længe ved dette Dybsindige, at Loven forløb sig, idet den dømte Christus. Loven saae sig ikke for, hvo Christus var, at han var den Uskyldige, den forløb sig, og dette var dens Undergang. Nu ja, det vil sige Begrebet slog om: Loven kom til at gjøre Uret, og dømte derved sig selv, netop idet den dømte Christus. Et andet og vanskeligere Spørgsmaal, hvorpaa A. ikke indlader sig, er hvorvidt denne hele Opfattelse af Forholdet mellem Loven og Christus ikke faaer et Anstrøg af aldeles uchristelig Letsindighed, idet den overseer meget afgjørende dogmatiske Bestemmelser angaaende Christi opoffrende Død, og angaaende at Christus var kommen til Verden for at lide og døe. Dog herpaa kan jeg ikke videre indlade mig i dette Sammenhæng; derimod vil jeg blot tilføie en Bemærkning angaaende Begrebernes Slaaen-om. At Begreberne slaae om (μεταβολη, μεταβαλλε[ι]ν εις το εναντιον) er allerede den platoniske Dialektik opmærksom paa. Hos Hegel blev Sagen forvirret derved, at han med sin uhyre Autoritet ligesom paanødte Menneskene det Sandsebedrag, forpligtede dem til at troe, at det er Begrebet selv der med immanent Nødvendighed slaaer om. Ironien har den Fortjeneste at være opmærksom paa Overgangen, forsaavidt den er opmærksom paa dens Pudserlighed eller dens Sindrigheid. Den kvalitative Dialektik (der netop protesterer den immanente Nødvendighed) er egentligen først i Forstaaelse med Springets Categorie, en Categorie, som, hvad man kunde vente, A. forkluddrer.

1. Anm: Det danske Sprog har en Deel verba neutra, som i Sammensætningen med Præpositionen: for betegne et uheldigt Udfald af det som Stammeverbet betyder. fE: at forløbe sig, at forsee sig, at forhaste sig, at fortale sig, at forsnakke sig o: a.: Ironien hjælper nu et Menneske dertil, men hvorved og hvorledes? Ved at forholde sig negativ og indirecte. Lad os tænke et Vexelforhold mellem tvende Mennesker, af hvilke den ene er en Ironiker. Ironikeren gjør sig nu til Intet og forholder sig reent negativt, og derved hjælper han indirecte den Anden til at forløbe sig. Dette Sig, dette pronomen reflexivum skjuler Ironien. Manden forløber sig, han gjør det altsaa selv, men han gjør det ved Ironikerens negative Hjælp; Manden staaer i den Formening at han har med et andet Menneske at gjøre, men ved Ironikerens Underfundighed faaer Manden kun med sig selv at gjøre, thi han forløber sig jo.
(tilbage)

Blandt Adlers dybsindige Bemærkninger findes ogsaa stundom Reminiscentser fra Andre, og forsaavidt kan det være ganske i sin Orden, at A. saa ofte vender tilbage til den Sætning og til at forsvare den Sætning: at Tyverie i Aandens Verden er aldeles tilladeligt. Nu ja, derom have hver sin Mening; jeg nægter ikke, jeg har den modsatte. Men det Besynderlige er igjen, at det er A – han som har en Aabenbaring at beraabe sig paa, der kommer til denne Sætning. Thi en aabenbaret Lære er dog vel Noget, som den Kaldede ikke kan have laant af Andre; og fra Adler er der dog nok hidtil Ingen der har stjaalet Noget. Dersom derimod A. mener selv at være skyldig i et Aands-Tyverie, eller uskyldig forsaavidt dette Tyverie efter hans Mening er tilladeligt: saa fremkommer den besynderlige Bagvendthed, at Den, der er stillet over alle andre Mennesker ved en Aabenbaring, at han kniber lidt hos Fattig-Folk. Imidlertid gjør A. dog maaskee sig selv Uret, hvis han har sig selv mistænkt, thi i Aandens Verden er det saa langt fra, at Tyveriet er tilladeligt, at det er umuligt, fordi der i Aandens Verden og kun i Aandens Verden er absolut Eiendomssikkerhed. Kun ubetydelige og maadeligt udviklede Mennesker mene, at Tanker kunne stjæles, og hvorfor, fordi Saadanne have en materiel Forestilling om Tanker.

Betragter man A. som et fortunlet Genie, (der hverken qua Tænker eller qua Kunstner sig selv mægtig, i en Producingens Vellyst tangerer det Forskjelligste) og man nærmere, totalt og væsentligen, vil bestemme hans Genialitet: da maa man sige: den er Svimmelhed. Hermed er ikke benægtet, at den enkelte aphoristiske Yttring og Bemærkning kan være endog dybsindig. En beruset Mand kan vel sige gode Ting, men hans væsentlige Genialitet er Berusedhed. Denne Svimmelhed skal jeg nu belyse i nogle Exempler af Adlers sidste Skrifter, medens jeg beder Læseren ikke at glemme Hovedsagen, hvad der yderligere belyser hvor svimmel han er: at Den der foredrager æsthetisk-svimlende Anskuelse, der aldeles erindre om Hedenskabet, og om Verdsligheds Livs-Anskuelse, at han udgiver sig ikke blot for en rettroende Christen men endog vil have haft en Aabenbaring af Frelseren. Sempel Svimmelhed er det, at vedkjende sig æsthetisk-svimlende Anskuelse; men Svimmelhed i anden Potens er det, tillige at ville være en Christen i eminent Forstand og at ville hjælpe paa det Christeliges Forstaaelse ved Æsthetik.

Man har, physiologisk rigtigt, gjort opmærksom paa, at Svimmelhed fremkommer naar Øiet intet fast Punkt har at hvile sig paa. Derfor bliver man svimmel ved at see ned fra et høit Taarn, thi idet Blikket styrter sig ned, finder det ikke Grændsen, Begrændsningen. Af en lignende Grund bliver man svimmel paa Søen, fordi Alt ideligen forandrer sig saa der igjen ingen Grændse og Begrændsning er. En Læge har etsteds forklaret, at

det var Søsyge de franske Soldater døde af i Rusland fremkaldt ved, at der Intet var for Øiet i det uendelige Vide. Naar man derfor mærker at man bliver svimmel, kan man standse det, ved at faae fat paa noget Bestemt med Øiet. Dersom saaledes et Menneske, der bliver svimmel ved at kjøre ned af Bakke, selv vil paatage sig at være Kudsk, saa vil han neppe blive svimmel. Den bestemte Maade, paa hvilken han, ansvarlig som Kudsk, nødsages til at passe Tømmerne, vil forhindre Svimmelheden. Saaledes med den sandelige Svimmelhed. Det Svimlende er det Vide, det Uendelige, det Ubegrændsede, det Ubestemmelige; og Svimmelheden selv er Sandsens Tøilesløshed. Ubestemmeligheden er Svimmelhedens Grund, men er ogsaa en Fristelse til at hengive sig deri. Thi vel er Ubestemmelighed Menneskets Natur imod, og det er ikke blot Videnskaben der efter Aristoteles⁵ Udsagn afskyer det Grændseløse, ikke blot Ethiken der afskyer Tvetydighed, men netop fordi Ubestemmeligheden er Naturen imod er den tillige fristende. Svimmelhedens Dialektik har saaledes den Modsigelse i sig, at ville det man ikke vil, det man gyser for, medens dog denne Gysen kun afskrækker – fristende. Midlet mod Svimmelhed er derfor Begrændsning; og aandelig forstaaet er al Tugt en Begrændsning. Som da Den, der, physiologisk, har Tilbøielighed til at blive svimmel, gjør rigtigst i indtil videre at undgaae de store Pladse, og søge langs med Bygningerne, for at det Mangfoldige kan hjælpe ved relativ Maalestok: saaledes maa Den, der, aandeligt forstaaet, lider af Svimmelhed søge at begrænse sig. Grændsen er ikke blot i græsk Forstand det Skjønne, men i ethisk Forstand det Frelsende. Aandeligt forstaaet kan Svimmelhed være en dobbelt. Den kan være fremkaldt ved, at et Menneske saaledes er faret vild i det Uendelige, at intet Endeligt kan faae Bestaaen for ham, at han ingen Maalestok kan faae. Denne Art Svimmelhed ligger nærmest i Phantasien Exces, og man kunde, forsaavidt man metaphorisk nærmest sætter Svimmelhed i Forhold til Øiet, maaskee kalde den: Enkeltsynets Svimmelhed. Den anden Art Svimmelhed fremkaldes ved en abstrakt Dialektik, der, idet den abstrakt seer Alt dobbelt, slet Intet seer. Denne Art Svimmelhed kunde man kalde Dobbeltsynets Svimmelhed. Frelsen mod al Svimmelhed, aandeligt forstaaet, er væsentligen at søge i det Ethiske, som ved kvalitativ Dialektik tugter og begrænder, fæstner Individet og Opgaverne.

Det er især den første Art Svimmelhed A. lider af. Som Dialektiker var han væsentligen dannet ved Hegel, hvis System ingen Ethik har, og hvis Dialektik er, langt fra at være eksistentiel Dialektik, en Slags Phantasie-Anskuelse. Fra den hegelske Metaphysiks svimlende Høider styrter A. hovedkulds ned i det Religieuse, og opdager nu, om man saa vil, Orthodoxien, men vel at mærke uden om det Ethiske. Naar disse Forhold ere opgivne, kan man sige, at Svimmelhed nødvendigviis maa indtræde.

Som Exempel paa A⁵ Svimmelhed vil jeg¹ først anføre hans Lære om Øieblikket, hvilken han da rigtig nok intetsteds foredrager, men hvert Øieblik svinker hen til. Den lyder kort saaledes: grib Øieblikket; det kommer an paa Øieblikket; i næste Øieblik er det forsilde, saa kommer Du til at gaae hele Dit Liv som den evige Jøde. Igjennem A⁵ sidste Skrifter gaaer en hedensk fortvivlet Glæde over selv at have grebet Øieblikket, og en fortvivlet Angest blot ved Tanken – dersom han ikke havde grebet til. Thi Øieblikket er for A. hverken mere eller mindre end hvad Lykken var i Hedenskabet, kun at han er Mand for at combinere denne Dialektik med det Christelige, saa han altsaa i et lykkeligt Øieblik blev kaldet ved en Aabenbaring af Frelseren og fik en Lære betroet. Lykkens Spil disponerer saaledes ikke blot, som fordem, over Rigdom, Ære, Magt den skjønneste Pige o: s: v:, men at faae en Aabenbaring er ogsaa et Lykke-Spil.

1. Anm. Hvad jeg her og i det nærmest Følgende korteligen maa forklare hører ind under Problemer, som Pseudonymerne have tydeliggjort saaledes, at jeg kan henvise til dem – kun ikke Adler, det vilde vistnok være bag efter.
(tilbage)

Unægteligt er »Øieblikket« som Problem betragtet en meget vanskelig Opgave, da den kommer til at beskæftige sig med det dialektiske Forhold mellem det Timelige og det Evige. Det Evige er den uendelige Gehalt, og dog skal dette gøres commensurabelt for Timeligheden, og Berøringen er – i Øieblikket. Og dog er Øieblikket et Intet. Tænkningen standser her ved den forfærdeligste Modsigelse ved den meest anstrængende af alle Tanker, som, hvis den længe skal fastholdes paa Anstrængelsens yderste Spidse, maa føre Tænkeren til Afsindighed. At opføre Korthuse paa et Bord, er ikke vanskeligt, men at skulle opføre en uhyre Bygning (og det Evige er jo den uendelige Gehalt), eller eftergjørende at skulle forstaae, at en uhyre Bygning lader sig opføre paa hvad der er smalere end den skarpe Kant af et Kort, paa en Grundvold der er Intet (thi Øieblikket som saadant er jo ikke til, er blot Grændsen mellem det Forbigangne og det Tilkommende, er, naar det har været): er vistnok en forfærdelig Modsigelse. Faaer da Phantasien Lov til at løbe vild, saa fremkommer Hedenskabet Lære om Lykke og Skjebne, eller den u-christelige Lære om Naadevalget i fortvivlet Forstand. At være frelst ved det fortvivlede Naadevalg, der er aldeles dialektisk ligesom Skjebnen, er den usaligste af alle Lyksaligheder; det fortvivlede Naadevalg sætter i en vis Forstand den rædsomste Splid i Menneskeheden, og i en anden Forstand gjør den hele Menneskeslægten usalig, thi det er usaligt at være udelukket og forstødt, usaligt at være frelst paa den Maade. At være frelst at være lykkelig og at vide at alle Andre ikke ere det, og ikke kunne være det, at man ikke har haft og i al Evighed ikke faaer Vilkaar tilfælles med dem, at man intet Grund-Fællesskab har med dem; at være frelst, og vide, at man intet Ord har at tilraabe Andre, ingen høieste og sidste Trøst, som er fælles for Alle: ja, hvilket

menneskeligt Hjerte kunde udholde denne Salighed! Dersom hine Ord i Skriften: »kalder paa Herren den Stund han er nær«, skulde forstaaes om Secundet, som var Herren en flygtig Reisende der i næste Secund var langt borte, dersom hine Ord skulde forstaaes saaledes gaadefuldt om Secundet, at Ingen vidste eller kunde vide naar Øieblikket var: hvo turde da understaae sig at prædike derover, og hvor tankeløst, at der eengang hvert Aar (anno redeunte) prædiktes derover! Det skal heller ikke forstaaes med en nervesvækket Angest, og kan umuligt christeligt forstaaes saaledes, hvad der læses om de Syge, som laae ved den Dam Betezda, at hvo der kom først, han blev frelst. Evangeliet beretter jo netop, at den Syge, der i mange Aar bestandigt var kommen for silde – dog blev helbredet. Dette er Evangeliet, det glade Budskab, at Skjebnens Grusomhed og Lykkens Træf, og hiint vilde Spil af Kræfter er afskaffet, at først og fremmest Sjelens Frelse er tilbuden Enhver, hvad enten han nu bliver legemlig karsk eller ikke. Hvo maatte ikke fortvivle, hvis det ogsaa gjaldt om Sjelens Frelse at komme først, hvis Sligt var Christendom; og hvo maa ikke være i en fortvivlet svimlende Tilstand for som Christen at bringe Hedenskabet op igjen!

Men hvad kan da standse denne Svimmelhed, som egentligen fremkommer ved at et Menneske phantastisk staaer stille, og ikke for Alvor fatter nogen sit Livs Opgave, og derfor bliver som en galvaniseret Frø, der sprætter i Øieblikket; hvad kan holde igjen mod denne Svimmelhed, hvad kan tvinge hiin Øieblikkets fortvivlede Overspændthed? Det Ethiske. Naar der i ethvert Moment af Ens Liv er Gjerning og Opgave, naar der, ofte nok desto værre, er alvorlig Bekymring over, at man dog ikke har passet sin Gjerning som man skulde: saa er der ikke Tid til at blive phantastisk eller til at hengive sig til phantastisk Spekulation over Øieblikket, og over den Dialektik, at det er Alt og er Intet. Det Ethiske og det Religieuse som har det Ethiske i sig, holder af al Magt igjen for ikke at bringe Hedenskabets Trøstesløshed over os – og hvor viser vel Hedenskabet sig mere trøstesløst end netop i dets Theorie om Lykken! Det Ethiske veed Intet, og vil Intet vide om Lykken og Fortvivlelsen og Differentserne, om at En blev Genie, om at En fik Lampen, om at En kom først, om at En vandt i Lotteriet. Ethiken kjedes ved al denne Anekdot-Sladder, den gyser for Rædslerne fra hine Tider, da Phantasien huserede i Menneskeslægtens Barndom, og drev sit usalige Lykke-Spil. Ethiken vil kun vide af de almene menneskelige Opgaver at sige – og netop derfor har den Magt over Øieblikkets Lykke, hvilken er en Rædsel. Selv den meest Fortvivlede, selv Den der forspildte meest, tør det Ethiske og det Ethisk-Religieuse tilraabe: endnu er Øieblikket der. Det Ethiske lader sig ikke narre, saa lidet som Gud lader sig spotte, det veed godt med kvalitativ Dialektik, at gjøre Øieblikket gjeldende som Afgjørelse; men det vil ikke ængste et Menneske til Afsindighed, og heller ei afsindigt gjøre ham lykkelig ved et Spil.

Som Exempel paa Adlers Svimmelhed kan dernæst anføres hans Opfattelse af Abraham, paa hvem han da ofte nok i Vers og i Prosa kommer tilbage. Han varmer her det Gamle op, om at det var en ond Aand, Djævelen, der indskjød Abraham den Idee at ofre Isaak. Ved denne Forklaring er nu, som i »Frygt og Bæven« blev viist, kun vundet at Vanskeligheden kommer igjen paa et senere Sted: hvorledes man i saa Fald forklarer, at Kirken kan falde paa, at gjøre Abraham til Troens Fader og Guds Ven, da han dog vel selv i et senere Øieblik maa have opdaget, at det var en Anfægtelse han gav efter for, hvorfor han da ikke maatte blive at fremstille som Troens Fader, men maaskee som Angerens Opfinder. Dog Adler er original. Han antager, som sagt, at det er Djævelen, der indgav Abraham Ideen, men see, Gud syntes saa godt om denne Idee, fordi den var rask og kjæk og stor¹ (og indgivet af Djævelen), at han forhindrer Udførelsen, men creerer Abraham til at være sin Ven – og paa den Maade bliver Abraham Troens Fader. Saavidt er det altsaa kommen, at ikke blot vi Mennesker formeentligen ikke skulle vide nøiagtigt Forskjel mellem Godt og Ondt, at det Onde kan blive saa imponerende, at vi forvexle dets Storhed med dets Godhed; men at Gud selv sidder og tosser i det, saa man gjør Cour til ham, som man gjør det til en lille Jomfrue paa 16 Aar, thi hun vil blot at Elskeren gjør noget Stort, ja hun forelsker sig endog ganske særligen i en Røvercaptain. – Men naar man ingen Ethik har, naar man hjælper sig med det Æsthetiskes quantitative Svimmelhed og det Metaphysi[s]kes Interesseløshed: saa kan man nok komme til saadanne forfærdelige Resultater. Og dog endnu Forfærdeligere, at Den, der saaledes forstaaer Abraham, at han har haft en Aabenbaring af Frelseren og modtaget en Lære. Man nødsages næsten, for Nøiagtighedens Skyld, til at gjøre Adler det Spørgsmaal: om det ikke er gaaet ham i Forhold til Christus som det formeentligen skal være gaaet Abraham i Forhold til vor Herre, om ikke en ond Aand (og det var jo netop paa samme Tid som Adler fik Aabenbaringen, at han opdagede at der var en ond Aand til cfr Forordet til Prædikenerne) har indgivet ham at digte, at have haft en Aabenbaring, og at Christus saa fandt det saa rask, at han o: s: v:.

1. Anm Dersom det var dette A. vil sige, at de verdslige Heltes Storhed, deres som besynges af Digterne, ofte nok er et misligt confinium mellem Godt og Ondt, saa er Sagen en anden. Men Abraham er jo en religios Helt, han er ikke verdslig stor, men netop stor ved Reenheden og Fromheden. Om Gud kunde have tilgivet Abraham, at han fulgte Djævelens Indskydelse, om Gud kunde have fundet Velbehag i Abrahams Anger, er igjen noget Andet. Men saadan udendvidere, uden at lade nogen Anger træde imellem, at lade Gud forgabe sig i den store Idee (af Djævelen) og i Abraham: er saa omtrent Gudsbespottelse.
(tilbage)

Som Exempel paa Adlers Svimmelhed kan endeligen anføres den Hensynsløshed, med hvilken han mener, at det Store, den Enkeltes kjække og raske Idee skal have Lov til at gjøre sig gjeldende, selv om der ogsaa skeer lidt Uret derved, om der ogsaa gaaer nogle Mennesker i Skudder Mudder derved. For at forfægte denne Anskuelse beraaber han sig bestandigt paa Natur-Analogier, at Solen bliver lige pragtfuld om den ogsaa forbrænder nogle Skabninger o: s: v:; ganske a la Don Juan, der »ogsaa har Philosophie«, og netop ogsaa beraaber sig, som Forsvar for sit Liv, paa Solen: »rundt om den (Solen) dør og fødes Elskerinder, og den ei agter sine Offres Liig.« Og det forstaaer sig, D. Juan bliver lige rask for det, Solen lige pragtfuld; thi Pragtfuldhed, Raskhed o: s: v: er just ikke etiske Bestemmelser. Enhver der blot har et ganske tarveligt og borgerligt Begreb om det Ethiske veed meget godt, at Naturen er en saare maadelig Analogie til det Ethiske, og at det at ville leve a la Naturen, netop er at ville leve u-ethisk, samt at man ad en saadan Analogies Vei tilsidst kommer til det Neroniske: at brænde Rom af – men det var et stolt og et pragtfuldt Syn. Naturen er netop ligegyldig mod den Distinktion som er Ethiken Alt: den mellem Godt og Ondt.

Ethisk Ædruelighed, der er modsat Adlers Svimmelhed, ligger væsentligen i, at Ens Stræben nøiagtigt reduplicerer sig i Midlets Dialektik, saa Midlet, man bruger, saa Maaden paa hvilken man kæmper for sin Idee, saa det Mindste man tillader sig for at realisere den er En lige saa vigtigt, absolut lige saa vigtigt, som Det, hvorfor der kæmpes og arbeides. Man tænke fE paa orthodoxe Kirkelæreres Strenghed, paa Augustinus strenge Lære om Sandhed, at Ingen end ikke maatte frelse sin Kydskhed ved en Usandhed; og hvorfor vel ikke? Fordi Usandhed er mere Ukydskhed end den sandselige Krænkelse, som ingen Concupiscentis samtykker. Man tænke paa den af Oldtiden for sin Reenhed priste Pythagoras, med hvilken redupliceret Consequens han forfulgte sit Princip. Men en Don Juan, en Napoleon, en Nero kort alle fremstormende Individualiteter de hyldede Natur-Analogierne – og saa Adler, hvem dog en ny Lære er betroet ved en Aabenbaring af Frelseren – en ny Lære maaskee – og dog det er det heller ikke, – men af Frelseren!

I de 4 sidste Bøger er A. da et fortunlet Genie, og summa summarum af hans Første og Sidste bliver at han er at ansee for confus. Naar man saa, som nu er gjort, netop ved at vise det forbausende Misforhold mellem det Første (det at være kaldet ved en Aabenbaring, og af Frelseren at have modtaget en Lære) og det Sidste (det saadan at være Genie), samt at det aldeles synes at være undgaaet Adler, hovedsagligen har godtgjort Opfattelsen af ham: saa kan man, for yderligere at belyse hans confuse Tilstand, tage et Skjøn over Bøgernes Udvortes, hvad upaatvivleligt vil være de Fleste nok for at have en Dom om A. færdig. Det lader sig ikke nægte, at man bliver ganske underlig tilmode ved saadan at see sig lidt om i hans 4 sidste Bøger. Han har efter en overordentlig Maalestok emanciperet sig fra ethvert Baand som Forfatter, fra enhver Fordring til Orden, fra ethvert Hensyn til en Læser. At dette skulde være Kunst, en maieutisk Taktik lod sig vanskeligen antage. Imidlertid har jeg betrygget Benægtelsen ved at belyse den totale Forvirring i det Væsentlige. – Læseren behandler A. ikke sjeldent som et Barn, man giver en Lectie for. Han aftrykker saaledes eet og samme Skriftsted, der er 6 Linier langt, heelt og holdent 3 Gange paa 2 Pagina. Nu kan man jo rigtignok ikke nægte, at ethvert Skriftord har den ypperlige Egenskab, at det altid fortjener at læses – hvorfor vistnok Enhver burde eie en Bibel og læse i den atter og atter; men at fylde i en stor Bog ved at lade det samme Skriftsted saa ofte aftrykke paa saa kort et spatium, er dog noget besynderligt. Ogsaa paa en anden Maade behandler han stundom Læseren aldeles som et Barn. Det er bekjendt at man som Opgave til Udarbeidelse i Modersmaalet stundom bruger nogle løsrevne enkelte Ord, af hvilke Discipelen skal danne en sammenhængende Fremstilling. Saaledes henkaster A. aldeles abrupte, stundom meningsløse smaae Sætninger, maaskee for at give Læseren Leilighed til at øve sig at levere og udarbejde en sammenhængende Fremstilling. Paa andre Steder synes han ganske at lade som var Læseren slet ikke til 3: som var Det han skrev ikke bestemt til at trykkes, men saadan Tid efter anden nedskrevet i en Tegnebog, og ved en Feiltagelse trykt.

Dog om alt Sligt ønsker jeg naturligviis at fatte mig kort. Det beskæftiger mig kun saare lidet æsthetisk at indlade mig med hans Bøger; hans Aabenbarings-Faktum og hans Forhold til dette er det Eneste, som væsentligen beskæftiger mig. Dog vil jeg endnu gjøre een her hjemmehørende Bemærkning, der dog, som jeg troer, væsentligen karakteriserer Adler. Man faaer ved at læse hans 4 sidste Skrifter, (og det er umuligt at undgaae dette Indtryk) man faaer en Formodning og en Forestilling om, at A. ikke egentligen tænker, men derimod maa have for Skik at sætte sig selv i en exalteret Stemning. Han griber et ganske enkelt Udtryk, et kort Udsagn; han opløser det nu ikke tænkende, han sætter det heller ikke tænkende sammen med Andet, men han bliver ved at repetere det, indtil denne eensformige Gjentagelse bedøver ham og bringer ham i Exaltation, saa det er ham, som maatte der stikke Noget og noget Dybt deri. Men hvad det er beskæftiger ham mindre, det beskæftiger ham blot at komme i denne exalterede Tilstand. Man kan ikke lade være at tænke sig Adler gaaende op og ned af Gulvet, ideligt gjentagende den samme enkelte Sætning, maaskee ved at forandre Stemmen og ved Gestikulationer understøttende den phantastiske Virkning, indtil han har hexet sig ind i en Art Berusedhed, saa han fornemmer en underlig, høitidelig Susen for Øret. Men dette er ikke at tænke. Dersom en Mand vilde sætte sig i en høitidelig Stemning og derpaa gaae op og ned af Gulvet og i eet væk sige: 7-14-21; 7-14-21; 7-14-21: saa vilde denne eensformige Gjentagelse virke som en Trylleformel, virke som en stærk Drik paa en Nervesvag; det vilde være ham som var han kommen i Berøring med noget Overordentligt. Dersom saa en Anden, hvem han meddeelte sin Viisdom, vilde sige til ham: men hvad stikker der da i dette 7-14-21: saa vilde han vel svare: det beroer paa, med hvilken Stemme Du siger det, og at Du en heel Time bliver ved at sige det, og at Du gestikulerer der til – saa vil Du nok

opdage, at der er Noget. Dersom En paa smaa Lapper Papir vilde skrive saadanne korte Sætninger som: han gik ud af Slottet; han drog Kniven; »maa jeg faae min Hofte forvreden« – dersom han derpaa vilde gjemme alle disse Lapper i en Skuffe, og saa en Tid efter, maaskee under høitidelige Ceremonier vilde gaae hen og aabne Skuffen, tage den enkelte Seddel frem og uafbrudt gjentage hvad der stod paa den: saa vilde han tilsidst komme i en phantastisk Tilstand, og det vilde være ham som stak der noget overordentligt Dybt deri. Det Abrupte har nemlig ved Tilfældigheden og ved det Spil af de tilfældigste Combinationer, det begunstiger, noget Fristende for Phantasien. Hvo har ikke erfaret dette! Naar man ved at rode op i gamle Papirer maaskee finder saadanne korte Sætninger, hvis hele Sammenhæng for længst er glemt: da har det noget Moersomt ved sig, et Øieblik at overlade sig til dette Phantasiers Spil. Naar man saa har gjort det, saa brænder man Papirerne. Adler gjør anderledes, han udgiver dem. Og det er ogsaa vistnok, at kan han faae en Læser til at hengive sig til dette Spil, saa vil han ogsaa et Øieblik kunde more sig derved. Men Forfatter bliver man paa den Maade kun i en meget uegentlig Forstand. Istedendfor at en Forfatter ellers maa ønske og fordre af Læseren, at han holder sit Sind i Ro for at eftertænke den Tanke, der meddeles, maatte A. snarere anbefale Læseren at sætte sig selv i Extase, thi jo mere spændt man kan være desto snurrigere virker det Abrupte. Det vilde forsaavidt være ganske consequent, om A., i Analogie med Troldmænd og Hexemestere, anbefalede og foreskrev visse Ceremonier, at man paa Slaget 12 om Natten skulde staae op, derpaa gaae 3 Gange rundt i Stuen, derpaa tage Bogen frem og slaae op (ligesom simple Folk lægge deres Lykke op i Bibelen), derpaa læse det enkelte Sted, først med sagte Stemme, og saa lade Stemmen stige til sit Høieste, og saa igjen baglænds (ligesom Peer Degn med sol mi) indtil Stemmen blev ganske sagte, derpaa gaae Værelset 7 Gange i et 8te Tal – og saa see, om der ikke laae Noget i det Sted. Det Abruptes phantastiske Virkning understøttes væsentligen ved det Mimiske og det Pantomimiske; det forstyrres derimod ved Tænkningens Besindighed og Sammenhæng. Og dog er der ligesom skjult et Rigdoms Dyb af uudgrundelig Dybsind i det Abrupte, medens et klart, sammenhængende, vel gjenneomtænkt Foredrag ganske simpelt kun er hvad det er. I Hexe- og Besværgelsesformularer ligger Virkningen i det Abruptes det Meningsløse Gaadefuldhed, og understøttes ved det Mimiske og det Pantomimiske, at Hexen kommer ridende paa et Kisteskaft, derpaa dandser tre Gange rundt o: s: v.: Dersom En kunde faae en Mængde Mennesker indbildt, at han eiede en forborgn Viisdom, og han derpaa skrev abrupte Sætninger paa smaa Lapper Papir; dersom han fremdeles leiede hele Sceneriet som bruges ved Talloteriets Trækning, den store Markise, Lykkehjulet, et Compagnie Soldater, en Cancellie-Herre, for hvem der præsteredes Gevær, idet han traadte ud paa Balconen – naar han da under en sagte festlig Musik, som dog blandedes med enkelte hvirvlende Opsving, lod Hjulet dreie rundt, og af den festligen udpyntede Dreng een Seddel fremtage, hvis Indhold blev oplæst: saa vilde der idetmindste gaae et Par Fruentimmers Forstand fløiten ved den Leilighed.

Hvad her er sagt om Adlers Lyst til at exaltere sig, indeholder aldeles ingen Overdrivelse, som jeg da er meget langtfra at fristes til Overdrivelse betræffende A. Der er ikke sagt, at hans Bøger heelt igjennem forraade noget Saadant, men der er Steder nok som gjøre det. Og saa uforsvarligt som det, efter mit Begreb, vilde være, om Nogen skrev noget Saadant som dette Sidste, og saa ikke mere om A.: lige saa uforsvarligt vilde det ogsaa forekomme mig, om en sandfærdig Opfattelse af hans Forvirrethed ikke fandt sin Plads i en vidtløftigere Undersøgelse om ham.

Men som sagt, hans Skrifter beskæftige mig ikke ligefremt, min Undersøgelse befatter sig væsentligen kun med hiint hans Aabenbarings-Faktum, og med, hvorledes han selv forstaaer sig i at noget Saadant er ham vederfaret, eller med, at han ikke forstaaer sig selv deri. Hans Skrifter benyttes kun i en bestemt Hensigt. Havde jeg reent æsthetisk og ligefremt med dem at gjøre, da skulde jeg gjøre mig en Fornøielse af at vedgaae, saa officielt som muligt, hvad der er min Dom, at man virkeligen kan lære Noget af dem, eller for at udtrykke mig ganske nøiagtigt, at jeg virkeligen har lært Eet og Andet af dem. En Recensent pleier jo rigtignok ellers fornemt at mene, at uagtet han ikke kan lære Noget af Forfatteren, saa kan han dog anbefale Publikum Skrifterne, thi Publikum er ikke saa høiviist som Recensenten og kan derfor nok lære Noget. Men saaledes er Tilfældet ikke her. Folk i Almindelighed vil upaatvivlelig, ja ubetinget kun kunne have Skade af at læse A^s Skrifter, fordi han forvirrer totalt. Men Den der har, hvad han mangler, dialektisk Klarhed over Sphærerne og det Totale, han og kun han vil med Sandhed kunne lære Noget af den enkelte aandrige, livlige, opbyggende, rørende, stundom dybsindige Yttring; han og kun han vil, betrygget ved sig selv uden at tabe mere end han vinder, have Glæde af hvad der stundom kan lykkes Adler reent stilistisk, om han end som Stilist aldeles ingen primitiv Fortjeneste har. Det er, besynderligt nok, en almindeligere Mening, at det er lettere at læse Strøetanker end sammenhængende Skrifter. Og dog er det langtfra saa, thi for at have Gavn af Strøetanker maa man selv være i energisk Besiddelse af en sammenhængende Anskuelse i hvilken man forstaaer sig selv. Det er dette A. mangler, han forstaaer ikke sig selv, naar man da efter en ordentlig Maalestok gjør Fordringen. Og i denne Henseende kan jeg ikke prutte. Som jeg ikke troer man skal kunne beskyldte mig for at jeg misundelig beklipper Mynten, hvori jeg som Recensent betaler Beundringens hellige Afgift til de Udmærkede, saa vil jeg heller ikke omvendt prutte, hvorimod jeg med Fornøielse skal indrømme, at han maalt med en anden en skjødesløs Fordring, tager sig adskilligt bedre ud, samt at han, vurderet af en Recensent, der er lige saa god Dialektiker som han er det selv, naturligviis vil komme til at staae med Palmer i Hænderne.

Tillæg til Capitel III.

Recapitulation.

Læseren vil erindre, at der i hele dette Skrift bestandigt kun disputeres e concessis. Der benægtes intetsteds ligefrem, at A. har haft en Aabenbaring, tværtimod det antages, da han jo selv siger det, og saaledes antages Alt hvad han siger; men saaledes hjælpes han til at fange sig selv i Selvmodsigelsen.

§ 1. For at belyse at Forvirringen er tilstæde, benyttedes Adlers Tilsvar paa Øvrighedens Spørgsmaal. Dilemmaet maa her stilles saaledes: enten er alle hans enkelte Tilsvar Nonsens, eller disse indeholde i sig væsentligen Tilbagekaldelsen af hans Første (at han har haft en Aabenbaring, og af Frelseren har modtaget en ny Lære.). Antages dette Sidste (at Tilbagekaldelsen ligger i hans Tilsvar) saa er Forvirringen denne, at han ikke gjør Alvor af det med Tilbagekaldelsen, men lader som Ingenting eller selv mærker Ingenting, lader Tilsvarene have Mening og Realitet, hvilken de dog kun have forsaavidt de indeholde Tilbagekaldelsen af det Første.

Argumentationen indenfor Dilemmaet var denne. Adler identificerer sig i Tilsvarene saaledes med sit første Trykte (Forordet til Prædikenerne, Prædikenerne, Studierne) at han i almindelig og vulgair Forstand maa betragtes som Forfatter deraf – men naar han saaledes er Forfatteren, saa har han jo ingen Aabenbaring haft, saa har Christus jo ikke dicteret ham Noget, saa har han ikke været blot Organ. – Adler vedgaaer autentisk, at han ikke har noget Nyt, hvorimod han ligesom enhver Christen i Almindelighed holder sig til Skriften, forkynder Jesum, beraaber sig paa Skriftord som Beviissteder for hvad han siger – men saa er jo alt det Første om Aabenbaringen o: s: v: væsentligen tilbagekaldt. – Adler haaber paa at han senere vil være istand bedre at fremsætte (den aabenbarede og af Frelseren dicterede) Læren, han haaber altsaa paa Lærens Perfectibilitet. Men dette Haab er aldeles meningsløst, ja blasphemisk, hvis hiin Lære ikke er Adlers egen; og er den hans egen – saa har han jo ingen Aabenbaring haft, ved hvilken Læren blev ham meddeelt af Frelseren.

§ 2. For dernæst at belyse Forvirringen og den skrigende Selvmodsigelse i Adler (thi Modsigelsen er visseligen skrigende, og Forvirringen netop den, at A. lader som Ingenting), blev der taget et Hensyn til hans 4 sidste Skrifter. I stedetfor, hvad man, hvis han ikke forblev at være i en confus Tilstand, maatte være berettiget til at vente, istedenfor at finde Besindelsens Frugt: enten Oplysning om, hvorledes han forstod sig selv i det Overordentlige som var ham vederfaret, eller Tilbagekaldelse, finder man, at han nu har slaaet sig til Ro i den Betragtning, at han er Genie. Dette kan gjerne indrømmes ham, især her, hvor vi slet ikke have med Sligt at gjøre. Men saa snart hans 4 sidste Bøger i Alvorens Mening skal sættes sammen med hans Første (Aabenbaringen og den aabenbarede Lære) saa fremkommer Dilemmaet: enten ere de 4 sidste Bøger (selv om deres tilfældige Indhold er nok saa ypperligt) totalt betragtede og som Bøger af A. at ansee for Nonsens, eller ogsaa er i dem væsentligen indeholdt Tilbagekaldelsen af hele hans Første. Antages dette Sidste saa ligger Forvirringen i, at A. lader som Ingenting og ikke gjør Alvor af det med Tilbagekaldelse. Den Metamorphose fra Apostel at blive Genie er saa afgjørende, saa qualitativ og derhos saa bagvendt, at den mindst af Alt i Verden kan ignoreres eller betragtes som Ingenting. I borgerlige Forhold, overhovedet i Endelighedens Verden lader det sig ypperligt gjøre, at en Mand, endog mere end eengang begynder paa en Lykke, og uden videre lader det Forbigangne være glemmt; at en Mand forandrer Livs-Stilling, forsøger sin Lykke i en ny Carriere, og uden videre lader det Foregaaende være et Tilbagelagt og Glemmt. Men dersom en Mand vil mene, at i Aandens Verden lader dette sig ogsaa gjøre, saa er denne Mening nok til at bevise, at han er confus; og Enhver der lever saaledes, han er egentligen confus. I Endelighedens Verden kan det være godt nok med Forandringernes Lykke og Fromme, det kan være sandt hvad Ordet siger: *variatio delectat*; men i Aandens Verden er Continuerligheden ikke blot Glæden, men er Aanden selv o: Continuerlighed er Aand, og det ikke qualitativt at respektere Continuerligheden er at have sit Liv uden for Aandens Sphære, enten i Verdslighedens eller i Forvirrethedens. Continuerligheden er ikke Eensformigheden, i Continuerligheden er der ogsaa Forandring, men Continuerligheden er, at enhver Forandring gjøres dialektisk i Forhold til det Foregaaende. Naar da Forandringen er en qualitativ (som den til Genie fra Apostel) saa er Continuerlighedens sidste Udtryk: Tilbagekaldelsen af det Første, hvilken igjen, forsaavidt man har meddeelt sit Første, skyldes at meddeles officielt. Eventyrlighed er i Aandens Verden Forvirrethed, og lige saa den Distraction, som ikke mærker, at Forandringen er den qualitative. Og i samme Grad En har vovet sig længere ud, endog indtil at sige sig at have haft en Aabenbaring, i samme Grad er Eventyrligheden eller Distractionen betænkeligere. – Forvirringen hos A. bliver forøvrigt endnu større derved, at han i sin ny Livs-Stilling som lyrisk privatiserende Genie vedbliver exegetiserende, aandrigt, omskrivende o: s: v: at forholde sig til hiin (ham, ifølge hans Første, ved en Aabenbaring af Frelseren meddeelte) Lære. Desto stærkere viser

kun hans Distraction og Forvirrethed sig: at han ganske har glemt, at denne Lære er ham ved en Aabenbaring meddeelt af Frelseren.

Skal der da for Fremtiden blive Alvor og Mening i Adlers Liv som Forfatter, saa maa han: enten tilbagekalde sit Første, og nøies med at være hvad han er i sine 4 sidste Bøger, naar disse betragtes uden Forhold til hans Første; eller han maa annullere sit Sidste, som et Frafald fra sin Idee og sit Kald, høitideligt vedgaae, hvad han ved sit forklarende Jadskerie har forvirret, at han har haft en Aabenbaring og af Frelseren har modtaget en ny Lære, og da handle, tale, skrive i Kraft deraf (ikke i Qvalitet af Lyrisk, privatiserende Genie). Bliver han derimod ved, ladende som Ingenting, at fare fort, lader begge Dele staae hen, saa beviser han derved at han er i en forvirret Sindstilstand.

I en forvirret Sindstilstand. Herved skal ingenlunde forstaaes, at han er, hvad man kalder afsindig, hvad kun uforskammet Travlhed i Livet kan falde paa at mene. Nei, derved skal forstaaes, at han uden christelig Begrebs-Dannelse, uden sædelig Respekt for qualitative Begrebs-Bestemmelser i den Grad ikke er sig og sin Tanke mægtig, at han ved Forvirretheden i sin Tanke, endog kan komme til bona fide at sige Blasphemier.

Capitel IV.

Psychologisk Opfattelse af Adler som Phænomen, og som Satire over den hegelske Philosophie og Nutiden.

§ 1.

Psychologisk Exposition.

Denne Paragraphs Bestemmelse er at prædisponere Katastrophen, at lægge nogle Forudsætninger til Rette, af hvilke Katastrophen i Adlers Liv psykologisk lader sig motivere. Det var unægteligt et baade interessantere og taknemligere Arbeide reent digterisk at turde operere ene ved Hjælp af Muligheden, fordi selv den righoldigste Virkelighed dog aldrig har Mulighedens rene Idealitet, men bestandigt noget Tilfældigt ved sig. Men at digte saaledes gaaer naturligviis ikke an, da det er en Samtidig, om hvis Liv her er Tale, hvorfor den digteriske Frihed her vilde blive noget Andet vilde blive at paadigte en Mand Noget. Men hvad der saaledes tabes i den digteriske Idealitet, fordi A. ikke er en digterisk Figur og ikke kan have en digterisk Figurs rene Gjennemsigtighed, det vindes igjen paa en anden Maade; thi Satiren bliver derved, at han er en virkelig Person, eftertrykkeligere end om en Digter havde skabt en saadan Figur.

Den psykologiske Exposition er da begrændset af Virkeligheden, hvilken altid indeholder et Moment af det Tilfældige i sig. Endog den Forstaaelse og Forklaring af sit Liv som Mag A. i sit Inderste kan eie, vil indeholde noget Tilfældigt, fordi intet virkeligt Menneske er reen Idealitet saa det enkelte Oprin i hans Liv bestandigt vil have et tilfældigt Manglende eller et tilfældigt Overflødig. Og den psykologiske Exposition, som her kan leveres er endnu i en anden Forstand begrændset af Virkeligheden af Virkelighedens Hensyn. Det lod sig saaledes tænke, at En der nøie kjendte Mag Adlers Liv, En der var i Besiddelse af hans Fortrolighed kunde være vidende om Noget (et Livs-Indtryk, en Begivenhed, et Oplevet o: s: v:) der betragtet som Forudsætning i høieste Grad var at paaagte, men som den Vidende ingenlunde kunde være berettiget til at indvie Andre i, end sige at offentliggjøre ved Tryk. Undersøgelsen maa derfor holde sig indenfor almindeligere Bestemmelser, have en universellere Charakter, i det Høieste benytte det enkelte Vink, som Mag A. selv kan have givet. Kunsten bliver at sætte disse almindelige Bestemmelser saaledes sammen, at der psykologisk dog resulterer Noget deraf. Paa den Maade kan da Undersøgelsen i ingen Henseende komme til at træde Mag.A. for nær, idet den væsentligen kun benytter det ganske Almindelige, der universellere ligger i hele Tidens Forudsætninger, medens den derimod aldeles renoncerer paa enhver privat Opfattelse af Mag. A., hvortil jeg da slet ikke har Data. Som en Følge deraf vil Mag. A., uden at forskyldte nogen Usandhed, være fuldkommen berettiget til at sige om denne Opfattelse, at den ikke er sand, idet han da særligen accentuerer hvad han kun kan være vidende om. Derimod kan maaskee en Læser finde Opfattelsen endog meget sand, fordi han kun kan forstaae A. universellere. Overhovedet kan da det ene Menneske aldrig forstaae det andet Menneske ganske privat. Enhver Trediemand (og det er jo det ene Menneske altid i Forhold til det andet) forstaaer altid Meddelelsen noget universellere. Mere maa heller ikke det ene Menneske fordr af det andet; og enhver udviklet Individualitet vil være i Besiddelse af den i saa

Henseende fornødne Resignation for at kunne leve i Omgang med Andre. Tilsyneladende er det en Ufuldkommenhed ved Jordlivet, at saaledes det ene Menneske ikke ganske, ikke i sidste Grund kan gjøre sig forstaaelig for Andre; ved nærmere Eftersyn vil man vel overbevise sig om at det er en Fuldkommenhed, da det tyder paa, at hvert Individ er lagt religiøst an, skal stræbe at forstaae sig selv i Fortrolighed med Gud. De fleste Mennesker mærke formodentligen hverken denne Ufuldkommenhed, eller at den er en Fuldkommenhed. Hoben, Mængden, de ere ganske enige, som de mene, i Tusindviis, de forstaae hinanden ganske i Tusindviis. De bedre Philosopher veed dog Beskeed om, at der aldrig har levet to Mennesker, som ganske have forstaaet hinanden. Men det forstaaer sig, jo mindre man har Tid og Selvbeherskelse og Udholdenhed til at ville forstaae sig selv, jo mere man derimod er i Besiddelse af travl Snaksomhed eller rettere i den travle Snaksomheds Tjeneste: desto lettere gaaer det med at kunne forstaae alle Andre, og med at kunne blive forstaaet af alle Andre.

Vi tænke os da en theologisk Candidat, der lykkelig og vel har absolveret sin Embeds-Examen med bedste Charakter. Han er mere end almindeligt begavet, ikke uden Talenter, han maa antages, æsthetisk forstaaet, at have leve[t] saa meget, at Tilværelsen engang vil paa en afgjørende Maade kunne sigte paa ham. Derimod maa han lige indtil dette Øieblik, hverken som Barn eller som Yngling eller som theologisk Student, være kommen i nogen afgjørende Berøring med Christendommen, end mindre med det alvorlige Spørgsmaal, om han selv er Christen. Han maa i denne Henseende antages at have levet hen, som vel saa Mange gjøre det, i Forretnings-Sprogets løbende Bestemmelser af at være Christen, at være døbt confirmeret, som Christen at have legitimeret sig da han skulde indskrives til artium o: s: v:, at have erhvervet et quantum satis af theologiske Kundskaber, at være bleven Candidat.

Han er altsaa theologisk Candidat, men som fortrinligt Begavet kan han naturligviis ikke afslutte sine Studier med en Embeds-Examen. Han begynder tvertimod vel først nu ret at studere, og da Studiet af den hegelske Philosophie, en Philosophie der understøttet af en almægtig Opinion staaer formentligen paa Høiden af al Videnskabelighed, uden for hvilken der ingen Frelse er men kun Mørke og Dumhed. Med Begeistring for Philosophiens Heros, glad følgende Feldtraabet: Du mangler Alt, studeer Hegel og Du har Alt, fortryllet ved Haabet om at vinde Alt, i græsk Stiil vel takkende Guderne for at være bleven samtidig med Menneske-Slægtsens høieste Udvikling – gaaer han til Studiet. Han er ikke i Besiddelse af een eneste Forudsætning, der inderligere kunde gjøre ham opmærksom paa, at denne Philosophie totalt confunderer Christendommen; der er intet dybere religiøst Liv i ham som maa tilbagetrænges for at han kan sætte sig ind i denne Philosophie; han er i religiøs Henseende, uden Orthodoxiens uden dybere religiøse Indtryks svære Oppakning, en Letbevæbnet, hvem det falder kun altfor naturligt og let i Skjødsløshed at forstaae, hvad Hegel i Skjødsløshed har foredraget, at hans Philosophie var Christendommens høieste Udvikling. Ja han er vel i religiøs Henseende endog saa let bevæbnet, at dette Spørgsmaal slet ikke falder ham ind. – Saa studerer han da, og hvad mangan Forfængelig gjør skjødsløst og blot for at være paa Moden, det gjør han, om end henreven af Tiden, dog med Iver og Interesse; han holder endog Forelæsninger ved Universitet[et] over denne Philosophie, og udgiver en populair Fremstilling af Hegels objektive Logik. At være au fait med den Verdens-Anskuelse, hvilken Samtiden beundrer, er altid fornøieligt. Naar man saa tillige reent personligt finder Hvile og Tilhold i den, da er Ens Existents, aandelig forstaaet, betrygget; man bliver sig bevidst, at man ganske hører hjemme i den Tidsalder i hvilken man lever, og man tør prætere at have sin Plads blandt de Fremmeligere. Her er intet Sinkerie, inden Individet forstaaer sig selv ind i Samtidens Tankegang, intet Mismod, intet Subjektivitetens fare- og smertefulde tentamen, hurtigt gaaer man med, bæres derpaa af Samtiden for da i Samtiden og med den at stræbe videre, Alt uno tenore. ~~Man er som de Andre, Distinktionen ligger blot i, hvilke de Andre ere, med hvem man væsentligen har Fællesskab.~~

Mag:Adler er nu i den Alder, da man ordentligviis føler en Trang til at slutte sine Læreaar af, for derpaa at lære Andre. Der pleier da ogsaa i den Alder, der er Modenhedens kritiske Alder, at indtræde en Trang tilret dybt at besinde sig paa sit eget Liv. Endnu engang, inden man gjør Overgangen og gaaer videre i Livet, vender man tilbage til sine første Erindringer, til Opdragelsens uforglemmelige Indtryk. Man prøver, hvorledes man nu forholder sig til hvad man den Gang barnligt forstod og tilegnede sig, man prøver om man er i Overensstemmelse med sig selv, om og hvorvidt man forstaaer sig selv i at forstaae sit Første, og Bekymringen er, at Ens Liv i dybere Forstand maatte være et personligt Liv i væsentligt Sammenhæng med sig selv. Een og Anden staaer vel her paa Skilleveien, om han skal slippe det Første, hugge Broen af, og holde sig til det senere Lærte, eller om han skal søge tilbage til Barndommen og lære omvendt; thi som Barn lærte han jo af Ældre, og nu skulde han altsaa selv Ældre lære af et Barn, lære af sin Barndom. Havde det nu været MagA^[s] Tilfælde, at han, idet han saaledes i sig selv vendte tilbage til sig selv, var stødt paa een eller anden væsentlig christelig Erindring, eet eller andet afgjørende Indtryk af det Christelige: da vil Sagen være bleve[n] en anden, og itide noget alvorligere. Men hans Livs-Udvikling var netop en saadan, at det maa falde ganske naturligt, at han culminerede i at blive Hegelianer, aldeles i samme Forstand som den hegelske Philosophie var Menneskehedens høieste Udvikling. At den hegelske Philosophie derved igjen var Christendommens Culmination, kunde Mag. A. ingen Betænkelighed have ved at antage; det fulgte vel snarere ganske af sig selv, og deraf da igjen, at han som Hegelianer var en ualmindelig udviklet og dannet Christen, vel skikket til at lære den hegelske Philosophie fra sig, og altsaa ogsaa Christendom, da disse Bestemmelser vare identiske.

Mag:Adler søger da om Ansættelse, ikke som Professor i Philosophie eller i hegelsk Philosophie, hvortil han ogsaa havde gjort sig duelig, men som Præst som Lærer i den christelige Religion, hvortil han ogsaa havde gjort sig duelig – ved Studiet af den hegelske Philosophie. Og han bliver kaldet. I Tillid til at have absolveret Embeds-Examen med bedste Charakter, i Tillid til sin almindeligere Dannelse, i Tillid til sin Begavethed haaber han at være Opgaven voksen; i Tillid til sit ualmindeligere Kjendskab til den hegelske Philosophie haaber han vel endog at blive en ualmindelig dygtig Præst. Dette er aldeles ikke ubeskedent, ingenlunde. Er det sandt at den hegelske Philosophie er den højeste Udvikling af Christendommen, saa er det jo eo ipso et Fortrin for en Præst at kjende denne Philosophie nøie. – Ikke da som ellers dog vel stundom, at en Mand, efter i Besindelsens Alvor at have forynget sig ved sit Barndoms-Indtryk af det Christelige, i god Forstaaelse med en streng christelig Opdragelse, med Bibelen i sin Haand tiltræder sin Virksomhed som Geistlig; nei, i Tillid til en Embeds-Examen, med Hegels 18 Bind pragtfuldt indbundne, haabende paa, at der vil blive rigeligt otium til yderlige[re] Studier i og nye Skrifter om Hegel – bliver Mag:A Præst.

Han bliver ikke Præst i Hovedstaden – der var [det] ikke utænkeligt, at det kunde lykkes En at skulke sig igjennem, ja at gaae stolt igjennem Livet som Præst, som christelig Præst – paa hegelske Kategorier. MagA bliver Præst paa Landet, og bringes altsaa derved væsentligen i Berøring med og ansvarligt Forhold til simple og eenfoldige Mennesker, der, i Mangel af Kjendskab til Hegel, har, som den dog maaskee endnu haves paa Landet, en alvorlig om end tarvelig christelig Underviisning, saaledes, at de ukjendte med enhver Forflygtigelse, eenfoldeligen troe paa det Christelige, og have dette hos sig som et Nærværende. Thi eenfoldige, troende Mennesker omgaaes det Christelige saaledes, at de ikke have det historisk paa en Afstand af 1800 Aar, og endnu mindre phantastisk paa en mythisk Afstand.

Mag:A bliver Præst paa Landet, og kommer til at leve i landlig Afsidshed. Den Forestilling han selv har om den hegelske Philosophie, maaskee ogsaa den Forestilling som den denne Philosophie kan give ham om ham selv, gjør det sandsynligt, at Mag: A. neppe blandt sine Embedsbrødre eller i sin øvrige Omgang vil finde Nogen, til hvem han kan eller vil ret slutte sig i Fortrolighed. Altsaa Mag: A. kommer til at leve aldeles isoleret med sin hegelske Philosophie, der dog maaskee bedst egner sig for Residentserne. Saaledes maa det være; skal Forholdene strammes til en Katastrophe, maa først og fremmest den Paagjeldende isoleres og holdes i Isolation, eller holde sig selv i Isolation. – Paa den anden Side, at Mag: A. skulde rusticere, er aldeles usandsynligt, dertil er han for meget begavet; og han er for meget aandeligt beskæftiget til at blive en »Lhomber-Præst«, eller til at realisere den anti-apostoliske Climax, som det vel stundom skeer – Apostlene kaldtes nemlig fra at fiske til at fange Mennesker: en Mand beskikkes som Præst til at fange Mennesker og ender med at fiske, jage o: s: v:.

Situationen er nu lagt til Rette: en Mand, der heelt op er beskæftiget med hegelsk Philosophie, bliver Præst paa Landet, lever i landlig Afsidshed, og aandeligt forstaaet i fuldkommen Isolation. Betragter man Situationen reent æsthetisk, da er den saa humoristisk, at den ypperligt lod sig benytte i en Fortsættelse af Guellivers Reise, thi Forholdets Misforhold er aandeligt forstaaet netop lige saa piinagtigt-forkeert som det mere sandselige, hvilket Swift beskriver. En purus puteus Hegelianer har væsentligen Intet tilfælles med eenfoldige Mennesker, han maa, aandeligt forstaaet, consequent sige om dem, hvad den fødte Adel engang sagde om Borgerstanden: de ere ikke fødte o: de ere ikke til, de ere en anden Dyre-Classe; og en Præst skal derimod netop have det Væsentlige tilfælles med de Eenfoldige, skal i dybeste Forstand være ret levende gjennemtrængt af den Bevidsthed, at ogsaa Aandens og Dannelsens Differentser kun er en Spøg. Der hører unægteligt en stærk Hjerne og fremfor Alt en riigholdig religiøs Idee til for at kunne leve saaledes i Omgang med andre Mennesker at man ikke har een Eneste med hvem man kan vexle eet eneste Ord om hvad der beskæftiger En selv dybest. Jeg troer ikke, at den hegelske Philosophie har Inderlighed nok til at kunne holde et Menneske oppe under saadanne Omstændigheder; jeg troer det vilde gaae enhver Hegelianer forkeert, der saaledes kom til at brænde inde med sin Philosophie. – Den eenfoldige Menighed repræsenterer ganske simpelt det Christelige, og MagA er som Præst og Sjelesørger forpligtet til at indlade sig med den. I Hovedstæderne, hvor en Hegelianer har Tilhold i de fornemme, dannede Kredse, lader det sig maaskee gjøre stolt og ved stolt Overseen aristokratisk at værge sig mod »Eenfoldigheder«. Men Mag: A. er, som Hegelianer, en vild fremmed Fugl paa Landet, aldeles uden Tilhold, og dog lige saa uproportioneret, aandeligt forstaaet, i Forhold til sin Omgivelse, som Guelliver blandt de ganske smaae bitte Mennesker eller blandt de kæmpehøie, medens dog Guelliver havde den Fordeel og den Lindring, at han kun var en Tilreisende, Mag: A. er derimod trods Uforholdsmæssigheden væsentligen i Forholdet ved at være beskikket Præst, og han er tillige for godt et Hoved til ikke at indsee, at det dog er taabeligt, at være stolt af sin Philosophie lige over for eenfoldige Bønder.

Man kan da ikke nægte, at det er en fortvivlet Situation; og dog er den ind efter, i Retning af Ansvaret, endnu mere fortvivlet. At staae paa Prædikestolen (altsaa for Guds Aasyn) og forkynde, hvad man ifølge sin Dannelse formeentligen er langt ude over; at sidde ved Dødsleiet og trøste en Døende, med hvad man selv er langt ude over; at sidde ved Dødsleiet og maaskee være Vidne til, at den Døende som taknemligt trykker Præstens Haand, saligt dør i Troen paa Det, som Præsten ved Dødsleiet er ude over! At være vidende om, hvorledes en fattig men gudfrygtig Familie forbereder sig til en Altergang, med hvilken Høitidelighed den træder op til det hellige Sted – og saa Præsten, som er ude over dette, og saa Præsten, Læreren, der, hvis han blot kommer i Stemning, egentligen stjæler denne fra disse eenfoldige Mennesker, ved nemlig at see deres Rørelse og Bevægethed! At være saaledes udviklet, at man, hvis det var En ret Alvor med den

hegelske Philosophie, snarere maatte føle sig forpligtet til at rive de Eenfoldige ud af deres Vildfarelser – og saa at være som Præst beskikket til at lære dem det Eenfoldige! Og saa Ansvar: at man er Præst! Og saa, at man er uden al Adspredelse, uden Tilhold og Sammenhold; thi i Hovedstaden trøster maaskee den hegelske Philosophie med stolt Bevidsthed, men paa Landet vanskeligt, og umuligt da en Præst.

Det er bekjendt nok, at Eensomhed kan drive et Menneske til det Yderste, men Mag:A⁵ Situation er værre end Eensomhedens, thi den er tillige Modsigelsens og Selvmodsigelsens, og over svæver Ansvarrets Forfærdelser. Naar saa nogen Tid er gaaet hen paa denne Maade, naar Modsigelsen og Forfærdelsen omslutter ham nærmere og nærmere, saa bliver tilsidst Situationen denne: at en Hegelianer, der var gaaet videre, nu omtrent er kommen til det Afgjørelsens Vendepunkt, om han vil blive en Christen – og dette Moment indtræder i hans Liv et Aars Tid efter, at han lykkelig og vel er bleven ansat som christelig Præst.

§ 2.

Katastrophen i Mag: Adlers Liv.

Saa indtraadte der da en Begivenhed og Mag:A⁵ Liv forandredes. Hvilken denne Begivenhed, nærmere forstaaet, var, kan jeg naturligviis Intet oplyse om. Det Eneste, jeg kunde gjøre, var digterisk at føle mig for i Muligheder, men ad den Vei vindes der jo ingen faktisk Oplysning. Den der, fornuftigviis, maatte antages at kunne levere en nøiagtig og bestemt Oplysning, var Mag: A. selv. Men deri har jo det Foregaaende (Capitel III) netop viist hans Forvirrethed at ligge, at han selv, hverken veed ud eller ind, at han efter først at have leveret en ganske detailleret Beskrivelse af en Begivenhed, der skal have fundet Sted om Natten (idet en slem Lyd foer gjennem Værelset, og Frelseren derpaa bød ham at staae op o: s: v:), derpaa, foranlediget ved Øvrighedens Forespørgsel, substituere[r] istedenfor dette Concrete det Almindelige og Ubestemte at det var en Begivenhed.

Enhver Trediemand og saaledes ogsaa jeg og denne Undersøgelse kan, naar Ønsket om nærmere Oplysning standser paa Mag:A⁵ (den Paagjeldendes) Forvirrethed, ypperligt nøies med den Bestemmelse: der indtraadte en Begivenhed og Mag:A⁵ Liv forandredes, ja endog med den Bestemmelse, at Begivenheden var, at Mag:A⁵ Liv forandredes. Hovedsagen er (og dersom Mag: A. ikke oprindeligen havde indladt sig paa at sige Mere, vilde Alt forsaavidt være i Orden) at Mag: A. ved et kvalitativt Spring blev sat over fra Philosophiens og in specie den hegelske Philosophies phantastiske Medium (den rene Tænken og den rene Væren) i den religieuse Inderligheds Sphære: Hovedsagen er at Mag: A. ved et kvalitativt Spring fra den abstrakte Tænkings Objektivitet kom til sig selv, thi al Religieusitet ligger i Subjektiviteten i Inderligheden, i at komme til sig selv. Noget andet er det, at Mag: A. indenfor den religieuse Bestemmelse: at komme til sig selv maa siges endnu ikke at være kommen til sig selv, forsaavidt han, skjøndt religieust bestemt, dog som Exalteret er endnu uden for sig selv. Men i Modsætning til den abstrakte Tænkings Objektivitet og Interesseløshed maa han siges at være kommen til sig selv, forsaavidt han er kommen til at bekymre sig om sig selv. Dette er det Ny, hvad hans hele Livs-Udvikling har været ukjendt med, dette religieuse Indtryk af sig selv i Selvbekymring. – Der gik som MagA selv siger i Forordet til Prædikenerne, førend han begynder paa Historien om Aabenbaringen, et Lys op for ham, at det ikke var paa Tanken det kom an men paa Aanden.

Katastrophen ledsagedes af en symbolsk Handling, om hvis Facticitet der ingen Grund er til at tvivle: »Mag: Adler brændte sine hegelske Manuskripter.« Naar man paa en saa afgjørende Maade har brudt med den hegelske Philosophie, saa er der da Sikkerhed for, at man aldrig mere indlader sig i Vidtløftighed med den, saa er man ved eet eneste Skridt sikkert mod Fristelser af den og Tilbagefald til den. Ak, denne Trang til at give en indre Afgjørelse et eclatant Udtryk i det Ydre, er ofte skuffende. Det er maaskee ikke saa sjældent hændt, at en ung Pige, der for den samlede Families Øine høitideligen har tilintetgjort ethvert Minde om den troløse Elsker, brændt alle hans giftige Breve, at hun, uden næsten at blive sig det bevidst, Dagen efter listede sig til at see – den Troløse. Der er ikke sjældent et betænkeligt Misforhold mellem Afgjørelsen i det Indre (Beslutningens Styrke, Frelsen, Helbredelsen) og Afgjørelsen i det Ydre; man kan langt fra, hvis man ønsker at slutte rigtigt, slutte ligefrem fra det Sidste til det Første, man kan snarere slutte omvendt jo større Trang til eclatant Afgjørelse i det Ydre, jo mindre indre Sikkerhed. At det Ydre ikke altid er det Indre gjelder ikke blot i Forhold til Ironikere, der bevidst bedrage Andre ved et falsk Ydre, men gjelder ogsaa ofte i Forhold til umiddelbare Naturer, der ubevidst bedrage sig selv, ja stundom have ligesom en Trang til Selvbedraget. Dersom saaledes en Mand neppe giver sig Tid til at sove og spise blot for ustandseligt at kunne forkynde og udbrede en for Menneskeheden lyksaliggjørende Anskuelse, samt for aarle og silde at bevise dens Rigtighed – saa skulde man jo troe: den Mand maa have en fast og levende Overbeviisning. Ak, og dog er det ikke altid saa, stundom har han netop ingen fast Overbeviisning, men trænger til at Mange maae blive enige med ham – for at hans Overbeviisning kan blive overbevisende for ham selv. Forunderligt nok, han har en Anskuelse,

han har Noget at meddele, det seer ud som var det Menneske[ne] der trængte til ham og til hans faste Overbeviisning – ak, og saa er det ham der trænger til Menneskene, ham der vil overbevise sig selv ved at overbevise Andre. Dersom man satte ham, aandeligt forstaaet, i et lufttomt Rum, vil han ingen Overbeviisning have, og derimod, i samme Grad som Mange høre paa ham i samme Grad mærker han, at han har en Overbeviisning, og i samme Grad som Mange ere enige med ham, i samme Grad – bliver han selv overbeviist. Enhver Alvorligere der er vant til at omgaaes sig selv med Forsigtighed undgaaer derfor hellere den ecclatante Afgjørelse i det Ydre, eller vaager dog over, at den ikke kommer for tidligt. En Alvorligere skjuler snarere Afgjørelsen og prøver sig selv i taus Inderlighed, for at see, om det ikke skuffeligen skulde være saa, at han svagt trængte til den stærke ydre Afgjørelse. Kan et Menneske holde ud i taus Inderlighed, holde ud at være totalt forandret uden at forandre det Mindste i det Ydre, saa kan han sagtens gjøre det ecclatante Skridt; med det Omvendte forholder det sig ikke saaledes. Dersom jeg vilde tænke mig tvende Drankere, som begge have besluttet ikke at drikke mere; den ene har høitideligt kastet Flaske og Glas ud af Vinduet og er indtraadt i Total-Afholdenheden, den anden har endnu som før Flaske og Glas fyldt staaende foran sig – men han drikker ikke: hvilken af disse Tvende maa ansees for sikkrest frelst? Man forvexler saa let det Physiske med det Moralske; Frelsen bestaaer jo dog ikke i at slaae Glas og Flaske istykker, men i at lade være at drikke. Nei, at kunne være ganske som ellers, leve mellem de daglige og idelige Erindringer af det Gamle og saa dog at være forandret i sit Væsens dybeste Grund: ja det er Kunsten; men er Forandringen da tilstæde, saa er den ogsaa tilforladelig, og saa kan man jo altid lidt efter lidt forandre det Ydre, naar man først ret alvorligt har vogtet paa, at Forandringen ikke var for Andre i det Ydre, men for Gud i det Indre. Jeg vil tænke mig tvende Mennesker; der foregaaer i et afgjørende Øieblik en væsentlig Forandring med dem begge, men den ene udtrykker strax Forandringen i det Ydres Afgjørelse, den Anden naaer først i Løbet af en 7 Aar den Forandring i det Ydre, som svarer til den Forandring i det Indre, der foregik med ham i hiint Øieblik, hans Forandring faaer derfor intet Paafaldende for Andre, fordi den fordeles paa 7 Aar: hvilken af disse Tvendes Forandring maa ansees for at være bedst betrygget? – Det havde derfor maaskee været visere og forsigtigere af Mag: A., istedenfor at brænde Manuscripterne, at udvise endnu en Tidlang een bestemt Time daglig eller to, til at beskæftige sig med Hegel, for at forvise sig om, at han dog virkelig var forandret, thi man kan saa let forvexle det Physiske og det Moralske: det at opgive Hegel med det at brænde sine hegelske Manuscripter. Jeg skulde huske meget feil, hvis det ikke forholdt sig saa, at den berømte Kanne, hvis Liv var kjendt med betydelige aandelige Omveltninger, at han engang, greben af det Christelige, brændte alle sine mythologiske Manuscripter – og dog faldt han tilbage endnu engang. Goethe brændte jo ogsaa sine Manuscripter, der indeholdt Digterværker, og da han havde gjort det, blev han netop Digter.

Som det gik Goethe gik det nu vel ikke Mag:A, at han efter at have brændt sine hegelske Manuscripter først ret tilgavns blev Hegelianer. Men derimod har han dog bedragen ved denne ecclatante ydre Afgjørelse opnaaet, at det i Selvbedraget er skjult for ham, at han vedbliver at være Hegelianer. Mag: A. er lyrisk, subjektivt, fuldt og fast overbeviist om, at han eengang for alle for evigt har brudt med den hegelske Philosophie – ved at brænde Manuscripterne, at han ved en Aabenbaring er for evigt frelst ud af den hegelske Philosophies Vidtløftigheder. Men see, naar han saa foranlediges til at forklare hvad han forstaaer ved denne Aabenbaring og hvorledes han forstaaer sig selv i at det er hændt ham, saa recur[r]erer han til de gamle hegelske Forflygtigelser. Vilde En gjøre ham opmærksom herpaa, da var det ikke utænkeligt at A. svarede: »hvor Du nu dog kan komme med en saa urimelig Indvending, at jeg i Grunden skulde være Hegelianer; jeg forsikrer Dig til ved Alt hvad Helligt er, jeg brændte mine hegelske Manuscripter den Nat, troe mig nu!« Paa den Maade bringer Mag: A. den hegelske Philosophie i en yderst comisk Situation, idet den af en religieust Opvakt, der er fuldt og fast lyrisk forsikkrende at han har haft en Aabenbaring, benyttes til at forflygtige selve Begrebet. Den hegelske Philosophie bortforklarer egentligen Aabenbaringen, A. forsikkrer høitideligt, at han har haft en Aabenbaring, og forklarer derpaa oplysende, a la Hegel, at der egentligen [ikke] lader sig tænke en Aabenbaring, men mærker ikke selv Misligheden – da han jo har brændt sine hegelske Manuscripter. Jo længere man har Aabenbaringen paa Afstand fra sig (som fE paa en Afstand af 1800 Aar) desto bedre gaaer det dog tilsyneladende med Forflygtigelsen, men nærmere paa Livet kan man neppe faae en Aabenbaring end ved selv at have haft den, og mere comisk kan Forflygtigelsen ikke blive, end naar begge Dele skal staae fast: at en og samme Mand har haft en Aabenbaring, og at Forklaringen er, at en Aabenbaring ikke objektivt lader sig tænke, men er et Art sjeleligt Sandsebedrag. Men derved har A. den Fortjeneste, at han indirecte-satirisk gjør Modsigelsen i den hegelske Philosophie aabenbar. Thi naar vi tage de 1800 Aar, Skalkeskjulet bort, og anbringer den hegelske Philosophie i Samtidighedens Situation saa viser dens Adfærd sig tydeligt, at den nemlig svigefuldt bortforklarer en Aabenbaring istedenfor aabenbart at benægte den. Kun den overordentlige Fortjeneste af det Comiske er forbeholdt Mag: A. at være i alle Maader Manden for det Hele: Manden med Aabenbaringen, og Manden med Forklaringen.

§ 3.

Mag:Adlers Fortrin.

Det Gode, det Fortrinlige ved Mag: A. er, at han er rystet, er grebet, at hans Liv derved har faaet en ganske anden Rythme end det Drosketrav, hvori de Fleste, religieust forstaaet, dørke gennem Livet. Hvad enten det nu er stakaandet Travlhed, eller Verdslighedens Lyst, eller abstrakt Tænkning eller hvad det nu er der er det Adspredende, vist er det, at de fleste Mennesker, religieust forstaaet, gaae Livet igjennem i en Art Distraction og Aandsfraværelse, de fornemme aldrig det egne Jeg og det egne Selvs Pulsslag og Hjertebanken i Selvbekymring; de leve for objektivt til at fornemme noget Saadant, og høre de tale derom da berolige de sig ved den Forklaring: at Sligt er Hysterie, Hypochondrie o: s: v.: De fleste Mennesker leve i Forhold til deres eget Selv, som vare de bestandigt ude, aldrig hjemme; deres Livs Begivenheder og Foretagender flagre ubestemt om dette Selv; de lukke maaskee stundom deres Dør – for at være hjemme, men lukke ikke de adspredende Tanker ude, og ere saaledes dog ude. Det Fortrinlige ved Mag: A. ligger i, at han maa siges i alvorlig og streng Forstand at være hentet hjem af en høiere Magt; thi før den Tid var han rigtignok i stor Forstand ude eller ude[n]lands, den Gang da han var Hegelianer og Objektiv. Verdslig forstaaet laae den forlorne Søns Ulykke ikke just i at han reiste udenlands men i at han forødte sine Midler i Udlandet; aandeligt og religieust forstaaet er Fortabelsen den: at reise udenlands, at være ude, at blive objektiv, saa man intet afgjørende Indtryk faaer af sig selv ved at blive hjemme hos Samvittighedens inderlige Selvbekymring.

Al Religieusitet ligger i Subjektiviteten, i Inderligheden, i Grebetheden, i Rystelsen, i det qualitative Tryk paa Subjektivitetens Fjeder. Naar man betragter Folk saaledes som disse ere Flest, saa kan man jo ikke nægte, at de have nogen Religieusitet, nogen Bekymring for at oplyses og belæres i religieuse Anliggender, uden at dog disse Anliggender kommer til at ligge dem nær nok an. Seer man nemlig nærmere til, opdager man let, at de dog i deres Religieusitet forholde sig til dem selv paa en vis Afstand, de fatte gode Forsætter for Fremtiden, men ikke i Øieblikket ikke for dette Nu, for strax at begynde; samtidigt med Forsættet begynde de ikke paa Udførelsen, de have snarere samtidig med at fatte Forsættet den Forestilling, at der dog endnu er nogen Tid, om det saa blot var en halv Time inden de skal begynde. De gjøre hellige Løfter, de beslutte: imorgen o: s: v.; men hvad der er det egentligen Afgjørende: det ganske at blive sig selv nærværende i Selvbekymringen ere de ukjendte med. De have derfor vel religieuse Forestillinger, finde ogsaa stundom Opbyggelse, men dog veed jeg intet Bedre at sammenligne deres Religieusitet med end en Excercits paa Fælleden. Som denne forholder sig til et Slag og til at være i Slaget (hvor Faren er, hvilken er udeladt paa Fælleden) saaledes forholder Distance-Religieusiteten sig til den inderlige Religieusitet; og som naar en Officeer, der som Tilskuere har gjort et Feldtog med i fremmed Tjeneste, ved sin Hjemkomst efter høiere Ordre arrangerer en Manouvre paa Fælleden der efterligner Slaget, saaledes arrangere stundom Præsterne nogle religieuse Optrin istedenfor at prædike o: de bringe atter det Religieuse æsthetisk paa Afstand thi al Æsthetik er, som Aristoteles rigtigt har sagt, »Efterligning« og derved paa Afstand, ikke i Virkelighedens Medium, men en Prædiken skal netop være i det Nærværendes virkelige Øieblik. En Prædiker skal i en vis Forstand være en Saadan, at Tilhørerne maatte sige, hvor skal jeg henflye for det Menneske, hans Tale indhenter mig i ethvert Skjulested, og hvor skal jeg blive af med ham, thi i ethvert Øieblik er han over mig.

De fleste Mennesker blive sig i deres Religieusitet i det Høieste nærværende i et Forbigangent eller i et Tilkommende, men ikke i et Nærværende. De tænke over det Religieuse, høre tale derom, omgaaes det i Phantasie-Indtryk, have det hos sig i Ønskets og Længselens, Anelsens den illusoriske Beslutnings og Forsæts Form; men det Indtryk af det Religieuse, at det skal bruges nu, nu strax, nu i dette Øieblik: faae de ikke. De tænke over Sjelens Udødelighed, de hvile sig paa Afstand ud i denne Bevidsthed, men de have ikke i samme Øieblik Bekymringens og Selvbekymringens Brug for det Tænkte; de tænke snarere som saa, det er altid godt at Du veed, at Du er udødelig, for det Tilfældes Skyld naar Du engang dør, hvortil dog vel nok er en Deel Aar. De tænke altsaa ikke i samme Øieblik Dødens Tanke sammen med Udødelighedens Bevidsthed, de betænke ikke, at i ethvert Øieblik man ikke har Udødelighedens Bevidsthed hos sig er man egentligen ikke udødelig. De ere som Den, der mæt, arbejder for sin Føde til næste Dag, men ikke som den Hungrige, der strax skal bruge hvad han kan faae tilveiebragt. De have i Grunden deres Liv i andre Categorier, hvilket giver dem en svigefuld Tryghed medens de syle med og bekymre sig om det Religieuse. De fatte ikke, at det Religieuse er det ene Fornødne de ansee det for tillige at være fornødent, især for vanskelige Tidens Skyld; de forstaae ypperligt, at et Menneske kan døe af Sult naar han ikke faaer Noget at leve af, men de fatte ikke, at Mennesket lever af Ordet som udgaaer af Guds Mund Naar saadanne Distance-Religieuse tale om det Religieuse (og Præster af den Bonitet ere naturligviis ikke ganske sjeldne, de ere jo endog af den bedre Sort i Sammenligning med Lhomber-Præsterne, som Stude og Avls-Præsterne) saa mærker man det strax paa deres Tale, at de ikke i den, ligesom de eksisterende ikke ere det, ere sig selv præsent. Om derfor Tilhørerne end ikke sove under Prædikenen, hvilket nu omstunder er sjeldnere, saa ere de dog distraites, thi der er i Talen selv: et Imellem, et spatium (mellem Trangen og Trængens Tilfredsstillelse, mellem Frelsens

Middel og den øieblikkelige Brug deraf) hvilket er Sandsebedragets og Tidsspildets og Forsinkelsens. Man mærker det paa Talen, at der ikke er denne friske Tilstrømmen af det Oplevedes Rigdom som nu i Talens Øieblik staaer op til et præsentisk Liv, man mærker, at det ikke er som maatte Taleren næsten væрге sig imod denne Rigdom, væрге sig mod det Nærværendes Overmagt, man mærker snarere, at det er som gik han, hver Gang han tør Sveden af, hjem og hentede et nyt Moment, som var Det han skal sige Noget han maa gaae hen og hente. Den derimod som er sig selv præsent i det Religieuse, han har hvad han skal sige lige ved Haanden, i sin Mund og i sit Hjerte, ja, ligesom man nuomstunder i velindrettede Huse har ved et Høidetryk Vandet i Etagerne og ei behøver at gaae ned og hente det ved Posten men blot at dreie Hanen om: saaledes har en saadan Religieus det Væsentlige hos sig i Præsents.

Det at være sig selv ganske præsent er det Høieste og den høieste Opgave for det personlige Liv, det er Magten, som jo derfor Romerne kaldte Guderne præsent. Men det at være sig selv ganske præsent i Selvbekymring er Religieusitetens Høieste, thi kun saaledes fattes det absolut, at et Menneske absolut trænger til Gud i ethvert Øieblik, saa Alt hvad der tilhører den forbigangne eller den tilkommende Tid overhovedet den ubestemte Tid Udflugter, Undskyldninger, Tergiversering o: s: v: blegner og forsvinder som andet Koglerie, der ogsaa hører hjemme i den ubestemte Tid, i Dagning og i Skumring, viger for den lyse Dag.

Naar man ikke er sig selv præsent, saa er man fraværende, i den forbigangne eller i den tilkommende Tid, saa er Ens Religieusitet maaskee en Erindring eller et abstrakt Forsæt; saa dvæler man maaskee fromt i en svunden Olds Fromhed, eller man bygger, aandelig forstaaet, den objektive Religieusitets »Lader større« - men i Nat skal Din Sjel kræves af Dig. De fleste Mennesker have vel Religieusitet, de have den i Forestillingens Form, men naar den egentligen skal bruges, derom ere de ikke ret enige med sig selv. Skal den bruges paa Nødens Dag? Nei, da falder det naturligere at blive utaalmodig og fortvivle halvt. Skal den bruges paa Glædens Dag? Nei, saa behøves den ikke. Skal den da bruges til daglig Brug? Nei, saa er der ingen ret Anledning dertil. Naar skal den saa bruges! - De fleste Mennesker have vel Religieusitet, de have den i Forestillingens Form, de ligesom holde den i deres Haand, men hvad den egentligen er, derom ere de ikke ret enige med sig selv: om den er en Byrde, en Forpligtelse, et Paalæg mere, eller den er al Velsignelses Overflod; om den er en Trøst for Nødstilfældes Skyld, eller den er al sand Glædes Høieste. - De fleste Mennesker have vel Religieusitet, de have den i Forestillingens Form, de have den hos sig som man kan have et Lægemiddel staaende, men hvorledes den skal bruges, derom ere de ikke ret enige med sig selv; om den skal bruges totalt, saa den ganske gennemtrænger Sjelen, eller partielt som et lindrende og dulmende Middel; om den skal bruges som et Lægemiddel i en acut Sygdom, eller som det bruges i en chronisk; om man skal frygte for at vænne sig saaledes til den at man ikke kan undvære den, eller det netop er det Høieste ikke at kunne undvære den. De have saaledes vel Religieusitet, men inderligt vide de dog ikke i fuld Enighed med dem selv, naar den skal bruges, hvad den er, hvorledes den skal bruges. De have Religieusitet, men de haves ikke af denne. Og dog gjelder det kun verdsligt i Forhold til egoistisk Selvhævdelse, at det er rigtigt at sige: jeg har en Elskerinde, men jeg haves ikke af hende, at det er rigtigt: res sibi non se subicere rebus. Gudeligt gjelder det Omvendte i den Religieuses Forhold til Gud, hvis Religieusiteten skal være det ene Sande, det ene Fornødne, det ene Salige.

Saaledes med de fleste Mennesker, anderledes med Mag: Adler. Han er i Sandhed rystet, han er i Livsfare, han er, for at bruge et af mig yndet Udtryk, som skyldes en anden Forfatter: han er paa de 70,000 Favne Vand; hvad han udfinder skal bruges strax, den Hjælp han raaber paa, skal strax benyttes - eller han synker i samme Secund; han er absolut subjektivt, inderligt saaret, og maa derfor blive sig selv præsent i Trangen. Ja, Mag:A er saa langt borte fra Dorskhedens og Sandsebedragets sikke Grund, at han snarere er vipet saaledes ud i Livsfarens Yderste, at dette: endnu idag, i Nat, i dette Øieblik, er ifærd med at tilintetgjøre ham; saa yderligt kæmper han i Livsfarens øieblikkelige Situation mellem Overanstængelsens Nødvæрге og Inderlighedens Hengivelse.

Men et Fortrin har Mag: A. ved saaledes at være rystet, et kvalitativt Fortrin, og jeg skal sandeligen ikke misundeligt nedsætte dette Fortrins Værd. Som det er et Fortrin at være i Sandhed forelsket, i Sandhed begeistret, saaledes er det ogsaa et Fortrin religieust forstaaet at være rystet, og derved at have fundet Stedet, hvorom det hedder: hic Rhodus hic salta. Thi hvor er Stedet religieust forstaaet? Det er hverken paa Garizim eller i Jerusalem, hverken i Tænkningen eller i Videnskaben, men i Inderlighedens ømmeste og subjektiveste Punkt. Naar man er greben der, saa er man rigtigt stillet og paa Stedet. Og denne Grebethed er igjen den sande Driftscapital, og den sande Rigdom. Misundeligt skal jeg visseligen ikke tale om dette Mag:A^s Fortrin, men da heller ikke nysgjerrigt. Der gives en feig, blødagtig Religieusitet, som ikke selv vil ud paa Dybet i Afgjørelser, men vel nysgjerrigt vil fornemme den Gysen, hvormed man, selv formeentlig sikkert, seer en Anden kæmpe ude paa Dybet; en feig og blødagtig Religieusitet, der selv krymper sig ved at opleve de forfærdelige Erfaringer, der bevise hvilken uhyre Magt det Religieuse er, men som nok gider see Beviset føret paa en Anden. Som Skyggerne i Underverdenen udsugede en Levendes Blod for dog at leve saa længe, saaledes ere de feige og blødagtige Religieuse sig i Grunden bevidste, at deres Religieusitet er hykkelsk og opsminket Væsen, derfor ville de gjerne leilighedsviis see at overkomme nogle stærke Indtryk - paa anden Haand. Saadanne Religieuse ere ikke et Haar bedre end de Ørkesløse, som længes efter en Henrettelse en stor Ildebrand o: s: v:, for, selv udenfor Faren, vellystigt at gyse ved at see et Menneskes Dødskamp. Men

netop fordi der ere saadanne Religieuse til og kun altfor mange, netop derfor gjelder det især i vor forstandige og blødgigt kløgtigt raffinerede Christenhed, at den Grebne ikke priisgiver sig selv i sin Inderlighed, at han i hellig Vrede veed at komme bag ved disse feige Blødgigtige for at tvinge dem ud paa Strømmen, istedenfor at give dem sig selv hen til en Forlystelse og et Skuespil. Dog dertil mangler Mag. A. Besindelse og Besindighed og Skole og hellig Optugtelse, og man kan derfor ikke nægte, at, selv om Alt ellers var i Orden med ham, han dog saaledes gjør Skade, idet han, istedenfor at hjælpe Andre ud i Afgjørelserne, skjænker Feige og Blødgigtige, som elske vellystige Gysninger, et Divertissement.

Men hans Fortrin for de fleste Mennesker er og bliver alligevel et kvalitativt, og er især i vor Tid høit at anslaae. Jo mere Cultur, Dannelse og Forstand faaer Overhaand, jo mere sammenlignelsesviis Menneskene komme til at leve: desto almindeligere bliver en vis Færdighed i prokuratoragtigt at omgaaes Aandens Bestemmelser. Overallt veed man Udflugter og Exceptioner og Limitationer og Undskyldninger, snart frækt snart forknytt beraaber man sig paa Andres Exempel, saa man bestandigt undgaaer et afgjørende Indtryk af Aand. Cultur og Dannelse og Forstandighed og Omgangs-Livet arbeide netop hen til, at gjøre Menneskene, religiøst forstaaet, distrait, aandsfraværende.

Dette Mag:A^S Fortrin er ogsaa kjendeligt i hans Skrifter, og det Gode der er i disse maa henføres til dette hans Fortrin. Det Gode (hvor meget det end i en anden Henseende er en Feil) er, at Mag: A. ikke faaer Tid til at sætte sine Tanker, Følelser, Stemninger, sine Tilstande over i et andet Medium, i et ideellere Meddelelsens Medium, men at han selv er ganske i det præsentiske Øieblik, og igjen frembringer Indtrykket af det Nærværende paa Læseren. Hvad jeg i Indledningen til denne Bog har viist at være Adlers Feil qua Forfatter, saa han ikke er en væsentlig Forfatter: at han kommer Virkeligheden for nær, det er i en anden Henseende det Gode ved ham; thi om han end, ved selv at være øieblikkelig totalt confunderet, saa kan han derfor gjerne frembringe Virkning, impulsere, gribe Læseren. Og det gjør han virkelig. Hvad han har at sige er ikke sagt af en ligegyldig Mand, og ikke hentet langt borte fra; nei han er i Skyndingen, i Faren i Anstrængelsen eller i Trøstens Hvile, i Haabet, og hvad han siger har han lige ved Haanden, det er Udbrud, ret egentligen Udbrud af Følelse af Grebethed, og ikke sjeldent maa man sige, at han ligesom overfalder Læseren med sine Udbrud. – I hans Stiil er der derfor stundom en næsten hørlig lyrisk Syden, som skjøndt æsthetisk vurderet ucorrect, dog kan have sin inciterende Betydning for Læseren. Falde i Søvn over ham gjør man ikke, heller ikke bliver man distrait, snarere utaalmodig over, at et Menneske rykker En hele sin virkelige Personligheds Maskinerie saa nær ind paa Livet. Æsthetisk vurderet har hans Stiil ingen Fortjeneste, og jeg veed ikke at finde et eneste Exempel i alle hans Bøger, som jeg turde anprise som correct, der er altid noget Tilfældigt (men dette ligger jo i at han kun er sig selv i Virkelighedens Øieblik, og at han kommer Virkeligheden i ængstende Forstand for nær), enten noget for meget eller noget for lidet, enten en Abundants, hvorved han saa at sige bliver liggende i Udfaldet, eller en Knaphed, som tyder paa, at Phantasien ikke vil strække til, og som gjør at man seer han tager efter Veiret. Men dette Tilfældige, det Ufuldkomne, dette Wilde bidrager igjen til at gjøre Indtrykket af Virkelighed og kan forsaavidt ogsaa frembringe Virkning, idetmindste en foruroligende og ængstende. Virkelighedens Indtryk er jo i en vis Forstand altid de meest lærerige, vel at mærke naar man selv forstaaer at være Læseren. Virkelighedens Indtryk er Opgaverne, men en Forfatter skal jo ikke (i Analogie med et ængstende Natur-Phænomen) foranledige Læseren til selv at hjælpe sig, han skal tværtimod, selv om han maieutisk skjuler Resultatet, være Læseren der veed Beskeed. Men Mag: A. veed i dybere, i Totalitetens og Continuerlighedens Forstand, ikke Beskeed, han er ikke en Forfatter, men han er selv en Opgave. Dersom Mag: A. nogensinde ret bliver sig selv og sin Tanke mægtig, da kan der være Tale om at prise ham, hvis han mægter at komme Virkeligheden saa nær som mulig; nu derimod maa man sige, at det er hans kvalitative Fortrin at han er grebet og rystet, men han er ikke væsentlig Forfatter.

§ 4.

Grund-Skaden i Mag Adler, der betinger Misforholdet.

Grund-Skaden ligger i, at Mag A^S theologiske, christelig-theologiske Dannelse og Skole er mangelfuld og forvirret, og staaer i intet Forhold til hans lyriske Grebethed, medens han dog, formodentlig forledet ved Forestillingen om at være theologisk Candidat, Præst, Philosoph troer sig istand til at kunne forklare Noget, og overiler sig med Produktivitet istedenfor at søge Ro og Dannelse og Optugtelse i det christelig[e] Begrebs-Sprog. At han har brændt sine hegelske Manuscripter, gjør forsaavidt hverken fra eller til, thi da han ikke har givet sig Tid til at erhverve Færdighed i det christelige Begrebs-Sprog, saa er Følgen ganske simpel, at han slet intet har at holde sig til, hvis det at brænde Manuscripter virkelig var identisk med at forsage denne Philosophie; men saa bliver det igjen en ganske simpel Følge, at hvis han alligevel bliver produktiv, vil hans Produktivitet enten komme til at hvile paa hegelske forvirrende Reminiscentser, eller blive, originalt, begrebs-forvirrende, eller en Blanding af begge Dele.

Er det nu saaledes, at endog blot det at være skjøn er en Undskyldning for meget, det at være forelsket et Forsvar for mangen Ubesindighed, det at være begejstret et Forsvar for mangen Overilelse, det at have gjort en stor Opdagelse et Forsvar for at løbe nøgen gennem Syracus⁵ Gader: nu ja, saa bør ogsaa det at være, religiøst forstaaet, greben og rystet være et Forsvar for mangen Ufuldkommenhed, og en Critiker bør i Forhold til Mag: A. vel vogte sig for at være vranten og philistrøs. Imidlertid maa dog Ubesindigheden, Overilelsen, Anstødet kort Det som skal undskyldes eller at der er Noget som skal undskyldes, ikke betyde at der er Mislighed i Forhold til det Gode i Forhold til Fortrinligheden, som skal indeholde Undskyldningen; nei Anstødet maa ligge i det tilfældige Andet. Det at løbe nøgen gennem Syracus⁵ Gader har saaledes aldeles Intet med Opdagelsen at gjøre, som bliver absolut lige god derfor. Forsaavidt er det ganske i sin Orden, at den store Opdagelse indeholder Undskyldningen for Anstødet, at man over den, ligesom Archimedes selv gjorde det, ganske glemmer, at han var nøgen; kun Snerpethed kunde længe dvæle ved det Anstødelige, og kun et afsindigt triumpherende Philisterie i en Kjøbstad kunde vende Alt om og komme til det Modsatte: det er vist, at Archimedes igaar løb nøgen igjennem Gaderne – ergo har han ingen stor Opdagelse gjort, ad modum: Philosophen N.N. er tyndbenet – ergo er han ingen stor Philosoph. Noget Andet derimod dersom det havde været tvivlsomt med Archimedes⁵ store Opdagelse; thi en Misforstaaelse en Feiltagelse (istedenfor en stor Opdagelse) indeholder ingen Undskyldning for et Anstød. Dette er egentligen ogsaa Philisteriets Tankegang; thi Philisteriet har ingen Forestilling om det Store og det Ophøiede, og derfor heller ingen Anelse om den i det Store indeholdte Undskyldning. Det gaaer Philisteren med at opfatte den Udmærkede som det gik Agent Bæhrend i Forhold til Fuglen, der som bekjendt lod Noget falde ned paa Bordet – Agenten sagde: det skulde jeg have gjort, saa skulde vi have hørt et Spektakel.« Saaledes udelader ogsaa Philisteren Pointen, han siger: det skulde jeg have gjort – ja, ganske rigtigt, men Philisteren er jo heller ingen Archimedes. Men som sagt er der Misligheder med Hensyn til Opdagelsen, saa har Archimedes ingen Undskyldning.

Mag. Adlers Fortrin var nu, at han er greben, rystet i inderste Væsen, at forsaauidt hans Inderlighed er bleven til, eller han er bleven til efter sin Inderlighed. Men det saaledes at være grebet er et meget ubestemt Udtryk for noget saa concret som en christelig Opvækkelse, og dog turde der ikke siges Mere om Mag:A. At være rystet (omtrent i den Forstand som naar man taler om at ryste En for at faae ham vaagen) er det universellere Grundlag for al Religiositet; Rystelsen, Grebetheden, Subjektivitetens Tilblivelse i Bevæghedens Inderlighed har den fromme Hedning, den fromme Jøde tilfælles med en Christen. Paa denne fælles Basis af den universellere Grebethed, maa den qualitative Forskjellighed opføres og gjøre sig gjeldende; thi den universellere Grebethed refererer sig kun til noget Abstrakt: at gribes af noget Høiere, noget Evigt, en Idee. Man bliver ikke en Christen ved religiøst at være greben af noget Høiere; og enhver Udgydelse af religiøs Grebethed er ikke en christelig Udgydelse. Dette vil sige: Grebetheden, hvilken er den christelige, er controlleret af Begrebs-Bestemmelser, og naar Grebetheden omsættes eller udtrykkes i Ord for at meddeles, maa denne Omsætning bestandigt skee indenfor Begrebs-Bestemmelser.

I Forhold til al den Inderlighed, som reflekterer paa det rene Menneskelige, det blot Humane, (altsaa i Forhold til al Inderlighed i Immanentsens Sphære) er det at være greben, at være rystet at tage i den Forstand, som naar man taler om at ryste en Mand til han vaagner. Det Historiske er blot det at han er bleven rystet,¹ han skal ikke ved Rystelsen blive noget Andet, men vaagne og blive sig selv. Yttrer denne Grebethed sig, bryder den ud i Ord, da skeer Omsætningen i Følelse og Phantasie indenfor saadanne Begreber og Begrebsbestemmelser, som ethvert Menneske kan siges at opdage i det han bruger dem; Omsætningen er ikke limiteret af specifik qualitative Begreber, som have en historisk Gyldighed uden for Individet og høiere end ethvert menneskeligt Individ, og paradox høiere end ethvert menneskelig Individ, en paradox historisk Gyldighed. – Lad os tage det at blive forelsket, reent erotisk forstaaet. I Henseende til det reent erotisk at være forelsket er der ingen specifik kvalitativ Forskjel mellem en Græker, en Jøde, en Christen. Forelskelsens lyriske Udbrud ere blot indenfor den rene Menneskeligheds Bestemmelser, og ikke indenfor specifik qualitative Begrebs-Bestemmelser. Lyriken vurderes i Forhold til at udtrykke den rene Menneskelighed om end nüanceret i den Folkelighedens og Personlighedens Individuation, hvilken dog qua Differentis er et Forsvindende i den immanente, evigt tænkte menneskelige Ligelighed.

1. Anm Denne Sag betræffende vil jeg henvise Læseren til Johannes Climacus: Afsluttende Efterskrift, til Distinktionen mellem Religiositeten A og B, eller den, som blot har det Dialektiske paa første Sted, og den som tillige har det Dialektiske paa andet Sted. (tilbage)

Anderledes med Bestemmelsen: en christelig religiøs Opvækkelse, hvilken ligger i Transcendentsens Sphære. Individets Grebethed af noget Høiere er langt fra en tilstrækkelig Bestemmelse, thi i Grebethed kan der udtales aldeles hedenske Anskuelse, hedenske Forestillinger om Gud. Der fordres for at kunne udtrykke sig christeligt foruden den universellere Grebethedens Hjerter-Sprog tillige Færdighed og Skole i de christelige Begrebs-Bestemmelser, ligesom der naturligviis forudsættes, at Grebetheden er af en specifik kvalitativ Art, er den christelige Grebethed. – Men da nu Christendommen gjennem Aarhundrederne efterhaanden paa en universellere Maade har gjennemtrængt hele Verdens-Udviklingen, saa dens Begrebs-Sprog er gaaet over i en forflygtigende, traditionel Brug (der staaer paa lige Linie med det saadan at være

Christen i Kraft af at leve i den geographiske Christenhed): saa kan det let skee, at En, der kun i universellere Forstand er greben af noget Høiere, uden videre udtrykker sig i det christelige Begrebs-Sprog; det forstaaer sig, det bliver rigtignok derefter. Feilen og Misligheden er da en dobbelt: at den Grebne kommer til at tale et Sprog, som ikke staaer i Forhold til hans Grebethed, da Sproget er specifik kvalitativ-concret, og hans Grebethed universellere; og at han, som naturligt er, taler dette Sprog paa en forvirrende Maade. Naar man nemlig ikke i strængere Forstand er greben af det Christelige, og paa den anden Side ikke er fortrolig med, vant til, strengt optugtet i det Begrebs-Sprog, inden for hvilket man yttre sin Grebethed: saa gaaer det En ligesom Den, der taler for hurtigt og ikke articulerer nøiagtigt – det slaaer Sladder for ham. Og dette er paa det christelig religieuse Gebeet ikke blot fatalt, men forfærdeligt; thi Faren er jo ikke blot at sige noget Uklart, noget Taabeligt, men den kan ogsaa være ubevidst at blive blasphemisk. – Der fordres til en christelig Opvækkelse paa den ene Side den christelige Grebethed og paa den anden Side Begrebs-Sprogets Fasthed og Bestemthed. Men i vor Tid skorter det paa begge Dele, baade paa Grebetheden og paa Begrebs-Dannelsen, Individerne sætte af i Lyrik, og Begrebs-Sproget forvirres i tankeløs eller forflygtigende aandrig Omgang, medens Spekulationen har travlt med at begribe Christendommen, hvilket kun skeer altfor let, fordi De blive sjeldnere og sjeldnere som have en streng christelig Skole. Men gaaer man ud fra, at det Christelige er noget Vagt og Ubestemt, ja saa kan man sagtens mediere. – At see en Beridder ride en utilreden Hest, er et stolt Syn (saa var det, da Christendommen i sin Begyndelse tvang Menneskenaturen ind i sit Begrebs-Sprog); at see en mindre øvet Rytter ride en veltilreden Hest, det gaaer an (saa har det været i den strenge Orthodoxies Tider, da Respekten for den overleverede strenge Lærebygning hjalp Individerne); men naar en uøvet Rytter rider en utilreden Hest, saa er Alt opgivet, hverken hjælper Rytteren Hesten eller Hesten Rytteren.

Betragtes Mag: A. nu som en christelig religieus Opvakt, saa er just dette hans Ulykke, at det christelige Begrebs-Sprog ikke er ham tilstrækkeligt grundigt bekjendt. Han har derfor ingen kvalitativ urokkelig Maalestok, paa hvilken han selv kan prøve, om hans Grebethed er en christelig religieus Opvækkelse; og idet han vil yttre sin Grebethed har han intet kvalitativt Tilhold i det kvalitativt udprægede Begrebs-Sprog. Dette viser sig allerbedst derved, at hvad der skulde indeholde den største Sikkerhed for at hans Opvækkelse var en christelig (det, at han ved en Aabenbaring af Frelseren er bleven kaldet) at det netopforraader hans Usikkerhed, som det jo har viist sig, at han ikke forstaaer sig selv i at noget Saadant er hændt ham, ja end ikke er enig med sig selv om, hvad der skal forstaaes ved en Aabenbaring.

Dersom derfor Mag:A. havde været læg (Jurist, Læge, Officier fE) saa var det dog maaskee gaaet ham noget bedre. Efter at være greben af et mægtigt religieust Indtryk havde han da, i Betragtning af ikke at være Theolog, søgt Ro for at blive sig selv ret bevidst, søgt Skole-Gang hos den christelige Orthodoxies Læremestere: og saaledes var det maaskee lykkedes ham at naae den fornødne Proportionerethed inden han begyndte at yttre sig. Men Mag: A. var theologisk Candidat, han var endog Præst, han var Philosoph: skulde han da ikke længst være endog fortrinligt i Besiddelse af den Begrebs-Skole, der er fornøden for med Sikkerhed at kunne udtrykke sin Grebethed indenfor de christelige kvalitative Begrebsbestemmelser. Saaledes synes det maaskee, ak, men de Kundskaber, som erhverves til theologisk Attestats – hvis man da ikke bringer med til Universitetet hvad der reent religieust er uendeligt at vurdere, en Barndommens og Opdragelsens dybe Veneration for det Christelige, saa man engang i Afgjørelsens senere Øieblik besluttet og frimodigt staaer ved Valget, hellere at opgive alt Andet end at forandre den mindste Tøddel i det Christelige – ak, de Kundskaber som erhverves til theologisk Attestats, om de end kunne have nok saa meget Værd som Kundskab betragtede, de forslaae kun lidet til ordnende at holde igjen mod, forslaae kun lidet i Forhold til en Grebethed, der gaaer til Yderlighed. Som Præst havde han vel ikke faaet Leilighed til at gjøre Skole, da han jo var fuldt op beskæftiget med Hegel; – og som Hegelianer var han indviet, med fuld Hengivenhed og Overbeviisning indviet i den totale Confusion af det Christelige. Men det at være ex animi sententia Tilhænger af en bestemt Philosoph og hans philosophiske Anskuelse, det at have ved den og i den oplevet sit Livs og sin Livs-Udviklings Culmination – det er for en Mand omtrent det Samme som en alvorlig Forelskelse for en Kvinde. Og vist er det, har Forelskelsen haft Realitet, da hjælper det kun lidet at brænde alle de Breve »han skrev hende til«, der maa arbeides methodice og langsomt. Har det haft Realitet med at være Hegelianer, saa forslaaer det ikke, at brænde de hegelianske Manuscripter. Og at det for Mag: A. i Sandhed har haft Realitet, derom tvivler jeg ikke; det vilde da ogsaa være det allersørgeligste, om endog hans Studium af Hegel blot havde været for det Løse.

Jeg skal nu kortelig eftervise, hvorledes Misforholdet mellem hans subjektive Grebethed og hans christelige Begrebs Dannelse yttre sig paa de afgjørende Punkter i Mag:A^S Opræden som Forfatter. Misforholdet indeholder naturligviis igjen, at det er dialektisk, hvorvidt han kan kaldes en christelig religieus Opvakt. Om dette kan man nemlig kun dømme ved at paaagte hans Ytringer, men disse ere netop forvirrede ved at være i det christelige Begrebs Sprog, som han ikke er mægtig.

a). Her staaer vi da atter ved Det, hvorom hele nærværende Bog dreier sig, Mag:A^S Første, hiint ofte nok omtalte Forord til hans Prædikener, eller rettere det deri Indeholdte.

MagA er greben af noget Høiere, men idet han nu vil udtrykke sin Tilstand i Ord, meddele sig, forvexler han det Subjektive med det Objektive, sin subjektive forandrede Tilstand med en Begivenhed udenfor, det at

der er gaaet et Lys op for ham med at der udenfor ham er blevet noget Nyt til, det at Sløret er faldet fra hans Øine med at have haft en Aabenbaring. Subjektivt er hans Grebthed bragt til det Yderste, han vil vælge det stærkeste Udtryk for at betegne dette, og griber ved et Aands-Bedrag den objektive Bestemmelse: at have haft en Aabenbaring.

For at belyse Forvirringen i Brugen af det Begreb: Aabenbaring skal jeg først tage et Exempel af den Art Inderlighed, der reflekterer paa den rene Menneskelighed, et Exempel fra Immanentsens Sphære. Den, der i Sandhed bliver forelsket, han kan sige, at han tillige opdager Elskoven, og saaledes har fra Arrilds Tid enhver Forelsket kunnet sige. Forelskelse er en Bestemmelse af den rene, den ligefremme Inderlighed, den har ingen anden Dialektik end Inderliggjørelsens egen Dialektik, den har ingen dialektisk Bestemmelse uden for sig, den er den ligefremme Identitet af det Subjektive og det Objektive. Elskov er Forelskelsen, Forelskelsens Primitivitet er selve Elskovens Tilbliven. Elskov er ikke til som noget Objektivt, men bliver kun til hver Gang En bliver forelsket, og er kun til i den Forelskede, den er ikke blot: kun til for den Forelskede, men den er kun til i den Forelskede.

Anderledes med ethvert Forhold i Transcendentsens Sphære, og anderledes da igjen med det christelige Begreb en Aabenbaring. Det Christelige er til førend nogen Christen er til, det maa være til for at En kan blive Christen, det indeholder Bestemmelsen, hvorefter prøves om En er bleven Christen, det vedligeholder sin objektive Bestaaen udenfor alle Troende, medens det tillige er i den Troendes Inderlighed. Kort her er ingen Identitet mellem det Subjektive og det Objektive; om det Christelige kommer ind i nok saa mange Troendes Hjerter, enhver Troende bliver sig bevidst, at det ikke er opkommet i hans Hjerter, bliver sig bevidst at den objektive Bestemmelse af det Christelige ikke er en Tilbagekaldelse som Elskov paa Forelskelse. Det er derfor en Begrebs[-]Forflygtigelse en For[r]ykkelse af hele det Christelige, naar man admitterer det Ordspil, at en Aabenbaring er en Subjektivitetens Bestemmelse, eller er den ligefremme Identitet af Subjekt-Objektet, er et tilsyneladende objektivt Noget som dog er Subjektiviteten, saaledes som Elskov qua objektiv Noget er en Illusion og Forelskelsen er Realiteten. Nei, selv om Ingen var bleven opmærksom paa, at Gud havde aabenbaret sig i menneskelig Skikkelse i Christo, han havde dog aabenbaret sig; deraf kommer det jo ogsaa at enhver Samtidig (ligefrem forstaaet) beholder et Ansvar, hvis han ikke blev opmærksom.

Mag:A er da grebet. At man nu i Grebthedens første Øieblik er let udsat for den Forvexling, at forvexle sin Forandring med en Forandring uden om sig, forvexle det at see Alt forandret med at der skulde være blevet noget Nyt til – er bekjendt nok, Sligt behøver jeg ikke at dvæle ved. Om Mag: A. en tidlang var forbleven hildet i denne Forvexling, vilde være taabeligt at dadle ham for, deels vedkommer det jo Ingen, og deels er det menneskeligt. Spørgsmaalet er kun om, at yttre sig i denne Tilstand. Er man først hildet i Forvexlingen, saa kommer det kun altfor let, at man ved en componerende Digten understøtter Forvexlingen, og faaer dramatisk en Begivenhed, et Optrin, hvorledes det gik til. Ikke blot enhver religieus Opvakt, men enhver der har i betydelig Grad Inderlighed, har ogsaa en Tilbøilighed til og en Færdighed i, at gjøre sin Monolog til Dialog ∴: at tale med sig selv saaledes, at dette Selv bliver som et andet Væsen, der har Consistents uden for En ∴: at fordoble sig selv. Ad den Vei kan man saa gaae digtende videre, og faae en digterisk anden Person med hvem man taler, og digte et heelt Optrin. Netop fordi Den der har overveiende Inderlighed sjeldent finder Nogen han ret kan tale med, saa udvikles hos ham denne Trang, denne Savnets Riigdom, at fordoble sig selv. Naar man forstaaer retteligen at benytte det, er det virkelig en Riigdom; Spørgsmaalet er kun, om at yttre sig, hvis man er hildet i denne Selvfordobbelse. Jo mere Phantasie nemlig man i saa Fald har, desto lettere kan det gaae med i eet væk at have Aabenbaringer; Reflexionen er det som udviser Fordoblingen, og Phantasie træder da phantastisk over paa det apparente Selv^s Side og understøtter dramatisk.

Havde Mag: A. nu fra en tidligere Tid fra en streng og alvorlig Begrebs-Skolegang haft den ubetingede Veneration for det christelige dogmatiske kvalitative Begreb »en Aabenbaring«: saa havde han faaet Noget at staae imod med, Noget at holde sig til, Noget, som maatte forhindre den overilede Yttring. Men Mag: A. er, uheldigt nok, Hegelianer. Der kan nu intet Haab være om, at Noget skulde frelse ham ud af Forvexlingen, da hans hele Videnskabelighed netop maa bestyrke ham i, at han aldeles correct, filosofisk nøiagtigt betegner sin subjektive Forandring med det: at have haft en Aabenbaring. Ved en Forvexling af det Subjektive og det Objektive er Mag: A. hildet i den Formening at have haft en Aabenbaring; ved at have haft en Aabenbaring, mener han vel at have ganske brudt med den hegelske Philosophie, der ikke kan rumme det kvalitative Begreb af en Aabenbaring i sig, og derfor har forflygtiget det til at betegne en Subjektivitetens Forandring; men dette Begreb af en Aabenbaring passer jo ganske paa Mag:A^s Forvexling, og netop derved er han bestyrket i at kalde sin subjektive Forandring en Aabenbaring. Man vil let see, hvorledes Confusionen ligger i, at det Begreb Aabenbaring ikke staaer fast, i det ene Øieblik skal det betegne Bruddet med den hegelske Identitets-Philosophie og den immanente Proces, men ved nærmere Eftersyn skal det dog kun betegne Subjektivitetens Forandring, hvilken Bestemmelse netop er det hegelske Begreb: en Aabenbaring.

Den hegelske Philosophie er egentligen den historiserende Identitets-Philosophie, der forfølger en verdenshistorisk Proces saaledes, at det vel ikke er det enkelte Individ der af sig selv udvikler Alt, men Menneskeheden som Subjektivitet der indenfor sig rummer alle Udviklingens Momenter i den ligefremme Identitet af Subjekt-Objektet. Der er paa intet Punkt et transcendent Udgangspunkt som staaer kvalitativt

urokkeligt fast saaledes, at den inverse Betragtning og Opfattelse ikke seer det ind i hiin Subjektivitets (Menneskeheden) Omfang. Ethvert nyt Udgangspunkt er i næste Øieblik Moment i Processen, og viser sig netop saaledes dog kun at være en Bestemmelse af den übergreifende Subjektivitet, hvilken er Menneskeheden, Menneskeslægten. Christendommen forkynder sig nu at være et transcendent Udgangspunkt, at være en Aabenbaring saaledes, at Immanentsen i al Evighed ikke kan assimilere sig dette Udgangspunkt og gjøre det til Moment. Dersom nu dette qualitative Paradox skal staae qualitativt urokkeligt fast, saa kan den verdenshistoriske Proces slet ikke komme istand. Dette qualitative Paradox er for den verdenshistoriske Proces hvad et Kors efter Folketroen er for Fanden, den maa gaae af Veien for det, det lader sig ikke mediere. Forsaavidt staaer den hegelske Philosophie her paa Skilleveien, den skal enten ligefrem bryde med Christendommen, eller opgive Prædiketet christelig Philosophie. Den hegelske Philosophie gjør imidlertid ingen af Delene; den opfinder Mediationen og forflygtiger Begrebet en Aabenbaring. Den benægter ikke en Aabenbaring, men den bortforklarer det; den forklarer saa længe det Begreb en Aabenbaring at det bliver Udtrykket for Subjektivitetens Umiddelbarhed, vel ikke den enkelte Subjektivitet, men den Subjektivitet som er Menneskeslægten, Menneskeheden. Nu er Methoden flot, og den historiserende Identitets-Philosophie absolut seierrig.

Saaledes med Begrebet Aabenbaring i den verdenshistoriske Udvikling; christeligt forstaaet er den en objektiv Bestemmelse, et qualitativt Paradox, der skal staae urokket som saadant. Lad os nu tage et enkelt Subjekt, et enkelt Individ. Ogsaa det enkelte Subjekts Liv har jo en Udvikling, ogsaa det har nye Udgangspunkter, saaledes er fE det at blive forelsket et nyt Udgangspunkt, men ogsaa kun et saadant som i næste Øieblik er et Moment i Subjektets Udvikling, ∴ Subjektiviteten er übergreifende. Men nu det at have haft en Aabenbaring! Skal Begrebet christeligt qualitativt fastholdes, saa har Individet faaet et transcendent Udgangspunkt, som ikke lader sig mediere. Men saa maa jo Individet ogsaa qualitativt fastholde dette, og ikke først sige at han har haft en Aabenbaring og saa bag efter sige, at ved en Aabenbaring forstaaes Grebetheden, Opvækkelsen o: s: v: . Det er dette MagA gjør, kun at Confusionen endog er i anden Potens. Først løber han fast i et Aandsbedrag, og indbilder sig at have haft en Aabenbaring; saa forkynder han høitideligt, at han har haft en Aabenbaring; og naar han saa nærmere skal forklare sig, saa er hans Forklaring væsentlig Identitets-Philosophiens. Han bryder med Hegel, han brænder Manuscripterne, og summa summarum, naar Alt er hørt er det dog den hegelske Philosophie, der har seiret.

Den dialektisk øvede Læser vil let see, at her er ikke blot disputeret e concessis og dilemmatisk, men at der ogsaa er gjort en Slutning tilbage. De dialektiske Bevægelser er omtrent disse: enten har Adler haft en Aabenbaring, og saa skal han staae fast ved det, handle ud deraf, i Kraft deraf med Consequents; eller han har ingen Aabenbaring haft. Han siger selv han har haft en Aabenbaring, men det er let at bevise af hans Senere at han ikke staaer fast ved det, ja det er let at bevise, at han end ikke har det christelige Begreb af en Aabenbaring fast – ergo slutte vi: har han heller ingen Aabenbaring haft. Han er først bedragen af sig selv, og derpaa bedragen af den hegelske Philosophie, med hvilken han netop mener at have brudt.

Men denne hele Forvirring har sin Grund i, at han ingen christelig Begrebs-Dannelse har, ingen Skole, der staaer i Forhold til hans subjektive Grebethed, medens han derimod ganske alvorligt har fundet Hvile og Tilfredsstillelse i den hegelske Begrebs-Forflygtigelse. Naturam furca expellas tamen usque recurret, selv hans Brud med Hegel er ingenlunde christeligt qualitativt end mindre christeligt qualitativt fastholdt, og Bruddet selv en Art Hegelianisme, – hvorfor vi ogsaa senere ganske rigtigt finde ham i Gang med at forstaae sit Første som Moment i sin Livs-Udvikling; men hvis en Aabenbaring som Udgangspunkt, i Slægten eller i Individets Liv, skal opfattes som Moment, saa er, da jo Processen selv er høiere end det enkelte Moment, det hele Begreb Aabenbaring forflygtiget.

Dog Adler talte Ordet ud, han forkyndte høitideligen, at han havde haft en Aabenbaring, at Frelseren om Natten havde budet ham at staae op o: s: v: – et semel emissum volat irrevocabile verbum, idetmindste kræves der større Selvovertindelse for at tilbagekalde det Udtalte, end for at forhindre sig selv i at udtale det.

b). MagAdlers Tilsvar paa Øvrighedens Spørgsmaal. – Det udtalte Ord møder imidlertid Øvrighedens alvorlige Modstand, MagA foranlediges til nærmere at forklare sig, og nu er flux den hegelske Philosophie, ham maaskee ubevidst, ved Haanden for at hjælpe ham ud af Forlegenheden.

MagA^S »Tilsvar« indeholde væsentligen, i forskjellige Former og Vendinger, en hegelsk Forflygtigelse af det Begreb en Aabenbaring. Dog dette er saa tilstrækkelig efterviist i Capitel III § 1 at jeg blot behøver at henvise dertil og i det høieste minde om Hovedtrækkene. 1) Han forklarer det at have haft en Aabenbaring og af Frelseren at have modtaget en Lære som identisk med at være frelst paa en vidunderlig Maade (en religiøs Opvækkelse i almindeligere Forstand); 2) han forklarer det at have haft en Aabenbaring hvis faktiske Detail han selv saa nøiagtigt i sit Første har angivet, som identisk med at det var saadan en Begivenhed; 3) han siger, at han ikke paastaaer, at hans Aabenbaring staaer paa lige Linie med Skriftens og en Apostels ∴: han har kun haft hvad man saadan i forflygtigende Forstand kunde kalde en Aabenbaring, en skjødesløs Aabenbaring ad modum et skjødesløst Ægteskabsløfte; 4) han haaber paa den meddelte Læres Perfectibilitet ∴: han opfatter sit Første som Moment i en Stræben ∴: han tilbagekalder den ofte nok omtalte Aabenbaring.

Forvirringen kommer bestandigt af, at Mag:A ikke har Respekt for eller ikke er det christelige Begrebs-Sprog mægtig, medens hans Grebetheds impetus forleder ham til at yttre sig.

c) Mag:Adlers 4 sidste Bøger. – Tid, Ro var det Mag: A. behøvede, en streng, fundamental, christelig Begrebs-Skole for at vinde den ønskelige Proportionerethed mellem Subjektivitetens Grebethed og Tankebestemmelsernes kvalitative Urokkelighed. MagA yttre det selv, »at han ved i længere Tid roligere at bearbejde Ideerne vil for Fremtiden see sig istand til at give disse en mere passende Form«, – og derpaa begynder han en ny, volumineus Produktivitet, hvor han dog i Retning af kvalitativ Dannelse ikke befindes at være kommen videre ja snarere at være bleven endnu skjødsløser, da han end ikke mere synes at føle nogen Trang til kvalitativt at forstaae sig selv i at have haft en Aabenbaring. Det at han selv synes at indsee, at han trænger til en Pause; det at han istedenfor at handle i Kraft af denne Anskuelse, continuerer sin Produktivitet, er psykologisk ret karakteristisk, og desto værre et Indicium paa, at det nok vil falde ham vanskeligt at give sig Tid til i Alvor ret at besinde sig. Det, at en Mand, der i travl Virksomhed realiserer det Modsatte, har det Mundheld, at han for Fremtiden haaber at forandre sig: betyder gjerne, at der nok ikke bliver Noget af Forandringen. Den Trang der kunde være i ham til Forandringen faaer ingen Magt over ham netop fordi den bestandigt udtales, saa det tilsidst kun bliver ham en Trang en Gang imellem at sige det eller ofte sige det, – medens han gjør det Modsatte. Det er forunderligt nok, at Holberg ikke har benyttet dette Træk i Fremstillingen af den Stundesløse; det vilde være ganske karakteristisk for den Stundesløse om han havde haft det Mundheld: »det er ikke til at udholde, den Masse af Forretninger, men fra Nytaar vil jeg ogsaa ganske trække mig tilbage fra Forretningslivet.« Det er ganske vist, at denne Replik, naar Tilskueren tillige dramatisk, ved Hjælp af en Situation, maatte blive opmærksom paa at den var et Mundheld, netop vilde karakterisere hans Stundesløsheds ustandselige Fart, at han var uhelbredelig. Naar en Student længe har læst til sin Embeds-Examen, saa bliver det vel med hvert Aar mindre sandsynligt, at han engang gjør Alvor af at tage den, men bliver det ham først et Mundheld: næste Gang kommer jeg – saa er det klart nok, at han ikke faaer nogen Examen. Trop er just derfor haabløst at opgive, fordi han har sit Haab i Form af et Mundheld.

Mag:A haaber rigtignok for Fremtiden, men spørger man, hvor da hans 4 sidste Bøger ere beliggende i en Forfatter-Stræben eller i en personlig Livs-Udvikling, hvor A., aandeligt forstaaet, nu er (hvilket er noget Andet end at spørge om den enkelte Yttring, den enkelte Forklaring af et Bibelsted, det enkelte Studium o: s: v:): saa maa man sige, han er bleven produktiv paa et forkeert Sted, hans Produktivitet gaaer for falsk Vind. Skal man nemlig ethisk og ethisk-religieust bestemme Stedet, hvor A. nu burde være, hvad enten han taug eller han yttrede sig, saa maa man sige: en Mand der begynder med at forkynde sig at have en Aabenbaring af Frelseren og at have modtaget en Lære, og som saa senere i sine Tilsvare gjør det aabenbart at han kun har en meget skjødsløs Forestilling om hvad der christeligt skal forstaaes ved en Aabenbaring, en saadan Mand har indtil videre Intet at gjøre hverken med at exegetisere over enkelte Steder i Skriften, eller med at være aandrig i store Bøger, nei han har ene og alene at komme til Besindelse for enten at ratiabere sit første Udsagn om sig selv, eller officielt tilbagekalde det: al anden Produktivitet er kun Adspredelse og Forvirringens Continuation. Men dette gjør Adler ikke. Istedenfor nemlig at give sig Tid, vinde Ro, at komme til Besindelse, at gjøre Skole, istedenfor at erhverve kvalitativ Respekt for hvad det dog vil sige at have haft en Aabenbaring og komme til Forstaaelse med sig selv og kvalitativ Afgjørelse, kort istedenfor at tie og handle og arbejde – bliver han egentligen produktiv over Det:¹ at han endnu ikke er kommen til Ro, at »han er anstrænget, at han er rystet, bleg, at han staaer paa Springet, at han ved i længere Tid roligere at bearbejde Ideerne for Fremtiden haaber o: s: v:«. Opgaven er først og sidst at komme ud af Spændingen, isteden derfor bliver han produktiv over sin Tilstand i Spændingen, og hengiver sig forøvrigt i en adspredende Produktivitet over løsrevne Enkeltheder, enkelte Skriftord og andet Saadant.

1. Anm. Æsthetisk vurderet er denne Produktivitet forfeilet, ved at komme Virkeligheden for nær, ved ganske ligefrem at give sig selv, istedenfor at skjule sig selv og digterisk gjengive det Lyriske. Hvo har ikke oplevet Spændinger og Criser i sit Liv, og jo mere Inderlighed jo mere Produktivitet skjuler der sig deri, men man producerer ikke i Spændingen, hvorved man kun anstødeligt som man i en anden Forstand siger det producerer sig selv, og selv om man ikke ganske er kommen til Ro er dog al sand æsthetisk Frembringelse og skal være et Falsum i Forhold til Ens eget reent personlige Liv
. (tilbage)

Det viser sig atter, at A. mangler christelig Begrebs-Dannelse, at hans lyriske Grebethed ikke staaer i Forhold til denne, det viser sig derved, at han har saa liden Respekt for det Begreb en Aabenbaring, at han kan lade det Udsagn om selv at have haft en Aabenbaring staae hen for det Løse, ja ligesom ganske glemme den hele Geschichte, og blive produktiv over alt muligt Andet, men ikke stræbe at forstaae sig selv. Og da er Misforholdet tillige et andet, at han mangler ethisk Holdning til at skaffe sig Ro for »ved i længere Tid roligere at bearbejde Ideerne i Fremtiden o: s: v:«

Enhver, der kjender Noget til Reflexionens Farer og den farefuld[e] Gang ad Reflexionens Vej, veed ogsaa, at det er betænkeligt, naar et Menneske istedenfor ved Beslutning og Handling at komme ud af en Spænding, bliver produktiv over sin Tilstand i Spændingen. Der arbeides da ikke paa at komme ud af Tilstanden, men Reflexionen fixerer Tilstanden for Reflexionen og fixerer (dette Ord taget i en noget anden Forstand) derved Manden. Jo rigere Tanker og Udtryk tilbyde sig, jo raskere Produktiviteten gaaer frem – i den forkerte Retning, desto farligere bliver det, og desto mere skjuler det for den Vedkommende, at hans Arbeiden, hans yderst anstrængede Arbeiden, hans maaskee ogsaa for en Trediemand, som eier en Total-Anskuelse, ret interessante Arbeiden – er en Arbeiden paa at sætte sig selv dybere og dybere fast. Han arbejder sig nemlig ikke løs, men han arbejder sig fast, og bliver sig selv interessant ved at reflektere over Spændingen, og adspredter sig ved en aldeles stykkeviis Produktivitet over løsrevne Enkeltheder, ved isolerede Smaa-Opsatser. Og tydeligt nok mærker man det, at Mag: A. er ukjendt med og med Brugen af de utallige Forsigtigheds-Midler, som den paa Reflexionens Hav Erfarne veed Beskeed om og ideligt bruger, for at prøve Produktivitetsens Direction, for at lokke Farten, for at bestemme Stedet hvor man er, ved at standse et Øieblik, ved ganske vilkaarligt at udvise trivielt og mekanisk Arbeide for at sondere Aands-Kræfterne, ved at stramme Reflexionen i en ganske modsat Retning for at see om der intet Sandsebedrag er med i Spillet o: s: v.: Nei MagA gaaer produktivt frem for een Fart, hvilken ganske ligesom Consequents voxer med hvert Fremskridt; og saaledes er han, produktivt, eensom ude paa Reflexionens Hav, hvor Ingen ligefrem kan raabe efter En, hvor alle Sømærker ere dialektiske, han styrer for en betydelig Fart – i forkeert Retning.

Havde Mag:A. nu fra en tidligere Tid haft Indtryk af en streng ethisk Betragtning, havde han ethisk haft en alvorlig Skole: saa var dette vel ogsaa nu kommen ham til Gode. Men Mag:A.⁵ Livs-Udvikling var en saadan at den uden nogen et dybere Livs-Indtryks Indsigelse ganske naturligt maatte culminere i Hegels Philosophie, der, som bekjendt, ingen Ethik har. Det kan hænde selv den alvorligste Ethiker, der er ude paa Reflexionens Farvand, at han engang griber et Øieblik feil, men han vil hurtigt opdage det, fordi han gjør Prøve paa sit Liv, for at see hvor han er. Det kan hænde selv den alvorligste Ethiker at han et Øieblik hildes i et Selvbedrag, men han vil snart opdage det. Naar en Alvorligere siger til sig selv: Du maa give Dig Tid, samle Dig til Besindelse, for at Du i Fremtiden kan fremstille Ideerne i en passende Form«, og han saa mærker, at han dog bliver ved paa den gamle Viis, da opdager han, at det er Spilfægterier med hans Besindelse, og gjør Alvor deraf, han bestemmer øieblikkeligt Terminer, at Tidens Ubestemmelighed ikke skal bedrage ham, han hungre sig selv ud ved trivielt Arbeide for at han ikke skal bedrage sig selv og spilde sin Tid ved en Produktivitet, der egentligen er ham interessant, fordi han dunkelt har en Forestilling om at der er noget Andet han skulde gjøre. Det er saa sandt og saa erfaret hvad Poul Møller etsteds siger,¹ ~~at man godt kan holde ud ikke at bestille Noget, ja at det endog kan være En underholdende, naar man er sig bevidst, at der er Noget man skulde gjøre, det Underholdende ligger netop i den Bevidsthed, at man forsømmer Noget.~~ »Under temmelig absolut Lediggang kan man endda undgaae Kjedsomhed, saa længe et Pligtarbeide forsømmes ved Lediggangen, thi man beskæftiges da nogenlunde ved den bestandige Strid, man er i med sig selv. Men saasnart Pligten ophører, eller man slet ikke meer føler nogen Mindelse af den, kommer Kjedsomheden. Den Informator, som fra Stund til Stund opsætter en Arbeidstime, morer sig, saa længe han staaer paa Springet at gaae til sin Discipel, men naar han har besluttet at forsømme Timen ophører hans Morskab. Samvittighedens Mindelse var i hiint Exempel noget Ubehageligt, der tjente til Incitament for noget Behageligt. En Poet, der skriver en Tragoedie, medens det hørte til hans Leveplan, at studere til en Examen, gjør det med større Enthusiasme, end han siden vil gjøre det, om han opgiver hiin Plan.« Og saaledes, er det maaskee ogsaa den dunkle Bevidsthed om, at han nu istedenfor at være produktiv, burde gjøre noget Andet, der gjør Mag:A saa produktiv og gjør ham hans Produktivitet interessant, idet han, istedenfor at blive sig selv klar ved sin Produktivitet, snarere værger sig mod hvad det ethiske Eenfoldige vilde byde ham at gjøre.

---

1. Anm.cfr.Samtl. Skr: III D. p. 217 medio.
(tilbage)

MagA har da ingen afgjørende ethiske Forudsætninger, den hegelske Philosophie har lært ham at undvære en Ethik: der er saaledes Intet, som kan standse ham og lade ham see hans hele sidste Produktivitet, var den end det Aandrigste der er skrevet, som en Misvisning, der ikke fører ham til nærmere at forstaae sig selv i hvad der er hans Livs Afgjørende: at have haft en Aabenbaring; men fører ham bort derfra. Dette vilde den hegelske Philosophie være saa langt fra at kunne forklare ham, at den ligefrem maa bestyrke ham i, at hans Produktivitets Retning er den rigtige.

Den hegelske Philosophie har ingen Ethik, den har derfor aldrig befattet sig med det Tilkommende, hvilket væsentligen er Ethikens Element eller Medium. Den hegelske Philosophie betragter det Forbigangne, Verdens-Historiens 6000 Aar og har nu travlt med at udvise hver enkelt Udvikling som Moment i den verdenshistoriske Proces. Charmant! Men salig Prof. Hegel, da han levede, og ethvert levende Menneske har dog vel eller skal dog vel have et ethisk Forhold til det Tilkommende. Dette veed den hegelske Philosophie Intet af. Heraf følger ganske simpelt, at enhver levende Person, der ved Hjælp af den hegelske Philosophie vil forstaae sig i sit eget personlige Liv geraader i den taabeligste Confusion. Hegelsk vil han kun kunne forstaae det, naar det er bag efter, naar det er tilbagelagt, naar han er død – men nu er han uheldigviis levende. Hvormed skal han saa egentligen udfylde sit Liv medens han lever? Med Intet; thi han har

egentligen bestandigt blot at vente paa Dødens Øieblik for i dennes Omvendthed at kunne forstaae det tilbagelagde Liv. Men naar det tilbagelagde Liv blev udfyldt med Intet: hvad er det saa egentligen han skal forstaae? Eller dersom et Menneske dog lever, lever fremad i Retning af Livets Fart mod det Tilkommende, og saaledes dog udfylder et Afsnit af sit Liv med Noget: saa maa han, hegelsk, saa hurtigt som muligt opfatte det Tilbagelagde som Moment i sit Livs Udvikling. Men hver Gang han skal opfatte noget Tilbagelagt som Moment i sit Liv, saa maa han saa længe vende sig om, standse med at være en Existerende i ethisk Retning af det Tilkommende. Jo mere han derfor, som begejstret Hegelianer, haster med at opfatte det Tilbagelagde som Moment, desto kortere bliver det Tilbagelagde, saa han tilsidst kommer sig selv ganske nær paa Livet i en besynderlig Situation: han kan ikke faae Tid til at leve Noget ud, fordi han strax skal til at opfatte det som Moment. Ethisk eenfoldigt, religieust eenfoldigt er man af den Mening, at Livet her paa Jorden det er Arbeidets Tid, i hvilken der skal stræbes fremad i ethvert Øieblik: saa vil der vel i Evigheden blive Tid til at betragte. Men den hegelske Philosophie lærer et Menneske det Kunststykke: at anticipere sin egen Forbigangenhed, som Johannes Climacus siger. Den hegelske Philosophie fordobler Individet og tilveiebringer saaledes et besynderligt Møde mellem en Levende og en Betragende paa Livets Vei indenfor een og samme Personlighed. Forsaavidt han er en Levende skal han fremad, forsaavidt han er Betragende skal han tilbage. Naar disse Tvende komme hinanden ganske nær ind paa Livet, saa gaaer ganske rigtigt Livet i Staa, den Levende kan nemlig ikke komme frem for den Betragende, som skal see efter, da jo den Levende og den Betragende er eet og samme Individ.

Lad os nu tænke paa Mag: A.; han er løben vild i Reflexion, han fordyber sig i Reflexion over sin Tilstand i en Spænding, istedenfor at arbeide sig ud af den. Ja, saaledes vil en Ethiker opfatte ham og hans Produktivitet. Men en Hegelianer (og Adler har jo rigtignok brændt sine hegelske Manuscripter, men derfor kan dog nok den hegelske Philosophie spørge i Hovedet paa ham) maa bestyrke ham i at hans Fremgangsmaade er den rette, da han jo nu er ifærd med at opfatte denne sin Tilstand som Moment i sin Livs-Udvikling. Mag: A. har haft en Aabenbaring, det har viist sig i hans Tilsvær, at han ikke har det christelige qualitative Begreb en Aabenbaring inde men kun forflygtigede Bestemmelser at slaae om sig med. Istedenfor nu at besinde sig, overtager han, som det synes Rub og Stub »hele Wirtschaftet for egen Regning« og gjør alt dette samt sine 4 sidste Bøger til det Lyriske Moment i sin Livs-Udvikling. Han er selv opmærksom paa, at »han har taget Skade paa Formen i de 4 sidste Bøger«, han som Aaret iforveien haabede for Fremtiden at finde den passende Form. Dette maa dog vel forekomme Mag:A selv betænkeligt, at han, efter i Aar 1845 at have haabet for Fremtiden o: s: v:, i Aar 1846 ikke er kommen videre end til at tage Skade paa Formen, altsaa til Bevidsthed om, at Formen endnu ikke er den passende. Forholdet mellem de tvende Udsagn viser ganske rigtigt hans forkeerte Retning. Da han første Gang sagde at han haabede for Fremtiden o: s: v:, var der dog et Slags Haab, men nu er han endogsaa bleven beroliget og finder det ganske i sin Orden, at han har taget Skade paa Formen – i Bøger, som ere efter det udtalte Haab. Og hvorfor finder han det i sin Orden? Ih, naturligt fordi han, istedenfor at komme ud af det Forkeerte, giver sig Tid til at opfatte det som Moment – i sin Livs-Udvikling. Men Mag.A^s Livs-Udvikling er jo endnu ikke til (i Forbigangenhedens Forstand), kun det hidtil Oplevede er til, men dette er det jo han vil opfatte som Moment – hvori? Ja, her kommer Vanskeligheden. Naar engang Mag.A^s Liv er forbi, og det heelt afsluttet ligger for Betragteren, saa kan der maaskee være Tale om at opfatte det enkelte Afsnit som Moment, men paa samme Tid som man er i Noget da at kunne blive sig bevidst at det er Moment i en Totalitet som først skal komme, det gaaer dog nok neppe an. At en Mand anticiperer sin Fremtid, nu ja, det lader sig høre, men at anticipere sin Forbigangenhed.

Kun Ethiken kan stille et levende Menneske rigtigt; den siger: Hovedsagen er at stræbe, at arbeide, at handle, og hvis man har faaet en Reflexions forkeerte Retning, da for Alt at komme tilbage derfra. Ethiken vilde derfor henvise MagA til hans første Udsagn, at han har haft en Aabenbaring, og fordre af ham, at han gav sig Tid for at forstaae sig selv deri, for da enten at vedstaae sit Første eller høitideligt tilbagekalde det.

Som overalt saa beholder ogsaa Mag A. her en indirecte Fortjeneste ved ubevidst at satirisere over Hegel. En spagfærdig Stillebens-Professor kan bedre skulke sig igjennem Livet paa Bagvendthedens Sandsebedrag; han er selv N° 0, og har derfor formodentligen kun travlt med det Forbigangne og med at opfatte det som Moment. Men en Opvakt, der endog har brændt sine hegelske Manuscripter, naar han alligevel vil forsøge sig i at opfatte sin lyriske Fortumlethed som Moment i sin Livs-Udvikling: saa bringer han rigtignok den hegelske Philosophie i Vinden, hvad denne ingenlunde er tjent med.

§ 5.

Mag:Adler som Epigram over Nutidens Christenhed.

Hvorledes Mag: A. indirecte satiriserer den hegelske Philosophie (idet han eclatant bryder med den, men

dog ubevidst conniverer med den, og da ved sit Livs Fortumlethed bringer den hegelske Philosophie i Situationer, hvor den maa vise sig saa selvmodsigende som den er) er oftere efterviist; at han tillige kan tjene som et Epigram over Nutidens Christenhed, skal slutteligen paapeges og benyttes.

Mag:A. var jo født, opdragen, confirmeret, hjemmehørende i den geographiske Christenhed, – han var altsaa Christen (saadan som Alle ere Christne); han var bleven theologisk Candidat – og var Christen (saadan som Alle ere Christne); han bliver christelig Præst, og nu først vederfares det Besynderlige ham, at han ved et Livs-Indtryk kommer i alvorligere Berøring med den Afgjørelse: at blive Christen. Just som han da, ved religieust at være rystet, unægteligt er kommen det at blive Christen nærmere end nogensinde hidtil i al den Tid da han var Christen, just da bliver han afskediget. Og hans Afskeed er ganske i sin Orden; thi Statskirken faaer jo nu først Leilighed til at blive vidende om, hvorledes det staaer sig med hans Christendom. Men det Epigrammatiske bliver alligevel: at han som Hedning bliver christelig Præst, og at han, da han dog er kommen det at blive Christen noget nærmere, bliver afskediget.

Ved en eneste saadan Begivenhed faaer man unægteligt Leilighed til at gjøre et Indblik i, hvad der dog nok maa forstaaes ved at Alle saadan ere Christne, man faaer en Mistanke om, hvorvidt det dog ikke er et Sandsebedrag med de mange Christne i den geographiske Christenhed. Dette siges visseligen ikke for at dømme, langt fra mig være al slig udvortes Travlhed. Noget Andet er det, om den Enkelte ikke ved sig selv skulde kunne lære Noget om sig selv af den hele Begivenhed med Mag:A. Dette er rigtignok min Mening, og medens jeg er tvivlsom betræffende, hvorvidt man virkelig kan i strængere Forstand kalde Mag A. en christelig Opvakt, saa forekommer det mig, at hans Livs Katastrophe maa kunne have noget Opvækkende for Enhver, hvilket Resultat han nu end forresten kommer til. Det er: er Mag: A. ikke en Opvakt, er han ikke en ved en Opvækkelse kaldet Lærer der kan hjælpe Tiden, saa er dog hans Livs Begivenhed et Memento for den geographiske Christenhed.

Maaskee er det ikke saaledes, jeg veed Intet og vil Intet vide, men lad os tænke det, at Mangesaadant leve hen som Christne og egentligen ere Hedninger, idet nemlig Tilværelsen, den dem omgivende Verden har forvandlet sig til et stort Sandsebedrag, som atter og atter og paa enhver Maade bestyrker dem i, at de ere Christne. Lad os tænke os disse Mange i en ældre Alder, Hver især constituerende en Familie. Disse fingerede Christne opdrage altsaa igjen deres Børn – i Christendommen; hvorledes vil saa den Generation af Christne blive?

Det er overhovedet vistnok karakteristisk for vor Tid, at det Begreb Opdragelse, idetmindste i Oldtidens Forstand, mere og mere forsvinder af Menneskenes Tale og af Livet. Oldtiden anslog Betydningen af et Menneskes Opdragelse meget høit, og forstod ved denne en harmonisk Udvikling af Det, som skal bære de forskjellige Gaver og Talenter og Anlæg, af Personligheden ethisk i Retning af Charakteren. I vore Tider synes man utaalmodigen at ville afskaffe denne Opdragelse og derimod accentuere Underviisning. Man vil at den Unge hurtigt og saa tidligt som muligt skal lære Meget og Allehaande, lære hvad man næsten haandgribeligt kan forvisse sig om at være Viden og at være Noget. Den formelle Dannelse, Charakterens ethiske Dannelse er ikke et saadant Noget, og kræver dog megen Tid og megen Flid. Man synes i vor Tid at mene, at naar der blot paa alle Maader bliver sørget for at Barnet lærer Noget, lærer Sprog, Mathematik, Religion o: s: v: saa kan det forresten saa omtrent opdrage sig selv. Dette er nu vistnok til enhver Tid og i ethvert Land en stor Misforstaaelse, men den bliver især fordærlig i Christenheden. Skal nemlig et Menneske ikke ligefrem narres for Christendommen, saa maa een af Delene gjøres; enten maa man holde ham fra hans tidlige Barndom og saa længe han er under Værge fjern fra ethvert Forhold til Christendommen, lade ham opvoxe uden nogen somhelst christelig Kundskab, for at han da i en moden Alder kan faae et afgjørende Indtryk af Christendommen og selv vælge; eller Forældrene maa overtage det Ansvar fra hans tidligste Barndom at bibringe ham ved en streng christelig Opdragelse et afgjørende Indtryk af det Christelige. Men lader man ham fra Barn voxte op i den Omgangs-Forstilling saadan udendvidere at være Christen, saa gjør man Alt hvad der staaer i et Menneskes Magt, for at bedrage ham i Forhold til Menneskelivets absolut qualitative Afgjørelse. Han er da Christen omtrent i samme Forstand som han er Menneske, og saa lidet som det i en senere Alder falder ham ind for Alvor at betænke, om han nu dog virkelig er Menneske, saa lidet vil det, ordenligviis, falde ham ind at gjøre sig selv Rede for, om han nu dog virkelig er en Christen.

Jeg vil tænke mig – thi det er min Sjæl imod at blande mig ind i noget andet Menneskes Guds-Forhold, endog blot saaledes, at jeg var vidende om, at der levede en saadan Mand – jeg vil tænke mig en Familiefader. Han er dygtig i sin Livsstilling, behagelig i Omgang, ikke uvittig, vel lidt af Alle, gjestfrie og selskabelig i sit Huus; han er ikke nogen Religionsspotter (dette var om det end er farefuldt maaskee endda bedre for Børnene, thi det giver Elasticitet); han er heller ei i strængeste Forstand Indifferentist: men han er saadan Christen, han vilde finde det underligt, søgt og paafaldende den Sag betræffende udvortes eller indvortes at gjøre videre Ophævelser; han er saadan Christen, og er gennem Læsning af eet og andet nyere Skrift i Forstaaelse med den Betragtning, at Christendommen er Aandens høieste Dannelse, samt at enhver Dannet er Christen. I sit Husliv, hvad enten der er Selskab eller ikke, faaer han aldrig nogen Anledning til at yttre sig religieust om religieuse Anliggender. Hænder det en sjelden Gang, at een eller anden excentrisk Religieus tildrager sig nogen Opmærksomhed, og bliver Dagens Gjenstand, og derved ogsaa en Gjenstand for Omtale i hiin Familiefaders Huus, da er Dommen over en Saadan og over hans Adfærd ikke nogen

religios men en æsthetisk, der stempler en saadan Tone og et saadant Væsen som anstødeligt, som Noget, der ikke kan taales i de Dannedes Kreds. – Denne Mands Hustru er en elskværdig Kone, fri for alle moderne uqvindelige Nykker, hjertensgod som Moder og Hustru. Hun har ogsaa i et enkelt Øieblik af sit Liv følt en Trang til en dybere religios Besindelse. Men da saadanne Anliggende og saadanne Bekymringer aldrig har været bragt paa Bane mellem hende og hendes Mand, og da hun har en maaskee overdreven Respekt for hendes hende overlegne Mands Fordringer i Henseende til Dannelse: saa frygter hun, at det skulde forraade en Mangel paa Dannelse, eller støde, om hun vilde tale om religiøse Gjenstande. Derfor tier hun, og ordner sig med qvindelig Hengivenhed ganske ind under hendes Mand, tilegner sig klædeligt, hvad der mandligt anstaaer ham saa godt; og disse Tvende harmonere som sjeldent et Ægtepar i Christenheden.

Under disse Forældres Øine voxte Børnene op; der spares Intet paa at udvikle deres Aand og berige den med Kundskaber, og medens Børnene saaledes voxte i Kundskab og Indsigt tilegne de sig ubevidst Forældrenes dannede Væsen, saa denne Familie virkelig er et yderst behageligt Huus at komme i. Det følger ganske af sig selv at Børnene ere Christne, de ere jo fødte af christne Forældre, og saa er det jo lige saa naturligt som at En er Jøde, der er født af jødiske Forældre,¹ – hvor i al Verden skulde Børnene falde paa Andet. At der er Jøder, Hedninger, Muhamedanere, Fetischdyrkere til, veed de jo rigtignok af Historien og den videnskabelige Religions-Underviisning; men veed det ogsaa som noget dem aldeles Uvedkommende. Lad os saa tage det ældste af Børnene, han er nu i den Alder at han skal confirmeres. Det følger ganske af sig selv, at den Unge svarer »ja« paa de Spørgsmaal som Præsten forelægger ham; hvor i al Verden skulde der vel falde den Unge Andet ind, har man nogensinde hørt, at Nogen har svaret nei, eller er der vel ymtet et eneste Ord til den Unge om, at han ogsaa kan svare nei. Derimod har man maaskee gjort ham opmærksom paa, ikke at svare for høit og heller ikke for sagte, men gjøre det paa en klædelig og beleven Maade; han erindrer maaskee at have hørt Faderen sige, at det var noget Affecteret noget med dette hviskende »Ja« paa Kirkegulvet. I den Grad følger det af sig selv at han skal svare ja, i den Grad, at han istedenfor at gjøres opmærksom paa Svaret, er bleven gjort opmærksom paa Formalitetens reent æsthetiske Side. Saa svarer han da »ja« – hverken for høit eller for sagte, men med den frimodige og dog beskedne Sømmelighed, der klæder et ungt Menneske vel. Faderen er paa Confirmationsdagen noget alvorligere end sædvanligt, dog har hans Alvorlighed mere en festlig end en religios Charakter, og den harmonerer derfor ganske med den Oprømted, der indtræder efter at de fra Kirken er kommen hjem, hvor Faderen ikke blot er behagelig som ellers, men anvender sine Gaver for ret at gjøre denne Dag til en Høitidsdag. Moderen er bevæget, hun har endog grædt i Kirken; men moderlig Ømhed, og verdslig Bekymring for Barnets fremtidige Skjebne er dog vel ikke forbeholdt Christendommen. Den Unge faaer derfor vel paa Confirmations-Dagen et høitideligere Indtryk af Faderen, et rørende Indtryk af Moderen, han vil med Taknemlighed og Glæde mindes denne Dag som en skøn Erindring; men han faaer ikke noget afgjørende christeligt Indtryk. Den Unge faaer Indtrykket af at denne Dag maa være et betydningsfuldere Moment i hans Liv – om ikke saa betydningsfuldt som fE det at blive Student og immatriculeres.

1. Anm. Det at være Christen fordi man er født af christelige Forældre er Grund-Sandsebedraget, hvoraf en Mængde andre ere derivede. Man er Jøde ved at være født af jødiske Forældre; ganske rigtigt, thi Jødedommen er væsentligen knyttet til og bundet i Natur-Bestemmetheden. Men Christendommen er Aands Bestemmelse, saa der i den hverken er Jøde eller Hedning eller fødte Christne. Det er i sin Orden at man fra at være Hedning, at være Jøde, at være født af christne Forældre bliver Christen; thi Aandens Bestemmelse er høiere end Natur-Bestemmelsen. Derimod kan man ikke godt blive Jøde, thi man maa være født Jøde. Man kan ikke: være Christen og dog ikke være Christen, derimod kan man være Jøde og dog ikke være Jøde, fordi Naturbestemmelsen er overveiende; om nemlig en Jøde ikke er en troende Jøde, saa er han lige fuldt en Jøde, men en Christen der ikke er en troende Christen, han er slet ikke en Christen. Bestemmelsen »Christen« er netop den, om hvilken absolutest maa siges: man fødes ikke med den Bestemmelse, lige tvertimod, det er netop det man skal blive, det man skal vorde.
(tilbage)

Den Unge er confirmeret, og lidt efter lidt begynder nu den travle Tid for ham, da han skal gjøre sig færdig til sin Officeers Examen; vi kunne jo antage at han vil gaae den Vei. Han faaer sin Examen med Udmærkelse, han gaaer til Høiskolen, udmærker sig fremdeles, Forældrene have ret Glæde af den Søn, som de dog nu sjeldnere see, da han er flyttet ud af Huset og altid har travlt. Han gjør Lykke, i en Alder af 26 Aar er han allerede Captain. – Vor unge Captain forelsker sig. Det er en elskværdig en indtagende Pige, ganske efter Forældrenes Ønske, og den allerede behagelige Familie vinder en ny Fortryllelse ved at optage hende i deres Kreds, og ved al den Hyggelighed, som udbreder sig over Huslivet, naar det er antydnet, at den ældre Generation nu vil til at forynge sig i en ny. Captainen er virkelig forelsket. Men det at være virkelig forelsket,

er dog vel ingen specifik Bestemmelse af det Christelige, der har dog vel levet Elskende lige saa fuldt i Grækenland som i Christendommen, ja den erotiske Bestemmelse er egentligen ikke christelig. Brylluppet berammes; man finder at et Kirkebryllup er det høitideligste. Captainens Fader er af den Mening at et Kirkebryllup ved Indtrykket af Kirkens høie Hvælvinger, ved Orgelets Toner, ved hele Omgivelsen, og ved at bringe Præsten i hans rette Omgivelse, stemmer Sjelen ganske anderledes høitideligt end det i en Karreet at liste sig hen til en Præst for at blive viet paa en Præsenteer-Bakke. Dertil kommer hvad ogsaa Captainens Fader har yttret, »at der hviler en Nemesis over al Hemmelighedsfuldhed, at enhver tilstødende Fatalitet faaer en næsten ridicul Magt over En. Dersom saaledes Karreten kjørte feil, eller den væltede og der blev et Opløb – hvis det da var en vitterlig og officiel Sag, at de Forulykkede skulde til et Kirkebryllup, nu ja, det var jo altid en ubehagelig Standsning; men hvis det var en Hemmelighed skulde være en Hemmelighed, hvis det var et stille Bryllup de skulde til i al Stilhed!« – Saa staaer da Captainen for Alteret med sin unge Brud – et yndigt Par! Og Præsten spørger: har De beraadført Dem med Gud og Deres Samvittighed o: s: v:.. Hvad skal Captainen svare? Nu ja, det følger dog vel af sig selv, at Captainen, som, erotisk forstaaet, er virkelig forelsket, ikke lader sig spørge to Gange, om han vil have Pigen. Han svarer altsaa: ja – ikke for høit og ikke for svagt, men netop med den ædle, selvbevidste og dog beskedne Holdning, som anstaaer en ung Mand saa vel. Om dette ja just ganske nøiagtigt er Svar paa Præstens Spørgsmaal, falder Captainen slet ikke ind; han er lykkelig ved sin Forelskelse, han er lykkeligt og tillidsfuldt og bravt med sig selv forvisset om, at han vil gjøre Pigen saa lykkelig som han formaaer. – Saa forenes Ægtefolkene. Orgelets Toner bruse verdsligt til Afskeed, Toget sætter sig i Procession, Mængden seer undrende næsten misundeligt efter det indtagende Par; og Enhver der har Leilighed til at see nøiere, seer Forelskelsen lyse ud af Captainens Øine. Ja, der er Grund til at blive misundelig paa ham, Grund for Familien til at være stolt af ham: ung er han, begavet, lykkeligt udviklet, mandlig skjøn, brav nok til i Sandhed at være forelsket, lykkelig ved sin Forelskelse, trofast i oprigtig Beslutning.

Lad dette nu være foregaaet i den geographiske Christenhed; hvo har saa været mere bedragen i Forhold til Christendommen end netop vor Captain! Thi Den der aldrig har hørt Noget om Christendommen, han er ikke saaledes bedragen; men Den der, uden at faae det mindste afgjørende Indtryk af det Christelige, fra første af er bleven bestyrket i, at han er Christen, – han er bedragen. Hvor i al Verden skal det falde ham ind at bekymre sig for, hvorvidt han er, eller vel endog bekymre sig om at blive, hvad han fra sin første Erindring saadan uden videre har været forvisset om, at han er. Og denne Forvisning har Alt bestyrket ham i. Der er Intet som har standset ham; Forældrene har Intet talt om det Christelige, de have tænkt: det maa Præsten gjøre; og Præsten har tænkt: undervise den Unge i Religionen, det kan jeg nok, men egentligen bibringe ham det afgjørende Indtryk, det maa blive Forældrenes Sag. Saaledes er han voxet op, bleven confirmeret, Lieutenant, Captain, – nu christelig Ægtemand. Dersom En, naar han da ikke var en Præst,¹ for Alvor vilde spørge vor Captain, om han var en Christen: saa vilde Captainen upaatvivleligt smile. Der vilde intet Raat og Fornærmeligt være i dette Smil, som vilde han ved Smilet lade Spørgeren forstaae, at han nok var en dum Person, nei dertil er Captainen for dannet, thi han er virkelig en dannet ung Mand. Men han vilde smile uvilkaarligt, fordi Spørgsmaalet vilde forekomme ham lige saa besynderligt, som hvis En spurgte ham, om han virkelig var et Menneske. Dersom der da om Aftenen i vor Captains Huus ved Theebordet blev fortalt den Historie om Socrates, at han skal have sagt, at han ikke vidste med Bestemthed om han var et Menneske, saa vilde Captainen maaskee sige: det er unægteligt ironisk nok, og man kan ikke lade være at smile deraf, men paa den anden Side ligger der dog ogsaa noget Sært i at bringe saadanne Tvivl frem, der berøre Livets allerførste og simpleste og nødtørftigste Forudsætninger; saaledes var der idag en Mand, der for Alvor spurgte mig, om jeg var en Christen. Slige Betragtninger maae desuden gjøre En ganske keed af Livet, naar man istedenfor at blive til Noget i Verden, skal sinke sig med at betænke, om man er et Menneske, eller hvad der da er det Samme i et christeligt Land, om man er en Christen. En anden Sag er det, naar man vil gjøre carriere ad den theologiske Vei. Men en Officeer kan dog vistnok nøies med at tage det som givet, at han er Menneske og Christen, naar han da med Sømmelighed ikke træder det Religieuse for nær, ikke tillader sig nogen udannet Spot derover.« Og Captainens unge Kone vil ikke være forundret ved denne Tale, hun er i alle Maader forvisset om, at han er et Menneske, og hun ønsker, at Intet maa sinke ham i at blive General.

1. Anm. Det er ganske rigtigt, at en Præst i Kraft af sin Stilling frembringer en anden Virkning end naar En, der intet Embede har, men blot religious Interesse taler til et Menneske. Imidlertid er det maaskee ikke sjeldent, at den Tiltalte i al Stilhed svækker Indtrykket, fordi han ved en reservatio mentalis gjør den Mellembestemmelse: det er Præstens Levebrød. Man finder det i sin Orden, at Præsten taler saaledes, og hvorfor? Fordi det er Præstens Levebrød. Man faaer da ikke det rene Indtryk af det Religieuses Værd i sig selv og dets Fordring til Mennesket. Dersom en Privatiserende vilde anvende al sin Tid og sin Flid paa det Religieuse, saa vilde Mangen maaskee ansee den Yttring i hans Mund for Galskab, som man fandt i sin Orden i Præstens, ikke for Yttringens egen Skyld, men i Betragtning af, at det er Præstens

Levebrød. Man vilde ikke kunde forstaae, at det Religieuse skulde have en saadan Realitet at det kunde beskæftige et Menneske ene for dets egen Skyld; men man finder det i sin Orden at En beskæftiger sig med det Religieuse naar det er hans Levebrød. Det er i andre Forhold ligesaa. Der er upaatvivleligt i enhver Generation Mange, der ligesom Nordamerikanerne, ansee det at speculere og philosophere for en Art Lediggang og Galskab. Faaer de da at vide om En, at han anvender hele sin Dag til at tænke, saa ansee de ham for en Lediggænger og en Særling. Noget Andet derimod, dersom En er ansat og lønnet som offentlig Lærer i Philosophien, saa finde de det i sin Orden, at han speculerer – thi det er jo hans Levebrød. Een finder sit Udkomme ved at feie Skorstene, en Anden ved at philosophere; men det at feie Skorstene og det at philosophere er Hips om Haps, det ene har ikke mere Værd end det Andet, dersom det ikke er Ens Levebrød.
(tilbage)

Lad os nu tænke det Modsatte, at En ved en streng, christelig Opdragelse allerede som Barn har faaet et afgjørende Indtryk af det Christelige. Skal dette skee, da maae Forældrene selv væsentligen være Christne, saa Barnet faaer det idelige Indtryk af, hvorledes Forældrene til daglig Brug føre et religieust Liv, beskæftige sig med det Christelige baade til deres Opbyggelse, og for at udtrykke det i deres Vandel. Saa voxer Barnet da til, og i den Alder, der er meest modtagelig, og hvis Ihukommelse er meest trofast, vil det afgjørende Christelige prente sig uforglemmeligt i hans Sjel og *κατὰ δυνάμιν* modificere hans Charakter. Thi skulde som sagt det, at man nuomstunder saa sjeldent træffer et Charakter-Menneske ikke hænge sammen med, at man ingen ret Forestilling har om, hvad Opdragelse er, at man forvexler det at lære (discere) med det at opdrages, det at lære med det at lære at lyde, at bøies under mægtige og daglige Indtryk af det Ethiske og det Religieuse.

At nu et saadant Barn, fordi det har faaet en alvorlig christelig Opdragelse, i strengere Forstand skulde være en Christen, vilde igjen være et Sandsebedrag; og næst det at være Christen fordi man saadan er født af Christne, kommer den Feilslutning: hans Forældre vare fromme Christne, ergo er han en Christen. Nei Opdragelsens uforglemmelige og dybe Indtryk af det Christelige er kun en Forudsætning.

Saa gaaer da dette Barn ogsaa ud i Verden. Forudsætninger i Henseende til det at blive Christen har han unægteligt, der er, menneskeligt talt, gjort for ham, hvad der menneskeligt er muligt. Men Afgjørelse er der endnu ikke; thi om hans »Ja« paa Confirmations-Dagen end er Opdragelsens Consequents, saa er det dog endnu ikke det afgjørende.

Med Aarene vil nu formodentligen ganske andre Sider af Livet, ganske andre Faktorer i Sjelen komme til at gjøre sig gjeldende, det unge Menneske vil fornemme Indtryk, der ere ham ganske ubekjendte. Thi den strænge christelige Opdragelse er en Forudsætning, og en saadan som han maa voxe til for ret at overtage. Som Forældre, i den Alder da Børnene voxe stærkest, lade Klæderne sye noget større, sye til at voxe efter: saaledes kan man i Alvorens Forstand sige om Den, der har faaet en streng christelig Opdragelse, at hans Forældre har skjenket ham en Klædning, der er syet til at voxe efter, men ogsaa en saadan Klædning, som Ingen kan voxe fra. – Det unge Menneske vil nu gjøre Bekjendtskab med Verden og det Verdslige, der kommer maaskee en Tid, da det naivt forekommer ham besynderligt, at hans Forældre har fortiet for ham det glade Budskab, som forkyndes paa Ungdommens Dandseplads; faaer det Verdslige nogen Magt til at rive ham hen, da kommer der maaskee en Tid, hvor han utaalmodigt mener, at Forældrene have bedraget ham. Thi Captainen, han kommer formodentligen aldrig til at opdage, at han er bedragen, han er netop indviet og dannet ved Det, hvori hans Liv har sit Forblivende. Men den Anden, han har som Barn slet Intet hørt om al den Herlighed Verden har at byde, eller han har kun hørt den strenge Advarsel derimod; med sin alvorlige christelige Opdragelses Forudsætning staaer han som en Fremmed, ja som en Bedragen i al denne Verdslighed, der nu, da han selv skal see efter, synes ganske anderledes end den beskrevet ham som Barn.

Dog er der for dette unge Menneske, menneskeligt talt, gjort hvad der kan gøres; hans Liv maa lægge sig saaledes for ham, at han ikke kan undgaae en Katastrophe, han maa komme til en Afgjørelse, om han vil blive Christen, eller han virkeligen vil opgive Christendommen. Og er det sandt hvad Socrates siger, at det Frygteligste af Alt er at have sit Liv i en Vildfarelse, saa maa dette unge Menneske prises lykkelig; thi selv om han griber feil og fortvivler, han maa gjøre det paa saa afgjørende Maade, at der netop af den Grund bliver et Haab om hans Frelse. Thi det er sandeligen saa, den meest fortvivlede Afgjørelse er dog uendeligt at foretrække for dette listende Liv der lister sig fra Aar til Aar i illusorisk Tryghed.

I et christeligt Land (og det er dog et Spørgsmaal om der ikke ligger noget Sophistisk i, at sætte det Prædikat »christelig« uden videre sammen med saa abstrakte Bestemmelser som: Land, Stat, Folk, Rige, hvilke Bestemmelser overflyve den personlige Individualitets og Subjektivitetens og Enkelthedens Bestemmelse) er der for Enhver en farefuld Mulighed af at gaae Glip af den høieste Afgjørelse: at blive Christen. Hvad enten det er et reent Sandsebedrag, at et Menneske bilder sig ind at være Christen, hvad

heller han ved en streng christelig Opdragelse har faaet et afgjørende Indtryk af det Christelige, det gjelder lige fuldt for ham: at blive Christen. Paamindelser og Admonitioner kan vel gjøre[s] fornødne i denne Henseende i et christeligt Land. Men en saadan Paamindelse indeholder netop Mag:A^s Liv. Hvilke Vanskeligheder i Henseende til det at blive Christen, der kan vise sig for Den, som er strengt opdragen i Christendommen; i hvilken Forstand Opdragelsen dog kun er en Forudsætning; hvilke Misligheder en saadan Opdragelse kan have; hvilket Ansvar Forældre derved paatage sig, men ogsaa omvendt ved ikke at gjøre det: betræffende alt Sligt finder man naturligviis ingen Oplysning i Mag:A^s Liv, eller i dets Katastrophe. Han gjør ganske Indtrykket af en Hedning, der pludseligen er kommen i Berøring med det Christelige. Men netop derfor er jo hans Liv en Paamindelse eller kan dog være det for Mange; thi han var jo Christen saadan som Alle ere Christne, han var confirmeret, theologisk Candidat, christelig Præst i den geographiske Christenhed - og dog gjør Catastrophen det aabenbart, hvad der maa forstaaes ved, at han var Christen. Det er en Begivenhed, der her er det Paamindende, og Paamindelsen er altsaa indirecte, det beroer paa den Enkelte om han ved sig selv vil lade sig paamine; det er ikke som naar en Opvakt tordner og dømmes, hvad saa let kan forbitte Menneskene istedenfor at gavne. Nei MagA. virker ved sit Liv, og virker altsaa indirecte; hans Betydning for Samtiden vil vel ikke saa meget komme til at ligge i hvad han blev ved Catastrophen eller i den hans Productivitet, der deriverer sig derfra, som i, at han ved Catastrophen indirecte gjør aabenbart og angiver, hvorledes man i den geographiske Christenhed saadan kan være Christen, og endog blive christelig Præst, uden at have det mindste Indtryk af Christendommen i Retning af: at blive Christen.